T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI

YÜKSEK SEÇİM KURULU VE YÜKSEK SEÇİM KURULU KARARLARININ DEMOKRATİK SEÇİME ETKİLERİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Abdullah Atila BİNGÖL

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Attila ÖZER

Ankara-2007

ÖNSÖZ

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde başladığım doktora çalışmasını bu tez ile bitirme aşamasına gelmiş bulunmaktayım.

Tez danışmanım, değerli Hocam; Sayın Prof.Dr. Attila ÖZER ile yaptığım müzakere ve danışmalardan sonra "Yüksek Seçim Kurulu ve Yüksek Seçim Kurulu Kararlarının Demokratik Seçime Etkileri" konu olarak belirlenmiştir. Danışmanımın yönlendirmeleri doğrultusunda, genel eserler, makaleler ve konuyla ilgili dokümanlar taranmıştır. Çalışmayla ilgili olanlar incelenmiş, belirli bir metod çerçevesinde mevcut tez ortaya çıkartılmıştır.

Tezi hazırlama ve yazma aşamasına gelene kadar, aldığım derslerde ve yaptığım çalışmalarda bana desteklerini esirgemeyen hocalarıma, ayrıca tez yazım aşamasında kıymetli vakitlerini benden esirgemeyen, her konuda destek olan ve yol gösteren tez danışmanım Sayın Prof.Dr. Attila ÖZER'e şükranlarımı arz ederim.

Çalışmamda büyük fedakarlık göstererek bana her konuda destek olan sevgili eşim ve çocuklarıma, beni yönlendiren ve şevklendiren mesai arkadaşlarıma teşekkürlerimi ifade etmeyi bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER i

KISALTMALAR vi

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRASİ VE SEÇİM

I. DEMOKRASİ 4

A. Kavram 4

B. Demokrasi Teorileri ve Demokrasinin Temel İlkeleri 8

C. Demokrasi ve Temsil 10

II. SEÇİM 12

A. Genel Olarak 12

B. Seçim Sistemleri 16

1. Seçim Sistemlerinin Temel Unsurları 19

2. Seçim Sistemlerinin Sınıflandırılması 20

a. Çoğunluk Sistemleri 22

(1) Tek Adlı-Tek Turlu Çoğunluk (Dar Bölge) Sistemi 24

(2) Tek Adlı-İki Turlu Çoğunluk Sistemi 25

(3) Listeli Çoğunluk Sistemi 25

(4) Tercihli Tek Turlu Çoğunluk (Alternatif Oy) Sistemi 27

b. Nisbi Temsil Usulü 27

(1) Listeli Nisbi Temsil 28

(a) Seçilecek Temsilcilerin Siyasi Parti Listeleri Arasında Dağılımı 30

(i) Yaklaştırmalı Nisbi Temsil 32

(aa) En Büyük Artık 32

(bb) En Yüksek Ortalama 33

(cc) En Yüksek Oy 34

(dd) D'Hondt Yöntemi 34

(ii) Tam Nisbi Temsil 35
(aa) Nisbi Temsilin Saf Şekli 35
(bb) Ulusal Artık (Milli Bakiye) 35
(cc) Değişmez Tek Sayılı Ulusal Artık 36
(b) Temsilciliklerin Siyasi Parti Listeleri içinde Dağılımı 37
(i) Değişmez (Sabit, Bloke) Liste 38
(ii) Tercihli (Liste) Oy 38
(iii) Karma Liste 40
(2) Devredilebilir (Aktarılabilir) Tek Oy 40
c. Karma Seçim Sistemleri 42
C. Seçimlerin Demokratikliği ve Demokratik Seçimlerin Temel İlkeleri 44
1. Seçimlerin Demokratikliği 44
2. Demokratik Seçimlerin Temel İlkeleri 45
a. Seçimlerin Serbestliği İlkesi 48
b. Genel Oy İlkesi 50
c. Eşit Oy İlkesi 51
d. Tek Dereceli Seçim İlkesi 53
e. Gizli Oy İlkesi 54
f. Bireysellik ilkesi 55
g. Açık Sayım ve Döküm İlkesi 56
h. Seçimlerin Yargı Organlarının Yönetimi ve Denetimi Altında Yapılması İlkesi 57
D. Seçimlerin Yönetim ve Denetimi 58
1. Seçimlerin Yönetimi 59
a. Oy Verme ve Sonuçların İlanına Kadar Yapılan İşler 60
(1) Üye Sayısının Tespiti 60
(2) Seçim Çevresinin Belirlenmesi 61
(3) Seçmen Kütüklerinin Düzenlenmesi 62
(4) Adayların Belirlenmesi 63
(5) Propaganda 64
b. Oy Verme ve Sonuçların İlanı 65

(1) Oy Verme 65
(2) Sayım ve Döküm 66
(3) Sonuçların İlanı 66
2. Seçimlerin Denetimi 66

İKİNCİ BÖLÜM

YÜKSEK SEÇİM KURULU

I. GENEL OLARAK (TARİHSEL SÜREÇ) 70
II. YÜKSEK SEÇİM KURULU'NUN YAPISI, GÖREV VE YETKİLERİ 76
A. Yapısı 76
B. Görev ve Yetkileri 78
1. Yargısal Görev ve Yetkileri 78
2. İdari Görev ve Yetkileri 80
III. YÜKSEK SEÇİM KURULU'NUN HUKUKİ YAPISI 87
A. Bir Yüksek Mahkeme Olmadığı Görüşü 88
B. Bir Yüksek Mahkeme Olduğu Görüşü 91
IV.YÜKSEK SEÇİM KURULU KARARLARININ ÇEŞİTLERİ 96
A. Genel Olarak 96
B. İdari Nitelikli Kararları 98
C. Yargısal Nitelikli Kararları 99
D. İlke (Emsal) Kararları 99
V. YÜKSEK SEÇİM KURULU'NUN YARGISAL KARAR ALMASI . 100
A. Genel Olarak 100
B. İtiraz 101
1. Genel Olarak 101
2. Olağan İtiraz 101
a. Tanımı 101
b. İtiraza Yetkili Kimseler 101
c. İtiraz Mercii 102
d. İtirazın Şekli 103
e. İtiraz Üzerine Verilecek Karar Usulü 103

f. İtiraz Üzerine Verilecek Kararın Çeşidi 104
2. Olağanüstü İtiraz 106
a. Tanımı 106
b. Olağanüstü İtiraza Yetkili Kimseler 106
c. İtiraz Mercii 107
d. İtirazın Şekli 107
e. İtiraz Üzerine Verilecek Karar 108
3. Olağan ve Olağanüstü İtirazın Değerlendirilmesi 108
C. Şikayet 109
1. Tanımı ve Mahiyeti 109
2. Şikayete Yetkili Kimseler 109
3. Şikayetin Şekli ve Yapıldığı Mercii 110
4. YSK'na Yapılacak Şikayetin Süresi ve YSK Kararının Niteliği 110
5. Şikayetin İncelenmesi ve Etkileri 111
VI. SEÇİM HUKUKUNDA SEÇİLMEYE ENGEL OLAN HALLER (SEÇİM ENGELLERİ) (TAM KANUNSUZLUK) 111
A. Türk Vatandaşı Olmamak 115
B. Yaşın Kanunda Öngörülenden Küçük Olması 117
C. En Az İlkokul Mezunu Olmamak 118
D. Kısıtlı Olmak 119
E. Yükümlü Olduğu Askerlik Hizmetini Yapmamış Olmak 121
F. Kamu Hizmetlerinden Yasaklanmış Olmak 123
G. Seçilmeye Engel Olan Suç İşleme ve Ceza Alma 126

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÜKSEK SEÇİM KURULU KARARLARININ DEMOKRATİK SEÇİM İLKELERİ KARŞISINDAKİ DURUMU

I. GENEL OLARAK 134
II. FEHMİ IŞIKLAR KARARI (YSK KARARI, 1988/311) 136
III. AHMET KARAVAR KARARI (YSK KARARI, 1996/71) 152
IV. BAHATTİN ŞEKER KARARI (YSK KARARI, 1999/371) 161

V. MERVE SAFA KAVAKÇI KARARI (YSK KARARI, 1999/1585) . 166
A. Mevzuattaki Düzenleme 166
B. Olayın Cereyanı ve Sonucu 170
VI. SİİRT SEÇİMLERİ KARARI
(YSK KARARI, 2002/978; 2002/989) 188
A. Seçimin İptal Nedenleri ve İptal Kararı 188
B. İptal Kararı Sonrası Gelişmeler 192
C. Siirt Seçimleri Kararlarının Eleştirisi 194
D. 03 Kasım 2002 Seçimlerinden Sonra Gelişen Durumlar 204
1. Genel Olarak 204
2. Anayasa ve Seçim Mevzuatında Yapılan Değişiklikler 205
3. Yapılan Değişikliklerin Yüksek Seçim Kurulu Kararlarına Etkileri 210
4. Yapılan Değişikliklerin Yarattığı Olumsuzluklar 211
VII. DEHAP KARARI (YSK KARARI, 2003/832) 215
A. Genel Olarak 215
B. DEHAP Yöneticilerinin Sahtecilik Suçu 223
C. Görüşlerin Değerlendirilmesi 225
1. Genel Olarak 225
2. 03 Kasım Seçimlerindeki Durum 229
D. Yargıtay'ın Kararı ve Sonrası 237
SONUÇ 250
KAYNAKÇA 263
ÖZET 277
ABSTRACT 279

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
Any.	Anayasa
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
AÜHF	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
BK	Bakanlar Kurulu
Bkz.	bakınız
C.	Cilt
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	Çeviren
DEHAP	Demokratik Halk Partisi
Der.	Derleyen
DGM	Devlet Güvenlik Mahkemesi
dn.	dipnot
DTP	Demokratik Toplum Partisi
DTH	Demokratik Toplum Hareketi
DYP	Doğru Yol Partisi
E.	Esas
GP	Genç Parti
İÜHF	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

K.	Karar
No.	Numara
md.	Madde
MHAD	Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MK.	Medeni Kanun
M.Ö.	Milattan Önce
Ord.	Ordinaryus
RG	Resmi Gazete
s.	sayfa
S.	Sayı
T.	Tarih
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TÜSİAD	Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği
TTK	Türk Tarih Kurumu
vd.	ve devamı
YKD	Yargıtay Kararları Dergisi
YSK	Yüksek Seçim Kurulu
Y.	Yıl

GİRİŞ

Demokrasinin temel ilkelerinden birisi, “olmazsa olmaz”ı seçimlerin, serbest, eşit şartlar altında, hür ve dürüst bir şekilde yapılmasıyla demokratik bir nitelik kazanacağı açıktır. Vatandaş, demokrasiyi gerçekleştirmek maksadıyla seçme hakkını kullanarak yönetime katılmaktadır. Demokrasi de ancak, seçmenin iradesinin doğru, dürüst ve güvenli bir şekilde seçim sandığına yansımasıyla, buna bağlı olarak, seçmeni temsil edecek temsilcilerin yasama organına (dolayısıyla yürütme organına) seçilmesiyle gerçekleşebilir.

1982 Anayasası da, demokrasiyi gerçekleştirmek adına, seçimlerin yönetimini ve denetimini, bağımsız ve tarafsız bir kurula, Yüksek Seçim Kurulu’na vermiştir. Yüksek Seçim Kurulu verilen görevi Anayasa ve seçim mevzuatı çerçevesinde yürütmektedir.

Yüksek Seçim Kurulu’nun kendisine Anayasa ve ilgili kanunlarla verilmiş olan görevleri yerine getirirken aldığı kararlarının demokratik seçimler üzerinde hukuki, siyasi ve sosyal anlamda, hatta bütün bunlara bağlı olarak ekonomik anlamda etkilerinin olduğu görülmektedir.

03 Kasım 2002 tarihinde yapılan genel seçimlerde ortaya çıkan bazı durumlar, Yüksek Seçim Kurulu’nun itiraz ve şikayet üzerine verdiği kararlar ile ilke kararlarının önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Geçmişte verdiği bazı kararları da dikkate almak suretiyle, yapılan seçimlerde bazı hukuka aykırı durumları tespit ve sonuçlandırmada hukuki anlamda kendinden beklenen kararları verip vermediği hususundaki tartışmalar ülke gündemini uzun süre meşgul etmiş, bu tartışmalar karar sonrası dönemde de sürmüştür.

Bunların ardından görülmüştür ki, anayasal bir kurum olan Yüksek Seçim Kurulu’nun kararları ülke açısından hayati öneme haizdir. Bu önem, söz konusu kararların sıhhatli olmasını zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla verdiği kararlarla hukuki anlamda çözümler sağlamalı, siyasi, sosyal ve ekonomik etkiye ve spekülasyona neden olabilecek kararlarla hukuki

kimliğine gölge düşürmemelidir. Aksi takdirde, idari olduğu kadar, yargısal bir kurum da olan Yüksek Seçim Kurulu siyasetin içinde yer alarak siyasallaşacaktır.

Yüksek Seçim Kurulu tarafından her seçim döneminde, seçim hukukunda düzenlenmemiş bazı durumların meydana gelebileceği de göz önüne alınarak genel esas oluşturacak şekilde kararlar verilmesi, ilke kararı olacak bu kararların daha sonraki dönemlerde hukukun dışındaki gerekçelerle değiştirilmemesi, değiştirilecek ise, yasama organı tarafından düzenlenmesinin sağlanmasına yönelik çalışmaların yapılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Yüksek Seçim Kurulu anayasal düzende yer almasından günümüze kadar, seçimlerin yönetim ve denetimini sağlamak maksadıyla birçok karar almıştır. Ancak bunlardan bazılarıyla seçimlerin demokratikliği üzerinde tartışma yaratmış ve önemli ölçüde etkili olmuştur. Bu kararlar sonraki seçimlerde de tartışmaların yaşanmasına neden olmuştur. Burada tartışma yaratan kararlardan bazıları ele alınmak suretiyle, tartışmaya neden olan hususlar ortaya konulacaktır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde demokrasi genel olarak ele alınacak, demokrasi teorileri ve demokrasinin temel ilkeleri ve temsil konusu incelenecek, daha sonra seçim konusuna geçilecektir. Seçim ana başlığı altında genel olarak seçimin tanımı, seçim sistemleri, seçimlerin demokratikliği ve demokratik seçimlerin temel ilkeleri ile seçimlerin yönetim ve denetimi ele alınacaktır.

İkinci bölümde Yüksek Seçim Kurulu incelenecektir. Bu kapsamda, Yüksek Seçim Kurulu'nun tarihsel süreci, yapısı, görev ve yetkileri, hukuki yapısı, aldığı kararların çeşitleri, itiraz ve şikayetlere ilişkin düzenlemeler ve tam kanunsuzluk olarak bilinen durumların tahlilleri yapılacaktır.

Seçimin demokratikliğini etkileyen önemli bazı Yüksek Seçim Kurulu kararlarının tahlillerinin yapıldığı üçüncü bölümde, söz konusu kararların

hangi görüş değişikliklerini de beraberinde getirdikleri, birbirleriyle benzeşen ve/veya çelişkiye düşen tarafları ele alınacaktır.

Çalışmanın son bölümünde Yüksek Seçim Kurulu kararlarının demokratik seçime olan etkileri, tahlil edilen kararlar ışığında değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRASİ VE SEÇİM

I. DEMOKRASİ

A. Kavram

Demokrasi etimolojik olarak Grekçe "demos (halk)" ve "kratos (yönetmek)" kelimelerinin birleşmesiyle oluşan bir kavramdır. Eski Yunan şehir devletlerinde uygulaması görülen demokrasi kavramı ilk kez M.Ö. V. Yüzyılda ünlü tarihçi Herodot tarafından kullanılmıştır[1].

Demokrasinin sözlüklerdeki anlamı, "Halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi[2]; 1. Halkın kendini yönetmesi; 2. Bir yönetim düzeninde halk iradesinin ağır basması veya yönetimin halk tarafından denetlenmesi[3]; Araya temsili bir organ koymaksızın doğrudan halkın egemenliğine dayanan veya temsili bir organ aracılığıyla gerçekleştirilen siyasal rejim[4]; En üst iktidarın halkta bulunduğu ve halkın belirli aralıklarla tekrarlanan özgür seçimlerle temsilcilerini seçtiği, temsil ve devredilmiş otorite yoluyla halk tarafından dolaylı olarak kullanılan hükümet biçimine imkan veren siyasi sistem"[5] olarak yer almıştır.

Demokrasi kavramı ile ilgili olarak doktrinde değişik tanımların yapıldığı görülmektedir.

ÖZER demokrasiden söz ederken, "2000 yıldan daha uzun bir geçmişi olan demokrasinin halk idaresi anlamına geldiğini, temelinde halk

---

[1] Attila ÖZER: Anayasa Hukuku Genel İlkeler (Ankara: Geliştirilmiş 2. Bası, Turhan Kitabevi, 2005), 81.
[2] Türkçe Sözlük, (Ankara:Türk Dil Kurumu Yayınları: 549, 2005), 495.
[3] Meydan Larousse, (İstanbul: Sabah Yayınları, tarihsiz), C.5, 152.
[4] Dictionnaire Larousse, (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1994), 628.
[5] Webster's Third New International Dictionary, (Massachusetts: Unabridged, G. And C. Merriam Company, 1971), 600.

bulunduğunu ve halksız bir demokrasinin düşünülemeyeceğini" ileri sürmektedir[6].

"Demokrasi, en kısa deyimiyle, halk iktidarı demektir" diyen TANİLLİ bundan, siyasal iktidarın kaynağının halkta olmasının; devlet yetkilerini kullananların halkın yeğlemesine ve denetimine bağlı bulunmalarının anlaşılması gerektiğini ifade etmektedir[7].

ÇAM ise, demokrasinin tam bir tanımının yapılmasının mümkün olmamasına rağmen, iktidarın halkçı kökenli olduğunu savunan ve iktidarı halka dayandıran bir teori olduğunu ileri sürmektedir. A.LINCOLN'un *"Demokrasi halkın, halk için, halk tarafından yönetimidir"* sözünün yapılabilecek en uygun tanım olduğunu ve bu tanımdan, bir ülkede demokrasiden söz edilebilmesi için halkın aynı zamanda yönetilen ve yöneten olması ya da en azından yönetilenlerin en büyük sayıdaki kısmının, mümkün olduğu kadar iktidarın kullanılmasına katılması gerektiğinin anlaşıldığını ifade etmektedir[8].

Bununla birlikte POPPER ise demokrasinin, yöneticilerin kim olacağının ötesinde, diktatörlükten kaçınmayı gerçekleştirecek yönetim olduğunu ifade etmekte[9], BERGER de benzer bir yaklaşımla demokrasinin amacının, iktidarda bulunanların keyfiliğinin önlenmesi ve seçimle iş başından uzaklaştırılabilmesinin güvence altına alınması olduğunu belirtmektedir[10].

---

[6] Attila ÖZER: "Parti İçi Demokrasi ve Genel Başkanlar İle Başkanlık Divanlarının Yetkileri ve Süreleri", "Siyesi Partiler ve Seçim Kanunları Konulu Sempozyum Bildirileri" (Ankara: Türk Parlamenterler Birliği Yayınları, 8-9 Haziran 2001), 30.
[7] Server TANİLLİ: Devlet ve Demokrasi, Anayasa Hukukuna Giriş (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1981), 19.
[8] Esat ÇAM: Siyaset Bilimine Giriş (İstanbul: Güryay matbaacılık, 1981), 163.
[9] Karl R. POPPER: "Açık Toplum ve Düşmanlarına Yeniden Bakış", Çev. İ.D. DAĞI, Sosyal ve Siyasal Teori: Seçme Yazılar, Der. Atilla YAYLA: (Ankara: Siyasal Kitabevi, 1993), 25.
[10] Peter BERGER, "Günümüz Dünyasında Demokrasi", Çev. C. AYKAN, Sosyal ve Siyasal Teori: Seçme Yazılar, Der. Atilla YAYLA: (Ankara: Siyasal Kitabevi, 1993), 31.

Demokrasinin güçlük yaratmayan en kabul edilebilir tanımı; "Amacı, toplumsal, nesnel, genel ve geçerli nitelikleri taşıyan bir halk iktidarı olgusunu gerçekleştirmek isteyen rejim" olarak da ifade edilmektedir[11].

SARTORİ ise demokrasiyi, birden çok partinin olduğu bir sistemde, azınlıkta kalanların haklarına da saygı gösterilen bir rejim olarak tanımlamaktadır[12].

Demokrasinin başkalarının söylediği gibi *"halk tarafından halk hükümeti"*, *"ulusun, temsilcileri tarafından yönetilmesi"* olmadığını, bunların coşku uyandıracak ve hitabette işe yarayacak güzel sözler olduğunu ifade eden DUVERGER, *"Bir halkın kendi kendini yönettiği hiçbir zaman görülmemiştir, hiçbir zaman da görülmeyecektir. Bütün hükümetler oligarşiktir; bu da zorunlu olarak, az sayıda kişinin çoğunluğa hakimiyetini içerir"* demektedir. Rousseau'nun "Toplum Sözleşmesi" adlı eserinde yer alan *"Kelimenin tam anlamında, gerçek demokrasi hiçbir zaman mevcut olmamıştır ve olmayacaktır da. Çoğunluğun yönetmesi ve azınlığın yönetilmesi doğal düzene aykırıdır"* sözlerinin okunmadığını, gerçek demokrasinin başka bir şey olduğunu, olsa olsa *"halk için ve halkın her kesimi için özgürlük"* olarak tanımlanması gerektiğini belirtmiştir[13].

DUVERGER demokrasinin en basit ve gerçekçi tanımını "yöneticilerin, dürüst ve serbest seçimler yoluyla, yönetilenler tarafından seçildiği rejimdir" şeklinde yapmaktadır[14].

Çok uzun bir geçmişi bulunan "demokrasi" kavramını tanımlamada tam bir anlaşmaya varıldığı söylenemez. Ortaya çıkan bu kavram kargaşasında, farklı özelliklere sahip birçok rejimin kendisini "demokrasi" olarak nitelendirdikleri görülmektedir. Günümüze kadar değişen ve gelişen demokrasi anlayışında ortak bazı noktalar olduğu da gözden uzak

---

[11] Rahmi KUMAŞ: Parlamentonun Boyutları (İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1985), 32.
[12] Giovanni SARTORİ: Democratic Theory (Detroit: Wayne State University Pres, 1962), 239.
[13] Maurice DUVERGER: Siyasi Partiler, Çev. Ergun ÖZBUDUN, (Ankara: Bilgi Yayınevi, 4. Basım, 1993), 538-539.
[14] Maurice DUVERGER: a.g.e., 453.

tutulmamalıdır. Demokrasi bu anlamda, idare edenlerle edilenlerin aynı olduğu, halkın halk tarafından yönetildiği, egemenliğin kaynağının toplumdaki özgürlük, eşitlik ve çoğunluk iradesine dayandığı bir rejimdir[15].

Tanımların çokluğu demokrasinin gerçekleşme biçiminde de kendisini göstermekte, günümüzde "Klasik Demokrasi" ve "Marksist Demokrasi" olmak üzere iki farklı demokrasi anlayışını ortaya çıkarmaktadır.

Klasik Demokrasi, literatürde "Batı Demokrasisi", "Çoğulcu Demokrasi", "Siyasal Demokrasi", "Liberal Demokrasi" gibi isimlerle de anılmaktadır. Bu anlayışın temelinde, herkesin eşit şekilde ve insan olmalarından kaynaklanan, kişiliğine bağlı temel hak ve özgürlüklere sahip olması yatar. Toplumun yönetilmesinde çoğunluk iradesi dikkate alınmakla birlikte, bu irade sınırsız ve mutlak bir irade değildir. Dolayısıyla, kişi temel hak ve özgürlükleriyle sınırlanan klasik demokrasi anlayışı özgürlüğü hem amaç, hem de bu amaca ulaşmak için araç olarak görmektedir[16].

Sosyalist Demokrasi olarak da adlandırılan Marksist Demokrasi anlayışında ise, kişiler arasındaki eşitsizliklerin ve ayrılıkların idare edenlerle edilenlerin aynı olmasını engellediği, gerçek anlamda özgürlüğe ulaşılabilmesi için söz konusu eşitsizliklerin ve ayrılıkların ortadan kaldırılmasının gerektiği, bunun da ancak proletarya diktatörlüğü ile gerçekleşebileceği ileri sürülmektedir. Günümüzde Marksist Demokrasi anlayışındaki Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku ülkelerinde olduğu gibi yönetimlerin birer birer yıkılması, klasik demokrasi anlayışını güçlendirmiştir.

Demokrasinin bu kadar çok tanımının yapılması onun çok yönlü bir kavram olmasından kaynaklanmaktadır. Şüphesiz yapılan tanımlar, ancak

---

[15] Oya ARASLI: Adaylık Kavramı ve Türkiye'de Milletvekili Adaylığı, (Ankara: Sevinç Matbaası, 1972), 8; Bülent Nuri ESEN: Anayasa Hukuku (Ankara, 1970), 325-334; İlhan ARSEL: Anayasa Hukuku (Demokrasi) (İstanbul, 1968), 57-82; Henry B. MAYO: Demokratik Teoriye Giriş, Çev. Emre KONGAR, (Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, 1964), 48-60.

[16] İlhan ARSEL: a.g.e., 59-60; Münci KAPANİ: Kamu Hürriyetleri (Ankara: Yetkin Yayınları, 7. Baskı (Tıpkı Basım), 1993), 172.

söz konusu tanımlarda yer alan “demokratik rejimin temel unsurları” ya da “demokrasinin temel ilkeleri” olarak adlandırılan ve aşağıda izah edilecek ilkelerin varlığıyla anlam kazanacaktır[17].

B. Demokrasi Teorileri ve Demokrasinin Temel İlkeleri

İki farklı “Demokrasi Teori”si ileri sürülmektedir. Bunlardan ilki demokrasiyi sözlük anlamından hareketle tanımlayan “Normatif Demokrasi Teorisi”dir. Bu teoriye göre demokrasi, Grekçe “halk” anlamına gelen “demos” ve “yönetmek” anlamına gelen “kratos” kelimelerinin birleşmesiyle oluşmuştur ve “halkın yönetimi” demektir. Buradaki “yönetim”, siyasal kararlar alma ve uygulama anlamındadır[18].

Normatif Demokrasi Teorisi, ideal anlamda demokrasiden bahsetmektedir. Bir başka ifadeyle halkın tercihleri doğrultusunda, onların bütününün arzularını karşılayacak bir anlayışı yansıtmaktadır. Oysa böyle bir yönetim hiçbir zaman görülmemiştir, görülmesi de mümkün değildir. Bu tür bir demokrasi, olsa olsa demokratik rejimlerin ulaşmayı istedikleri bir ideal olacaktır[19]. Demokrasinin ideal olarak kabul edilecek bir tanımının yapılması bizi şimdiye kadar gerçekleşmemiş, bundan sonra da gerçekleşmeyecek bir demokrasi anlayışına götürecektir.

“Ampirik Demokrasi Teorisi” olarak bilinen ikinci teori ise, olması gereken değil, olan ve ideal demokrasiye yaklaşan gerçek demokrasiyi esas alır. Demokratik rejim olarak kabul edilen rejimlerin ortak özelliklerini belirleyerek bunları ortaya koymaya çalışır[20]. LIJPHART bu tür demokratik rejimlerin özelliğinin tam bir demokratik duyarlılık olmadığını, nispeten daha çok, bir yurttaş grubunun uzun bir zaman boyunca arzularına cevap vermesi

---

[17] Attila ÖZER: a.g.e., 87-110.
[18] Mustafa ERDOĞAN: Anayasal Demokrasi, (Ankara:Siyasal Kitabevi, 4. Bası, 2001), 195.
[19] Arend LIJPHART: Çağdaş Demokrasiler, Çev. Ergun ÖZBUDUN-Ersin ONULDURAN, (Ankara: Yetkin Yayınları, Tarihsiz), 11.
[20] Kemal GÖZLER: Anayasa Hukukuna Giriş, Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku (Bursa, Ekin Kitabevi, 2002), 113.

gerektiğini ifade etmektedir[21]. DAHL da ideal demokrasiler ile söz konusu demokratik rejimleri birbirinden ayırt edebilmek için ikincilere "poliarşi" adını vermektedir[22].

Batıda toplumların yapılarında meydana gelen değişikliklerin ve çok uzun zaman içerisindeki gelişmelerin sonucunda "Batı Demokrasisi" olarak bilinen yönetim anlayışının temel ilkelerini kesin olarak belirlemek ve ortaya koymak oldukça güçtür. Bununla birlikte öyle özellikler vardır ki, bunlardan herhangi birisinin bulunmaması halinde söz konusu demokrasinin ortadan kalktığı söylenmektedir. Dolayısıyla bu özellikler "demokrasinin temel ilkeleri" olarak kabul edilmektedir.

DAHL, makul ölçüde duyarlı bir demokrasi için, en az "örgüt kurma ve bunlara katılma hürriyeti", "ifade hürriyeti", "oy verme hakkı", "kamu görevlerine serbestçe girme hakkı", "siyasal liderlerin seçmen tercihini kazanmak için yarışabilme hakkı", "değişik haber alma kaynaklarının varlığı", "serbest ve adil seçimler" ve "hükümet politikalarını oylara ve diğer tercih belirtilerine dayandırmak için gerekli kurumların bulunması" olarak belirlediği sekiz kurumsal garantinin bir arada bulunmasının gerekli olduğunu ileri sürmektedir. Bunların ilk altısı klasik demokratik özgürlükleri; son ikisi ise, seçimlerin ve diğer kurumların, halkın arzularına duyarlı hükümetlerin başa gelmesini nasıl sağlayacakları hususunda farklılıkları içerir[23].

DAHL tarafından "demokrasinin temel ilkleri" olarak belirlenen bu kurumsal garantiler başka yazarlar tarafından farklı sayıda ve şekilde ifade edilmektedir. Bunlar, "seçim ve temsil", "genel ve eşit oy", "çoğunluğun yönetim hakkı", "azınlığın korunması ve çoğunluğun sınırlanması", "devlete karşı bireysel temel haklar", "yasalar önünde eşitlik" ilkeleri olarak belirlendiği

---

[21] Arend LIJPHART: a.g.e., 11.
[22] Robert A. DAHL: Polyarchy: Particiation and Opposition (New Haven, Yale University Pres, 1971), 3.
[23] Robert A. DAHL: a.g.e., 3.

gibi[24]; "etkin siyasal makamlar seçimle iş başına gelmelidir", "seçimler düzenli aralıklarla tekrarlanmalıdır", "seçimler serbest olmalıdır", "birden çok siyasal parti var olmalıdır", "muhalefetin iktidar olma şansı mevcut olmalıdır", "temel kamu hakları tanınmış ve güvence altına alınmış olmalıdır" şeklinde de belirlenmektedir[25].

Söz konusu ilkeler incelendiğinde, farklı kelimelerle ve farklı sayıda belirlenmiş olmalarına rağmen hepsinin aynı sonuca ulaştığı görülmektedir. Temel ilkelerin incelenmesinden çıkarılacak en önemli sonuçlardan bir tanesi de şüphesiz, bu ilkelerin neredeyse tamamının "seçim" ile ilgili olduğudur.

Yukarıda DUVERGER'in demokrasiyi *"yöneticilerin, dürüst ve serbest seçimler yoluyla, yönetilenler tarafından seçildiği rejim"* olarak tanımladığını ifade etmiştik[26]. Buradan hareketle seçme hakkı ve seçim özgürlüğünün, demokratik bir devlet yönetiminin vazgeçilmez şartları olduğunun söylenmesi yanlış olmayacaktır[27].

C. Demokrasi ve Temsil

Demokrasinin günümüze kadarki gelişimi, seçime ilişkin hususlarda da önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. Demokrasinin ilk uygulama şekli olan "doğrudan demokrasi"de kararlar bütün vatandaşların bir meclis halinde bir araya gelmeleriyle aracısız ve temsilcisiz olarak bizzat alınmaktaydı. Dolayısıyla bu model, demokrasinin ideal anlamına en yakın uygulaması olarak bilinir. Ancak, gerek nüfusun çokluğu, gerek alınacak karar hakkındaki düşüncelerin açıklanmasının mümkün olmaması, gerekse uzmanlık gerektiren karmaşık problemlerin çözümünde toplumu oluşturanların yeterli

---

[24] Mümtaz SOYSAL: Anayasaya Giriş (Ankara: Genişletilerek İkinci Yayınlanış, Sevinç Matbaası, 1969), 79-84.
[25] Kemal GÖZLER: Anayasa Hukukuna Giriş, Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 113-114.
[26] Maurice DUVERGER: a.g.e., 453.
[27] Ergun ÖZBUDUN: Türk Anayasa Hukuku (Ankara, Yetkin Yayınları, 1998), 70; Ahmet Taner KIŞLALI: Siyaset Bilimi (Ankara, 10. Baskı, İmge Kitabevi, 2003), 289; Ahmet Taner KIŞLALI: Siyasal Sistemler, Siyasal Çatışma ve Uzlaşma (Ankara, 6. Baskı, İmge Kitabevi, 2003), 220.

bilgi ve yeteneğe sahip olmaması günümüzde doğrudan demokrasinin uygulanmasını engellemektedir.

Demokrasinin doğrudan uygulanmasındaki zorluklar nedeniyle devletlerin, en azından demokrasinin temel ilklerini yerine getirebilmek için "temsili demokrasi"ye geçtikleri görülmektedir.

Temsili demokraside halk kendi temsilcilerini kendi özgür iradesiyle seçmektedir. Dolayısıyla temsilcilerin meşruiyetinin dayanak noktası seçimdir. Başka bir ifadeyle temsilcilerin halk tarafından seçilmemesi ve temsil yetkisini almaması halinde temsili demokrasiden ve meşruiyetten söz etmek mümkün değildir.

Temsili demokrasilerde devletin yönetilebilmesi için alınacak kararlar, halk tarafından seçilen temsilciler tarafından alınmaktadır[28].

Temsili demokrasilerde başlangıçta "emredici vekalet" olarak tanımlanan temsil söz konusuydu. Buna göre temsilciler sadece kendi seçim çevrelerindeki kendilerine oy veren seçmenlerine karşı sorumludurlar. Seçmenler temsilcilere emir ve talimat verebilirler, onları görevden alabilirler, temsilciler de seçmenlerine hesap vermek zorundadırlar. Ancak 1789 Fransız İhtilali'nden sonra siyasi gelişim süreci içerisinde emredici vekaletin yerini "temsili vekalet" olarak tanımlanan temsil almıştır. Temsili vekalette her bir temsilci sadece kendisini seçenlerin değil, milletin temsilcisidir. Temsilciler milletin verdiği bu temsil yetkisini teker teker kendini seçen seçmenlerden değil, milletin bütününden almaktadır. Seçmenler kendi seçim bölgelerinden seçtikleri temsilcilere emredici vekalette olduğu gibi emir ve talimat veremezler ve onları azledemezler[29].

---

[28] Emine YAVAŞGEL: Temsilde Adalet ve Siyasal İstikrar Açısından Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Durum (Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2004), 35.

[29] Oya ARASLI: Adaylık Kavramı ve Türkiye'de Milletvekili Adaylığı, a.g.e., 7-37; Mümtaz SOYSAL: 100 Soruda Anayasanın Anlamı (Gözden Geçirilmiş 8. Baskı, Gerçek Yayınevi), 267-269; Server TANİLLİ: a.g.e., 247-265; Fahir H. ARMAOĞLU: Seçim Sistemleri (Ankara:

II. SEÇİM

A. Genel Olarak

Demokratik teoriler meşru iktidarı, kaynağını halkın rıza ve onayından alan iktidar olarak tanımlamaktadır. Bir iktidarın hak edilmiş iktidar olabilmesi için mutlak surette halkın onayına dayanması gerekir. Aksi takdirde bu şekildeki iktidar, halktan zorla alınmış, halktan çalınmış bir iktidardır[30].

İktidarın gücü ve sürekliliği halkın (yönetilenlerin) iktidarı kabulü ve desteği ile doğrudan ilişkilidir. Demokrasinin belirlenmesini sağlayan, bu nedenle de onun vazgeçilmez bir unsuru olan seçimler, *"siyasal kararları alanlarla bu kararların uygulandığı kişiler arasında iletişimi gerçekleştiren bir bağ"* olarak tanımlanmaktadır[31].

Halkın kendi kendini doğrudan yönetmesinin bugünün şartlarında mümkün olmadığı, bu nedenle temsili demokrasiye geçildiği yukarıda izah edilmişti. Bu nedenle temsili demokraside halkın kendisini temsil edecek kişileri kendi içinden belirlemesi gerekmektedir. İşte bu işleme "seçim" adı verilmektedir [32] . TUNAYA da seçimi *"seçim heyetini vücuda getiren vatandaşlara, vasıtasız veya temsilcileri vasıtasıyla, siyasi hayata iştirak selahiyetinin, hükümetin hareket tarzı hakkındaki isteklerini açıklama hakkının kanunla tanınmasıdır"* şeklinde tanımlamaktadır[33].

Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O., 1953), 7-18; Kemal GÖZLER: Anayasa Hukukuna Giriş, Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 117-120.

[30] Tunçer KARAMUSTAFAOĞLU: Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri (Ankara: Sevinç Matbaası, 1970), XIII.

[31] Esat ÇAM: Siyaset Bilimine Giriş, a.g.e., 439.

[32] Emine YAVAŞGEL: a.g.e., 11.

[33] T. Zafer TUNAYA: Milletvekili Seçim Kanunu (İstanbul: İsmail Akgün Kitabevi, 1954), Önsöz.

Seçimler sadece temsili gerçekleştirmeyi amaçlamaz. Siyasal karar alanlar, yani yöneticiler ile kararın uygulandığı yönetilenler arasında bir tür iletişim sağlama da seçimin amaçları arasında yer alır[34].

Seçim temsilcilere ve onların aldığı kararlara meşruiyet verir. Başka bir ifadeyle, seçimin en önemli amacının, karar verenleri yaratmak (toparlamak) yani bir hükümet meydana getirmek, dolaylı olarak alınacak kararları ve takip edilecek siyaseti belirleyerek ona meşruiyet vermek olduğu söylenebilir. Bununla birlikte seçimin, seçmenler tarafından bir tür hesap sorma, sorumlu tutma faaliyeti olduğunu da gözden uzak tutmamak gerekir[35].

CROZAT, demokrasilerde halkla iktidar arasında bulunması gereken uzlaşmanın (consensus) önemini ".. iktidarı gasp eden, yani onu zorla ele geçiren kimseye boyun eğilmemelidir. Çünkü zorbalıkla kurulmuş bir iktidar halk muvafakatından yoksun bir iktidardır.", "kamu yöneticisinin otoritesi, onun kişisel nitelik ve erdemlerinden değil, seçimden doğmaktadır. Yöneticiye bu otoriteyi veren seçimdir." şeklinde ortaya koymaktadır[36].

Buradan, demokratik iktidarın zora dayanan değil, oya dayanan bir iktidar olduğu sonucuna varmak mümkündür. Yukarıda tanımı ve temel ilkeleri verilen demokrasi kavramının arkasında yer alan hukuksal ve siyasal gerçeğin, halkın onayı olduğu ortadadır. Siyasal iktidara halk tarafından verilen onay düzenli olarak yapılan seçimlerle belirir. Buradaki halk iradesi, özgür seçimlerle ortaya çıkar ve tüm kamu iktidarının temelini oluşturur[37]. O halde seçim, halkın siyasal iktidara onay vermesi veya vermiş olduğu onayı geri almasını mümkün kılan hukuksal ve siyasal bir araçtır[38]. Şüphesiz, demokrasinin varlığından söz edebilmek için sadece seçim yeterli olamaz.

---

[34] Emine YAVAŞGEL: a.g.e., 3.
[35] Henry B. MAYO: a.g.e., 61, 66; Münci KAPANİ: Kamu Hürriyetleri, a.g.e., 281-282; Oya ARASLI: Adaylık Kavramı ve Türkiye'de Milletvekili Adaylığı, a.g.e., 32.
[36] Charles CROZAT: Amme Hukuku Dersleri, Orta Zamanlar (İstanbul: 1946), C. 2, 493, 651.
[37] Tunçer KARAMUSTAFAOĞLU: a.g.e., XIV.
[38] Carl J. FRIEDRICH: Constitutional Government And Democracy (New York: Gözden geçirilmiş Bası, 1950), 267; Herbert TINGSTEN, The Problem of Democracy (New York: 1965), 85.

Çünkü, “temel ilkeler” adı altında yukarıda belirlediğimiz demokrasinin varlık şartlarından bir kısmı seçimle ilgili olmasına rağmen, seçimin dışında başka olmazsa olmaz (sine qua non) ilkeler de bulunmaktadır[39]. Ancak, seçimin demokrasinin öncelikli şartı olduğunu ve seçim olmadan demokrasinin gerçekleşmeyeceğini belirtmek gerekir.

O halde demokratik seçim nasıl tanımlanır? Seçimle demokrasinin olmazsa olmazlarından temel hak ve özgürlükler arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Dolayısıyla, en azından toplumdaki farklı görüşlerin rahatlıkla açıklanabildiği, oluşan siyasi eğilimlerin siyasal parti çatısı altında örgütlenebildiği, bunların serbest siyasal rekabet içerisinde yarışabildiği ortamdaki seçimlere “demokratik seçim” denilebilir[40].

Genel olarak tanımı bu şekilde yapılan demokratik bir seçimde bulunması gereken asgari unsurlar şu şekilde sıralanabilir[41];

- ✓ Genel oy hakkının kabulü (ülkede medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olanların oy hakkına da sahip olması) ve seçimlerde bu haklarını kullanma imkânının sağlanması,
- ✓ Herkesin eşit değerde bir oya sahip olması (tek kişi, tek oy),
- ✓ Seçimlerin belirlenen zaman aralıklarında düzenli olarak yapılması,
- ✓ Toplumda oluşan siyasi eğilimlerin siyasal parti olarak örgütlenmelerine ve seçime katılmalarına izin verilmesi,

---

[39] Hasan TUNÇ: Anayasa Hukukuna Giriş (Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 1999), 141.
[40] Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku (İstanbul: Beta Yayınları, 1997), 236; Hasan TUNÇ: Anayasa Hukukuna Giriş, a.g.e., 141.
[41] Ergun ÖZBUDUN-Myron WEINER: Instituionalizing Competetive Elections in Developing Societes, (Washington, 1987), s. 393; Hasan TUNÇ: Anayasa Hukukuna Giriş, a.g.e., 141; Emine YAVAŞGEL: a.g.e., 38-40;Yavuz ATAR: Türkiye’de Seçim Sistemlerinin Gelişimi ve Siyasi Hayat Üzerindeki Etkileri (Konya: Yayımlanmamış Doktora Tezi,1990), 12.

- ✓ Yasama organının üyelerinin tamamının seçimle belirlenmesi,
- ✓ Seçim öncesinde yapılacak kampanyalar sırasında adayların görüşlerini kolaylıkla seçmenlere iletebildiği, seçmenlerin de adaylarla irtibat kurabildiği özgür bir ortamın oluşturulması,
- ✓ Seçme hakkının göstergesi olan oyun serbest ve gizli olarak kullanılmasının sağlanması,
- ✓ Oyların sayım ve dökümünün açık olarak yapılması,
- ✓ Seçimi kazanmış olan temsilcilerin, yeni seçimlerle görev süreleri doluncaya kadar görevde kalmalarının sağlanması.

Demokratik rejimlerde söz konusu esaslar dikkate alınmak suretiyle yapılan seçimlere "yarışmacı seçimler" adı verilmektedir [42]. Yarışmacı seçimlerde, seçmenler farklı siyasal partileri ve bunların adaylarından kendi görüş ve düşüncesine uygun olanı seçmektedirler.

En önemli ve etkin bir siyasal katılma yolu olan seçimler, demokratik sistemler ile totaliter sistemler arasındaki farkı çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Söz konusu sistemlerde seçimler farklı nitelik taşımaktadırlar. Partisiz ya da tek partili totaliter sistemlerdeki seçimlerde, partiler, başka bir ifadeyle, farklı görüşler arasında tercih yapma imkânı bulunmamaktadır. Yapılan, seçmenlerce belirlenen parti veya adayın ezici bir çoğunlukla onaylanması, rejime olan bağlılığının gösterisidir. Burada seçme özgürlüğü veya imkânından da söz edilemez[43]. Demokratik sistemlerde ise, seçmen

---

[42] Guy HERMET: "State-Controlled Elections: A Framework", Elections without Choice (London: Guy HERMET, Richard ROSE and Alain ROUQUIE, eds., 1978), 1-18; Juan J. LINZ: "Non-Competetive Elections in Europe", Elections without Choise (London: Guy HERMET, Richard ROSE and Alain ROUQUIE, eds., 1978, 36-65; Richard ROSE: "Is Choice Enough? Elections and Political Authority", Elections without Choice (London: Guy HERMET, Richard ROSE and Alain ROUQUIE, eds., 1978), 196-212.

[43] Münci KAPANİ: Politika Bilimine Giriş (Ankara: 13. Basım, Bilgi Yayınevi, 2001), 142.

doğrudan doğruya yönetime katılamasa bile, kendisini yönetecek olanları, diğer bir deyişle siyasal iktidarı belirleme ve denetleme imkânına sahiptir[44].

B. Seçim Sistemleri

Demokratik rejimlerde ulusal egemenliğin gerçekleşmesinin en önemli aracı şüphesiz seçimlerdir. Seçim, nitelik olarak halkın kendi temsilcilerini belirlediği bir irade açıklamasıdır. Söz konusu irade açıklamaları her türlü iktidarın meşru kaynağını oluşturmaktadır. Bu nedenle oy pusulası ile seçme hakkının kullanılması büyük bir öneme sahiptir. Burada kullanılan her oyun siyasi iktidarı belirlemede nasıl ve ne kadar etkili olduğu, başka bir ifadeyle "her bir oyun parlamentoya hangi ölçüde yansıyacağı" sorusu sorulabilir. Sorunun cevabı o ülkenin seçim sistemini ifade edecektir.

Demokratik rejimlerde, anayasal yapıdaki tüm değişiklikleri yapacak olan çoğunluğun oluşumunun seçim sistemlerine bağlı olması nedeniyle seçim sistemleri en az anayasalar kadar hayati öneme sahiptir.

Demokratik ülkelerde temsilcilerin belirlenmesi için yapılan seçimlere bakıldığında, birbirine çok benzeyen ancak, oldukça farklı sonuçların ortaya çıkmasına neden olan, çok sayıda seçim sistemi olduğu görülecektir. Günümüze kadar sayısız seçim sistemleri ortaya çıkmış, uygulanmış, mahzurları giderilmek suretiyle yeni seçim sistemleri oluşturulmuştur. Her demokratik ülkede sosyal, ekonomik, kültürel, tarihsel ve siyasal özellikler farklıdır ve bu özelliklerdeki gelişmeler ve değişmeler bile, o ülke için seçim sisteminin farklılaşmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla seçim sistemleri yere ve zamana göre değişkenlik göstermektedir.

Seçim sistemlerinden hangisi uygulanırsa uygulansın, uygulanan seçim sisteminden seçim sonuçları doğrudan etkilenecektir. Seçimlerin sonuçları da demokrasi anlayışını ortaya koyacağından, seçim sistemleri demokrasinin gerçekleşmesini etkilemektedir. Başka bir ifadeyle, seçim

---

[44] Münci KAPANİ: Politika Bilimine Giriş, a.g.e., 139.

sistemleri siyasal parti sistemlerini, siyasal parti sistemleri de siyasal sistemi (rejimi) etkiler. Siyasal sistem de, iktidarda bulunanların kendilerinin yeniden seçilmesini sağlayacak seçim mevzuatını (seçim sistemlerini) oluşturmaları nedeniyle ters yönde etkilemek suretiyle bir döngü oluştururlar[45].

Demokratik rejimlerde uygulanan çok farklı seçim sistemlerinden hangi seçim sisteminin iyi olduğu kararı ancak siyasi tercihlere bakılarak verilebilir. Zira seçim sistemlerinin tarafsız olduğunu söylemek mümkün değildir[46].

"Temsilcilerin belirlenmesinde uygulanan teknik bir usul" olarak da tanımlanan seçim sistemlerinin iki temel fonksiyonu vardır. Bunlardan ilki, her şeyden önce, belirli bir süre için ülkeyi hangi partinin yöneteceğini, hükümeti hangi partinin kuracağını, hangi partinin iktidar olacağını belirlemektir. Seçimlerin bu fonksiyonu seçim hukukunda "fayda ilkesi", "istikrar ilkesi" veya "yönetilebilirlik ilkesi" olarak adlandırılmaktadır. Ancak bu, yapılan seçimlerde oy almış diğer siyasal akımların da parlamentoya yansıyacağı anlamına gelmez. Oysa buna da imkan verme zorunluluğu vardır. Bu noktada ortaya çıkan seçimlerin ikinci fonksiyonu, söz konusu eksikliği ortadan kaldırarak, toplumdaki değişik görüşlerin parlamentoya yansımasını sağlar. Halkın yönetime çoğulcu biçimde katılımını sağlayan bu ilke de "adalet", "temsilde adalet" ya da "demokratik temsil" ilkesi olarak adlandırılmaktadır[47]. Seçim sistemlerinin sayısının çok olmasının temelinde bu iki ilke yatmaktadır. Söz konusu ilkeler her seçim sisteminde bulunmakla birlikte, ilkelere verilen önemin derecesine göre farklı seçim sistemleri ortaya çıkmaktadır[48].

Birbirinin karşıtı olan bu iki ilke uygulamada ters yönde işler. Birine öncelik ve ağırlık verildiği zaman diğeri aynı oranda zarar görür. Temsilde

---

[45] Jean Marie COTTERET - Claude EMERİ: Seçim Sistemleri, Çev. Ahmet KOTİL, (İletişim Yayınları, Tarihsiz), 86.
[46] Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 269.
[47] Erdoğan TEZİÇ - Necmi YÜZBAŞIOĞLU: "Siyasi Partiler ve Milletvekili Seçimi Kanunlarına İlişkin Görüşler", TÜGİAD Raporu, (Rapor Tarihi:12.6.2001, http://www.tugiad.org.tr/tugiad.php? sayfa=raporlar) ; H.Sami TÜRK - Erol TUNCER: Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi? (Ankara:TESAV Yayınları, 1995), 4.
[48] Fahir ARMAOĞLU: "Seçim Sistemleri ve Türkiye'de Seçim Sistemi Konusu" (İstanbul: Hürriyet Seçim Semineri, 1972), 10.

adalet ilkesine ağırlık verildiğinde "hükümet istikrarsızlığı" ortaya çıkabilir. Yönetimde istikrar ön plana alındığında da "demokratik temsil" ya da "temsilde adalet" ortadan kalkabilir, bu da yönetenlerin meşruiyetinin tartışılmasına neden olacaktır. Başka bir ifadeyle, yönetimde istikrar sağlanmaya çalışıldığında temsilde adalet ilkesinden; temsilde adalet sağlanmaya çalışıldığında da yönetimde istikrar ilkesinden taviz verilmesi kaçınılmazdır. İyi bir seçim sisteminden beklenen yönetimde istikrar ve temsilde adalet ilkelerini uygun bir denge içinde bir araya getirmesidir. Sağlanmaya çalışılan denge ülkeden ülkeye ve ülkenin siyasi tercihine göre farklılık gösterdiğinden, genel olarak aynı adı taşımasına rağmen, her ülkenin seçim sistemi birbirinden farklıdır ve bu iki ilkenin birlikte gerçekleşme seviyesi, o ülkenin demokrasinin de seviyesini belirlemektedir. Ancak unutulmamalıdır ki, bu sentez hiç de kolay olmamaktadır[49].

Seçmenlere ait oyların kullanılması ve bunun siyasi partilerde milletvekilliğine dönüşmesi hususu seçim sistemlerini ortaya çıkarmıştır. Bir başka ifadeyle, kullanılan oylara göre temsilciliklerin belirlenmesinde uygulanan teknikler "dar anlamda" seçim sistemleri olarak adlandırılmaktadır[50]. "Geniş anlamda" seçim sistemleri ise[51], seçme ve seçilme yeterliliği, adaylığa ilişkin kurallar, oy verme yöntemleri, seçim çevrelerinin belirlenmesi, seçim ilkelerinin tespiti, seçimlerin düzenlenme biçimleri ile seçimlerin yönetim ve denetimi gibi hususları da kapsar. Teknik bir durum olarak tanımlanmasına rağmen seçim sistemlerinin siyasi yanının ağır bastığını da söylemek gerekir[52].

---

[49] Attila ÖZER: Anayasa Hukuku Genel İlkeler, a.g.e., 228; Erdoğan TEZİÇ - Necmi YÜZBAŞIOĞLU: a.g.m., : H.Sami TÜRK - Erol TUNCER: a.g.e., 4; Fahir H. ARMAOĞLU: Seçim Sistemleri, a.g.e., 10.

[50] Kemal GÖZLER: Anayasa Hukukuna Giriş, Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 133; Fevzi DEMİR: Anayasa Hukukuna Giriş (İzmir: 1998), 158; Hasan TUNÇ: Anayasa Hukukuna Giriş, a.g.e., 143; Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 269.

[51] Bülent DAVER: "Seçim Sistemi ve Anayasa Yargısı", (Ankara: Anayasa Yargısı Dergisi, C. 5, 1989), 137.

[52] Hasan TUNÇ: Anayasa Hukukuna Giriş, a.g.e.,143.

Kişi ve kurulların belirlenmesi maksadıyla yapılan seçimlere bakıldığında milletvekili seçimi, belediye başkanlığı seçimi, il genel meclisi üyeliği seçimi, muhtar seçimi gibi farklı seçimler bulunduğu görülecektir. Türkiye'de bu seçimlerin tamamı Yüksek Seçim Kurulu'nun yönetim ve denetiminde yapılmaktadır. Çalışmamızın sınırlılıkları içerisinde sadece milletvekili seçimleri ve bu seçimlerin yönetim ve denetimi incelendiğinden, seçim sistemleri olarak milletvekili seçim sistemleri ele alınacaktır.

1. Seçim Sistemlerinin Temel Unsurları

Seçim sistemlerinin temel unsurları, temsilciliklerin partiler arası dağılımı ile ilgili hesaplama biçimi, seçim turlarının sayısı, seçmenlerin temsilcileri doğrudan veya dolaylı seçmeleri ve seçim çevrelerinin genişliği ile ilgilidir[53]. Seçim sistemlerinin sayılan temel unsurları kısaca şu şekilde açıklanabilir;

Kullanılan oyların temsilciliklere dönüşmesinde yapılan hesaplamalar açısından, başka bir ifadeyle, adayların (siyasi partilerin) seçilebilmesi için almaları gereken oy miktarlarına göre seçim sistemlerini iki ana grup içinde toplamak mümkündür; "çoğunluk sistemi" ve "nispi temsil sistemi". Çağdaş demokratik ülkelerde ilk olarak çoğunluk sistemi denenmiş, daha sonra nispi temsil sistemine geçişler olmuştur. Çoğunluk sisteminde temsilcilik, o seçim çevresinde çoğunluk oyu alan siyasi partiye verilir[54]. Buna karşılık nispi temsil sisteminde, partiler aldıkları oy oranına göre temsilcilik elde ederler[55]. Her iki sistemin de kendi içerisinde farklı uygulamaları bulunmaktadır. Ayrıca, bu iki ana sistemin farklı unsurlarının kullanılması ya da her ikisinde de bulunmayan bazı unsurların bir araya getirilmesi suretiyle "karma sistemler" de oluşturulabilmektedir.

---

[53] Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 270; Saim SEZEN: Seçim ve Demokrasi (Ankara: Gündoğan Yayınları, 1994), 154.
[54] Jean Marie COTTERET - Claude EMERİ: a.g.e., 38.
[55] Jean Marie COTTERET - Claude EMERİ: a.g.e., 46.

Oyların kullanılması sonrasında sonucun hemen alınması veya bir oylamaya daha gidilerek alınması da mümkündür. Bu açıdan bakıldığında seçimler "tek" veya "iki turlu" olarak yapılabilmektedir. Seçimlerin tek turlu ya da iki turlu olarak yapılması ancak çoğunluk sisteminde mümkündür. Zira nisbi temsil sisteminde ikinci tur seçimin yapılmasına gerek kalmadan seçim sonucu alınmaktadır.

Seçmenler temsilcilerini doğrudan seçebilecekleri gibi, seçtikleri ikinci seçmenlerden kendi adlarına temsilcilerini seçmelerini isteyebilirler. "Tek dereceli seçim" olarak adlandırılan doğrudan doğruya temsilcinin seçiminde tek bir seçim yapılmaktadır. Dolaylı olarak temsilci seçiminde, başka bir ifadeyle "iki dereceli seçimde" ise, seçenleri ve seçilenleri ayrı ayrı olan iki seçim söz konusu olmaktadır.

Seçim çevrelerinin dar ya da geniş olması "tek (isimli) adlı seçim" ve "listeli seçim" kavramlarını ortaya çıkarmaktadır. Tek adlı seçim, seçim çevresinin dar olması ve her seçim çevresinden bir temsilci seçilmesi esasına dayanır. Bu uygulamada (seçimde) her siyasi partinin her seçim çevresi için bir adayı bulunur. Listeli seçim ise, birden çok temsilcinin seçileceği geniş seçim çevresinde söz konusu olur. Listeli seçimde, her siyasi partinin her seçim çevresi için, o seçim çevresinin temsilci sayısı kadar adayı bulunur. Bu özellikler nedeniyle tek adlı seçim "dar bölge", listeli seçim de "geniş bölge" olarak adlandırılmaktadır[56].

2. Seçim Sistemlerinin Sınıflandırılması

Seçim sistemleri, demokratik her ülkede, yukarıda izah edilen temel unsurların farklı düzeylerde uygulanması sonucu değişik şekiller almaktadır. Uygulamada çok fazla seçim sistemi olmasına rağmen, seçim sistemleri "çoğunluk sistemi" ile "nispi temsil sistemi" olmak üzere iki ana grupta

---

[56] Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 255-256.

toplanabilir [57] . Çoğunluk sisteminde "yönetimde istikrar", nispi temsil sisteminde ise, "temsilde adalet" ilkesi (amaçlanır) gerçekleştirilmeye çalışılır. Bununla birlikte, çoğunluk sistemi ve nisbi temsil sisteminin aksayan taraflarını ortadan kaldırmak için, IV. Cumhuriyet döneminde Fransa'da, 1983'ten 1995'e kadar Türkiye'de ve günümüzde Almanya'da olduğu gibi, söz konusu iki sistemin bazı yönlerinin bir araya getirilmesiyle "karma sistem" adı altında farklı bir seçim sistemi de uygulanabilmektedir.

Bu açıklamalar ışığında demokratik ülkelerde uygulanan seçim sistemlerini genel olarak şu şekilde sınıflandırmak mümkündür[58].

1. Çoğunluk sistemleri

    a. Tek adlı- tek turlu çoğunluk sistemi

    b. Tek adlı-iki turlu çoğunluk sistemi

    c. Listeli çoğunluk sistemi

    d. Tercihli tek turlu çoğunluk (alternatif oy) sistemi

2. Nispi temsil sistemleri

---

[57] Daha fazla bilgi için bkz;. Attila ÖZER: Anayasa Hukuku Genel İlkeler, a.g.e., 224-234; Kemal GÖZLER: Anayasa Hukukuna Giriş, Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 133-144; Arend LIJPHART: a.g.e., 131-146; İlhan ARSEL: a.g.e., 185-193; Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 269-304; Fevzi DEMİR: a.g.e., 158-192; Hasan TUNÇ: Anayasa Hukukuna Giriş, a.g.e., 143-179; Oya ARASLI: Seçim Sistemi Kavramı ve Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri (1876-1987) (Ankara: 1989); Üstün ERGÜDER: Seçim Sistemleri ve Türk Demokrasisi (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayını, 1982); Erdoğan TEZİÇ: Seçim Sistemleri (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1967); Jean Marie COTTERET - Claude EMERİ; Giovonni SARTORİ: Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği, Çev. Ergun ÖZBUDUN, (Ankara:Yetkin Yayınları, 1997), 46-109; Seyfettin GÜRSEL: "Toplumsal Tercih Kuramı Çerçevesinde Anayasanın 67. Maddesinde Yer Alan Temsilde Adalet ve Yönetimde İstikrar İlkelerinin Değerlendirilmesi" (Ankara: Anayasa Yargısı Dergisi, C. 16, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 1999), 46-71; Meltem Dikmen CANİKLİOĞLU: "Seçim Sistemlerinin Siyasî İstikrarın Sağlanmasındaki Rolü" (Ankara: Anayasa Yargısı Dergisi, C. 16, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 1999), 17-44; Servet ARMAĞAN: Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1975); Servet ARMAĞAN: "Memleketimizde Siyasî İstikrar: Siyasî Partiler ve Seçim Sistemleri Değerlendirilmesi" (Ankara: Anayasa Yargısı Dergisi, C. 16, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 1999), 219-252; Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Uygulamaları (Ankara: TBMM Yayını, 1982).

[58] Hasan TUNÇ: Anayasa Hukukuna Giriş, a.g.e., 146; YAVAŞGEL: a.g.e., 84.

a. Listeli nispi temsil

(1) Yaklaştırmalı nispi temsil

(a) En yüksek artık

(b) En büyük ortalama

(c) D'hondt sistemi

(2) Tam olarak uygulanan nispi temsil

(a) Nispi temsilin saf şekli

(b) Ulusal artık (milli bakiye) sistemi

(c) Değişmez tek sayılı milli bakiye sistemi

b. Devredilebilir tek oy

3. Karma sistemler

a. Çoğunluk Sistemleri

Çoğunluk sisteminin kaynağı çok eski zamanlara kadar gitmekle birlikte, onu demokrasinin unsurları arasına sokan ilk defa ROUSSEAU olmuştur[59]. Demokratik ülkelerde yapılan seçimlerde ilk kullanılan seçim sistemi "çoğunluk sistemi"dir. Uygulanması oldukça basit olan çoğunluk sisteminde seçimlerin kazanılabilmesi için siyasi parti adayının (veya listesinin) geçerli oyların çoğunluğunu elde etmesi gerekir. Çoğunluk sistemi, diğer adayların topladığı oyların hesaba katılmadığı, ilk sırayı elde eden

[59] Fahir H. ARMAOĞLU: Seçim Sistemleri, a.g.e., 19.

adaya (veya listeye) bir seçim çevresinin tamamını temsil etme sorumluluğunun bırakıldığı bir sistemdir[60].

Çoğunluk sistemi, uygulanması ve seçim sonucunun alınması açısından çok basit bir sistemdir. Sistem "fayda ilkesi"ne dayanmaktadır. İstikrarlı bir çoğunluğun oluşmasını sağladığından, "yönetimde istikrarı" beraberinde getirmekte, ancak "temsilde adalet"ten uzaklaşmaktadır. Çünkü, genelde seçimi kazanan partinin çıkardığı temsilci sayısıyla aldığı oy arasında normal olmayan oransızlıklar görülebilmektedir.

Seçilebilmek için "gerekli oy miktarı bakımından" çoğunluk sistemlerini mutlak (salt), nisbi (basit) ve vasıflı (nitelikli) çoğunluk olarak tasnif etmek mümkündür[61].

Çoğunluk sisteminin demokrasinin unsurları arasında olmasını sağlayan ROUSSEAU'nun sözünü ettiği çoğunluk "mutlak çoğunluk"tur. "Salt çoğunluk" olarak da adlandırılan "mutlak çoğunluk"ta, adayın seçilebilmesi için, bir seçim çevresindeki (kayıtlı, kullanılan veya geçerli) oyların[62] en az yarıdan bir fazlasını alması gerekir. İlk oylamada adaylardan (veya listelerden) hiç birisi salt çoğunluğu sağlayamazsa ikinci oylamaya gidilir. İkinci oylamada, seçimin kısır döngüye girmemesi ve sonuçlandırılabilmesi için, ikinci oylamaya en çok oy alanlardan bazılarının katılmasına izin verme veya ikinci oylamada basit çoğunluğu sağlayanın kazanacağının belirlenmesi gibi, birtakım tedbirler alınabilir.

Mutlak (salt) çoğunluk uygulaması da, pratikte karşılaşılan zorluklar nedeniyle, zaman içerisinde "nisbi çoğunluk" şekline dönüşmüştür. "Nisbi

---

[60] E. Ethem ATAY: "Fransa'daki Seçim Modelleri" (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Arşivi, S. 5, Ekim 1999), http://www.dicle.edu.tr/dictur/suryayin /khuka/; Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Uygulamaları, a.g.e., 25.

[61] Fahir H. ARMAOĞLU: Seçim Sistemleri, a.g.e., 19-21.

[62] Yapılacak seçimde "kayıtlı seçmen", "kullanılan oy", "geçerli oy" gibi ifade edilen kriterlerden hangisinin uygulanacağı hususu seçime ilişkin mevzuatta yer alır. "Kayıtlı seçmen", oy kullanma hakkına sahip olup, seçmen kayıtlarında adı bulunanlardır. Kayıtlı seçmenlerden oy verme zamanında oyunu kullanmış olanlar "kullanılan oy", mevzuata uygun olarak oy kullanmış olanlar ise "geçerli oy" olarak adlandırılır. Seçim mevzuatlarında bu kriterlerden genel olarak "geçerli oy"un belirlendiği görülmektedir.

çoğunluk", oyların birbirine göre mukayesesi sonucunda kendisinden sonra gelen adaylardan daha fazla oy almış olan adayın seçilmesi esasına dayanır. "Basit çoğunluk" da denilen "nisbi çoğunluk" uygulamasında, ikinci oylamaya gerek kalmadan seçimi kazanan belli olur.

Bu iki çoğunluk uygulamasının dışında, uygulamada pek görülmeyen "vasıflı (nitelikli) çoğunluk" olarak adlandırılan ve mutlak çoğunluktan daha büyük bir oranı gerektiren bir çoğunluk şekli daha bulunmaktadır[63].

Vasıflı (nitelikli) çoğunlukta seçimi kazanmak için mutlak (salt) çoğunluktan daha fazla (2/3, 3/5 gibi) bir oranda oy almak gerekir. Oran seçim mevzuatında açık olarak belirlenmektedir. Milletvekili seçiminde kullanılması uygun olmayan bir çoğunluk şekli olduğu açıkça görülen nitelikli çoğunlukta da, uygulanacak olursa, ilk oylamada sonuca ulaşılamaması halinde, salt çoğunlukta olduğu gibi bir takım tedbirlere başvurulabilir.

Çoğunluk sistemlerinin, bir seçim çevresinden seçilecek temsilci sayısının bir ya da birden çok kişi olması bakımından "tek adlı" ya da "listeli"; sonucun alınması bakımından da "tek turlu" ya da "iki turlu" olarak tasnif edilmesi de mümkündür. Bunlar farklı şekillerde bir araya gelerek farklı çoğunluk sistemi uygulamalarına dönüşebilmektedir.

(1) Tek Adlı-Tek Turlu Çoğunluk (Dar Bölge) Sistemi

Bu seçim sistemi, tek turda tamamlanır ve oyların en çoğunu alan aday, seçimi kazanmış olur. Her seçim çevresinde tek milletvekili seçilir. Bu sistemde sonucu almak son derece basittir. Nisbî temsil sistemlerinde olduğu gibi uzun hesaplamalara gerek kalmaz, diğer adayların aldıkları oy oranları ne olursa olsun, adaylar arasından bir oy bile önde olan aday seçilmiş olur[64].

---

[63] Fahir H. ARMAOĞLU: Seçim Sistemleri, a.g.e., 19; A. Şeref GÖZÜBÜYÜK: Anayasa Hukuku (Ankara: 2004), 91; Servet ARMAĞAN: "Çoğunluk Sistemi ve Bazı Düşünceler" (İstanbul: İÜHFM, C. 36, S. 1-4), 93-114.

[64] H.Sami TÜRK - Erol TUNCER: a.g.e., 10-11; Jean Marie COTTERET - Claude EMERİ: a.g.e., 40.

Bu nedenle bu sisteme "First-past-the post", yani "birinci kazanır" ismi de verilmektedir[65].

Tek adlı-tek turlu çoğunluk (dar bölge) sistemi günümüzde, sistemin beşiği olan İngiltere, İngiliz Milletler Topluluğu'na dahil bazı ülkeler ve ABD'nde uygulanmaktadır[66].

(2) Tek Adlı-İki Turlu Çoğunluk Sistemi

Tek adlı-tek turlu çoğunluk (dar bölge) sisteminin bazı mahzurlarını gidermek üzere Fransa'da "tek adlı-iki turlu çoğunluk sistemi" geliştirilmiştir. Bu sisteme göre ilk turda, kayıtlı seçmen sayısının belirlenen miktarından (Fransa'da dörtte birinden) az olmamak kaydıyla, kullanılan oyların mutlak (salt) çoğunluğunu alan aday seçilmiş olur. Fakat ikinci turda artık mutlak (salt) çoğunluk aranmaz; oyların nispî çoğunluğunu alan aday, kazanmış olur. Böylece ikinci turda mutlak (salt) çoğunluk olmasa bile, mutlak (salt) çoğunluğa yaklaşan bir oran tutturulabilir.

Bu sistem, Fransa'dan başka Cezayir, Ukrayna gibi Bağımsız Devletler Topluluğu'na dahil bazı ülkeler ile bazı eski Doğu Bloku ülkelerinde uygulanmaktadır.

(3) Listeli Çoğunluk Sistemi

Çoğunluk sistemi dar çevrede tek isimli olarak uygulanabileceği gibi, geniş çevrelerde listeli olarak da uygulanabilmektedir. Bu sistemde ülke, iki veya daha fazla sayıda temsilci çıkaracak şekilde geniş seçim çevrelerine bölünür. Bölünmede genellikle her il bir seçim çevresi olarak kabul edilir. Nüfusça büyük iller birden fazla seçim çevresine de bölünebilir. İllerin nüfusları birbirlerine göre farklı olacağından, seçim çevrelerinde çıkarılacak temsilci sayısı da seçmen sayısı ile oranlı olarak farklılık gösterecektir. Bu

---

[65] Fahir H. ARMAOĞLU: Seçim Sistemleri, a.g.e., 30; Emre ERDOĞAN: a.g.m.
[66] H.Sami TÜRK - Erol TUNCER: a.g.e., 10-11.

sistemde, her parti bir seçim çevresinde seçilmesi gereken temsilci sayısı kadar aday gösterir ve adaylar listeler halinde seçmenin oyuna sunulur. Seçmen oy pusulasını liste halinde kullandığı için buna "listeli seçim", ya da birden çok adaya oy verdiği için "çok isimli" seçim usulü denir[67]. Listeli çoğunluk sisteminde, her seçim çevresinde kazanan parti o seçim çevresindeki temsilcilerin tümüne sahip olmaktadır.

Listelerin belirlenmesinde bloke (sabit, kapalı) liste ve karma liste olmak üzere iki farklı yöntem kullanılmaktadır. Bloke (sabit, kapalı) listede listeler partiler tarafından hazırlanarak seçmene sunulur ve seçmen parti listesi üzerinde hiçbir değişiklik yapamaz. Seçmenin yapması gereken, oyunu hangi parti listesine kullanmak istiyorsa, o partinin listesini sandığa atmaktır. Karma listede ise, seçmen listede değişiklik yapma hakkına sahiptir. Seçmen, herhangi bir listeden bazı isimleri silerek yerine başka listelerden istediği isimleri yazabilir ve kendi listesini oluşturabilir. Ancak unutulmamalıdır ki, bu yöntemin uygulanması ve sonuçların alınması oldukça büyük güçlükler yaratmaktadır.

Listeli çoğunluk sistemi de tek ya da iki turlu uygulanabilmektedir. Listeli çoğunluk sisteminin tek turlu uygulamasında, parti listesinin bir seçim çevresinde seçimi kazanabilmesi için nisbi (basit) çoğunluğu elde etmiş olması gerekmektedir. İki turlu listeli çoğunluk uygulamasında ise, seçimin kazanılabilmesi için elde edilmesi gereken çoğunluk mutlak (salt) çoğunluktur.

Listeli çoğunluk sistemi de tek adlı-tek turlu / iki turlu çoğunluk sisteminde olduğu gibi yönetimde istikrarı sağlarken, temsilde adalet ilkesinden uzaklaşmaktadır. Hatta listeli çoğunluk sisteminde temsilde adaletsizlik daha belirginleşmektedir. Çünkü, bu sisteme göre, bir seçim çevresinde, çok az bir farkla da olsa, çoğunluğu sağlayan parti, o seçim çevresindeki tüm temsilcilikleri kazanmaktadır.

---

[67] Fahir H. ARMAOĞLU: Seçim Sistemleri, a.g.e., 21; Erdoğan TEZİÇ - Necmi YÜZBAŞIOĞLU: a.g.m. ; Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 278.

(4) Tercihli Tek Turlu Çoğunluk (Alternatif Oy) Sistemi

1870'lerde Massachussettes Institute of Technology (MIT) profesörlerinden Ware tarafından geliştirilen "tercihli tek turlu çoğunluk (alternatif oy) sistemi" Avustralya ile ada devleti Nauru'da uygulanmaktadır[68]. Sistem, tek adlı-tek turlu çoğunluk (dar bölge) sisteminin farklı bir uygulamasıdır. Bu seçim sisteminde de her seçim çevresinden tek temsilci seçilir. Seçim tek turda tamamlanır ve oyların mutlak (salt) çoğunluğunu alan aday seçimi kazanmış olur.

Tercihli tek turlu çoğunluk (alternatif oy) sisteminde seçmenlerden o seçim çevresinde aday olan kimseleri tercih derecelerine göre sıralamaları istenmektedir. Sıralama yapmak zorunludur ve sıralamanın tam yapılmadığı oy pusulaları geçersiz sayılır. Seçime beş aday katılmışsa, seçmenler en çok istediklerini 1'inci, en az istediklerini 5'inci olmak üzere sıralayacaklardır. Birinci tercihlerin sayılması sonucunda, adayların hiçbiri oyların mutlak (salt) çoğunluğunu elde edemezse, en az oy alan aday elenir ve ona verilen oylardaki ikinci tercihlerden geride kalan adaylara ait olanlar, bunların daha önce aldıkları oylara ilave edilir. Bu dağıtmadan sonra yine oyların mutlak (salt) çoğunluğunu elde edebilen aday yoksa, bu sıralamada en sondaki aday elenir ve ona verilen oylardaki ikinci tercihlerden geride kalan adaylara ait olanlar, bunların daha önce aldıkları oylara ilave edilir. Adaylardan herhangi biri oyların mutlak (salt) çoğunluğunu elde edene kadar bu işlem tekrarlanır[69].

b. Nisbi Temsil Usulü

Nispi temsil sistemi, siyasal partilerin aldıkları oy oranında parlamentoda temsiline imkan veren seçim sistemlerini ifade etmek için kullanılan genel bir kavramdır. Bu sistemin esası, çoğunluk sisteminin adil olmayan sonuçlarını ortadan kaldırmak ve seçime katılan her siyasi partiye aldığı oy ile orantılı temsil imkanı sağlamaktır. Nispi temsil sisteminde oylar

---

[68] Emre ERDOĞAN: a.g.m.
[69] Arend LIJPHART: a.g.e., 133.

kaybolmaz veya çok az oranda kaybolur ve bu oran bir temsilci çıkarmaya yetecek oy miktarından azdır[70].

Nispi temsil sisteminde, çoğunluk sisteminin aksine, adalet ilkesi ön plandadır. Nispi temsil, toplumdaki çeşitli siyasal düşüncelerin, bu düşünceleri savunan siyasi partilerin parlamentoda adil bir biçimde temsilini sağlar. Böylece değişik görüşler, sistemin dışına itilmeden meşru zeminlerde temsil edilebilmiş olur. Bu şekilde gerçekleşen bir çoğulculuk, milli birlik ve beraberliğin artmasının da yolu olabilir.

Demokratik rejimlerde nispi temsil sisteminin birbirinden farklı üçyüze yakın uygulama şekli olduğu ileri sürülmektedir[71]. Bununla birlikte genel olarak tasnif edilecek olursa, nisbi temsil sistemlerini iki ana başlık altında toplamak da mümkündür; "liste usulü" ve "devredilebilir tek oy". Nispi temsil sistemleri, doğası gereği daima tek turlu ve çok adlı olarak, yani liste usulü ile uygulanır. Bununla birlikte, "devredilebilir tek oy" adı verilen seçim sistemi de nispi temsil sistemi içinde değerlendirilmektedir[72].

(1) Listeli Nisbi Temsil

Nisbi temsil sistemleri denildiğinde akla gelen ilk yöntem liste usulüdür. Liste usulünde her seçim çevresi, çoğunluk sisteminin aksine büyüktür ve her seçim çevresinin birden fazla temsilcisi bulunmaktadır. Siyasi partiler seçim çevresinden çıkacak temsilci sayısı kadar adayın bulunduğu listeleri seçmenlere sunarlar ve seçmenlerin oylarıyla orantılı olarak temsilcilikleri elde ederler.

Listeli nisbi temsil sistemi, marjinal partilerin de temsiline imkan sağlayarak bölünmüş bir siyasi parti sistemine yol açar. Dolayısıyla bu da tek

---

[70] Ergun ÖZBUDUN: Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 225; Halim Tevfik ALYOT: Demokrasi ve Seçim Sistemleri; Türkiye'de ve Yabancı memleketlerde Seçim Mevzuatı (Ankara: Başbakanlık Devlet Matbaası, 1949), XXVIII; Servet ARMAĞAN: Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi, a.g.e., 126.
[71] Seçim, Seçim sistemleri ve Türkiye'deki Uygulamalar, a.g.e., 43.
[72] Arend LIJPHART: a.g.e., 134.

parti hükümetleri yerine koalisyon hükümetlerinin kurulmasını kolaylaştırır. Ayrıca, adayların belirlenmesinde siyasi parti merkez yönetimlerine ve özellikle de parti başkanlarına çok büyük bir güç kazandırır. Temsilciler ile seçmenler arasındaki bağ bu sistemde çoğunluk sistemlerine göre daha zayıftır.

Listeli nisbi temsil sisteminin sayılan mahzurlarının yanında birçok faydalı tarafları da bulunmaktadır. Sistem, siyasi partilerin oy oranları ile temsil oranları arasında adil bir denge kurarak nispeten daha az sayıda oyun boşa gitmesini sağladığı gibi, küçük partilerin de temsiline imkan verir. Ayrıca siyasi partileri, aday listelerini hazırlarken toplumun farklı kesimlerden kişileri aday göstermeye teşvik eder ve temsilde bölgeler arasında büyük farklılıkların ortaya çıkmasını engeller.

Listeli nisbi temsil sistemlerinde de farklı uygulamalara gidildiği görülmektedir. Alınan oyların hesaplanması ve temsilciliklerin siyasi partilere dağıtılması "tam nisbi sistem" veya "yaklaştırmalı nisbi sistem" yöntemleriyle gerçekleştirilmektedir [73] . Siyasi partinin elde ettiği temsilcilikleri kimlerin kazandığı ise, sunulan listenin şekline göre belirlenebilmektedir. Söz konusu listeler de "değişmez (sabit ya da bloke) liste", "tercihli (liste) oy" ve "karma liste" olarak üç farklı şekilde uygulanabilmektedir[74].

Görüldüğü gibi, listeli nispi temsil sisteminin uygulanmasında iki önemli problem ortaya çıkmaktadır. Birincisi, seçilecek temsilcilerin siyasi parti listeleri arasında nasıl dağıtılacağı, diğeri de siyasi parti temsilcisinin kendi listesinden kim olduğunun nasıl belirleneceğidir. Başka bir ifadeyle, "hangi parti kaç temsilcilik kazanmıştır, bunlar kimlerdir?" sorularına cevap aranır.

---

[73] Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 281.
[74] Ergun ÖZBUDUN: Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 224.

(a) Seçilecek Temsilcilerin Siyasi Parti Listeleri Arasında Dağılımı

Parlamentodaki temsilcilerden kaç tanesinin hangi siyasi partiye ait olduğunu tespit edebilmek için ilk yapılması gereken işlem "seçim sayısı"nın bulunmasıdır. Seçim sayısı, bir seçim çevresinde temsilcilik elde edilebilmesi için gerekli olan asgari oy miktarıdır[75]. Başka bir ifadeyle, bir seçim çevresinde siyasi partilerin aldıkları oy sayısında seçim sayısı kaç kez bulunuyorsa, siyasi partiler o kadar temsilcilik elde etmiş olurlar. Nispi temsil sisteminde seçim sayısı üç farklı yöntemle (şekilde) belirlenebilmektedir. Bunlar "(çevre) seçim sayısı", "değişmez tek sayı" ve "milli seçim sayısı"

"(Çevre) seçim sayısı", her seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların, o seçim çevresinden seçilecek temsilci sayısına bölünmesiyle elde edilen sayıdır[76]. Bu yöntemin uygulanmasında ülke genelinde ve her seçim çevresinde çıkacak temsilci sayıları önceden belirlenmiştir. Seçim çevrelerindeki kullanılan geçerli oyların ve seçilecek temsilcilerin sayıları her seçim çevresinde farklı olacağından, (çevre) seçim sayısı da seçim çevrelerine göre değişecektir.

(Çevre) seçim sayısı yönteminin uygulanmasında, seçim çevrelerinde her seçim sayısına ulaşan siyasi partiye bir temsilcilik verilir. Ancak, siyasi partilerin aldıkları oylar büyük çoğunlukla (çevre) seçim sayısının tam katı olamaz veya söz konusu sayının altında da kalabilir. Dolayısıyla bu yöntemde seçim çevrelerinde "artık oy" olarak bir miktar oy ve dağıtılamayan bazı temsilcilikler kalır. Bu noktada, artık oyların nasıl değerlendirileceği ve kalan temsilciliklerin nasıl dağıtılacağı problemi ortaya çıkar.

---

[75] Ergun ÖZBUDUN: Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 226.
[76] Fahir H. ARMAOĞLU: Seçim Sistemleri, a.g.e., 91, 93; Ergun ÖZBUDUN: Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 226; Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 280.

"Değişmez tek sayı" ise, ülkenin tüm seçim çevrelerinde temsilcilerin belirlenmesinde uygulanmak üzere, kanun koyucu tarafından, seçimlerden önce belirlenen değişmez (sabit) nitelikteki sayıdır[77].

Değişmez tek sayı yönteminde her seçim çevresinin ve ülkenin çıkaracağı toplam temsilci sayısı önceden bilinmemektedir. Her seçim çevresinde değişmez tek sayıya ulaşan her siyasi parti bir temsilcilik kazanır. Toplam temsilci sayısı da ülke genelinde kullanılan geçerli oya bağlı olarak ortaya çıkacaktır.

"Milli seçim sayısı", ülkenin tüm seçim çevrelerinde siyasi partilerin aldıkları geçerli oyların toplamının, toplam temsilci sayısına bölünmesiyle elde edilen sayıdır. Tanımdan da anlaşılacağı gibi ülkenin toplam temsilci sayısı, değişmez tek sayının aksine, önceden belirlenmiştir. Her bir seçim çevresinde siyasi partilerin aldıkları geçerli oy sayıları içinde milli seçim sayısı kaç kez bulunuyorsa, o siyasi partiye o kadar temsilcilik verilir.

Milli seçim sayısı yönteminin temel amacı, nisbi temsilin tam olarak uygulanmasını sağlamaktır. Böylelikle her temsilcinin seçmen sayısı eşit olacak ve siyasi partilerin oy kayıpları ortadan kalkacaktır[78]. Bununla birlikte, (çevre) seçim sayısı yönteminde olduğu gibi milli seçim sayısı yönteminde de, ülke tek bir seçim çevresi gibi ele alındığından, "artık oy" problemi ile karşılaşılacaktır.

(Çevre) seçim sayısı ve milli seçim sayısı yöntemlerinden hangisi uygulanırsa uygulansın, "artık oy" ve "artık temsilcilik" problemi ortaya çıkmaktadır. O halde, nisbi temsil sisteminin uygulanmasında "artık oy"ların değerlendirilmeleri için de ayrı bir çözüm mekanizmasının geliştirilmesi gerekecektir. Farklı nisbi temsil sistemlerinde yine farklı çözümlere gidilmiş ve çok sayıda yöntem geliştirilmiştir. Artık oylar ya seçim çevrelerinde ya da ülke genelinde değerlendirilir. Seçim çevresinde artık oyların değerlendirildiği

---

[77] Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 281.
[78] Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 281.

listeli nisbi temsil yöntemine "yaklaştırmalı nisbi sistem", ülke genelinde artık oyların değerlendirildiği listeli nisbi temsil yöntemine de "tam nisbi sistem" adı verilmektedir.

(i) Yaklaştırmalı Nisbi Temsil

Yaklaştırmalı nisbi temsil, "artık oy" ve "artık temsilcilik" probleminin o seçim çevresinde çözümlenmesini esas alır. Öncelikle, seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların o seçim çevresinden seçilecek temsilci sayısına bölünmesiyle "seçim sayısı" elde edilir. Siyasi partilere bu seçim sayısına her ulaştıklarında bir temsilcilik verilir. Ancak, her siyasi partinin elde ettiği oy miktarı seçim sayısının tam katları olamayacağından, bir kısım oyları "artık oy" olarak kalacaktır. Ayrıca, seçime katılan siyasi parti sayısının fazla, seçim çevresinin küçük ve çıkacak temsilci sayısının az olması, çok sayıdaki siyasi partinin elde ettiği oyların seçim sayısının altında kalmasına neden olacaktır[79]. Bu oylar da yine "artık oy" olarak kalacak ve temsilciliğe dönüşemeyecektir. Seçim çevresinden çıkması gereken temsilci sayısı da, söz konusu artık oylar nedeniyle tamamlanamayacak ve "artık temsilcilik"ler kalacaktır. Artık oy nedeniyle ortaya çıkan artık temsilciliklerin, o seçim çevresinde, tam olarak partilere dağıtılmasını sağlamak için bir takım "yaklaştırmalara" gidilmektedir. Bunların bazıları "en büyük artık", "en yüksek ortalama", "en yüksek oy" ve "d'hondt yöntemi"dir.

(aa) En Büyük Artık

En büyük artık yönteminde, artık oyların neden olduğu dağıtılmamış temsilcilik (artık temsilcilik), artık oyu en büyük olan siyasi partiye verilir[80]. Dağıtılmamış temsilcilik sayısı birden fazla ise, temsilcilikler en büyük artık oya sahip siyasi partiden başlamak üzere sıra ile dağıtılır.

---

[79] Jean Marie COTTERET - Claude EMERİ, a.g.e., 49.

[80] Halim Tevfik ALYOT: a.g.e., XII-LVIII.; Fahir H. ARMAOĞLU: Seçim Sistemleri, a.g.e., 94; Servet ARMAĞAN: Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi, a.g.e., 128; Ergun ÖZBUDUN: Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 226; Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 282; Jean Marie COTTERET - Claude EMERİ, a.g.e., 50.

Bu yöntemin uygulandığı seçimler incelenecek olursa, nisbiliğin tam olarak sağlanmadığı görülecektir. Genel olarak küçük partiler az sayıda temsilci çıkarırlar. Küçük partilerin artık oyları, büyük partilerin artık oylarından fazla olur ve bu yöntemle de kolaylıkla temsilcilik elde ederler. Dolayısıyla, en büyük artık yönteminin, genellikle küçük siyasi partilerin lehine bir durum yarattığı da söylenebilir[81].

(bb) En Yüksek Ortalama

En yüksek ortalama yöntemiyle, dağıtılmamış (artık) temsilciliklerin siyasi partilere dağıtılmasında mümkün olduğunca çok seçmeni temsil edecek şekilde dağıtılması amaçlanır[82].

Bu yöntemde, siyasi partilerin aldıkları oylar, ilk dağıtımda elde ettikleri temsilci sayısına 1 eklenmekle elde edilen sayıya bölünür ve her siyasi partinin temsilci başına düşen ortalama oy miktarı bulunur. Artık temsilcilik, bu sayılardan (ortalama oy miktarlarından) en büyüğüne sahip olan siyasi partiye verilir. Eğer artık temsilcilik sayısı birden fazlaysa, bu işlem her bir artık temsilciliğin dağıtılmasından sonra, en başından itibaren, artık temsilciliklerin tamamı dağıtılana kadar yenilenir. En yüksek ortalama yöntemiyle artık temsilciliklerin dağıtımı, en büyük artık yönteminin aksine, büyük siyasi partilerin lehine sonuçlar doğurmaktadır[83].

---

[81] Halim Tevfik ALYOT: a.g.e., XXXII; Fahir H. ARMAOĞLU: Seçim Sistemleri, a.g.e., 94; Servet ARMAĞAN: Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi, a.g.e., 128; Ergun ÖZBUDUN: Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 226; Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 282.

[82] Halim Tevfik ALYOT: a.g.e., XXXIII; Fahir H. ARMAOĞLU: Seçim Sistemleri, a.g.e., 95; Servet ARMAĞAN: Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi, a.g.e., 129; Ergun ÖZBUDUN: Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 226; Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 283.

[83] Servet ARMAĞAN: Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi, a.g.e., 129; Ergun ÖZBUDUN: Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 226; Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 283; Jean Marie COTTERET - Claude EMERİ, a.g.e., 50.

(cc) En Yüksek Oy

Bu yöntemde ise, artık temsilcilik en yüksek oyu almış siyasi partiye verilir[84]. Artık temsilcilik sayısının birden fazla olması halinde, siyasi partiler aldıkları oy miktarına göre sıralanır ve artık temsilcilikler sırayla en yüksek oy alandan itibaren dağıtılır. Uygulama şekline bakıldığında, büyük siyasi partilerin daha da büyük olmalarını sağlayan bir yöntem olduğu açıkça görülmektedir.

(dd) D'Hondt Yöntemi

Belçikalı bir hukukçu ve matematikçi Victor d'Hondt tarafından geliştirilen, bu nedenle de aynı adı alan bu yöntem[85], en yüksek ortalama sistemiyle aynı sonuçları vermektedir. Ancak, seçim sayısı, artık oylar ve artık temsilcilik gibi problemlere neden olmamaktadır. D'hondt yönteminde karmaşık işlemlere gerek bırakmayan çok basit bir bölme yöntemi vardır. Bu yöntemde önemli olan, bir nisbilik dizisi kurabilmek için bir büyüklük sıralaması elde etmektir.

Bu sistemde her partinin aldığı oy, sırasıyla 1'e, 2'ye 3'e, 4'e ... bölünür ve bir seçim çevresinin çıkaracağı temsilci sayısına ulaşıncaya kadar bu işleme devam edilir. Elde edilen paylar, parti farkı gözetilmeksizin, büyükten küçüğe doğru sıralanır. Siyasi partilerin elde ettiği temsilcilikler, her parti için ayrı ayrı hesaplanan payların büyüklük sırasına dağıtılır.

Bu işlemde sonuncu temsilciyi gösteren pay, "ortak bölen" olarak adlandırılır ve her partinin aldığı oy bu ortak bölene bölündüğünde, onun kazandığı temsilcilik sayısı ortaya çıkar. Görüldüğü gibi, d'Hondt yöntemi en yüksek ortalama sistemiyle tamamıyla aynı sonuçları veren bir yöntemdir.

---

[84] A. Şeref GÖZÜBÜYÜK: a.g.e., 94; Fahir H. ARMAOĞLU: Seçim Sistemleri, a.g.e., 96.
[85] H.Sami TÜRK - Erol TUNCER: a.g.e., 22-38.

(ii) Tam Nisbi Temsil

Nisbi temsil sisteminin amacı, toplumdaki siyasal eğilimlerin ve farklılıkların eksiksiz ve en iyi şekilde parlamentoya yansıtılmasıdır. Dolayısıyla temsil edilmeyen oyların mümkün olduğunca az olması gerekir[86]. Bu amacın en iyi şekilde gerçekleştirilmesi de, seçim çevresinin çok büyük tutulması, o seçim çevresinden çıkacak temsilci sayısının fazla olması ve "artık oy" ve "artık temsilcilik"lerin ulusal artık (milli bakiye) veya bölgesel artık yöntemleriyle dağıtılmasıyla mümkündür.

Tam nisbi temsil sisteminde üç farklı yöntem uygulanmaktadır. Bunlar, "nisbi temsilin saf şekli", "Ulusal artık (milli bakiye) sistemi" ve "değişmez tek sayılı ulusal artık (milli bakiye) sistemi"dir.

(aa) Nisbi Temsilin Saf Şekli

Nisbi temsilin saf şeklinin esası, ülkenin tek bir seçim çevresi yapılması ve temsilciliklerin tamamının bu seçim çevresinden çıkarılmasıdır. Ülke genelinde kullanılan geçerli oylar, ülke genelinde seçilecek toplam temsilci sayısına bölünerek ulusal (milli) seçim sayısı elde edilir[87]. Ülke genelinde siyasi partilerin aldıkları oyların içerisinde ulusal (milli) seçim sayısı kaç defa bulunuyorsa, siyasi partiler o kadar temsilcilik elde etmiş olurlar. Artık oy için ise, "en büyük artık", "en yüksek ortalama", "en yüksek oy" yöntemlerinden herhangi biri belirlenir ve artık temsilcilik ona göre dağıtılır.

(bb) Ulusal Artık (Milli Bakiye)

Bir seçim çevresi için yapılan artık oy ve artık temsilciliklere ilişkin işlemler, ülke bir seçim çevresi haline getirilerek ülke çapında da

---

[86] Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 284.
[87] Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 285; Jean Marie COTTERET - Claude EMERİ, a.g.e., 48.

uygulanabilir. Ancak, ulusal artık (milli bakiye) yöntemi uygulanmadan önce, seçim çevrelerinde listeli nisbi temsil sisteminin uygulanmış olması gerekir[88].

Ulusal artık (Milli bakiye) yöntemine göre, ülkeyi meydana getiren seçim çevrelerindeki artık oy ve artık temsilcilik miktarı merkezdeki seçim kuruluna bildirilir. Merkezde görevli seçim kurulunca, ülke genelinde toplanan artık oylar, artık temsilci sayısına bölünmek suretiyle yeni bir seçim sayısı (ulusal seçim sayısı) elde edilir. Her siyasi partinin artık oylarına bakılarak ulusal seçim sayısına ulaşanlara birer temsilci verilir. Ancak, buradaki işlemin sonunda da muhtemelen, tıpkı seçim çevrelerinde olduğu gibi, artık oy ve artık temsilci ortaya çıkabilir ve ikinci defa artık oy ve artık temsilciliklerin değerlendirilmesi gerekebilir. Bu durumda artık temsilcilikler en büyük artık, en yüksek ortalama, en yüksek oy yöntemlerinden birisine göre dağıtılacaktır[89].

Ulusal artık (Milli bakiye) yönteminde siyasi partilere dağıtılan artık temsilcilikleri “kim"lerin kazandığı ise, artık temsilciliklerin dağıtımından önce siyasi partiler tarafından ilgili seçim kuruluna verilen, artık temsilcilik sayısı kadar adayı ihtiva eden ve “ulusal (milli) liste” adı verilen listelere göre belirlenir.

(cc) Değişmez Tek Sayılı Ulusal Artık

Fransız matematikçisi Henri Poincaré tarafından geliştirilen bu yönteme göre, ülkenin tüm seçim çevrelerinde temsilcilerin belirlenmesinde

---

[88] Halim Tevfik ALYOT: a.g.e., XXXIII, XXXIV; Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 285; Fahir H. ARMAOĞLU: Seçim Sistemleri, a.g.e., 97, 98; Servet ARMAĞAN: Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi, a.g.e., 131-133; Erol TUNCER, Osmanlı’dan Günümüze Seçimler (Ankara: TESAV Yayınları, 2005), 117.

[89] Halim Tevfik ALYOT: a.g.e., XXXIII, XXXIV; Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 285; Fahir H. ARMAOĞLU: Seçim Sistemleri, a.g.e., 97, 98; Servet ARMAĞAN: Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi, a.g.e., 131-133.

uygulanmak üzere, kanun koyucu tarafından, seçimlerden önce değişmez (sabit) bir seçim sayısı belirlenir[90].

Değişmez tek sayılı ulusal artık yönteminde her seçim çevresinin ve ülkenin çıkaracağı toplam temsilci sayısı önceden bilinmemektedir. Her seçim çevresinde değişmez tek sayıya ulaşan her siyasi parti bir temsilcilik kazanacaktır. Dolayısıyla seçilen her bir temsilci eşit oy ile seçilmiş olacaktır. Toplam temsilci sayısı da ülke genelinde kullanılan geçerli oya bağlı olarak ortaya çıkacaktır. Seçime katılanların çok olması, çıkacak temsilci sayısının da artmasına neden olacaktır[91].

Her seçim çevresinde siyasi partilerin temsilcileri belirlendikten sonra "artık oy"ları ortaya çıkabilir. Artık oylar ise, önce bölge, sonra da ülke düzeyinde olmak üzere iki aşamada değerlendirilir. Birinci aşamada, seçim çevrelerinin birkaçı birleşerek seçim bölgeleri oluşturulur ve seçim bölgesini meydana getiren seçim çevrelerindeki artık oylar toplanır. Her siyasi partinin toplanan artık oyları değişmez (sabit) seçim sayısına ulaştıkça o siyasi parti bir temsilcilik elde eder. Ancak, buradaki işlemin sonunda, artık oy kalacak olursa, ikinci aşamaya geçilir ve seçim bölgelerindeki bu artık oylar ülke düzeyinde toplanır. Ülke düzeyinde toplanan her siyasi partiye ait artık oylar değişmez (sabit) seçim sayısına ulaştıkça, o siyasi partiye bir temsilcilik verilir. Ülke genelindeki temsilci sayısı ikinci aşamadan sonra ortaya çıkacaktır.

(b) Temsilciliklerin Siyasi Parti Listeleri içinde Dağılımı

Seçilecek temsilcilerin siyasi parti listeleri arasında dağılımı gerçekleştikten sonra siyasi partinin elde ettiği temsilcilikleri kimlerin kazandığı ise, seçmene sunulan listenin şekline göre belirlenmektedir. Söz

---

[90] Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 281; Servet ARMAĞAN: Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi, a.g.e., 133-134.
[91] Servet ARMAĞAN: Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi, a.g.e., 133.

konusu listeler de “değişmez (sabit ya da bloke) liste”, “tercihli (liste) oy” ve “karma liste” olarak üç farklı şekilde uygulanabilmektedir[92].

(i) Değişmez (Sabit, Bloke) Liste

Siyasi partiler tarafından oluşturularak seçmenlere sunulan ve seçmenlerin üzerinde hiçbir değişiklik yapma hakkının bulunmadığı bir liste şeklidir. Değişmez liste yönteminde seçmen, oyunu verdiği siyasi partinin listesindeki adaylarla ilgili değişiklik yapamadığı için sadece partiyi belirlemektedir[93].

Listeler siyasi partilerin merkez teşkilatı tarafından hazırlanır ve adaylar bir sıraya konur. Buradaki sıra siyasi partinin tercih sırasıdır. Siyasi parti temsilcilik elde ettiğinde ilk seçilecek olan, listenin ilk sırasındaki adaydır. Kazanılan temsilcilik sayısına göre sıradaki adaylar seçileceğinden, listedeki sıralama büyük bir öneme sahiptir. Kimlerin seçileceklerini siyasi partilerin oluşturduğu listedeki sıra belirlediğinden, aslında bu yöntemle temsilcileri seçme hakkının seçmen tarafından siyasi partilere devredilmiş olduğu da ileri sürülmektedir[94].

(ii) Tercihli (Liste) Oy

Tercihli (liste) oy yönteminde siyasi partiler, kendi tercihine göre sıraladıkları aday listelerini seçmene sunarlar. Seçmen kendisine sunulan liste üzerinde bir değişiklik yapamaz. Adaylardan bir veya birkaçının isimlerini silemez ve sildiği isimlerin yerine başka bir isim yazamaz ancak, liste üzerindeki adaylar hakkında tercihlerini ortaya koyabilirler[95].

---

[92] Ergun ÖZBUDUN: Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 224.
[93] Ergun ÖZBUDUN: Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 224; Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 287; Fahir H. ARMAOĞLU: Seçim Sistemleri, a.g.e., 160.
[94] Maurice DUVERGER: Les Partis Politiques dans L’Etat contemporain (Paris: Le Cours de Droit, 1949-1950), 150’den aktaran Fahir H. ARMAOĞLU: Seçim Sistemleri, a.g.e., 161.
[95] Fahir H. ARMAOĞLU: Seçim Sistemleri, a.g.e., 161-162.

Tercihli (liste) oy yönteminde seçmenin sahip olduğu tercih oyu uygulamada farklılıklar gösterebilmektedir. Seçmen tek bir temsilci tercihi yapabileceği gibi, seçilecek temsilci sayısının belirli bir oranı ya da tamamı kadar da tercihte bulunabilir. Tercih hakkına sahip olmasına rağmen bu hakkını, siyasi partinin sıralamasını değiştirmeyerek de kullanabilir.

Seçmen, tek tercih yapması gerektiğinde, oyunu verdiği siyasi partinin listesindeki tercih ettiği aday isminin başında bulunan bir kutucuğu işaretler. Birden çok tercih yapması gerekiyorsa, oyunu verdiği siyasi partinin listesindeki aday isimlerinin başındaki kutucuğun içine kendi tercih sırasını gösteren sıralama sayılarını yazarak tercihlerini yapar. Böylece, oyunu verdiği siyasi partinin yapmış olduğu aday sıralamasını uygun bulmadığını, kendi tercihinin işaretlediği veya yazdığı şekilde olduğunu ifade etmiş olur. Bununla birlikte, bazen tercih hakkı bulunmasına rağmen herhangi bir tercihte bulunmadan siyasi partinin listesini olduğu gibi sandığa atarak oyunu kullanabilmekte, bununla, siyasi partinin yaptığı sıralamayı değiştirmek istemediğini, bu sıralamanın kendisince de uygun olduğunu ortaya koymaktadır.

Tercihli (liste) oy yönteminde, siyasi partilerin temsilcilik elde etmeleri halinde bunların kimler olduğunu seçmenlerce yapılan tercihler sonucu oluşan liste belirleyecektir. Yeni liste adayların aldıkları oy miktarına göre sıralanmalarıyla ortaya çıkar ve siyasi partinin elde ettiği temsilcilikler bu sıraya göre dağıtılır.

Değişmez liste yöntemine göre daha demokratik olmasına rağmen, tercihlerin belirli şartlara bağlanması, seçmenlerin oylarını kullanmalarında zorluk çekmeleri, sonuçların alınmasının birçok işlemi gerektirmesi ve uzun zaman alması gibi nedenlerle uygulamada etkin kullanıldığı söylenemez[96]. Ayrıca, seçmenlerin tercihlerinin büyük ölçüde siyasi partinin listelerini değiştirmesi ve siyasi partinin adayları üzerindeki hakimiyetini zayıflatması

[96] Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 289.

nedeniyle, siyasi partiler de genel olarak bu yöntemin uygulanmasını istemezler[97].

(iii) Karma Liste

Karma liste yönteminde seçmen oy hakkını kullanırken en büyük serbestiye ulaşmaktadır. Siyasi partiyi oyunu vererek belirledikten sonra, o siyasi partinin listesi üzerinde dilediği şekilde değişiklik de yapabilmektedir. Listede istemediği adayın ismini silebilmekte, onun yerine aynı listedeki ya da başka bir siyasi partinin listesinde bulunan bir adayın ismini yazarak yeni bir liste oluşturabilmektedir[98]. Daha sonra her bir aday, her siyasi parti altında aldıkları oylara göre sıralanmaktadır. Aday, temsilcilik elde eden bir siyasi partinin oluşan yeni listesinde seçilecek sırada yer almışsa, o siyasi partinin listesinden temsilci olur. Aynı aday temsilcilik elde eden bir başka siyasi partinin listesinde de seçilecek sırada yer almış olabilir. Bu durumda en çok oy aldığı siyasi parti listesinden seçilir ve diğer listeden silinir. Siyasi partilerin elde ettikleri temsilcilikleri kimlerin kazandığının tespiti, oluşturulan listelerin çeşitliliği nedeniyle çok güçtür ve uzun zamana ihtiyaç gösterir.

Demokratik seçimin ideale yakın bir şekilde gerçekleşmesini sağlayacağı bilinmekle birlikte, siyasi partilerin parti hakimiyetini en aza indirmesi, parti disiplinini ortadan kaldırması, seçim sonuçlarının alınmasının çok uzun zamana ve çalışmaya ihtiyaç göstermesi, seçmenin eğitim seviyesinin yüksek olmasının gerekmesi gibi nedenlerle, uygulamada bu yönteme pek başvurulmadığı görülmektedir.

(2) Devredilebilir (Aktarılabilir) Tek Oy

"Listeli nisbi temsil sistemi" uygulamasının dışında, ondan farklı ve uygulamada listeli nisbi temsil sistemi kadar görülmeyen "devredilebilir

---

[97] Fahir H. ARMAOĞLU: Seçim Sistemleri, a.g.e., 162.
[98] Fahir H. ARMAOĞLU: Seçim Sistemleri, a.g.e., 165; Ergun ÖZBUDUN: Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 224.

(aktarılabilir) tek oy sistemi" olarak adlandırılan bir nisbi temsil sistemi daha bulunmaktadır.

Devredilebilir (aktarılabilir) tek oy sisteminde, her bir seçim çevresinden birden çok temsilci seçilir. Seçmenlerden, adayları kendi tercihlerine göre birden başlayarak sıralamaları istenir. Seçmenler en çok tercih ettikleri adayın yanına 1 yazarlar, diğer adayları 2, 3 , 4 … biçiminde sıralarlar. Sayım işlemlerinden sonra "seçilme kotası" belirlenir. Seçilme kotası, kullanılan geçerli oy sayısının seçilecek temsilci sayısının bir fazlasına bölünmesiyle elde edilen sayıya bir eklenerek bulunur. Seçilme kotası formülleştirilecek olursa;

$$\text{Seçilme Kotası} = \frac{\text{Kullanılan geçerli oy sayısı}}{\text{Seçilecek milletvekili sayısı} + 1} + 1$$

şeklinde olur.

Örneğin 4 kişinin seçileceği bir seçim çevresinde 200 oy kullanılmışsa,

$$\text{Seçilme Kotası} = \frac{200}{4+1} + 1 = \frac{200}{5} + 1 = 40 + 1 = 41$$

seçilme kotası 41'dir. İlk sayım sonucunda 41 oyu alan aday seçilir. Bu adayın 41'in üzerinde oyu varsa, ilk sırada bu adaya oy veren seçmenlerin ikinci tercihlerine bakılarak, fazlalık oylar diğer adaylara dağıtılır. Bu dağıtımdan sonra ikinci sayımda bu kotaya ulaşan aday yoksa, son sayımdan sonra en az oyu olan aday elenir, bu adaya oy vermiş olan seçmenlerin ikinci tercihleri, kalan adaylara dağıtılır. 41 oyu tamamlayıp seçilen aday olursa, bu kez onun fazla oyları ikinci tercihlere göre dağıtılır ve sayım işlemi bu şekilde sürdürülür.

Devredilebilir (aktarılabilir) tek oy sistemi oldukça karmaşık ve sonuç elde edilmesi zor bir sistemdir. Bu sistemde sadece siyasi partiler değil, aynı zamanda aynı siyasi partinin adayları da birbirleriyle yarışmaktadır. Sistem, seçim çevreleri oldukça küçük olan, bu nedenle de seçilenler ile seçmenler

arasındaki bağların güçlü olduğu İrlanda'da 1921'den beri uygulanmaktadır. İrlanda uygulamasına bakıldığında, genellikle partilerin oy oranları ile temsil oranları arasında denge sağlandığı da görülmektedir[99].

c. Karma Seçim Sistemleri

Seçimlerle ulaşılmak istenen amaca uygun olarak, çoğunluk ve nispi temsil sistemlerinin bazı olumlu yönlerinin bir araya getirilmesi ile birbirinden oldukça farklı birçok seçim sistemi oluşturulmuştur. "Karma seçim sistemi" olarak tanımlanan bu sistemler ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedirler. Karma seçim sistemlerinin en önemli amacı, genel olarak kabul görmüş söz konusu iki seçim sisteminin ortaya koyduğu olumsuzlukları ortadan kaldırmaktır.

Karma seçim sistemleri oluşturulurken seçim çevreleri genişletilip daraltılabilir, barajlar konulabilir ya da oyların sandalyeye dönüştürülmesinde kullanılan yöntemlerde değişiklikler yapılabilir. Söz konusu değişikliklerin hangi oranda yapıldığına bakarak karma sistemin yapısını da belirlemek mümkündür. Her karama seçim sistemi kendine özgü olmasına rağmen, çoğunluk ve nisbi temsil sisteminin özelliklerini ağırlıklı olarak taşımasına göre "çoğunluk usulü ağırlıklı" veya "nisbi temsil ağırlıklı" karma seçim sistemleri ya da her iki sistemin aynı oranda ağırlığa sahip olduğu "dengeli" karma seçim sistemleri uygulamada görülmektedir[100].

Japonya, Güney Kore ve Rusya gibi ülkelerde uygulanan karma seçim sistemlerinde, siyasi partilere, dar bölgelerden seçilen temsilcilerin yanında, ülke genelinde aldıkları oylarla orantılı olarak ek temsilcilik verilir. Toplam temsilci sayısının ne kadarının çoğunluk esasına göre, ne kadarının nispi temsile göre belirleneceği; dar bölgede yapılan seçimin tek turlu mu iki turlu mu olduğu ülkeden ülkeye değişmektedir. Siyasi partilerin, biri ülke seçim

---

[99] Seçim Sistemleri ve Siyasi Partiler Araştırması, C. 2, Ana Rapor (İstanbul: TÜSİAD Yayınları, (Yayın No. TÜSİAD-T/2001-11/312), Kasım 2001), 204.
[100] Jean Marie COTTERET - Claude EMERİ, a.g.e., 62.

çevresi için öbürü dar bölge seçim çevreleri için olmak üzere iki ayrı listeyle seçimlere girdiği söz konusu uygulamanın yanı sıra, nispi temsil ve çoğunluk esaslarını birleştirmeyi amaçlayan iki karma sistem daha bazı ülkelerde parlamento seçimlerinde uygulanmaktadır; "devredilemez (aktarılamaz) tek oy" ve "sınırlı oy".

"Devredilemez (aktarılamaz) tek oy" sisteminde her seçim çevresinde birden çok temsilci seçilmekte, ama seçmenler tercih ettikleri siyasi partinin adaylarından sadece biri için oy kullanabilmekte ve en çok oyu alan adaylar seçilmektedir. Günümüzde Ürdün'de uygulanan bu sistemde, yalnızca siyasi partiler değil, aynı zamanda partilerin adayları da birbirleriyle yarışmaktadır. Devredilemez (aktarılamaz) tek oy sistemi, hâkim tek parti sistemine yol açabilmektedir[101].

"Sınırlı oy" sisteminde ise, her seçim çevresinden birden çok aday seçilmekte, seçmenlerin seçilecek aday sayısından daha az, ama birden fazla oyu bulunmaktadır. Beş aday seçilecekse, seçmenler genellikle bir eksiğiyle dört aday için oy verme hakkına sahiptir. Sınırlı oy sisteminde de en çok oyu alan adaylar seçilir[102].

Karma sistemin bir başka biçimi de 1989'dan beri Macaristan'da uygulanan, iki turda tamamlanan, dar bölge çoğunluk ve nispi temsil esaslarını bir arada içeren, ayrıca ülke genelinde artık oyların dikkate alındığı üçüncü bir aşama sonucunda siyasi partilerin mecliste elde ettikleri oylarla orantılı temsilini sağlayan bir sistemdir. Bu sisteme göre temsilcilerin bir bölümü tek temsilcili dar bölgelerden, bir bölümü birden çok temsilci çıkaran geniş seçim çevreleri listelerinden, bir bölümü de ülke listesinden seçilir. Her seçmenin biri dar bölge çoğunluk, diğeri nispi temsil açısından değerlendirilen iki oyu vardır. Söz konusu karma seçim sisteminde, siyasi

[101] Seçim Sistemleri ve Siyasi Partiler Araştırması, C. 2, Ana Rapor: 205.
[102] Seçim Sistemleri ve Siyasi Partiler Araştırması, C. 2, Ana Rapor: 205.

partilerin ortak ya da birleşik liste oluşturmasına izin verilir, ancak ittifak yapan siyasi parti sayısına göre de ülke barajı uygulamasına gidilir[103].

Alman seçim sistemi olarak bilinen ve çok sayıda ülkede uygulanan bir başka karma seçim sisteminde ise, parlamentonun bir bölümü dar bölgelerden çoğunluk esasına göre seçilirken, diğer bir bölümü de, ülke genelinden nispi temsil esasına göre belirlenmektedir. Seçmenler sahip oldukları iki oydan birincisini dar bölgede adaylar için, ikincisini ise ülke genelinde siyasi partiler için kullanır. Dar bölgelerde uygulanan çoğunluk sisteminin ortaya çıkaracağı dengesiz dağılımlar, ülke genelindeki nispi temsil esaslı seçimle düzeltilir. Sonuçta belirleyici olan, partilerin ülke genelindeki oy oranlarıdır. Nihai dağılımda ülke genelindeki alınan oy oranına bakılır ve siyasi partilerin oy oranları ile temsilci oranlarının dengeli olması sağlanır.

Dünya genelinde değişik seçim sistemlerini uygulayan ülkelerin sayısı ve oranları II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bu yana büyük bir değişiklik göstermiştir. Nispi temsil sistemini uygulayan ülkelerin oranı zaman içinde azalmıştır. Sistemler tek tek ele alındığında, günümüzde en yaygın sistemin, İngiltere'deki biçimiyle dar bölgeli tek turlu çoğunluk sistemi olduğu, bu sistemi liste usulü nispi temsil sisteminin izlediği, üçüncü sırada ise, iki turlu çoğunluk sistemi geldiği görülmektedir[104].

C. Seçimlerin Demokratikliği ve Demokratik Seçimlerin Temel İlkeleri

1. Seçimlerin Demokratikliği

Demokrasilerde iktidarın meşruiyet kaynağının halkın rıza ve onayı olduğu, halka dayanmayan bir iktidarın halktan zorla alınmış bir iktidar olduğu ifade edilmişti. Bu nedenle demokrasinin yerleşmesi ve düzgün işlemesi özgür seçimlere dayanır. Demokrasinin vazgeçilmez unsurları olan siyasi

---

[103] Seçim Sistemleri ve Siyasi Partiler Araştırması, C. 2, Ana Rapor: 205.
[104] Seçim Sistemleri ve Siyasi Partiler Araştırması, C. 2, Ana Rapor: 206.

partilerin ve bağımsız adayların, seçimlerin temel ilkelerinin bütünüyle uygulandığı bir ortamda yarıştıkları seçimler ancak demokratik seçim olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla seçimlerin temel ilkeleri ve bu ilkelerin ışığında yapılan seçimlere ilişkin yasal düzenlemeler seçimlerin demokratikliğini doğrudan etkilemektedir.

Demokrasilerde ulusal iradenin oluşumunun seçmenlerin oylarıyla belirlenmesi seçimin temel amacı olarak belirlenmiştir. Başka bir ifadeyle, seçim mevzuatı ve teamüller seçimlerin temel ilkesini, seçmenin oy kullanma iradesinin ortaya konması şeklinde ele almaktadır. Ancak söz konusu iradenin ortaya konmuş olması yeterli değildir. Bu iradenin "geçerli" olarak ortaya konmasının sağlanması seçimin demokratikliğinin göstergesi olacaktır. Aksi, seçimde idare hakkını elde etmiş olan çoğunluğun meşruiyetinin şaibeli olduğu, hatta meşru olmadığı sonucunu doğuracak düşüncelerin oluşmasına neden olacaktır. Böyle bir duruma sebebiyet vermemek, diğer bir deyişle seçme hakkının zarar görmemesi ve ulusal iradenin tam olarak belirebilmesi için kanun koyucunun ve uygulamacıların oyların geçersizliği sonucunu doğurmayacak hükümler koymaları, ilkeleri benimsemeleri ve uygulamaları zorunludur.

2. Demokratik Seçimlerin Temel İlkeleri

Demokrasi her ülkede farklı şekilde uygulanmış ve farklı bir gelişim göstermiş olmasına rağmen hemen hemen her ülkede aynı ilkeler "demokrasinin temel ilkeleri" olarak belirlenmiştir. Bu ilkelerden uzaklaşma demokrasiden uzaklaşma olarak algılanmıştır. Demokrasiden söz edebilmek için en azından siyasal iktidarı kullanacak organların halk tarafından serbest seçimlerle belirlenmesi, farklı siyasal görüşler arasında siyasal iktidar yarışını eşit şartlarda yürütmenin mümkün olması ve temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınmış olması gerektiği rahatlıkla söylenebilir[105].

---

[105] Ergun ÖZBUDUN: Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 60; Yavuz SABUNCU: Anayasaya Giriş (Ankara: 1997), 71.

Günümüzde yönetimin meşruiyetinin temelini, halkın iradesi oluşturmaktadır. Dolayısıyla adaletli bir seçimle iş başına gelen idareciler, meşruiyet konusunda problemleri asgari seviyeye indirmişlerdir. Başka bir ifadeyle, demokrasilerde halkın iradesi iktidarın meşruiyet kaynağıdır ve demokrasilerin ayırıcı özelliği seçimlerdir[106]. Ancak bu demokrasiyle seçimi eş değerde görmek anlamına gelmemelidir. Böyle bir bakış açısı "demokrasi" kavramını çok dar bir alana hapsetmek ve demokrasinin bugüne kadarki kazanımlarını inkâr etmek olur. Sonuç itibarıyla demokrasiler için seçim, "olmazsa olmaz" bir şarttır, ancak yeter şart değildir. ÖZAY bu konuda demokratik yönetimin olmazsa olmaz unsurunun seçim olduğunu, diğer bir deyişle, idarenin genel karar organlarının ve hatta yürütme ile görevli yetkililerinin seçimle işbaşına gelmesinin demokratik yönetimin vazgeçilmez şartı olarak düşünülmesi gerektiğini hatırlattıktan sonra, bunun yeterli olamayacağını, çünkü seçimin, demokratik yönetimi sağlasa bile, seçimin gerçekleşmesinden sonraki işleyişi, yani yönetimde demokrasiyi tam anlamıyla gerçekleştirme konusunda yetersiz kaldığını ifade etmektedir[107].

Eski Yunan demokrasilerinde görülen ve "doğrudan demokrasi" olarak adlandırılan, halkın bir araya gelerek devlet yönetimine ilişkin konularda karar alma uygulaması, geniş coğrafya ve büyük nüfusa sahip günümüz devletlerinde mümkün görülmemektedir[108]. Dolayısıyla hemen hemen her demokratik ülkede, halkın belirli bir süre için temsilci seçmesi ve karar alma yetkisini bu temsilcilere bırakması yöntemine, bir başka ifadeyle "temsili demokrasi"ye geçilmiştir [109] . Temsili demokrasi de seçim olgusunu beraberinde getirmiştir.

---

[106] Attila ÖZER: a.g.e., 224.
[107] İl Han ÖZAY: Günışığında Yönetim (İstanbul: 2002), 60-61.
[108] Mümtaz SOYSAL: 100 Soruda Anayasanın Anlamı, a.g.e., 267; Yavuz SABUNCU: a.g.e., 75.
[109] Hasan TUNÇ: Anayasa Hukukuna Giriş, a.g.e., 139.

Seçimlerin günümüzdeki uygulamaları asırlar süren bir demokratikleşme sonucunda gerçekleşmiştir[110]. Seçme hakkının bugünkü düzeye ulaşmasından önce bu hakkı kullananlar toplumun çok sınırlı bir kısmını oluşturmaktaydı. Eski Yunan şehir devletlerinde görülen seçme ve yönetime katılma hakkı günümüz uygulamalarıyla gerçek anlamda bir benzerlik taşımamaktadır. Seçme ve yönetime katılma hakkı o dönemde kadınlara, kölelere ve yabancılara tanınmamış, sadece 20 yaş üzerindeki erkek vatandaşlara tanınmış, böylece seçme ve yönetime katılma hakkı sınırlanmıştır.

Seçme ve yönetime katılma hakkının uzun süren gelişimiyle, günümüzde uygulanan seçimlerin demokratik olup olmadığını belirleyen ve "demokratik seçimin ilkeleri" olarak adlandırılan bir takım ilkeler ortaya çıkmıştır[111]. Seçimlerle ilgili bu ilkeleri, seçimlerin serbestliği ilkesi, genel oy ilkesi, eşit oy ilkesi, gizli oy ilkesi, bireysellik ilkesi, tek dereceli seçim ilkesi, açık sayım ve döküm ilkesi ve yargı yönetim ve denetimi ilkesi olarak sıralamak mümkündür.

Bu ilkeler modern anayasal anlayışla 1961 Anayasasında olduğu gibi 1982 Anayasasında da yer almıştır. Anayasanın 67 nci maddesinde "Seçme, Seçilme ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakları"; 77 nci maddesinde "Türkiye Büyük Millet Meclisinin Seçim Dönemi"; 127 nci maddesinde de "Mahalli İdareler" başlıkları altında seçime ilişkin düzenlemeler yapılmış, ayrıca 67/2 nci maddede evrensel düzeyde de seçimin temel ilkeleri olarak bilinen ilkeler,

---

[110] Ali Fuad BAŞGİL: Esas Teşkilat Hukuku, Birinci Cilt, Türkiye Siyasi Rejimi ve Anayasa Prensipleri Fasikül I (İstanbul: Baha Matbaası, 1960), 228; Attila ÖZER: a.g.e., 224.

[111] Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Uygulamaları: a.g.e., 18-22; Mustafa ERDOĞAN: a.g.e., 242; Bülent TANÖR: Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri (İstanbul: TÜSİAD Yayını, 1997), 45-48; Attila ÖZER: a.g.e., 224-227; Tunçer KARAMUSTAFAOĞLU: a.g.e., 129-164; A. Şeref GÖZÜBÜYÜK: a.g.e., 88-89; Servet Servet ARMAĞAN: Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi, a.g.e., 95-100; Kemal GÖZLER: Anayasa Hukukuna Giriş, Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 263-295; Zafer GÖREN: Anayasa Hukukuna Giriş (İzmir,Fakülteler Kitabevi, 1997), 473-477; Saim SEZEN, a.g.e., 77-82; Sadık TÜZEL: Anayasa Hukuku (İzmir, 3. Baskı, Ege Üniversitesi Matbaası, 1969), 324.

"Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır".

şeklinde belirtilmiştir. Buradaki düzenlemede demokratik seçimin temel ilkelerinden "bireysellik" ilkesi görülmemektedir. Ancak belirtmek gerekir ki, söz konusu ilke seçim mevzuatında ve doktrinde yer almaktadır.

a. Seçimlerin Serbestliği İlkesi

Bu ilke iki farklı anlam taşımaktadır. Birincisi, vatandaşların hiçbir baskı ve zorlama olmadan oy kullanabilmelerini, ikincisi ise, oy vermenin bir zorunluluk haline getirilemeyeceğini ifade etmektedir[112].

Seçimlerin serbestliği ilkesinin birinci anlamını gerçekleştirecek düzenlemeler Anayasa'nın 114 üncü maddesinde ve 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 81, 82 ve 88 inci maddelerinde yer almıştır.

İlk olarak 1961 Anayasası'nda düzenlenen ve 1982 Anayasası'nın 114 üncü maddesinde de yer alan "TBMM genel seçimlerinden önce, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma bakanlarının çekileceği ve bunların yerlerine bağımsız kişilerin bakan olarak atanacağı" hükmünün temel amacı da, devlet gücünün seçmenler üzerinde baskı oluşturmasını önlemeye çalışarak, seçimlerin serbestliği ilkesini gerçekleştirmektir[113].

Ayrıca 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 81 inci maddesinde, sandık alanının, sandığın, kapalı oy verme yerinin ve sandık kurulunun yerleştiği mahallin yüz metre mesafesi içinde kalan çevre olduğu ve sandık alanında düzenin sağlanması sorumluluğunun sandık kurulu başkanına ait olduğu belirtilmiştir. Bu maksatla,

---

[112] Ergun ÖZBUDUN: Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 63; Tunçer KARAMUSTAFAOĞLU, a.g.e., 158.
[113] Yavuz SABUNCU, a.g.e., 80.

sandık alanında, seçmenin oyunu tam bir serbestlikle ve gizli şekilde kullanmasına veya sandık kurulunun görevini yapmasına engel olmaya kalkışanlara ya da oy verme işinin yolunda gitmesini aksatanlarla, sandık başı işlemlerinin düzenini bozmaya yeltenenleri başkanın uyaracağı, bu uyarıyı dinlemeyenleri sandık alanından dışarı çıkartabileceği başkanın yetkileri olarak sayılmış, bu işlerde zabıta kuvvetlerinin, başkanın emrine göre hareket etmek zorunda oldukları ve görevlerini ne şekilde yerine getirecekleri 82 ve müteakip maddelerde hüküm altına alınmıştır. Bununla birlikte 88 inci maddede hiçbir seçmene sandık başında müdahale, telkin veya tavsiyede bulunulamayacağı ve hiçbir seçmenin oyunu kullandıktan sonra sandık başında kalamayacağı açık olarak belirtilmiştir.

Seçimlerin serbestliği ilkesinin ikinci anlamı oy vermenin bir zorunluluk haline getirilmemesidir. Başka bir ifadeyle, seçimlerin serbestliği ilkesi çerçevesinde oy verme, kişisel bir hakkın kullanılması olarak isteğe bağlı olmalıdır. Oy vermenin isteğe bağlı mı, yoksa zorunlu mu olması gerektiği hususunda demokratik devletler arasında birlik görülmemektedir. Bu da devletlerin demokrasi anlayışlarındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Seçimlerde oy verme bir "görev" olarak kabul edildiğinde oy vermenin "zorunlu" olması belirli bir noktaya kadar makul karşılanabilir. Oysa bir "yetki (hak)" olarak kabulü halinde oy vermenin "isteğe bağlı" olması bir zorunluluk olmaktadır.

Oy vermenin isteğe bağlı veya zorunlu olması ulusal egemenlik ve halk egemenliği görüşünden kaynaklanmaktadır. Ulusal egemenlik görüşüne göre oy verme bir görevdir. Çünkü, ulusal egemenlikte egemenlik hakkı milleti meydana getiren vatandaşlara ait değil, milletin tamamına aittir. Halk egemenliği görüşüne göre ise, oy verme bir haktır ve halkı oluşturan bireyler kendisine ait olan bu hakkı kullanıp kullanmamakta serbesttir[114].

---

[114] Servet ARMAĞAN: Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi, a.g.e., 96; Esat ÇAM, a.g.e., 268; Tunçer KARAMUSTAFAOĞLU: a.g.e., 119-127.

Anayasa'nın 175 inci maddesinde yapılan bir değişiklikle halkoylamasına, milletvekili genel ve ara seçimlerine ve mahalli genel seçimlere katılımı sağlamak için, kanunla para cezası dâhil gerekli her türlü tedbirin alınacağı hükmü getirilmekte, bu hükme dayanarak, oy kullanmayanlar para cezası ödemek zorunda bırakılmaktadır. Düşük katılım oranıyla demokrasinin de zayıflayacağı düşüncesiyle, seçimlere katılma oranı yükseltilmeye ve millî iradenin daha sağlıklı bir şekilde oluşması amaçlanmaktadır. Ancak, böylelikle serbestlik ilkesinin ikinci anlamı olan sandık başına gitmenin de serbest olması ortadan kaldırılmaktadır[115].

b. Genel Oy İlkesi

Seçme hakkının demokratik bir niteliğe ulaşmasından önce sınırlı oya dayanan bir uygulama söz konusuydu. Eski Yunan'dan günümüze seçimin demokratikleşmesi sürecinde en önemli gelişme sınırlı oydan genel oya geçiş olarak söylenebilir[116]. Genel oy ilkesi, siyasal özgürlüğün aracı olduğu kadar, aynı zamanda toplumsal ilerlemenin de aracıdır[117].

Genel oy, cinsiyet, ırk, dil, din, sınıf, sosyal statü, servet, eğitim gibi sınırlamalar olmaksızın her vatandaşın oy hakkına sahip olmasını ifade eder[118]. Bununla birlikte çağdaş demokratik her ülkede oy (seçme) hakkı her durumdaki insana verilmiş bir hak değildir. Genel oy hakkının yaş, kısıtlılık, mahkumiyet gibi bazı durumlarda sınırlandırılabileceği kabul edilmektedir[119]. Çocuklar, akıl hastaları ve mahkumlar gibi medeni hakları kullanma yeteneğine sahip olmayanların bu hakka sahip olmayacağı açıktır. Kanun koyucunun oy hakkının kullanılmasında, kamu hayatına daha faydalı olmak maksadıyla bu türden bir takım sınırlamalara gitmesi çağdaş hukuk

---

[115] Kemal GÖZLER: Anayasa Hukukuna Giriş, Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 227.
[116] Mümtaz SOYSAL: Anayasaya Giriş, a.g.e., 81.
[117] Tunçer KARAMUSTAFAOĞLU: a.g.e., 140.
[118] Hüseyin Nail KUBALI: Anayasa Hukuku Dersleri (İstanbul, İÜHF Yayınları, 1971), 336; Ergun ÖZBUDUN: Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 70; Mustafa ERDOĞAN: a.g.e., 242, Mümtaz SOYSAL: Anayasaya Giriş, a.g.e., 81.
[119] Kemal GÖZLER: Anayasa Hukukuna Giriş, Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 228.

toplumunun gereğidir[120]. Dolayısıyla, oy hakkına ilişkin olarak anayasa ve seçim mevzuatında öngörülen şartlar genel oy ilkesini zedelemez[121].

Günümüzde genel oy ilkesi demokratik yönetimin temelini oluşturur. Demokrasinin en iyi uygulandığı ülkeler olarak bilinen birçok Batı ülkesinde oy hakkının gelişmesi, genel oya geçilmesi, ancak 19 uncu yüzyıl ortalarında gerçekleşmiştir. Bu gelişim bile çok yavaş ilerlemiş, kadınlara oy hakkının tanınması 20 nci yüzyılın ilk yarısında mümkün olabilmiştir. Bununla birlikte yakın zamanlara kadar da kadınlara oy hakkı tanınmıyordu. Kadınlara oy hakkı, Fransa'da 1944'te, İtalya'da 1946'da, Belçika'da 1948'de, İsviçre'de 1971'de tanınmıştır[122]. Türkiye'de ise oy hakkına ilişkin gelişmeler, söz konusu batılı ülkelerden daha hızlı olmuş, onlardan çok önceleri, 1934 yılında, kadınlara oy hakkı tanınmıştır.

Günümüzde bu ilke 1982 Anayasasının 67'nci maddesinin ikinci fıkrasında öngörülmüştür. Devam eden fıkralarda da onsekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşının seçme ve halkoylamasına katılma haklarına sahip olduğu ve bu hakların kullanılmasının kanunla düzenleneceği açık olarak ifade edilmektedir.

c. Eşit Oy İlkesi

"Seçme hakkının eşitliği" veya "tek kişi, tek oy" ilkesi olarak da bilinen "eşit oy" ilkesi, seçim veya referandumlarda her seçmenin bir tek oya sahip olması anlamına gelmektedir. Başka bir ifadeyle, her seçmenin seçimlerde yalnız bir oyu vardır ve hiçbir seçmen birden çok oy kullanma hakkına sahip değildir[123]. Demokrasinin siyasi eşitlik anlayışıyla bu ilke, içinde bulundukları

---

[120] Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Uygulamalar: a.g.e., 18.
[121] Fevzi DEMİR: a.g.e., 154.
[122] Haşim Refet HAKARAR: Hukuku Esasiye (1926), 71; Saim SEZEN: a.g.e., 79.
[123] Tunçer KARAMUSTAFAOĞLU: a.g.e., 129; Ergun ÖZBUDUN: Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 71.

sosyal, ekonomik, kültürel durum ne olursa olsun, herkesin eşit olarak tek oy kullanabilmesini öngörür[124].

Ancak tarihi gelişim süreci içerisinde bir kişiye birden çok oy hakkı verilmek suretiyle bu ilkeden sapmalar görülmüştür. "Ağırlıklı oy" olarak da bilinen bu uygulamada, bazı seçmenler cinsiyet, servet, eğitim, aile reisliği gibi bazı nedenlerle diğer seçmenlere göre daha çok oy kullanma hakkına sahiptir[125]. Ağırlıklı oyun "çok sayılı oy", "katsayılı oy" ve "aile oyu" gibi değişik şekilleri mevcuttur. Çok sayılı oyda, 1883-1921yılları arasında Belçika'da olduğu gibi, belirli bir yaşın üzerinde olan, belirli değerin üzerinde servete sahip olan veya belirli bir eğitimin üzerinde eğitimi olan seçmenlere mevcut oy hakkının yanında bir veya daha fazla oy hakkı verilmekteydi. 1951 yılına kadar İngiltere'de de uygulanan katsayılı oyda seçmen, gayrimenkulunun bulunduğu, ikametgahının bulunduğu, işyerinin bulunduğu yerler birbirinden ayrı seçim çevresinde ise, her bir seçim çevresinde ayrı ayrı oy kullanma hakkına sahip olmaktaydı. Bir anlamda nüfus artışı sağlamaya yönelik olarak Birinci Dünya Savaşı sıralarında Fransa'da uygulanan aile oyunda ise, aile reisine, kendi oyunun yanında, belirli sayıda çocuk sahibi olması halinde veya her bir aile üyesi için oy hakkı tanınmaktaydı[126].

Demokratik ülkelerde Birinci Dünya Savaşı sonunda yapılan değişikliklerle ağırlıklı oy uygulaması ortadan kaldırılmıştır. Bunun yerine "tek kişi, tek oy" olarak bilinen "eşitlik" ilkesi benimsenmiş ve uygulanmaktadır. Herhangi bir nedenle bazı kişilerin oyunu diğerlerinden daha değerli sayan bir anlayış, eşitlik ilkesine ve elbette demokrasiye ters düşer[127].

---

[124] Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 249; Fevzi DEMİR: a.g.e., 154; Kemal GÖZLER: Anayasa Hukukuna Giriş, Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 228.
[125] A. Şeref GÖZÜBÜYÜK: a.g.e., 89.
[126] Servet ARMAĞAN: Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi, a.g.e., 96; Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 250.
[127] Mustafa ERDOĞAN: a.g.e., 243.

d. Tek Dereceli Seçim İlkesi

Seçimler, seçmenlerin temsilcileri doğrudan doğruya seçip seçememeleri açısından tek dereceli veya iki dereceli olmak üzere iki şekilde yapılabilir.

Seçmenlerin, araya başka seçmenler girmeden kendi temsilcilerini doğrudan doğruya seçmelerine "tek dereceli seçim" yöntemi denir. Böylece seçmenler, aracısız olarak kendi temsilcilerini seçme imkanına kavuşurlar. Tek dereceli seçim, sonucu itibarıyla, hem temsilin amacına, hem de demokrasinin temel ilkelerinin gerçekleşmesine uygundur[128].

"İki dereceli seçim" yönteminde ise seçmenler, doğrudan doğruya kendi temsilcisini seçemez, temsilcileri seçecek olan ikinci seçmenleri seçer. İkinci aşamada, seçilen ikinci seçmenler bir araya gelerek ayrı bir seçimle temsilcileri seçerler[129]. Demokrasideki gelişime bakıldığında, iki dereceli seçimden tek dereceli seçime geçiş önemli bir adım olarak görülmektedir. Genel oy ilkesinin etkinliğini zayıflatması nedeniyle iki dereceli seçim, tek dereceli seçime göre daha az demokratiktir.

Bununla birlikte siyasal yapıdaki birtakım ihtiyaçlar seçimlerin iki dereceli yapılmasını zorunlu kılabilir. Ülkenin sosyal yapısı demokratik rejimini tehdit edecek aşırı ideolojik akımların ortaya çıkmasına ve gelişmesine uygun ise, bunları ortadan kaldırmak ve sistemdeki aşırılıkları önlemek için iki dereceli seçim yöntemi uygulanabilmektedir[130].

Ülkemizde de, 1946 yılına kadar iki dereceli seçim uygulanmıştır. 1946 seçimleri tek dereceli olarak yapılmıştır. Daha sonraki yıllarda da bu uygulama devam etmiş ve 1982 Anayasasının 67/2 nci maddesi seçimlerin tek dereceli olarak yapılacağını hüküm altına almıştır.

---

[128] Attila ÖZER: a.g.e., 227; A. Şeref GÖZÜBÜYÜK: a.g.e., 90; Jean Marie COTTERET - Claude EMERİ, a.g.e., 29.
[129] Attila ÖZER: a.g.e., 227; A. Şeref GÖZÜBÜYÜK: a.g.e., 90.
[130] Attila ÖZER: a.g.e., 227.

e. Gizli Oy İlkesi

Seçme hakkının ve seçimlerin güvenilirliği için çok önemli bir ilke olan "gizlilik", seçmenin oyunu, hiçbir etki ve baskı altında kalmadan, yalnız kendi duygu ve inançlarına göre kullanması anlamına gelmektedir. Bir başka ifadeyle gizlilik, seçim sürecinde ve özellikle oy verme anında seçmenin belirli bir tercihi yapmaya doğrudan veya dolaylı olarak zorlanmaması demektir[131]. Gizli oy ilkesi serbestlik ilkesinin olmazsa olmaz şartlarından birisidir. Çünkü, seçmenin oyu üzerinde hiçbir baskının olmaması, dış baskıların kaldırılması bir zorunluluktur[132].

Gizli oy ilkesi, hiç kimsenin, seçmenin oyunu nasıl kullandığını, oyunun renginin ne olduğunu bilmemesi temeline dayanır. Bunu gerçekleştirmenin zorunlu en az iki şartı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi "resmi mühürlü oy pusulası ve zarfı", ikincisi ise, "kapalı oy kullanma yeri". Seçmen kapalı oy kullanma yerinde kendisine verilmiş resmi mühürlü oy pusulasındaki tercihlerini kendi iradesi ile, dış etkilerden arınmış olarak kullanabilmelidir. Bunu temin ve güvenceye alma görevi devlete düşmektedir[133].

Gizli oy ilkesini gerçekleştirmek için alınan tedbirler hemen hemen her demokratik ülkede birbirine benzemektedir. Gizli oy usullerine bakıldığında da aralarında farklılıklar bulunmasına rağmen hepsinin aynı amaca, yani oyun gizliliğine ve güvenliğine yöneldiği görülecektir. Bütün bu usullerin amacı, seçmene oyunu gizli olarak işaretlemek ve kullanmak imkanını vermektir[134].

Cumhuriyet döneminde, ilk kez gizli oy ilkesi 1948 tarih ve 5258 sayılı Seçim Kanunuyla getirilmiş ve ilk olarak 1950 seçimlerinde uygulanmış, sonucunda iktidar ezici bir çoğunlukla muhalefete geçmiştir. Bu uygulama

---

[131] Tunçer KARAMUSTAFAOĞLU: a.g.e., 150; Ergun ÖZBUDUN: Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 72.
[132] Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 251.
[133] Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 251; Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Uygulamalar: a.g.e., 21.
[134] Tunçer KARAMUSTAFAOĞLU: a.g.e., 156.

gizli oy ilkesinin demokrasi için önemini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu ilke 1982 Anayasasının 67/2 nci maddesinde hüküm altına alınmış, alınacak tedbirler 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'a[135] bırakılmıştır. Buna göre; sandık kurulları, oy serbestliğini ve gizliliğini sağlayacak şekilde, yeteri kadar, içerisi dışardan gözetlenemeyecek ve oy pusulasını seçmenin inceleyip zarflayabileceği şekil ve nitelikte kapalı oy verme yeri hazırlar. Seçmen, oy pusulasını kapalı oy verme yerinde, kendi eliyle katlayıp, zamklı kenarını yapıştırarak veya zarf kullanılan seçimlerde zarfa koyup kapatarak kullanır. Seçmen kapalı oy verme yerinden dışarı çıkmadıkça hiç kimse oraya giremez. Kapalı oy verme yerinde birleşik oy pusulasını katlayıp yapıştırdıktan sonra, seçmen burasını terk eder ve birleşik oy pusulasını sandığa bizzat atar[136].

f. Bireysellik ilkesi

Seçme hakkının kişiye bağlı olması, seçmenin sandık başına gelerek oyunu bizzat kendisinin kullanması "bireysellik" ilkesi olarak ifade edilmektedir. Bireysellik ilkesi gereği, oy hakkına sahip olanlar bu haklarını vekalet veya temsil yoluyla kullanamazlar[137]. Seçme işlemi, seçmenin kendisi tarafından yapılması gereken ve bir başkasına devredilemeyen resmi bir işlemdir. Bu nedenle, en önemli siyasal haklardan birisi olan oy (seçme) hakkı kişisel bir nitelik taşımaktadır[138].

Bununla birlikte, seçmenin bizzat sandık başına giderek oy kullanmasında ortaya çıkabilecek olumsuzlukları bertaraf etmeye yönelik olarak bir takım tedbirlerin alınması da mümkündür. Bireysellik ilkesini önemli ölçüde zedeleyen bu durum ABD, Almanya, Fransa, İngiltere, Danimarka,

---

[135] Çalışmada yer alan ve "298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun" olarak geçen kanunun tam künyesi, "26 Nisan 1961 Tarih ve 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, 2 Mayıs 1961 Tarih ve 10796 Sayılı Resmi Gazete."dir.
[136] Kemal GÖZLER: Anayasa Hukukuna Giriş, Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 229.
[137] Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Uygulamalar: a.g.e., 20.
[138] Tunçer KARAMUSTAFAOĞLU: a.g.e., 140-141.

İsveç gibi bazı demokratik ülkelerde bir süre uygulanmıştır. "Gıyabi oy" olarak adlandırılan bu uygulamadan amaç, demokratik düzenin devamlılığı için mümkün olduğunca çok seçmenin seçime katılımını temin etmek, belirlenen nedenlerle oy haklarının kaybının ortadan kaldırılmasını sağlamaktır[139].

Bireysellik ilkesi 1982 Anayasası'nda düzenlenmemiş olmasına rağmen 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da açık bir şekilde yer almıştır. Söz konusu düzenlemede Anayasa'da yer alan ilkelere ilave olarak, "Seçmen oyunu kendisi kullanır." (md. 2/2), "Seçmen, oy pusulasını …, kendi eliyle katlayıp, … zarfa koyup kapatmak zorundadır."(md. 75/2), "… seçmen … birleşik oy pusulasını sandığa bizzat atar"(md. 93/1) hükümleriyle bireysellik ilkesini benimsediğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla seçim hukukunda gıyabi oy kullanma hakkı kabul görmemiştir[140].

g. Açık Sayım ve Döküm İlkesi

Seçimlerde seçmen tarafından kullanılan oyların sayımına hile karıştırılmaması maksadıyla oyların sayımının ve dökümünün kamuya açık olarak yapılmasını ifade eder. Bu ilkenin uygulanmasıyla seçmenlerinin tercihlerinin sonradan değiştirilmemesi, kısaca seçimin dürüstlüğü sağlanmaktadır[141]. Bir başka ifadeyle, oy verilirken gizli olan işlemin, oy verildikten sonra açıklığa kavuşturulmasıdır. Böylece oyların kullanıldığı sandıklar herkesin gözü önünde açılır, sayımı ve dökümü yapılır, hangi parti ve adayın ne kadar oy aldığı ve kimlerin seçimi kazandığı tespit edilir[142].

Açık sayım ve döküm ilkesi 1982 Anayasası'nın 67/2 nci maddesinde hüküm altına alınmıştır. Bununla birlikte, oyların nasıl sayılacağı 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da açık

---

[139] Tunçer KARAMUSTAFAOĞLU: a.g.e., 141.
[140] Tunçer KARAMUSTAFAOĞLU: a.g.e., 145-146.
[141] Ergun ÖZBUDUN: Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 72; Yavuz SABUNCU: a.g.e., 81; Kemal GÖZLER: Anayasa Hukukuna Giriş, Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 229.
[142] Servet ARMAĞAN: Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi, a.g.e., 99.

olarak yer almıştır. Kanundaki "Sayım ve döküm açık olarak yapılır. Oy verme yerinde hazır bulunanlar sayım ve dökümü takip ederler."(md. 95/1) "… sandık, oy verilen yerde hazır bulunanların gözü önünde açılır …" (md.98/1) "… Başkan zarfı açar. İçinden çıkan oy pusulasını herkesin görebileceği ve işitebileceği şekilde okur." (md.100/2) hükümleri kullanılan oyların kamuya açık olarak sayım ve dökümünün yapılmasının zorunlu olduğunu belirtmektedir. Söz konusu ilke ülkemizde ilk olarak 1950 seçimlerinde uygulanmıştır[143].

h. Seçimlerin Yargı Organlarının Yönetimi ve Denetimi Altında Yapılması İlkesi

Bu ilkenin amacı, seçimlerin serbestliğini ve dürüstlüğünü sağlamaktır. Seçim işlerinin yönetim ve denetimini idarî ve siyasî organlara bırakılması seçimlerin dürüstlüğü açısından sakıncalı olabilmektedir. Dolayısıyla seçimlerin yargı organının yönetim ve denetiminde yapılması, seçim sonuçlarının güvenilirliğinin garantisi olacaktır[144].

Siyasal iktidarın seçimle belirlendiği birçok demokratik ülkede seçimlerin uzunca bir süre yürütme organının yönetiminde ve denetiminde yapıldığı bilinmektedir[145]. Bu seçim sonuçlarının siyasi iktidarın etkisine açık olması anlamına gelmekteydi. Zira iktidar partisi(leri), iktidarda bulunmanın sağladığı imkanlardan yararlanarak yürütmeyi etkilemekte, hatta onu baskı altında tutmak suretiyle seçimlerin kendi lehlerine sonuçlanmasına neden olmaktaydılar. Bu anlayış ve uygulama ise, demokratik bir düzenin kurulmasını sağlamaktan uzaklaşıyor ve diktatörlüğün farklı bir şekli olarak ortaya çıkıyordu. Belirli bir zamandan sonra siyasal partilerin gelişmesi ve iktidarın seçimlerle el değiştirmesi, seçimlerin yönetim ve denetiminin

---

[143] Kemal GÖZLER: Anayasa Hukukuna Giriş, Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 229.
[144] Bülent DAVER: a.g.m., 20; Ergun ÖZBUDUN: Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 72-73; Kemal GÖZLER, Anayasa Hukukuna Giriş, Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 132.
[145] Jean Marie COTTERET - Claude EMERİ, a.g.e., 35-37.

bağımsız ve tarafsız bir organ olan yargı tarafından yapılmasını zorunlu hale getirmiştir.

Ülkemizde 1954 yılına kadar, seçim tutanaklarına ilişkin itirazlar, Yüksek Seçim Kurulunun sunduğu rapor üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisince kesin karara bağlanmaktayken, 17 Şubat 1954 tarih ve 6272 Sayılı Kanun'la bu yetki doğrudan Yüksek Seçim Kuruluna bırakılmıştır[146].

1982 Anayasasının 67'nci maddesinin ikinci fıkrasında seçimlerin yargı yönetimi ve denetimi altında yapılması ilkesini açıkça kabul edilmiştir. 1961 Anayasası'nda (md. 75) olduğu gibi, 1982 Anayasası (md. 79) da seçimlerin yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılacağını belirttikten sonra, seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevini Yüksek Seçim Kuruluna vermiş, söz konusu kurulun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamayacağını hüküm altına almıştır.

D. Seçimlerin Yönetim ve Denetimi

Demokrasinin "olmazsa olmaz"ı seçimlerin demokrasinin gerçekleşmesini sağlayabilmesi, seçimin sistem ve kurallar içinde yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Seçim işlerinin yönetimi ve denetiminin kim tarafından yerine getirileceği hususu, onun demokratik sonuç doğurup doğurmamasının da belirleyicisi olacaktır. Buradan hareketle "söz konusu görev devletin hangi organı tarafından yerine getirilmelidir?" sorusuna cevap aranmaktadır. Bu sorunun cevabı demokrasilerde net olarak verilmekte ve genel olarak seçimlerin yönetimi ve denetimi görevi "yargı organı" tarafından yerine getirilmektedir. Bunun temel gerekçesi, yargı organlarının bağımsız ve

---

[146] Kemal GÖZLER: Anayasa Hukukuna Giriş, Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 229.

tarafsız olmalarıdır. Ancak, bu görevin sadece yargı organlarına verilmesinin yanında, yargı ile yürütme organlarının görevi paylaştıkları uygulamalara da rastlanmaktadır.

Türkiye'de seçimlerin yönetim ve denetimi yargısal ve idari nitelikli kararlar alarak bunları uygulayan Yüksek Seçim Kurulu tarafından yerine getirilmektedir.

İncelememizin sınırlılıkları içerisinde, Yüksek Seçim Kurulu'nun hukuk düzeninde yer almasının nedenleri, yapısı, görev ve yetkileri ile hukuki mahiyeti belirlenecek, Yüksek Seçim Kurulu'nun aldığı kararların çeşitleri ve hukuki mahiyetleri açıklanacak, önemli bazı kararları incelenecek ve bunların demokratik seçimlere olan etkisi ortaya konacaktır.

Yüksek Seçim Kurulu'na verilen seçimlerin yönetim ve denetimi görevinin hangi hususları kapsadığı, bu görevlerin irdelenmesi ve izahı, tez konusunun açıklığa kavuşturulmasını sağlayacağından, bu bölümde mümkün olduğunca kısa olarak seçimlerin yönetimi ve denetimi görevi ele alınacak ve Yüksek Seçim Kurulu ile bağlantısı kurulacaktır.

Seçimlerin yönetimi ve denetimi iki ayrı görevi bünyesinde barındırmaktadır; seçimlerin yönetimi ve seçimlerin denetimi. Her iki görev de farklı faaliyetlerin yerine getirilmesini gerektirmektedir.

1. Seçimlerin Yönetimi

Seçimlerin yönetimi görevi kimi zaman "seçimlerin yürütülmesi" olarak da adlandırılmaktadır. Seçimlerin yönetimi, seçim kararının alınmasından itibaren seçim sonuçlarının kesinleşmesine kadar geçen süre içerisinde yapılan faaliyetleri kapsamaktadır. Söz konusu faaliyetler iki aşamadan meydana gelmektedir. Birinci aşama, oy vermeye kadar yapılan işlerden oluşmaktadır. İkinci aşama ise, oy verme ve oy verme işlerinin sonuçlandırılması faaliyetlerini içine almaktadır.

Seçim işlerinin yürütülmesi safhasında ayrı bir aşama olmayan ancak, seçimin güvenli ve tarafsız olmasını sağlayacak bir takım ilave tedbirlerin alınması da kaçınılmazdır.

a. Oy Verme ve Sonuçların İlanına Kadar Yapılan İşler

"Hazırlık işleri" olarak da adlandırılan birinci aşamada yapılan faaliyetlerin bir kısmı her defasında yeniden yapılmaz. Söz konusu faaliyetler bütün seçimler için ortak olarak belirlenmiştir ve seçim mevzuatı içinde genel olarak yer almaktadır.

Milletvekili genel seçimlerine göre hazırlık işleri; parlamento üye sayısı ve seçim çevrelerinin belirlenmesi, seçmen kütüklerinin düzenlenmesi, adayların tespiti ve propaganda faaliyetlerinin düzenlenmesi olarak sıralanabilir. Hazırlık işlerinin yapılması sırasında meydana gelebilecek ya da getirilebilecek aksaklıklar seçim sonucunu doğrudan etkilediğinden, söz konusu işlerin kim tarafından yapıldığı büyük öneme sahiptir[147]. Zira çalışmamızın ilerleyen kısmında yer alan örnekler ele alındığında görüleceği gibi, tarafsızlığı ve güvenilirliği hususunda şüphe olmayacak organların hataları seçimin demokratikliğine gölge düşürebilmektedir.

(1) Üye Sayısının Tespiti

Parlamento üye sayısının tespiti öncelikle siyasi bir sorundur. Sorunun aşılması konusunda her ülke farklı yollara başvurmaktadır. Dolayısıyla üye sayısı da ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bu farklılık üye tespitinde kullanılan yöntemin tercihinden kaynaklanmaktadır. Genel olarak parlamento üye sayısının tespitinde iki yöntem kullanılmaktadır. "Değişmez sayı" olarak bilinen yönteme göre üye sayısı, nüfus ne olursa olsun önceden belirlenmiş sabit bir sayıdır. İkinci yöntem olan "nüfus esası" yönteminde ise, belirli sayıdaki vatandaşlar için bir temsilcinin belirlenmesiyle üye sayısı ortaya

---

[147] Aksi görüş için bkz. Ali Fuad BAŞGİL: Seçim Sistemimizin Kıymeti ve Eksiklikleri (İstanbul: 1948), 26.

çıkmaktadır. Türkiye'de parlamento üye sayısının tespitinde 1960 seçimlerine kadar nüfus esası, o tarihten günümüze kadar da değişmez sayı yöntemi kabul edilerek uygulanmıştır[148].

(2) Seçim Çevresinin Belirlenmesi

Seçim çevrelerinin belirlenmesi, seçimlerin sonuçlarını doğrudan etkilemesi nedeniyle, parlamento üye sayısının tespiti kadar önemlidir. Bu husus seçmenlerin eşit oranda temsil edilip edilmedikleriyle ilgilidir. Seçim çevrelerinin belirlenmesinde uygulanan seçim sistemi de dikkate alınmak zorundadır. Çünkü seçim çevresi ne kadar dikkatle belirlenirse belirlensin, uygulanan seçim sistemine uygunluk söz konusu değilse, seçimin hakkaniyete aykırı sonuç doğurması kaçınılmaz olacaktır[149].

Seçim çevrelerinin belirlenmesinde coğrafi veya mesleki temsil yöntemlerinden birisi uygulanır. Genel olarak uygulanan yöntem "coğrafi temsil" yöntemidir. Bu yöntem içerisinde de milli çevre, geniş çevre veya dar çevre olarak adlandırılan üç farklı uygulamadan birisi seçilebilir. Milli çevre sistemine göre ülke bir seçim çevresi olarak kabul edilmektedir. Geniş seçim çevresi sisteminde ise, ülke birden çok milletvekili çıkaracak bölgelere ayrılmaktadır. Dar bölge veya tek adlı seçim olarak da adlandırılan dar seçim çevresi sistemine göre ise, ülke küçük seçim çevrelerine ayrılır. Bu yöntemde seçim çevreleri sayısı seçilecek milletvekili sayısı kadardır. Çünkü, dar seçim çevresi sisteminde her seçim çevresinden bir milletvekili seçilmektedir.

Görüldüğü gibi, uygulanacak seçim sistemine bağlı olarak seçim çevreleri belirlenmezse, ya da tersinden hareketle, belirlenen seçim çevrelerine uygun seçim sistemi uygulanmazsa, örneğin, milli çevre sisteminde nisbi temsil veya dar seçim çevresi sisteminde çoğunluk sistemi uygulanmayacak olursa, seçim sonuçları seçmenlerin iradesini doğru şekilde yansıtmayacaktır. Seçim sonuçlarını doğrudan etkileyeceği çok açık olan

---

[148] Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 253-254
[149] Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 253.

seçim çevrelerinin belirlenmesi görevinin kim tarafından, ne şekilde yerine getirileceği de seçimin demokratikliğinin bir göstergesi olacaktır.

Genel olarak seçim çevrelerinin belirlenmesi görevi yasama organı tarafından yerine getirilmekle beraber, bazen yasama organı bu görevi başka bir organa da bırakmaktadır[150]. Yasama organı veya bir başka organ tarafından yerine getirilecek bu görevin çok hassas olduğu yukarıdaki açıklamalardan anlaşılmaktadır. Dolayısıyla seçim çevrelerinin belirlenmesi görevinin de seçimlerin yönetimi ve denetimi içerisinde yer alması bir zorunluluktur[151].

(3) Seçmen Kütüklerinin Düzenlenmesi

Seçmen kütüklerinin düzenlenmesi de hazırlık işleri arasında yer almaktadır[152]. Vatandaşları tek olarak tanımlayan ve seçmenin oturduğu yeri belirleyen bilgileri kapsayan kayıtlara "Seçmen Kütüğü" adı verilmektedir. Demokrasinin esasını seçimler, seçimlerin esasını da seçmen kütükleri oluşturmakta ve bir kimsenin oy kullanabilmesi ancak seçmen kütüğüne kayıtlı olmasıyla mümkündür[153]. Dolayısıyla seçimin güvenli ve dürüst bir şekilde yapılabilmesi ve ulusal iradenin tam olarak gerçekleşmesinin şartlarından birisi de seçmen kütüklerinin usulüne uygun tutulmasıdır. Seçmen kütüklerinin kim tarafından tutulacağı, bu işlemin ne şekilde ve ne zaman yapılacağı oldukça önemlidir.

Seçmen kütüklerinin düzenlenmesi ile ilgili olarak her ülkede değişik uygulamalara rastlanmaktadır. Diğer ülkelerde belediye başkanı başkanlığında oluşturulan heyet, bir seçim komisyonu, seçim işleriyle görevli kayıt memurları vb. kurul ya da kişilerce yapılan bu işler, ülkemizde Yüksek Seçim Kuruluna bağlı olarak Ankara'da bulunan "Seçmen Kütüğü Genel

---

[150] Oya ARASLI: Seçim Sistemi Kavramı ve Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri (1876-1987),a.g.e., 140.
[151] Bülent DAVER: a.g.m., 24-25.
[152] Ali Fuad BAŞGİL: Seçim Sistemimizin Kıymeti ve Eksiklikleri, a.g.e., 26.
[153] Fuat ERDOĞAN: Türk Seçim Mevzuatı ve Tatbikatı (Ankara: 1960), 36.

Müdürlüğü" ile her ilçede kurulmuş olan "Seçmen Kütükleri Bürosu" tarafından yerine getirilir. Seçmen kütüğü; her dört yılda bir yeniden düzenlenir, sürekli bilgi toplama ve her iki yılda bir genel denetleme ile güncelleştirilir.

(4) Adayların Belirlenmesi

Seçim öncesi hazırlık işlerinden en önemlilerinden birisi de şüphesiz adayların belirlenmesidir. Bir kimsenin "aday" olabilmesi için, yapılacak seçimlerde temsilci olmayı istemesi, bu hususta hukuk kuralları çerçevesinde yeterli olduğunun tespit edilmesi gerekir. Aday, ancak bu şartların gerçekleşmesiyle seçmenin seçimine sunulabilir. Bir kimse, kendi ülkesinin hukuksal ve toplumsal yapısına uygun birtakım şartların gerçekleşmesi halinde aday olabilmektedir. Söz konusu şartlar kişinin "seçilme yeterliği" ve "önerilme şekliyle" ilgilidir.

Kişinin toplum için çok önemli bir göreve yani yöneticiliğe aday olması, seçilme yeterliği olarak öngörülen şartların önemini ortaya koymaktadır. Toplumu yönetecek kişinin en azından yönetim işlerini yürütebilecek ortalama bir seviyenin üzerinde olması, bu gerçekleşemeyecekse bile en azından temsil edecek bir yapıda olmasının istenmesi, temel hak ve hürriyetlerden "seçilme hakkının" sınırlanması olarak görülebilir. Ancak, böyle bir sınırlamanın yapılması da demokrasinin sağlıklı işleyebilmesi için zorunludur[154].

Bununla birlikte her ülke, adayların seçilme yeterliği ile ilgili farklı şartlar aramaktadır. Söz konusu şartlar olumlu ve olumsuz şartlar olarak ayrı ayrı belirlenmektedir. Olumlu şartları genel ifadelerle, vatandaşlık, yaş, okur-yazarlık ve öğrenim derecesi, ikametgah, cinsiyet, ırk, servet ve vergiye ilişkin şartlar; olumsuz şartları da kısıtlılık, kamu hizmetlerinden yasaklılık, bazı cürümlerden dolayı hüküm giymiş olmak, seçilme yeterliğini ortadan

---

[154] Oya ARASLI: Adaylık Kavramı ve Türkiye'de Milletvekili Adaylığı, a.g.e., 41-42; Servet ARMAĞAN: Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi, a.g.e., 88-89.

kaldıran bazı durumlar, meslek ve görev nedeniyle seçilemeyecek olma gibi şartlar olarak sıralamak mümkündür[155].

Adayın önerilme şekliyle ilgili şartlar, öneride bulunma hakkı, önerinin geçerliği ve önerinin inceleme sonucu ilanı olmak üzere üç ana başlık altında toplanabilir. Adaylık için öneride bulunma hakkı adayın kendisi tarafından kullanılabileceği gibi, seçmen grupları veya siyasi partiler tarafından da kullanılabilir[156].

Bir kimsenin aday olarak önerilmesinin hukuki bir sonuç doğurabilmesi için başka bazı şartların da gerçekleşmesi gerekir. Bu şartlar yetkiye, süreye, şekle ve kapsama ilişkin şartlar olmak üzere üç grupta toplanabilir. Adaylık önerisi, belirlenen şekil ve kapsam şartlarını ihtiva edecek şekilde, seçimden önce ve belirlenen süre içerisinde, öneriyi alma ve incelemeye yetkili bir makama yapılmalıdır[157].

Bundan sonraki şart da yetkili makam tarafından yapılan inceleme sonucunda aday olmaları uygun görülenlerin ilanıdır. Ancak ilanın yapılması adaylığın kesinleştiği anlamına gelmez. İlandan sonra belirlenen süre içerisinde itiraz olmaması veya itiraz olmasına rağmen itirazın reddedilmesi halinde adaylık kesinlik kazanır[158].

(5) Propaganda

Seçim öncesi hazırlık işlerinden birisi de propaganda faaliyetidir. Propaganda bir amaca hizmet eden çok belirli bir mesaj sunumudur. Genellikle seçim öncesinde siyasi partilerin ve bağımsız adayların, ideolojileri, programları, planları, yöneticileri, daha önceki icraatları gibi konularda, seçmenin doğru, yansız ve kapsamlı bilgilere sahip olmasını sağlamak maksadıyla yapılır. Propaganda aracı olarak, radyo, televizyon, gazete ve

---

[155] Zekeriya YILMAZ: Seçim Hukukunda Seçme ve Seçilme Ehliyeti (Ankara: 1999), 16 vd.
[156] Oya ARASLI: Adaylık Kavramı ve Türkiye'de Milletvekili Adaylığı, a.g.e., 49
[157] Oya ARASLI: Adaylık Kavramı ve Türkiye'de Milletvekili Adaylığı, a.g.e., 50
[158] Oya ARASLI: Adaylık Kavramı ve Türkiye'de Milletvekili Adaylığı, a.g.e., 54.

dergiler, el ilanları, duvar ilanları, afişler ile birlikte günümüzün etkili iletişim araçlarından birisi olan internet de kullanılmaktadır.

Seçim Kanunları büyük kitleleri doğrudan etkileyecek propaganda yöntem ve araçları ile ilgili düzenlemeleri yapmak zorundadır. Aksi takdirde, propaganda haksız rekabete dönüşebilir ve seçmenin serbest, yansız ve doğru olarak bilgilenmesini engellemek suretiyle, güçlü olan adayın zayıfı seçimlerin dışına atmasına neden olur[159].

b. Oy Verme ve Sonuçların İlanı

Seçimlerin yönetiminde hazırlık işleri, seçim kararının alınmasından veya seçim tarihinin Anayasaya göre yasama organınca belirlenmesinden, seçim günü sandıkların kurulması ve oy verme işleminin başlangıcına kadar yapılan faaliyetlerdir. Hazırlık faaliyetlerinin sona ermesinden itibaren oy verme, oyların sayım ve dökümü, seçim sonuçlarının açıklanmasını kapsayan ikinci aşamaya geçilir. Söz konusu aşamada yapılacak faaliyetler de en az hazırlık işleri kadar önemlidir. Zira bunlardan herhangi birisinde de meydana gelebilecek aksaklık seçim sonuçlarını doğrudan etkilemektedir.

(1) Oy Verme

Oy verme hakkına sahip olanlar, başka bir ifadeyle, hazırlık işleri aşamasında seçmen kütüklerine kayıtları yapılarak kendilerine seçmen olduklarına dair bilgi kartı verilenler, oy kullanacakları sandıklarda, belirlenen seçim gününde süresi içinde, bilgi kartlarını veya kimlik kartlarını ibraz etmek suretiyle oylarını kullanırlar. Oylar kullanılırken, yukarıda izah edilen seçimlerin temel ilkelerine riayet edilmelidir. Oy kullanmaya ilişkin olarak demokratik her ülkede farklı uygulamalar olsa da (elektronik oy pusulası, bilgisayarla oy kullanma, vb.) seçimin temel ilkelerine mutlak şekilde

---

[159] Servet ARMAĞAN: Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi, a.g.e., 90.

uyulmaktadır. Demokrasi için seçim “sine qua non” olduğuna göre, seçim ilkelerine uyulmaması halinde de demokrasiden söz edilemez.

(2) Sayım ve Döküm

Oyların kullanılmasından sonra sayım ve dökümün ne şekilde yapılacağı da seçim kanunlarında açıkça yer almalıdır. Oyların verilmesi esnasında gizli olan işlem oyların sayımında ve dökümün yapılmasında açık olmalıdır. O ana kadar demokratik seçimlerin bütün gerekleri yerine getirilse bile, sayım ve dökümün yapılmasındaki “aleniyet” ilkesine uyulmazsa, açıklanacak seçim sonuçları üzerine gölge düşecektir[160]. Sayım ve döküm işlemi ancak demokrasiden uzak rejimlerde, vatandaşlara verilen göstermelik oyların kullanılmasından sonra, verilen oylar ne olursa olsun, antidemokratik rejimin kabul gördüğünün ilanı için “gizli” olarak yapılır[161].

(3) Sonuçların İlanı

Seçimlerin yönetimindeki son işlem seçim sonuçlarının tespiti ve ilanıdır. Oy verme işlemi bittikten, oyların sayım ve dökümü yapıldıktan sonra, adayların ve partilerin aldıkları oyların ve kazananların yetkili kurullar tarafından duyurulmasıyla bu işlem sona erer. İlanın şekli ve süresi her ülkenin seçim kanunlarında yanlışlığa yol açmayacak biçimde yer almaktadır[162].

2. Seçimlerin Denetimi

Demokrasinin esasını oluşturan seçimlerin sonucunun demokrasiye uygun olarak gerçekleşmesi, seçimlerin yapılmasından önce ve sonra bir denetimin varlığına bağlıdır. Söz konusu denetim, seçimin sonucunu

---

[160] Ali Fuad BAŞGİL, Seçim Sistemimizin Kıymeti ve Eksiklikleri, a.g.e., 23.
[161] Servet ARMAĞAN: Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi, a.g.e., 99.
[162] Servet ARMAĞAN: Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi, a.g.e., 93.

etkileyecek vakıalara yöneliktir. Seçimin sonucunu değiştirmeyecek veya etkilemeyecek hususlara ilişkin yapılan itiraz ve şikayetler, işlemi yapan ya da onun üstü birim tarafından çözüme kavuşturulacaktır.

Seçime ilişkin uyuşmazlıklar, seçim sonuçlarını etkileyecek olması nedeniyle büyük öneme sahiptir. Seçim öncesinde veya sonrasında seçimin sağlıklı ve geçerli olmaması sonucunu doğurabilecek ve bu nedenle seçimin iptaline kadar gidilebilecek uyuşmazlıklar meydana gelebilir. Bu uyuşmazlıkların, tarafsızlığından kuşku duyulmayacak bir organ tarafından çözümü, hiç şüphe yok ki, seçimin ciddiyeti ve dürüstlüğü konusunda çok güçlü bir teminat oluşturacaktır. Dolayısıyla burada seçimin sonucunu değiştiren ya da etkileyen hususlara ilişkin "başvuru nereye yapılacak, yapılan başvuru hangi ölçüde çözümlenecek?" sorularının cevaplanması önem arz etmektedir.

Seçim uyuşmazlıklarının çözümünde, başka bir ifadeyle seçimin denetiminde, politik etkilerden arınmak oldukça zordur. Bu nedenle "tarafsızlığı konusunda tereddüt edilmeyecek bir organ tarafından uyuşmazlık çözümlenmelidir" anlayışından hareketle iki farklı uygulamaya rastlanmaktadır.

Bazı ülkeler [163] , seçime ilişkin ve seçim sonucunu etkileyen uyuşmazlıkları meclis tarafından çözümlemeyi esas almışlardır. Bu uygulama, "parlamentonun üstünlüğü" ilkesine dayanmaktadır. Ancak parlamentonun, kendi üyelerinin seçiminde denetim yetkisine sahip olmasının demokratik anlayışla bağdaşmayacağı da ileri sürülmektedir. Çünkü, meclis tarafından yapılan denetimde, Fransa'da V. Cumhuriyet Anayasasına kadarki dönemde olduğu gibi, mecliste çoğunlukta olanlar kendi milletvekillerinin seçimlerine herhangi bir müdahalede bulunmayacaklar, bununla birlikte muhalefetteki milletvekillerinin seçimlerini geçersiz kılmak maksadıyla onların seçim

[163] Belçika, İtalya, Hollanda, İsviçre ve V. Cumhuriyet Anayasası'na kadar Fransa'da milletvekili seçimlerinin geçerliliği parlamento tarafından denetlenmekteydi. Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 268.

tutanaklarını reddedeceklerdir[164]. Meclisin siyasi nitelik taşıması, hukuken sorumsuz olması, sükunet ve tarafsızlığa sahip olamamasının ona bu şekilde yargısal bir görevin verilmesini engelleyeceği, zira uyuşmazlığın çözümünün hakkaniyete uygun davranmayı zorunlu kıldığı, hakkaniyetin gerçekleşmesinin de ancak yargının tarafsızlık ve bağımsızlığı ile sağlanabileceği, dolayısıyla meclise böyle bir görev verilmesi halinde, mecliste çoğunluğa sahip olan partinin siyasi mücadelesini bir kenara bırakarak tarafsız ve hakkaniyete uygun karar vermesinin çok güç olacağı ileri sürülmektedir[165].

Bu olumsuzluklara rağmen, denetim görevinin meclise verilmesi durumunda, meclis bu görevi yerine getirirken hukuk kurallarına uygun hareket edilip edilmediğini göz önüne alarak, yargısal nitelikte bir denetim olan hukukilik denetimi yapabilir[166].

Buna karşılık, meclisin yaptığı denetimde ileri sürülenlerin aksine kararlar vermesi, zor görünse de, mümkündür. Böyle bir durumda meclisin, siyasi mülahazalardan arınmış olarak, hakkaniyete uygun kararlar vermesine engel bir durum yoktur. Meclisler kendilerini seçenlere karşı sorumlu oldukları noktasından hareketle, siyasi etki ve kaygılardan uzaklaşarak kendi saygınlığını ve güvenirliğini ortaya koymak isteyeceklerdir.

Meclis açısından zor ve tartışmaya açık olacak olan hukukilik denetimi yerine, yasama faaliyeti olarak bilinen, yürütme organı üzerindeki denetim şeklini de uygulayabilir[167].

Seçimin denetlenmesi ve seçim uyuşmazlıklarının ikinci çözüm yolu olarak "yargı" düşünülmüştür. Çünkü burada verilecek karar aslında bir yargısal karardır. Yargı makamı tarafından uyuşmazlıkların giderilmesi hem "kuvvetler ayrılığı" ilkesine uygun düşecek, hem de birinci yolun mahzuru

---

[164] Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 268.
[165] Ali Fuad BAŞGİL, Seçim Sistemimizin Kıymeti ve Eksiklikleri, a.g.e., 48.
[166] Erdal ONAR: Meclis Araştırması (Ankara: A.Ü.H.F. Yayınları No:419, 1977), 10.
[167] Erdal ONAR: a.g.e.,10.

olarak görülen politik oyunlara meydan vermeyecektir. Dolayısıyla seçilecek kişi için de bir güvence olacaktır.

Seçimlerin denetlenmesi ve seçim uyuşmazlıklarının çözümü görevinin yargı organına bırakılmasında iki farklı uygulama görülmektedir. Denetleme ve uyuşmazlıkların çözümü görevi mevcut yargı organlarından birine ilave görev olarak verilebileceği gibi, bu maksatla ayrı bir yargı yeri de kurulabilir.

Seçimlerin denetlenmesi ve seçim uyuşmazlıklarının çözümünde mevcut yargı organlarına ek görev veren Fransız V. Cumhuriyet Anayasası seçim uyuşmazlıklarının karara bağlanmasını Anayasa Konseyi'ne; Avusturya Anayasası meclis üyelerinin seçiminin denetlenmesini Anayasa Mahkemesine bırakmıştır. Federal Alman Anayasası genel seçimlerin denetim yetkisini ilk aşamada Federal Meclise vermesine rağmen, Federal Meclisin bu konuda verdiği kararlara karşı Federal Anayasa Mahkemesine başvurulacağını ve Federal Anayasa Mahkemesinin vereceği kararın kesin olduğunu hüküm altına almıştır[168].

Seçimlerin denetlenmesi ve seçim uyuşmazlıklarının çözümü maksadıyla ayrı bir mahkeme kurulması uygulamasına sahip İngiltere'de Queens Bench Division adı verilen bir mahkeme, Yüksek Mahkeme üyelerinden ikisi tarafından kurulmakta, seçimi kaybeden adaylar veya seçmenlerin başvurusu üzerine denetim yapmaktadır[169]. Türkiye'de de benzer şekilde görev yapan, seçimlerin denetimi ve uyuşmazlıkların çözümü maksadıyla ayrı olarak kurulmuş anayasal bir organ olan Yüksek Seçim Kurulu bulunmaktadır.

---

[168] Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 268.

[169] Seçimlerle İlgili Düzenlemeler: (Ankara: Danışma Meclisi Genel Sekreterliği Yayın:4, TBMM Basımevi, 1983), 93-110; Brian-Mlitt THOMPSON: LLB: Textbook On Costitutional & Administrative Law, (Second Edition, 1995), 152'den aktaran Bülent YAVUZ: Türk Anayasa Hukukunda Seçim İşlerinin Yürütülmesi ve Denetlenmesi (Ankara: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2001), 63. dn. 144.

İKİNCİ BÖLÜM

YÜKSEK SEÇİM KURULU

I. GENEL OLARAK (TARİHSEL SÜREÇ)

Seçimlere ilişkin düzenlemeler, teorik bilgilerle olduğu kadar, belki de daha fazla, uygulamadan elde edilen deneyimlerle gelişir. Birçok ülke belirli dönemlerde kendi seçim kanunları üzerinde değişikliklere gitmektedir. Bunun temelinde, her ülkenin kendine has siyasi, sosyal, kültürel birtakım özelliklere sahip olması ve bunlardaki gelişmelere, iyileştirmelere aynı şekilde ayak uydurma gayreti yatar. Bir yerde değişim ve gelişime uygun değişikliklere gitme zorunluluğu doğar.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin kurulmasından sonra yapılan seçimlerde seçimlere ilişkin mevzuat olarak 1324 (1908) tarihli "İntihabı Mebusan Kanunu Muvakkat" kullanılmaktaydı. Ancak ihtiyacı karşılayamayan söz konusu geçici kanun 1942 yılında ilga edilmiş, yerine 4320 Sayılı Kanun kabul edilerek 17 ARALIK 1942 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Daha önce olduğu gibi iki dereceli seçim yöntemi bu kanunda da korunmuştur. Ancak 06 HAZİRAN 1946 tarihinde yürürlüğe giren 4918 Sayılı Kanunla tek dereceli seçim yöntemi ilk kez kabul edilmiştir.

1946 yılında tek dereceli seçimlerin kabul edilmesi, 1948 yılında 5258 Sayılı Kanunla "gizli oy, açık tasnif" esasının getirilmesi ve seçim işlerinin güvenli bir şekilde gerçekleşmeye başlamasıyla, iktidara göre, teorik anlamda seçim emniyeti konusunda yapılacak önemli bir husus kalmamıştı. Ancak yine de muhalefetin seçime ilişkin propagandaları devam etmekteydi. Yapılan düzenlemelere ilave olarak seçimlerin yargısal güvence altına alınmasının da zorunlu olduğu muhalefet tarafından ileri sürülmekteydi.

Toplumun huzurunda yapılan bu tartışmalar karşısında iktidar daha fazla direnç gösteremedi ve insanların zihinlerinde oluşan şüphe ve

tereddütleri bütünüyle ortadan kaldırmak maksadıyla, "1950 seçimlerinin hiçbir vatandaş yüreğinde şüpheye yer bırakmayacak en teminatlı bir şekilde yapılması için ilmin ve tecrübenin telkin edeceği tedbirlerden faydalanmak suretiyle yeni bir kanun hazırlanacaktır" şeklinde bir açıklamada bulundu[1].

İktidar yaptığı açıklamadan sonra, yargıçlara seçimlerde idari görev vermenin sakıncalı olduğunu düşünmesine rağmen bir araştırma konusu olarak ele almış, seçim gibi siyasi sonuçları olan bir göreve yargıçları getirme sorumluluğunu almadan önce de, bu konuyu ülkenin içinde bulunduğu durum ve diğer ülkelerdeki uygulamaları da dikkate alarak inceleyecek bir "İlim Heyeti" (Bilimsel Kurul) kurulması gerektiğini ileri sürmüştür. Bilimselliğinden, tecrübesinden ve tarafsızlığından kuşku duyulmayacak olan söz konusu Bilimsel Kurul, Yargıtay, Danıştay, üniversitelerin hukuk fakülteleri, üç büyük ilin barolarından seçilecek kişilerden oluşmaktaydı.

Bilimsel Kurul'un yapacağı çalışmayı kolaylaştırmak için çeşitli ülkelerin seçim mevzuatı Türkçe'ye çevrilmiş, mevcut seçim mevzuatı bazı yabancı uzmanların 1946 ve 1948'deki değişikleri de kapsayan mütalaaları ile birlikte bir kitap olarak bastırılmıştır. Ayrıca, incelemelerine esas olacak bir taslak kanun metni hükümet tarafından teknokratlara hazırlatılmış ve bastırılan kitapla birlikte Bilimsel Kurul'a verilmiştir. Bilimsel Kurul yaptığı incelemelerin sonucunda, verilen metinde değişiklik yapmanın metnin bütününün insicamını bozacağı gerekçesiyle, yeni baştan kendisinin hazırladığı bir taslak kanun metnini Başbakanlığa, Başbakanlık da bu metindeki esasları koruyarak kendi tasarısı gibi TBMM'ne sunmuştur. Tasarıda yargıçların seçim kurullarındaki görevi "denetim ve kontrol" olarak ifade edilmiştir. Tasarıda iktidarın temel prensibi "seçime dayanan bir devlet idaresinde her mahzuru ikinci planda bırakan fayda, seçim işlerinin tam bir dürüstlükle yapıldığı hususunda olan teminatı sağlamak" şeklinde kendisini göstermiştir. Muhalefetin, yargıçların seçim kurullarında görev almasının

[1] TBMM Tutanak Dergisi, C. 24, 1950, S. Sayısı: 161, s. 3.

yargısal bir güven sağlayacağını iddia etmesi Bilimsel Kurul tarafından da tavsiye edilince, iktidar da bunu seve seve kabul edeceğini belirtmiştir[2].

Bilimsel Kurul diğer ülke mevzuatlarını da dikkate alarak, iktidarın hazırladığı taslağa da uyumlu, Türkiye'nin şartlarına uygun bir seçim kanunu taslağı meydana getirmeye çalışmıştır. Söz konusu taslakta iktidarın taslağına uymayan ancak, iktidar tarafından kabul edilebilecek bazı noktalar iktidar tarafından uygun (değiştirilebilir) görülebilmesine rağmen, bazı noktalarda Bilimsel Kurulun anlayışına karşı çıkılmıştır.

Milletvekili tutanaklarının iptal ve tasdiki yetkisinin nasıl düzenlenmesi gerektiği hususunda Bilimsel Kurul ve iktidar arasında farklı anlayış ortaya çıkmıştır. Bilimsel Kurul tarafından hazırlanan taslakta, "Yüksek Seçim Mahkemesi'nin görev ve yetkileri milletvekili seçimleri ile ilgili her türlü itiraz ve şikayetin tetkiki ve karara bağlanması" olarak belirlenmiştir. Ancak iktidar, ülkede öteden beri uygulanmakta olan usule göre milletvekili tutanaklarının iptal ve tasdiki yetkisini Meclisin bizzat kendisinde bıraktığı, bunu başka bir mercie örneğin yargısal bir mercie devretmediğini ileri sürerek taslaktaki bu düzenlemeye karşı çıkmıştır.

Seçime ilişkin ve seçim sonucunu etkileyen uyuşmazlıkların incelenmesi değişik ülkelerde değişik sistemlere göre yapılmaktadır. İnceleme mercii bakımından çağdaş ülkelerde beş farklı sistem görülmektedir. Bunlar; adli yargı sistemi, idari yargı sistemi, özel organ sistemi, meclis sistemi ve aracı (mutavassıt) sistem olarak adlandırılmaktadır. Seçim uyuşmazlıklarının mevcut adli yargı organları tarafından veya idari yargı organları tarafından sonuçlandırılması bazı ülkelerde uygulanmaktadır. Bazı ülkelerde ise söz konusu uyuşmazlıklarının çözümü, (bugün Türkiye'de olduğu gibi) özel görevli bir organa bırakılmıştır. Uyuşmazlıkları çözme yetkisini başka bir mercie bırakmayarak meclis yetkileri arasında tutan ülkeler de bulunmaktadır. Bilindiği üzere Belçika, Fransa, Hollanda, İsviçre ve

[2] TBMM Tutanak Dergisi, C. 24, 1950, S. Sayısı: 161, s. 4.

İtalya'da milletvekili tutanaklarının iptali veya tasdiki yetkisi meclis tarafından kullanılmaktadır.

Aracı (mutavassıt) sistemde ise, ayrı bir organ tarafından seçime ait itirazlar incelenir ve elde ettiği sonuçlar meclise bir rapor halinde sunulur. Aracı (mutavassıt) sistem uygulaması İngiltere'de görülmektedir. İngiltere'de itiraz olunan tutanaklar yüksek mahkeme hakimlerinden sıra ile seçilen iki yargıç tarafından oluşturulan mahkemece incelenmektedir. Ancak, mahkeme kesin bir karar vererek itirazı sonuçlandırmak yetkisine sahip değildir. Mahkemeye verilen görev Avam Kamarası Başkanlığı'na incelediği her olay hakkında rapor sunmaktır[3]. Tutanakları kabul veya reddetme başka bir ifadeyle nihai ve kesin kararı verme yetkisi Avam Kamarası'ndadır. Bu da demokrasinin beşiği olarak bilinen İngiltere'de kamuoyunu tatmin etmekte ve çok önemli bir teminat olarak görülmektedir.

Adı geçen ülkelerdeki uygulamalara da dikkat çeken iktidar, şimdiye kadarki uygulamanın devam etmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Bununla birlikte, meclisin nihai kararı için, hazırlayıcı ve ayıklayıcı mahiyette bir araştırma ve incelemenin "Yüksek Seçim Mahkemesi" tarafından yapılmasının yararlı olacağını değerlendirmiş ve maddeyi o şekilde değiştirmiştir[4].

Hükümet komisyon görüşmelerinde İngiltere örneğinden hareketle, milletvekili tutanaklarının iptali veya tasdikinin meclis tarafından yapılmasını sağlayacak hazırlayıcı ve ayıklayıcı mahiyette raporların hazırlanması ve meclise sunulması görevinin "Yüksek Seçim Kurulu"na verilmesinin uygun olacağı yönünde görüş bildirmiştir.

Komisyonda, oluşturulacak yeni yapının idari veya yargısal olup olmaması da tartışılmış, bir kısım üyeler Yüksek Seçim Kurulu'na tanınan "tahkik" yetkisinin hukuki bir terim olduğunu, bu hukuki terimin aynen

---

[3] Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 268.
[4] TBMM Tutanak Dergisi, C. 24, 1950, S. Sayısı: 161, s. 5.

kullanılması halinde, Hukuk ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunları gereğince arama, zabıt ve müsadere, delil tespiti, bilirkişi tayini gibi sonuç alınması mümkün olmasa dahi güç ve uzun zaman isteyen bir yola gidileceği ve "tahkik" yetkisi olmasına göre Yüksek Seçim Kurulu'nun sorgu, delil tespiti veya bir hüküm hakimi veya mahkemesi olduğu sonucu çıkarılacağı gibi düşüncelerle "tahkik" kelimesinin çıkarılması gerektiğini; bir kısım üyeler ise, "tahkik" bir terim olsa da bunun yargısal "tahkik" anlamına gelmeyeceği, idari "tahkik"in de bulunduğu dolayısıyla kelimenin kalmasında bir sakınca bulunmadığını savunmuşlardır. Bu tartışmalar sonucunda tasarıda yer alan "tahkik" kelimesinin her iki yapıyı da çağrıştırdığı gerekçesiyle "... gerekli bilgileri toplamak" şeklinde değişiklik yapılmıştır. Ayrıca hükümet tasarısında "Yüksek Seçim Mahkemesi" olarak belirlenen isim, komisyonda "Yüksek Seçim Kurulu" olarak değiştirilmiştir. Her iki değişiklik, Yüksek Seçim Kurulu'nun bir mahkeme gibi hareket etmesinin benimsenmediğinin bir göstergesidir[5].

Yüksek Seçim Kurulu, yukarıdaki tartışmaların sonunda 07.02.1950 tarih ve 5545 Sayılı Kanunla kurulmuş ve hukuk hayatında yerini almıştır.

Yüksek Seçim Kurulu'nun yetkileri ile ilgili olarak 17.02.1954 tarih ve 6272 Sayılı Kanunla 5545 Sayılı Kanunda değişiklik yapılmıştır. Söz konusu değişiklikler genel olarak şu hususlarda yapılmıştır[6];

İtiraz edilmeyen milletvekili tutanaklarının belirli itiraz süresinin geçmesi veya itirazın Yüksek Seçim Kurulu tarafından reddedilmesi sonucunda kesinleşmesi prensibinin kabul edilmesiyle, ayrıca bir merciin incelemesine gerek kalmamıştır.

Milletvekili tutanaklarının iptali veya bunlar hakkındaki itirazların reddine karar verme gibi önemli bir takım yetkilerin verilmesiyle Yüksek

---

[5] TBMM Tutanak Dergisi, C. 24, 1950, S. Sayısı: 161, s. 41.
[6] TBMM Tutanak Dergisi, C. 28, 1954, S. Sayısı: 143, s. 3.

Seçim Kurulu'nun yapısının da güçlendirilmesi yoluna gidilmiş ve üye sayısı 11'e çıkarılmıştır.

Belirtilen hususlarda karar verme yetkisinin yüksek ve tarafsız bir yargısal mercii olan Yüksek Seçim Kurulu'na tanındığı, bu kararların nihai ve kesin olduğu seçim güvenliği açısından açıkça belirtilmiştir.

Gerek belirli olan itirazın süresinin geçmesi, gerekse yapılan itirazın reddedilmesi sonucunda kesinleşen bir milletvekili tutanağına, daha sonra o milletvekilinin seçilme yeterliğine sahip olmadığından dolayı "seçim işlemlerinden olmayan" yeni bir itirazın yapılması halinde, ("tam kanunsuzluk" olarak ileride ele alacağımız durumun varlığı halinde), milletvekili seçilen bir kimsenin her türlü şüpheden uzak olması ve yaptığı görevin kutsallığı ile bağdaşmayan bir duruma düşmemesi için, belirlenen sürelerin dışında yapılmış olsa bile, seçilme yeterliği ile ilgili bu itirazın incelenerek karara bağlanmasını sağlamak görev ve yetkisi de Yüksek Seçim Kurulu'na verilmiştir.

Mesleki bilgi ve deneyimlerine güvenilen kimselerden oluşan ve tamamen yargısal ve tarafsız bir kurul olan Yüksek Seçim Kurulu kararlarının nihai ve kesin olması ve ayrıca siyasi bir merciin inceleme ve onayına gerek kalmaksızın kesinleşmesi, "seçim güvenliği" bakımından alınması zorunlu bir güvence niteliğinde görüldüğü için kanuna "kurul kararlarının nihai ve kesin olduğuna" dair bir ilave yapılmıştır.

Milletvekili tutanaklarının iptaliyle ilgili itirazların, nasıl karara bağlanırsa bağlansın, doğuracağı sonuçlar açısından çok önemli olması nedeniyle, tutanağına itiraz edilen milletvekiline, bizzat kendisinin veya bir avukatın, milletvekilini kurul huzurunda savunma hakkı tanınmıştır.

Böylece Yüksek Seçim Kurulu'nun yetkileri genişlemiş ve seçimlerde yargı gözetim ve denetimi sağlanmıştır. Bununla birlikte, milletvekili tutanaklarına yapılan itirazlar hakkında da nihai ve kesin karar verme yetkisi Yüksek Seçim Kurulu'na bırakılmıştır. Kararlarına kesinlik verilmek suretiyle

seçim güvenliği sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca tutanağına itiraz edilen milletvekiline kendisi veya avukatı vasıtasıyla Kurul önünde temel hak ve özgürlüklerin en önemlilerinden birisi olan "savunma hakkı" tanınmıştır.

II. YÜKSEK SEÇİM KURULU'NUN YAPISI, GÖREV VE YETKİLERİ

1982 Anayasası'nın 79. maddesinde seçimlerin, "yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılacağı" belirtildikten sonra, seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevinin Yüksek Seçim Kurulunun olduğu, Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamayacağı ve Yüksek Seçim Kurulunun görev ve yetkilerinin kanunla düzenleneceği hüküm altına alınmıştır.

A. Yapısı

Yüksek Seçim Kurulu'nun kuruluşuna ilişkin düzenleme Anayasanın 79 ncu maddesinde ve 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 11. maddesinde yer almaktadır. Anayasa'daki düzenleme ayrıntılı şekilde 298 Sayılı Kanunda da yer almaktadır.

Buna göre, Yüksek Seçim Kurulu yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşmaktadır. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından, üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler. Yüksek Seçim Kurulu Başkanı, Başkanlık görevi süresince kurumundan izinli sayılır. Ancak kurumundaki aylık, ödenek ve her türlü zam ve tazminatlar ile diğer özlük haklarından aynen yararlanmaya devam eder. Başkanvekili, başkanlık görevlerinin yapılmasında başkana yardım ve bulunmadığı zaman ona vekillik eder. Başkanvekilinin de engeli

halinde, asıl üyelerin en yaşlısı başkanlık görevini yerine getirir. Başkan veya başkanvekilinin bu görevi bırakması halinde, boşalan yer için Yüksek Seçim Kurulunca yeniden seçim yapılır; başkan veya başkanvekilliğinden ayrılan üye, bu göreve yeni seçilen üyenin yerini alır.

Yüksek Seçim Kurulu üyeleri altı yıl süreyle görev yaparlar. Süresi sona eren üyenin yeniden seçilmesi mümkündür. Eski üyeler yeni üyelerin tamamının seçilmelerine kadar görevlerine devam ederler. Her yenileme seçiminden sonra, Yüksek Seçim Kuruluna Yargıtay ve Danıştay'dan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Başkan ve başkanvekili ad çekmeye girmezler.

Yüksek Seçim Kurulunun görev süresi biten üyeleri yerine yenilerinin belirlenmesi için üç yılda bir ocak ayının ikinci yarısında seçim yapılır. Bu süre içinde üye sayısında azalma olursa, eksiklik yukarıda açıklandığı şekilde tamamlanır. Bu yoldan seçilen kimse, yerine seçildiği üyenin süresini tamamlar. Seçim, başkan veya başkanvekilinin kuruldan ayrılmış olması nedeniyle yapılmış ise, yeni üyenin de katılmasıyla başkan veya başkanvekili seçimi yapıldıktan sonra bu seçimin sonucuna göre yeni üyenin yeri belirlenir.

Yüksek Seçim Kurulu başkan ve üyelerinin bu görevlerinden ancak adaylıklarını koymaları halinde çekilebilecekleri 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun[7] 17. maddesinde düzenlenmiştir. Bununla birlikte il ve ilçe seçim kurullarında görevlendirilen hakimlerin görevli bulundukları seçim çevrelerinde, eşleri ve ikinci dereceye kadar (bu derece dahil) kan ve sıhri hısımları adaylıklarını koydukları veya aday gösterildikleri takdirde, bu hakimlerin seçim kurullarındaki görevlerinden çekilme zorunluluğu Yüksek Seçim Kurulu başkan ve üyeleri için geçerli değildir. Ancak aynı maddenin son fıkrasında başka bir sınırlamaya yer verilmiştir. Buna göre Yüksek Seçim

[7] Çalışmada yer alan ve "2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu" olarak geçen kanunun tam künyesi, "10 Haziran 1983 Tarih ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu, 13 Haziran 1983 Tarih ve 18076 Sayılı Resmi Gazete."dir.

Kurulu Başkanı ve üyeleri, eşleri ve ikinci dereceye kadar (bu derece dahil) kan ve sıhri hısımları hakkındaki işlemlerde kurul toplantılarına katılamazlar.

Yüksek Seçim Kurulunun sekreterlik ile idari, mali ve diğer yardımcı hizmetlerini yürütmek üzere, kurul bünyesinde "İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı" kurulmuştur. Daire Başkanı ile şube müdürleri, Yüksek Seçim Kurulu Başkanının teklifi üzerine, Yüksek Seçim Kurulu kararı ile, diğer personel ise Yüksek Seçim Kurulu Başkanı tarafından atanır.

B. Görev ve Yetkileri

Yüksek Seçim Kurulu'nun görev ve yetkilerine ilişkin temel düzenleme Anayasa'nın 79. maddesinde yer almakta ve seçimlerin, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılacağı belirtilmektedir. Söz konusu yargı organlarından (Yüksek Seçim Kurulu'nun yargı organı olup olmadığı hususunu aşağıda tartışacağız) birisi de Yüksek Seçim Kurulu'dur. Yüksek Seçim Kurulu'nun görevlerine bakıldığında bunlardan bir kısmının yargısal, bir kısmının da idari olduğu görülmektedir. Yüksek Seçim Kurulu'nun görevleri sadece Anayasa'da değil, aynı zamanda 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da, 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nda ve 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nda[8] yer almaktadır. Yüksek Seçim Kurulu'nun görevlerini yargısal ve idari görevler olarak ayırmak suretiyle inceleyeceğiz.

1. Yargısal Görev ve Yetkileri

Yüksek Seçim Kurulu'nu ilk olarak düzenleyen 5545 Sayılı Kanun'da görevleri sınırlı bir şekilde yer almıştı. Oy verme gününden önce il seçim kurullarının kurulması, işlemleri ve kararlarına karşı yapılacak itirazları, adaylığa ilişkin itirazları inceleyerek karara bağlamak görevleri verilmişti.

---

[8] Çalışmada yer alan ve "2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu" olarak geçen kanunun tam künyesi, "22 Nisan 1983 Tarih ve 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu, 24 Nisan 1983 Tarih ve 18027 Sayılı Resmi Gazete."dir.

Bununla birlikte il seçim kurullarının kurulması, işlemleri ve kararlarına karşı yapılmış olup da, kesin karara bağlanmamış itirazlar hakkında sonucu etkili olup olmadıklarına ilişkin bir raporu hazırlayarak TBMM'ne sunmak; gerçekleşmesi halinde, milletvekilliğine seçildiğine ilişkin tutanak verilen bir kimsenin milletvekili seçilmemesini gerektirecek oy farkı oluşturacak olaylara ilişkin itirazları inceleyip, varacağı sonuçları bir raporla TBMM'ne sunmak; milletvekilliğine seçildiğine ilişkin tutanak verilen bir kimsenin seçilme yeterliğine sahip olmadığına ilişkin itirazları inceleyip varacağı sonuçları bir raporla TBMM'ne sunmak görevleri de aynı kanunun 123 ncü maddesinde yer almaktaydı.

Maddede yer alan görevlere bakıldığında, Yüksek Seçim Kurulu'na gerek tutanakların kabulü, gerekse iptali konusunda karar verme yetkisi verilmediği açıkça görülmektedir. Bu yapısıyla Yüksek Seçim Kurulu TBMM adına inceleme yaparak rapor hazırlayan bir kurul gibi hareket etmek zorundaydı. Zaten kanunun gerekçesinde bu husus açıkça belirtilmiş, geçici komisyon raporunda da *"Yüksek dereceli yargıçlardan müteşekkil Yüksek Seçim Kurulu şikayet ve itirazları tetkik ve tahkik edecek ve neticesine göre Büyük Millet Meclisine rapor verecektir."* şeklinde yer almıştır[9].

Yukarıda adı geçen Yüksek Seçim Kurulu'nun görev ve yetkilerinin de bulunduğu kanunlarda günümüze kadar çok sayıda değişiklik yapılmış, bazıları ise tamamen yürürlükten kaldırılarak yerine yeni bir kanun koyma yoluna gidilmiştir. Yüksek Seçim Kurulu'nun görev ve yetkileri ile ilgili olarak 17.02.1954 tarih ve 6272 Sayılı Kanun'la 5545 Sayılı Kanun'da değişiklik yapılmıştır. Şüphesiz yapılan değişikliklerden en önemlisi Yüksek Seçim Kurulu'nun "rapor verme" görevinin ortadan kaldırılması ve milletvekili tutanaklarının kabulü ile milletvekili tutanaklarına yapılan itirazları kendisinin karara bağlamasıdır[10].

---

[9] TBMM Tutanak Dergisi, C. 24, 1950, S. Sayısı: 161, s. 31.
[10] TBMM Tutanak Dergisi, C. 28, 1954, S. Sayısı: 143, s. 3.

Bugün aynı yargısal görevi devam etmektedir. Ayrıca Anayasa'nın 79. maddesinde, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama görevi de Yüksek Seçim Kurulu'na verilmiştir. Bundan başka 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 14 ncü maddesinde de yargısal görev ve yetkileri düzenlenmiştir. Söz konusu görev ve yetkiler; il seçim kurullarının teşekkülüne, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılacak itirazları, oy verme gününden önce ve itiraz konusunun gerektirdiği süratle, kesin karara bağlamak; Adaylığa ait itirazlar hakkında bu Kanun ve özel kanunları gereğince kesin karar vermek; İl seçim kurullarınca, oy verme günü işlemleri hakkında verilmiş olan kararlara karşı yapılan itirazları derhal inceleyip kesin karara bağlamak; İl seçim kurullarınca düzenlenen tutanaklara karşı yapılan itirazları inceleyip kesin karara bağlamak; Seçimlerden sonra, kendisine süresi içinde yapılan, seçimin sonucuna müessir olacak ve o çevre seçiminin veya seçilenlerden bir veya birkaçının tutanağının iptalini gerektirecek mahiyette itirazları, altkurullara yapılan itirazların silsilesine ve sürelerine uygunluğunu araştırmaksızın inceleyip kesin karara bağlamak şeklinde sıralanabilir.

2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 51 nci maddesiyle; milletvekili adaylarının önseçim ile belirlenmesinde, adayların tutanaklarına ilişkin itirazların Yüksek Seçim Kurulu'na yapılacağı, tutanakların iptaline karar verildiği takdirde, seçildikleri anlaşılanlara Yüksek Seçim Kurulu tarafından tutanaklarının verileceği, yargısal bir görev olarak Yüksek Seçim Kurulu'na verilmiştir.

2. İdari Görev ve Yetkileri

Yargı sistemlerinde, esas görev yargıya ilişkindir ve idari görevler belli başlı birkaç konuyla sınırlanmaktadır. Oysa Yüksek Seçim Kurulu'nun yargısal görevlerinin yanı sıra, önemli ölçüde idari görevleri de bulunmaktadır. Yüksek Seçim Kurulu'na ilişkin düzenlemelere bakıldığında seçimlerin yönetimi ve denetimi görevi ile buna bağlı yetkilere sahip olduğu

görülmektedir. Bunlardan “seçimlerin yönetimi” ile ilgili olanlar, Yüksek Seçim Kurulu’nun idari olarak da önemini ortaya koymaktadır.

Yargısal görev ve yetkilerinde olduğu gibi, idari görevleri de Anayasa’nın 79. maddesinde *“ … seçimlerin, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılacağı, seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma …”* görev ve yetkisi Yüksek Seçim Kurulu’na verilmiştir.

Bununla birlikte 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun’da ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nda seçimlere ilişkin idari görev ve yetkileri ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun’un 14 ncü maddesinde idari nitelikli görev ve yetkiler; Seçimlerde, içine oy pusulası konulacak olan zarfların, icabında her seçim için başka başka renk ve ölçüde olmak ve gerek piyasada, gerek Devlet Malzeme Ofisince imal edilen veya ettirilen veya depolarında bulunan zarfların renklerinden ve ölçülerinden farklı ve kağıdında "Türkiye Cumhuriyeti Yüksek Seçim Kurulu" filigranı bulunmak üzere, yeteri kadar özel zarf imal ettirmek ve bu imalatı, kağıt hamurundan başlayarak zarfın, imaline ve teslim alınmasına kadar olan safhalarını; yapılacak işin hacmi, süresi ve niteliği dikkate alınarak belirleyeceği kendi üye veya üyelerinin veya imal ve teslim yerinde yetki vereceği ilçe seçim kurulu başkanının, il seçim kurulu başkanı ya da üyesi hakim veya hakimlerinin devamlı gözetim ve denetimi altında yaptırmak ve bu zarfları il seçim kurullarına, her ilin ihtiyacına yetecek sayıda, alındı belgeleri karşılığında göndermek; Özel zarfların imali için gerekli "Türkiye Cumhuriyeti Yüksek Seçim Kurulu" filigran kalıpları ile zarf ölçü kalıplarını yaptırıp gerekli miktarda kağıt ve zarf imalinden sonra saklamak; Katlanıp bir kenarı yapıştırıldıktan sonra zarf haline gelebilen "Türkiye Cumhuriyeti Yüksek Seçim Kurulu" filigranını taşıyan birleşik oy pusulalarını, her (400)'ü ve her (400)'lük paketi, aynı numarayı taşımak üzere bastırmak ve her sandık için bir paket, ilçe seçim kurullarına zamanında ulaştırmak;

Oyunu kullanan seçmenin parmağının işaretleneceği özel boyayı ithal veya imal ettirmek, sandık kurullarında zamanında bulundurmak, saklamak; 298 Sayılı Kanun'da söz konusu edilen bütün işlemlerin gerektirdiği form, evrak, liste gibi her türlü basılı kağıdın tasarım ve baskısını yaptırmak, il ve ilçe seçim kurullarına zamanında ve ihtiyacı kadar ulaşımını sağlamak; Tüzüklerine göre ilk genel kongresini yapmış olup, illerin en az yarısında ve en az altı ay evvel il ve ilçe teşkilatını kurmuş bulunan siyasi partilerin adlarını, ilçe seçim kurullarının yeniden kurulması için öngörülen ayların ikinci haftasında tespit ve ilan etmek; İl ve İlçe seçim kurullarının teşekkülünü sağlamak; İl seçim kurulları başkanlıklarınca seçim işlerinin yürütülmesi hakkında sorulacak hususları derhal cevaplandırmak ve seçimin bütün yurtta düzenle yapılmasını sağlayacak tedbirleri almak ve bu hususta gereken genelgeleri zamanında yapmak; Seçime katılabilmeleri için kanun tarafından aranan şartları yerine getiren siyasi partileri tespit ve seçimin başlangıç tarihinden on gün, seçimin yenilenmesi halinde yenileme kararının ilanından sonraki beş gün içinde ilan etmek; Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü kuruluş ve işleyişi ve diğer çalışma konuları ile ilgili ilkeleri belirlemek, yönetmelikleri yayınlamak, programlarını yapmak ve denetlemek.

Ayrıca 14 ncü maddeye ek madde olarak dahil edilen bazı görev ve yetkileri de vardır. Bunları da şu şekilde sıralamak mümkündür;

Yüksek Seçim Kurulu tarafından, Türkiye Radyoları vasıtasıyla, haber yayınları saatinde veya başka uygun saatlerde yayımlanacak bildirilerle; vatandaşın ilgisi uyandırılmak ve kendisine seçmen olmanın görev ve yetkileri hatırlatılmak suretiyle; daimi seçmen kütüklerinin düzenlenmesi, ilk sayım ve yazım işlerinin yapılması, yeniden yapılacak yazım işlemleri, denetlemeler, sandık seçmen listelerinin düzenlenmesi, askıya çıkarılması ve askıdan indirilmesi, itiraz ve ilave kayıt işlemlerinin ne şekilde yapılacağı, seçmen kartlarının dağıtılması ve oy verme konusunda yapılacak işlemler, sair lüzum görülen hususlarla birlikte, süreler de belirtilerek duyurulur.

Ayrıca, il ve ilçe seçim kurulları tarafından alışılmış yayın araçları ile, halkın ilgisini uyandıracak aynı nitelikteki bildirilerle keyfiyet ilan olunur.

Her seçmenin, kütüklere ve bunlara uygun olarak sandık seçmen listelerine eksiksiz geçmesi seçmen kartlarının dağıtılmasının tam yapılması, ilkesine uygun olarak, Yüksek Seçim Kurulu, her konuda yapılacak işlemleri, yayımlayacağı genelgelerle gösterir. İl ve ilçe seçim kurulu başkanları da, bu ilke ve Yüksek Seçim Kurulunun genelgeleri doğrultusunda, bölgelerindeki görevlilerin eğitimini ve görevlerini yapmalarını sağlarlar.

Yüksek Seçim Kurulu, zorunlu gördüğü takdirde, adaylığa müracaat tarihi, müracaatların incelenmesi, adaylığa karşı itiraz, itirazların karara bağlanması, adayların geçici ve kesin ilanı gibi seçim işlemleri için bu Kanunda veya başka kanunlarda öngörülen tarihleri ve süreleri değiştirebilir. Yüksek Seçim Kurulu bu kararını gerekçesiyle birlikte derhal ilan eder. Şu kadar ki, süre ve tarihlerde değişiklik yapma yetkisi, siyasi partilerce gösterilecek adaylar hakkında kullanılamaz.

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halk oyuna sunulmasında kullanılacak olan oy pusulalarının şekli; oy verme, oyların sayım ve dökümü, geçersiz oyların tespiti, sonuçların tutanağa geçirilmesi, ilçe, il ve Yüksek Seçim Kurulunca yapılacak birleştirme işlemleri; halk oyuna sunulan kanunla ilgili Türkiye Büyük Millet Meclisindeki çoğunluk ve azınlık görüşleri ile Cumhurbaşkanının görüşünün ve halk oyu sonuçlarının Türkiye Radyo ve Televizyonları aracılığı ile seçmenlere açıklanması ilkeleri bu Kanunda yer alan benzer hükümler dikkate alınarak Yüksek Seçim Kurulunca tespit ve ilan edilir.

298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da 31/7/1998 Tarihli 4381 Sayılı Kanunla bir fıkra eklenmiş ve seçmen sayısı 25 000'i aşan ilçelerde seçim evrakının dağıtım ve toplanması sandık kurul başkanları ve en az bir üyenin eğitimi ile sandık kurullarından sonuçların alınması ve birleştirilerek bağlı olduğu ilçe seçim kuruluna teslim

görevini niyabeten yerine getirmek amacıyla, geçici ilçe seçim kurulları oluşturulabileceği, bu kurulların çalışma usul ve esasların, kurulacağı ilçeler ile sayısı ve görev süresinin Yüksek Seçim Kurulu tarafından kararlaştırılacağı ilave idari bir görev ve yetki olarak hüküm altına alınmıştır.

Aynı kanunun geçici 18. maddesi Yüksek Seçim Kurulu'na, seçmen kütüğü tam olarak oluşturulup işlerlik kazanıncaya kadar yapılacak seçimlerde ve halk oylamalarında kullanılacak seçmen kütüklerinin düzenlenmesi; kütüğe yazılma, muhtarlık bölgesi askı listelerinin düzenlenmesi, askıya çıkarılması, askı süresi, sandık seçmen listelerinin ayrılması, kesinleşmesi ve kütüğün güncelleştirilmesi esas ve ilkeleri ile listelere itiraz yöntemleri ve sürelerini, seçimlerin özellikleri gözetilmek suretiyle, tespit ve ilan etme görev ve yetkilerini de vermiştir.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere, 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, Yüksek Seçim Kurulu'na hiçbir şekilde doğrudan doğruya kolluğa ilişkin bir yetki vermemiştir. Yüksek Seçim Kurulu görev ve yetkisini açıkladığı 1979/831-182 Sayılı kararında görev ve yetkisini, 298 Sayılı Kanun'un 14/10 bendine dayandırmaktadır. Bu maddede yer alan *"…seçimin bütün yurtta düzenle yapılmasını sağlayacak tedbirleri almak …"* ibaresinin, belirli durum ve olaylar için idari kolluk tedbiri alınabileceği anlamına gelmediği; sadece seçimin maddi işlemlerinin ülke genelinde aynı esas ve usullerle gerçekleşmesini, başka bir ifadeyle uygulama birliği sağlamaya yönelik olduğu, bu maksatla yönerge ve genelgeler çıkarma yetkisinin verildiğinin anlaşılması gerektiği ifade edilmektedir. 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 14 ncü maddesi dikkatlice incelendiğinde, Yüksek Seçim Kurulu'nun görev ve yetkilerinden itiraz ve şikayet üzerine verilen kararlar dışında kalanların hemen hemen hepsinin seçim işlerinin

maddi yönünü oluşturan eylemleri ihtiva ettiği ve işlem niteliği taşımadığı görülecektir[11].

2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nda da Yüksek Seçim Kurulu'na verilen birçok idari görev ve yetki bulunmaktadır. Bunlar;

- ✓ *Seçim çevreleri ve her seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısı, Yüksek Seçim Kurulu tarafından, genel nüfus sayımı sonuçlarının açıklanmasından itibaren en geç altı ay içinde, tespit edilerek Resmi Gazete, radyo ve televizyonla ilan edilir.*
- ✓ *Seçimlerin yenilenmesine veya ara seçimi yapılmasına karar verildiği hallerde, Yüksek Seçim Kurulu, bu Kanun ile 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun seçimlere ilişkin olarak tespit ettiği süreleri kısaltarak uygulayabilir.*
- ✓ *Herhangi bir sebeple eksik aday göstermiş bulunan siyasi partilerin genel merkezlerindeki yetkili organlarına Yüksek Seçim Kurulu tarafından, eksiklerin derhal tamamlanması lüzumu bildirilir.*
- ✓ *Siyasi partilerin genel merkezleri, seçime katılacakları, seçim çevrelerine ait aday listelerini Yüksek Seçim Kuruluna verirler. Yüksek Seçim Kurulu, bunları derhal il seçim kurullarına bildirir. Yüksek Seçim Kurulu, bütün siyasi partilerin aday listelerini Resmi Gazete ve radyo ile, il seçim kurulları da kendi çevrelerine ait olanları alışılmış araçlarla geçici listeler halinde ilan ederler.*
- ✓ *Yüksek Seçim Kurulu bağımsız milletvekili adaylığı için yapılacak başvuru kendisine ulaştığında başvuruları, alışılmış araçlarla geçici listeler halinde ilan ederler.*

---

[11] Lütfi DURAN: "TRT'de Seçim Propagandası Konuşmaları Üzerinde Öndenetim" (İstanbul: İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, Y. 1, S. 1, Mart 1980), 18.

✓ *Adaylıklar kesinleştikten sonra, Yüksek Seçim Kurulu bütün adayları oy verme gününden önceki ellibeşinci gün, seçim çevreleri itibariyle Resmi Gazete ve radyo ile ilan eder.*

✓ *Milletvekili seçimlerinde kullanılacak siyasi partilerin birleşik oy pusulaları ile bağımsız adayların oy pusulaları Yüksek Seçim Kurulu tarafından bastırılır. Birleşik oy pusulasında siyasi partilerin sırası seçime katılan siyasi parti temsilcileri huzurunda Yüksek Seçim Kurulu tarafından çekilen kura ile belirlenir.*

✓ *Birleşik oy pusulaları Yüksek Seçim Kurulunca numaralanıp mühürlendikten sonra yeteri kadar zarf ile birlikte seçim çevrelerine gönderilir.*

✓ *Genel Seçimlerde ülke genelinde, ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde, geçerli oyların % 10"unu geçmeyen partiler milletvekili çıkaramazlar. Yüksek Seçim Kurulu, bütün illerden alınan bilgilere göre, Türkiye genelinde geçerli oyların toplamını yapar ve her siyasi partinin aldığı geçerli oy toplamını genel geçerli oy toplamına bölerek, siyasi partilerin ülke genelinde aldığı oy yüzdesini hesaplar ve yüzde onluk barajı aşan siyasi partilerin isimlerini il seçim kurullarına bildirir ve ilan eder. Bu ilandan sonra, bir veya birkaç seçim çevresinde, seçimin iptaline karar verilmesi ülke genelinde alınan oy yüzdesinin yeniden tespitini gerektirmez.*

✓ *Milletvekili seçilenlere il seçim kurulu tarafından, milletvekili seçildiklerine dair verilen tutanaklardan iki örneği de Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığına gönderilir. Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı tutanaklardan birini Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verir.*

✓ *İl seçim kurullarından milletvekili seçilenlerle ilgili bilgi verildikçe, Yüksek Seçim Kurulu bu bilgileri bekletmeden radyo ve televizyon ile derhal yayımlar. Bütün illerden verilecek bilgiler tamamlanır tamamlanmaz, tasdikli tutanak suretlerinin alınması veya itiraz varsa bu itirazın incelenerek karara bağlanması beklenmeksizin, her partinin*

kazandığı milletvekili sayısı ve milletvekili seçilenlerin ad ve soyadları Yüksek Seçim Kurulunca Türkiye Radyo ve Televizyonları ile derhal yayımlanır. Seçim sonuçlarını gösteren tutanakların bütün illerden gönderilmesi üzerine, Yüksek Seçim Kurulu, en kısa zamanda Radyo ve Televizyon ve Resmi Gazete ile ikinci bir bildiri yayımlanarak, iller ve seçim çevreleri itibariyle, milletvekili seçilenlerin ad ve soyadlarını, seçmen sayısını, oy kullanan seçmen sayısını, katılma oranını, geçerli oy pusulası sayısını her parti ile bağımsız adayların kazandıkları oy sayısını açıklar.

Bunların dışındaki kanunlarda da yukarıda sözünü ettiğimiz görev ve yetkilerle bağlantılı bazı hususlara rastlamak mümkündür[12]. Yüksek Seçim Kurulu'nun görev ve yetkileri ana hatlarıyla ele alındığından, söz konusu diğer kanunlardaki düzenlemelerin üzerinde durulmayacaktır.

III. YÜKSEK SEÇİM KURULU'NUN HUKUKİ YAPISI

Yargı fonksiyonu yargı organları tarafından yerine getirilen işlemlerdir. Yargının şekli kritere göre olan bu tanımının yanında maddi kritere göre yapılan bir tanımı daha mevcuttur. Buna göre, hukuki uyuşmazlıkları ve hukuka aykırılıkları çözümleyen devlet fonksiyonuna **"yargı fonksiyonu"** denmektedir. Görüldüğü gibi, her iki tanım da eksiklikler taşımaktadır. Şekli ve maddi kriterleri birleştirdiğimizde daha anlamlı bir tanım oluşmakta ve bu da yargı fonksiyonunu tam olarak ortaya koymaktadır. O halde "yargı fonksiyonu, bağımsız mahkemelerin hukuki uyuşmazlıkları ve hukuka aykırılık iddialarını kesin olarak çözme ve karara bağlama fonksiyonudur." [13].

Yargı organı, devletin üç temel organından birisidir. Yasama ve yürütme organlarının yaptığı işlerin dışında kalan ve yargı fonksiyonunu yerine getiren, bir başka ifadeyle, "yargı yetkisini" kullanan organdır. Demokratik rejimlerde yargı organı bağımsız mahkemelerdir. Bağımsız

[12] 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanun.
[13] Kemal GÖZLER: Anayasa Hukukuna Giriş, Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 428.

mahkemelerin özellikleri anayasalarda açıkça belirtilir. Aynı düşünceyle hareket eden 1982 Anayasa'sı da mahkemelerin bağımsızlığını, *"hakimlerin görevlerini yerine getirirken bağımsız oldukları (md. 138/1), hakimlik teminatına sahip bulundukları (md. 139); hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremeyeceği; genelge gönderemeyeceği, tavsiye ve telkinde bulunamayacağı (md.138/2); yasama ve yürütme organları ile idarenin, mahkeme kararlarına uymak zorunda oldukları; bu organlar ve idarenin, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremeyeceği ve bunların yerine getirilmesini geciktiremeyeceği*" esaslarıyla hüküm altına almıştır.

Yüksek Seçim Kurulu'nun hukuki mahiyeti konusunda iki farklı görüş yer almaktadır. Bunlardan birisi Yüksek Seçim Kurulu'nun bir yüksek mahkeme olmadığını ve "kendine özgü görevleri olan bir kurul" olduğunu, diğeri de "bir yüksek mahkeme" olduğunu ileri sürmektedir. Her iki görüş de önemli gerekçelere dayanmaktadır.

A. Bir Yüksek Mahkeme Olmadığı Görüşü

Yüksek Seçim Kurulu'nun kuruluşunu düzenleyen 5545 Sayılı Kanun'un hükümet tasarı metninde Kurul'un ismi başlangıçta "Yüksek Seçim Mahkemesi" olarak belirlenmişti. Ayrıca, yapılacak şikayet ve itirazlar üzerine Yüksek Seçim Kurulu'na tetkik ve tahkik yetkisi verilmişti. Komisyonda, oluşturulacak yeni yapının idari veya yargısal olup olmadığının göstergesi olacak bu hususlar büyük tartışmalara yol açmıştır. Bir kısım üyeler ismin **"Yüksek Seçim Kurulu"** olması gerektiğini, tanınan **"tahkik"** yetkisinin hukuki bir terim olduğunu, bu hukuki terimin aynen kullanılması halinde, yapının mahkeme olacağı sonucunun çıkacağını, "tahkik" kelimesinin *"... gerekli bilgileri toplamak …"* şeklinde değiştirilmesinin gerekliliğini ileri sürmüşler ve bu görüş ve önerilerini kabul ettirmişlerdir[14]. Bundan başka Yüksek Seçim Kurulu'nun yetkileri ile ilgili olarak 17.02.1954 tarih ve 6272

[14] TBMM Tutanak Dergisi, C. 24, 1950, S. Sayısı: 161, s. 41.

Sayılı Kanunla 5545 Sayılı Kanunda yapılan değişikliklerde Yüksek Seçim Kurulu'nun isminin **"Yüksek Seçim Mahkemesi"** olması teklif edilmesine rağmen değişiklik yapılmamıştır[15]. "Mahkeme" olmaması gerektiğine dair görüş, Yüksek Seçim Kurulu'nun üye sayısının artırılmasına ilişkin maddenin gerekçesinde yer alan *"Yüksek Seçim Kurullarına Temyiz âzalarının ve Şûrayı Devlet âzalarının seçilmesinden maksat bir yüksek mahkeme vücuda getirmek değil ve fakat …"* ifadesi ile varlığını ortaya koymuştur[16].

Bütün bunlar, Yüksek Seçim Kurulu'nun bir mahkeme gibi hareket etmesinin benimsenmediğinin açık bir göstergesidir.

Doktrinde ve yargı kararlarında da bu görüşe katılanlar bulunmakta ve Yüksek Seçim Kurulu'nun bir mahkeme olmadığı açıkça ya da zımni olarak ileri sürülmektedir. [17]

Anayasa Mahkemesi, verdiği bir kararda, Yüksek Seçim Kurulu'nun mahkeme sayılamayacağını ifade etmiştir[18].

Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 152 nci ve 2949 sayılı Kanun'un 28 nci maddesi gereğince bir davaya bakmakta olan mahkemenin, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin hükümlerini Anayasa'ya aykırı görürse, iptalleri için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaya yetkili olduğunu, dolayısıyla, Anayasa Mahkemesi'ne İtiraz yolu ile ancak *"mahkemelerin"* başvurabileceğini belirttikten sonra, Anayasa'nın Üçüncü Kısmının Üçüncü Bölümde yer alan 138-158. maddelerinde "Genel Hükümler" ve "Yüksek Mahkemeler" başlıkları altında yargı ile ilgili düzenlemelerin yapıldığını, bu maddelerde Yüksek Mahkemeler ile bunların başında bulundukları yargı düzenlerinin sayıldığını ve ayrıca mahkemeler ile hakimlik ve savcılık mesleğinin temel kurallarının belirlendiğini ifade etmiştir.

---

[15] TBMM Tutanak Dergisi, C. 28, 1954, S. Sayısı: 143, s. 3.
[16] TBMM Tutanak Dergisi, C. 28, 1954, S. Sayısı: 143, s. 17.
[17] Sabih KANADOĞLU: "Yolsuzluk Meşruiyete Engeldir", Cumhuriyet Gazetesi (13 Kasım 2003).
[18] Anayasa Mahkemesi'nin 18.2.1992 tarih ve Esas: 1992/12, Karar: 1992/7 Sayılı Gerekçeli Kararı, 13.5.1992 tarih ve 21227 Sayılı Resmi Gazete.

Anayasa Mahkemesi'ne göre, bir kuruluşun *"mahkeme"* sayılabilmesi için, karar organlarının hakimlerden teşekkül etmesi, yargılama tekniklerini uygulayarak ve genelde dava yolu ile uyuşmazlıktan ve anlaşmazlıkları çözümlemekle görevli olması ve Anayasa'da sayılan ve başında bir yüksek mahkemenin bulunduğu yargı düzenlerinden birinde yer alması gereklidir.

Anayasa Mahkemesi söz konusu gerekçeli kararında, Anayasa'nın 79. maddesinde, seçimlerin yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılmasının öngörüldüğünü ve seçimlerin başlamasından bitimine kadar seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevinin Yüksek Seçim Kuruluna verildiğini, ayrıca Anayasa'ya göre Yüksek Seçim Kurulu'nun kararlarına karşı başka bir mercie başvurulamayacağını belirtmiştir.

Anayasa Mahkemesi'ne göre, başta Yüksek Seçim Kurulu olmak üzere seçim kurulları Anayasa'nın yargı bölümünde yer almadıkları gibi, yargı organlarının sahip olması gerekli olan ve yukarıda sayılan anayasal niteliklerin tümüne de sahip değildirler. Seçimle ilgili uyuşmazlıkları "kesin nitelikte" çözümlemiş olmaları, Yüksek Seçim Kurulu'nun tümünün yüksek yargıçlardan kurulu bulunması, il ve ilçe seçim kurulu başkanların yargıç olmaları, bu kurulların mahkeme olarak nitelendirilmeleri için yeterli değildir.

Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi sözü edilen gerekçeli kararında, Anayasa'nın 79 ncu maddesinde dayanağını bulan seçim kanunları ile bu kurullara ve hakimlere verilen görevlerin seçimin sınırları içinde ve kendi bütünlüğü çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürerek, Yüksek Seçim Kurulu'nun *"bir yüksek mahkeme"* olmadığını ortaya koymaktadır.

B. Bir Yüksek Mahkeme Olduğu Görüşü

Yüksek Seçim Kurulu'nun "bir yüksek mahkeme" olduğunu savunan görüş sahiplerinin ilk dayanak noktaları Anayasa'nın 79. maddesi olmaktadır. Madde metninde seçimlerin, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılacağı; sayılan seçimle ilgili görev ve yetkilerin, üyelerinin tamamı yargıçlardan oluşan Yüksek Seçim Kurulu'na verildiği; kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamayacağı yer almaktadır. Her ne kadar Anayasa'nın "Yargı"yı düzenleyen bölümünde yer almasa da, adı "Kurul" olsa da, ***yargısal nitelikteki görev ve yetkilerini yerine getirirken diğer mahkemelerdeki gibi yargılama usulüne sahip olmasa da*** bir yargı organı ve "bir yüksek mahkeme" olduğu ileri sürülmektedir.

Anayasa Mahkemesi'nin ilgili kararında, karşı oy kullananların gerekçeleri de Yüksek Seçim Kurulu'nun "bir yüksek mahkeme" olduğunu ortaya koymaktadır. Karşı oy kullananlar, Anayasa'nın 152. maddesi ile 2949 Sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun'un 28. maddesine göre itiraz yolu ile Anayasa Mahkemesi'ne başvuru yetkisinin yalnız "mahkeme"lere tanındığını; söz konusu kararda, "mahkeme" sözcüğünün dar anlamda yorumlandığı ve mahkeme ismini taşımamasına rağmen olayda bütün nitelikleri ile "mahkeme" kavramına giren İl Seçim Kurulu Başkanlığı'nın mahkeme kabul edilmeyerek başvurusunun yetkisizlik nedeniyle reddedildiğini ifade etmişlerdir.

Karşı oy kullananlara göre, Anayasa'nın değişik maddelerinde "mahkeme" kavramını ifade eden "hâkim", "yargı mercii" "yargı organı" terimleri benzer anlamlarda kullanılmıştır. Bu yüzden de kullanılan sözcüğe değil de içerdiği anlama bakarak "mahkeme" sözcüğünü değerlendirmek gerekir. Mahkemeler, hâkimlik mesleğinden olan kamu görevlileri tarafından yargı gücünü ve yargılama tekniklerini kullanarak uyuşmazlıkları ve anlaşmazlıkları çözen kuruluşlardır. Uyuşmazlıklar ve anlaşmazlıklar mahkemelerde genel olarak taraf teşkiline dayanan "dava" biçiminde incelenir ve çözümlenirler. İstisnai olarak da bazı uyuşmazlıklar, taraf teşkiline

dayanmayan ve işleme yönelik "İtiraz" yolu şeklinde biçimlenirler. Bu nedenlerle "yargı organı", "yargı mercii", "mahkeme", "hâkim" veya aynı anlamda kullanılan diğer bir sözcüğe bakılmaksızın bunların işlevleri üzerinde durarak sonuca varmak gerekir.

Bununla birlikte karşı oy sahiplerine göre, Yüksek Seçim Kurulu ile seçimlerde görevli yargıçların seçimle ilgili uyuşmazlıkların çözümündeki görevleri yargısaldır. Anayasa'nın 79. maddesinde seçimlerin yargı organının yönetim ve denetimi altında yapılmasını öngörmüştür. Ayrıca seçimle ilgili itiraz mercii de başta Yüksek Seçim Kurulu olmak üzere seçim kurullarıdır. Seçimle ilgili uyuşmazlıkların çözümünde görevli olan ve Yüksek Seçim Kurulu'nun başında olduğu yargı düzeni adli, idari ve askeri yargının yanında egemen bir yargı düzenidir. Yüksek Seçim Kurulu'nun ve il ve ilçe seçim kurulu başkanı yargıçların seçim yargısı ile görevli oldukları işlerde mahkeme sıfatı ile Anayasa Mahkemesi'ne itiraz yoluyla başvurmaya yetkilidirler.

Danıştay'ın yerleşik içtihatlarında da Yüksek Seçim Kurulu'nun "bir yüksek mahkeme" olarak kabul edildiği görülmektedir. Bir kararında, Anayasa'nın ilgili maddesi hükmü dolayısıyla Yüksek Seçim Kurulu'nun bağımsız ve kendine verilen görev nedeniyle özel bir yargı yeri olduğu, verdiği kararların da "yargısal nitelikte olması" nedeniyle iptal davasına konu oluşturmayacağı açıkça ifade edilmiştir[19].

Uyuşmazlık Mahkemesi de verdiği bir kararda kendisini bu tartışmanın dışında tutmaya çalışmış olmasına rağmen, seçim yargısının bulunduğunu ortaya koymuştur. Söz konusu karar incelendiğinde, seçim kurullarının hukuki niteliğinin ne olduğu, bir yargı yeri olup olmadıklarının tespiti önem kazanmaktadır. Anayasanın 79. maddesine bakıldığında, seçim kurullarının bir yandan idari işlemler yapan, diğer yandan da şikayet ve itirazları karara bağlama görevini yerine getiren merciler olduğu görülmektedir. Buradaki amaç, Anayasa'da belirtilen, seçimlerin yargı organlarının yönetim ve

[19] Danıştay 12. Daire, T. 11.2.1970, E. 70/55, K. 70/350 ; Kararlar/Onikinci Daire, II, s. 162, no: 2521.

denetimi altında yapılmasını sağlamaktır. Anayasa'nın öngördüğü bu sistemde, seçimlere ilişkin her şeyin kendine özgü bir yapı içinde çözümlenmesi istenmiştir. Bundan dolayı Yüksek Seçim Kurulu kararları aleyhine başka bir yargı merciine başvurulamayacağı hükmüne de yer verilmiştir[20].

Yüksek Seçim Kurulu'na yapılan şikayet ve itirazları inceleme işi de yargısal niteliktedir. Aksi halde, Yüksek Seçim Kurulu da tıpkı Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu gibi kararlarına karşı yargı yoluna başvurulamayacak bir kurul olacaktır. Bu hususa ilişkin bir gösterge Anayasa'nın 127. maddesinde yer almaktadır; *"Mahalli idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve kaybetmeleri, konusundaki denetim* ***YARGI YOLU*** *ile olur."*

Madde metninden de anlaşılacağı gibi, itirazların çözümü de yargı yoluyla gerçekleşmektedir. Şüphesiz "yargı yolu"ndan kastedilen, yargısal usul ve esaslara uygun bir denetim yolu olmasıdır[21].

Uyuşmazlık Mahkemesinin söz konusu kararında Yüksek Seçim Kurulu'nun hukuki mahiyetine yeterli açıklığı getirdiği söylenemez. Kendi görev alanını belirlerken, hangi yargı mercileri arasındaki uyuşmazlıkları çözümlediğini belirtirken, seçim kurullarının yargı organı olmadığını da söylemiyor. Sadece söz konusu uyuşmazlığın taraflarından seçim kurulunun kararlarının *"kendi görev alanı dışında"* olduğunu belirtmekle yetiniyor. Uyuşmazlık Mahkemesi eğer adli, idari veya askeri yargı yerlerinden başka yargı alanı bulunmadığını kabul edecek olsaydı, o takdirde seçim kurullarının yargı organı olmadığını karara bağlardı. Bu kararından şu sonucun çıktığı söylenebilir: seçim kurulları yargı yerleridir ancak, adli, idari veya askeri yargı alanı, başka bir ifadeyle kendi görev alanı içerisinde değildir, dolayısıyla

---

[20] Yıldızhan YAYLA: "Karar İncelemesi", Marmara Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 2, S. 1, (Ocak-Nisan 1987), 56.
[21] Yıldızhan YAYLA: a.g.m., 56.

seçim işlerinin denetimi adli, idari veya askeri yargı içinde yer almamaktadır[22]. Söz konusu karara katılmayanlar karşı oy yazısında, Uyuşmazlık Mahkemesi'nin yargı yeri olup olmadığını değil, hangi yargı alanı içerisinde bulunduğunu belirleyerek karar vermesi gerektiğini ve yapılacak araştırma ve incelemeyle Anayasal yargı organları olarak görülen seçim kurullarının idari yargı alanı içerisinde yer alan özel görev ve yetkiye sahip olduklarının görüleceğini ileri sürmüşlerdir[23].

Bununla birlikte DURAN, Yüksek Seçim Kurulu'nun mevcut yargı düzeninin dışında, onlara yabancı olmayan, Yargıtay ve Danıştay'dan seçilen üyelerden oluştuğu için, seçim işlerinin özelliği ve acilliğinin de göz önünde tutulması suretiyle, Yüksek Seçim Kurulu'nun kararlarının ne Yargıtay, ne de Danıştay'ın yargısal denetimine tâbi olmaması gerektiğini, bundan bir yarar beklemenin yersiz olduğunu ifade etmiştir[24].

Yüksek Seçim Kurulu da birçok kararında kendisinin "bir yüksek mahkeme" olduğunu gerekçeleriyle ortaya koymuştur. Özellikle Anayasa'nın Yüksek Seçim Kurulu'nu düzenleyen maddesinden güç aldığı kanaatiyle, seçim öncesi ve sonrası düzen ve dürüstlüğü sağlamak amacıyla seçim konusunda her şeyi yapmaya yetkili ve bu hususta verdiği kararların yargı kararları, yaptığı denetimin de yargı denetimi olduğunu kabul etmektedir. Yüksek Seçim Kurulu'nun görev ve yetkileri hakkındaki görüşü oldukça eskiye dayanmaktadır. Örneğin, Yüksek Seçim Kurulu'nun 5 Aralık 1977 tarihinde verdiği 2895 Sayılı İlke Kararında[25];

> *"Yüksek Seçim Kurulu, seçim hukuku yönünden yüksek yargı merciidir ve seçim hukukuna dayalı konularda verdiği kararlar yargı kararlarıdır."*

---

[22] Yıldızhan YAYLA: a.g.m., 57.
[23] Uyuşmazlık Mahkemesi, T. 13.10.1986, E. 1986/48, K. 1986/47; 21.12.1986 tarihli ve 19318 Sayılı Resmi Gazete, s. 12-16.
[24] Lütfi DURAN: "Yüksek Mahkemeler Arasında İçtihat Uyuşmazlığı", MHAD, Y. 1, S. 1, (İstanbul: 1967), 18-19.
[25] Lütfi DURAN: "TRT'de Seçim Propagandası Konuşmaları Üzerinde Öndenetim", 41.

"Seçim hukuku dışında kalan, Türk Ceza Kanunu gibi, ceza hukuku alanına giren konularda suç unsuru bulunup bulunmadığına dair inceleme yapmaya, suç unsurlarını saptamaya Yüksek Seçim Kurulu yetkili değildir."

diyerek görev ve yetkilerinin neler olduğunu belirtmek gereğini duymuştur. Yine 28 Eylül 1979 tarihinde verdiği 831/182 Sayılı İlke Kararında da[26];

"Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 75. maddesi seçim işlerinde en yüksek yönetim ve yargı yeri olarak Yüksek Seçim Kurulu'nu görevlendirmiş ve seçimle ilgili yasakların ve tedbirlerin alınmasını, seçime ait özel yasaların çerçevesi içinde Yüksek Seçim Kurulu'na bırakmıştır."

"Seçimlere ilişkin hakları ve yetkileri veyahut yasakları hedef tutan eylem ve işlemlerin yargı denetimi 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun hükümlerince Yüksek Seçim Kurulu'na aittir."

"298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 14 üncü maddesi 10 uncu bendi uyarınca, seçimlerin bütün yurtta düzenle yapılmasını sağlayacak tedbirleri almak, Yüksek Seçim Kurulu'nun görev ve yetkisi dahilindedir."

şeklindeki benzer ifadelerinin yer aldığı daha birçok kararında görev ve yetkisinin neler olduğunu Yüksek Seçim Kurulu tekrarlamıştır.

Bununla birlikte Yüksek Seçim Kurulu'nun aldığı kararların tamamının yargısal nitelikte olmadığı, zira "ihtisas prensibi" gereğince ayrı ve özgün bir seçim yargısının öngörülmüş olmasının, seçim kurullarının seçim işleri ve seçim düzeninin korunması amacıyla gerçekleştirdikleri, ancak idari nitelikteki işlemlerinin ayrıca idari yargı düzeninde iptal davasına konu yapılmasına

---

[26] Lütfi DURAN: "TRT'de Seçim Propagandası Konuşmaları Üzerinde Öndenetim", 44.

engel oluşturmadığı da ifade edilmektedir[27]. Özellikle seçim işlerinden ayrılabilir nitelikteki bu tür idari işlemlerin iptalinin idari yargı yerlerince yerine getirilmesi Danıştay'ın bir içtihadında da yer almıştır[28].

Bütün bu değerlendirmeler sonucunda, 1982 Anayasası'nda her ne kadar "Yargı" bölümü içinde yer almamasına rağmen, 79 ncu maddesinde seçimlerin yargı organlarının yönetim ve denetimi altında yapılacağı; seçim öncesinde ve seçimden sonra seçime ilişkin ortaya çıkacak her türlü uyuşmazlıkların incelenmesi ve karara bağlanması görevinin Yüksek Seçim Kurulu tarafından yerine getirileceği; hatta Yüksek Seçim Kurulu kararlarına karşı başka bir mercie başvurulamayacağı belirtilmek suretiyle zımni olarak Yüksek Seçim Kurulu'nun da bir yargı organı olduğu ve bu ifadelerle ona "bir yüksek mahkeme" görünümü kazandırılmaya çalışıldığını söylemek mümkündür.

IV.YÜKSEK SEÇİM KURULU KARARLARININ ÇEŞİTLERİ

A. Genel Olarak

Yüksek Seçim Kurulu'nun seçim iş ve işlemlerinin yapılması konusunda idari ve seçim hukuku yargısı olmak üzere iki ayrı görevi vardır. Anayasa ve kanunlar Yüksek Seçim Kurulu'na, biri seçimlerin yönetimini sağlamak, diğeri de itiraz ve şikayetleri inceleyerek karara bağlamak üzere iki türlü görev ve yetki vermiştir. Bu görev ve yetkinin toplamına genel olarak "seçim işleri" denilmektedir[29].

Yüksek Seçim Kurulu birçok düzenleme kararları almakta, ilkeler belirlemekte, genelgeler hazırlamakta, ayrıca somut olaylara ilişkin kesin kararlar almaktadır. Kurulun bu tür kararları, gerekmesi durumlarında, siyasi

---

[27] Yıldızhan YAYLA: Türkiye'de Yargı Örgütü (Teksir), (İstanbul: Aralık 1982), 21.
[28] Danıştay, 12. Daire, T. 18.11.1971 ve E. 1969/52338, K. 1971/2686, Kararlar/Onikinci Daire, II, s. 163, no: 2523.
[29] Nihat YAVUZ: Yüksek Seçim Kurulu Kararları (1991-1992), (1991-1992), (Ankara: TTK Basımevi, 1993), 1.

partilere, seçmenlere, seçim kurulları ve diğer kurum ve kuruluşlara tebliğ edilmekte, ilke niteliğinde olanları Resmi Gazetede de yayımlanmakta, bu suretle seçim işlerinin düzen içinde, yanlışlıklara meydan verilmeden yürütülmesi ve ilgili kişi ve kuruluşların devamlı olarak bilgilendirilmeleri sağlanmaktadır.

Yüksek Seçim Kurulu'nun gerek idari işlerinde, gerekse yargı işlerinde vermiş olduğu ilke kararlarının il, ilçe seçim kurullarınca, siyasi partilerce ve vatandaşlarca bilinmesinin, seçimlerin, kanunlarda öngörüldüğü gibi, düzen ve doğruluk içinde sonuçlandırılmasına yardımcı olacağı kuşkusuzdur. Zira seçmen yeterliğini haiz her vatandaşın oyunu kullanmak suretiyle ülke idaresine katılması demokrasinin temel şartıdır. Bu şartın gerçekleşebilmesi bir bakıma seçim kanunlarının ve onların uygulanması biçiminin bilinmesine bağlıdır. Çünkü, yanlış kullanılması nedeniyle sonuç doğurmayan bir yetki hak olmaktan çıkmaya mahkumdur[30].

Yüksek Seçim Kurulu'nun kararları seçim hukukunun canlı kaynağıdır. Zira sözü edilen kararlar, demokrasi gerçeğinin bulucusu, seçim düzeni ve adaletinin kurucusudur. O halde, Yüksek Seçim Kurulu kararları tüm seçim dönemlerini kapsamayan, değiştirilemez nitelikte olmayan, gelişen ihtiyaçlara göre her zaman değiştirilebilir nitelikte bir hukuk kaynağı olmak zorundadır[31].

Yüksek Seçim Kurulu'nun kararları verildikleri tarihteki durumu tespit eden kararlardır. 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 132/4 maddesine göre, kararlar kesin olup, aleyhine hiçbir mercie ve kanun yoluna başvurulamaz. Ayrıca YSK 1999/234 Sayılı Kararında açıkça belirttiği gibi, Yüksek Seçim Kurulu'nun kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesi veya karar düzeltme talebinde bulunulamaz. Belirli bir hukuksal nedene dayanan bir itirazın karara bağlanmasından sonra içtihadın değişmesi durumunda dahi, konunun yeniden ele alınması mümkün

---

[30] Nihat YAVUZ: Yüksek Seçim Kurulu Kararları (1991-1992), (1991-1992), a.g.e., 1.
[31] Nihat YAVUZ: Yüksek Seçim Kurulu Kararları (1993-1994), (1993-1994), (Ankara: TTK Basımevi, 1996), 3.

değildir. Ancak unutulmamalıdır ki, Yüksek Seçim Kurulu'nun kararları tek seçim dönemi için geçerlidir. Dolayısıyla yeni seçim döneminde itiraza engel bir durum söz konusu değildir[32]. Bu hususa Yüksek Seçim Kurulu'nun birçok kararında rastlamak mümkündür. *"Hukuk açısından kesin yargı kararı, o kararın ne kararı veren yargı yeri ve ne de bir başka yargı mercii tarafından her ne sebeple olursa olsun yeniden incelenmesine hukuki olanak bulunmayan karar demektir."*[33], *"Yüksek Seçim Kurulu'nun kararları kesin olup, maddi olgular dışında şikayet, itiraz, karar düzeltme, tavzih ve yeniden inceleme yolu ile ele alınamaz."*[34]

B. İdari Nitelikli Kararları

Yüksek Seçim Kurulu'nun seçimlerin yönetimi ve denetimini sağlamak maksadıyla aldığı kararlardan bazıları sadece seçim işlerinin kolaylıkla yerine getirilmesine yönelik idari nitelikli kararlardır. İdari kararların dışında itiraz ve şikayet üzerine verdiği kararlar vardır ki, bunlar yargısal nitelik taşımaktadır.

İdari nitelikli kararlar genel olarak seçim öncesi ve seçim sırasında yapılacak faaliyetlere yöneliktir. Seçim çevreleri ve her seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısının tespiti ve ilanı, geçici ve kesin aday listelerinin ilanı, il ve ilçe seçim kurullarının teşekkülünün sağlanması, seçimin bütün yurtta düzenle yapılmasını sağlayacak tedbirlere ilişkin genelgelerin hazırlanması ve ilanı, seçmen kütüklerinin hazırlanması, oy pusulalarının, her türlü formların basımı ve seçim bölgelerine ulaştırılması, seçim propagandalarının nasıl yapılacağının düzenlenmesi, seçim sonucunda yapılan hesaplamalara göre kazanan milletvekillerinin listesinin ilanı vb. Yüksek Seçim Kurulu'nun idari kararlarına konu olmaktadır. Yüksek Seçim Kurulu'nun idari kararları bireysel olmaktan çok, genel nitelik taşımaktadır.

---

[32] Nihat YAVUZ: Yüksek Seçim Kurulu Kararları (1993-1994), (1993-1994), a.g.e., 4.
[33] YSK Kararı 2000/92, Mahmut TANDOĞAN: Siyasi Partiler ve Seçim Kanunları İle Yüksek Seçim Kurulu Karar Özetleri (Ankara: Lazer Ofset, 2004), 318.
[34] YSK Kararı 1999/1030, Mahmut TANDOĞAN: a.g.e., 319.

C. Yargısal Nitelikli Kararları

Yüksek Seçim Kurulu'nun yargısal nitelikli kararları ise, itiraz ve şikayet üzerine ortaya çıkan seçim uyuşmazlıklarını çözümleyen kararlardır. İl seçim kurullarının teşekkülüne, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılacak itirazları, adaylığa ait itirazları, il seçim kurullarınca, oy verme günü işlemleri hakkında verilmiş olan kararlara karşı yapılan itirazları, il seçim kurullarınca düzenlenen tutanaklara karşı yapılan itirazları, seçimlerden sonra, kendisine süresi içinde yapılan, seçimin sonucuna müessir olacak ve o çevre seçiminin veya seçilenlerden bir veya birkaçının tutanağının iptalini gerektirecek mahiyette itirazları inceleyip verdiği kesin kararlar yargısal nitelik taşırlar. Bununla birlikte Yüksek Seçim Kurulu, bazı durumlarda aldığı duyumlara göre ortaya çıkan hukuka aykırılığı sürenin geçip geçmediğini dikkate almaksızın ele alarak karara bağlayabilmektedir[35].

Yüksek Seçim Kurulu'na yapılacak itiraz ve şikayete ilişin düzenlemeler 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da yer almaktadır. İtiraz ve şikayete ilişkin ayrıntılı açıklama aşağıda yapılacaktır.

D. İlke (Emsal) Kararları

Yüksek mahkemelerin belirli bir vakıayı çözen kararı içtihat sayılmaz. Bir kararın içtihat olabilmesi, söz konusu kararın benzer vakıalar için de uygulanabilir olmasıyla mümkündür. Bu gibi kararlara "İlke (Emsal) Kararlar" adı verilir. Başka bir ifadeyle "İlke Kararları", herhangi bir hukuki probleme ilişkin yapılan inceleme, araştırma ve tartışmalar sonucunda beliren ortak görüş olup, söz konusu görüşün hukukun temel ilkelerine ve kanun

---

[35] YSK Kararı 1977/1582, Nihat YAVUZ: Seçim Kanunları ve Siyasi Partiler Kanunu Açıklamalar-Kararlar-Genelgeler, (Ankara: Adil Yayınevi, Tıpkı Basım, 2004), 57.

koyucunun amaca uygunluk inancına dayanan ve benzer işlerde sapma göstermeden, istikrarla uygulanan yargı hükmüdür[36].

İlke kararları seçim hukukunda çok önemli bir yere sahiptir. Çünkü, seçim hukuku büyük ölçüde ilke kararlarıyla şekillenmektedir. İlke kararlarının ağır ihlali Yüksek Seçim Kurulu tarafından "tam ya da mutlak kanunsuzluk" olarak nitelendirilmiş ve yapılan işlem, süreye bakılmaksızın iptal edilmiştir[37]. İlke kararları, değişmez, değiştirilemez kararlar değildir. Toplumdaki gelişmeye bağlı olarak ilke kararlarında değişmeler olabilir. Nitekim Yüksek Seçim Kurulu birçok ilke kararını zaman içinde değiştirmiştir. Hatta bazen ilke kararlarının temel mantığında yer alan araştırma, inceleme ve tartışmalar için geçecek süreden daha kısa bir süre sonunda bile ilke kararını değiştirdiği görülmüştür[38].

İlke kararlarının bir kısmı idari nitelikli, bir kısmı da yargısal niteliklidir. Başka bir ifadeyle gerek seçimlerin yönetimiyle ilgili idari, gerekse itiraz ve şikayet üzerine verilen yargısal kararların bazıları ilke kararı olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla söz konusu kararlar seçim hukukunun tamamlayıcı bir parçası olmaktadır[39].

V. YÜKSEK SEÇİM KURULU'NUN YARGISAL KARAR ALMASI

A. Genel Olarak

Yüksek Seçim Kurulu yargısal nitelikli kararlarını itiraz veya şikayet üzerine almaktadır. Bazı durumlarda itiraz ve şikayet söz konusu olmasa bile re'sen yargısal nitelikli karar alabilmektedir. Tam kanunsuzluk gibi

---

[36] Nihat YAVUZ: Seçim Kanunları ve Siyasi Partiler Kanunu Açıklamalar-Kararlar-Genelgeler, a.g.e., 6.
[37] YSK Kararı 1984/2188, Nihat YAVUZ: Seçim Kanunları ve Siyasi Partiler Kanunu Açıklamalar-Kararlar-Genelgeler, a.g.e., 6, dn. 10.
[38] YSK 1979/786 Sayılı İlke Kararını YSK 1979/831-182 Sayılı Kararıyla değiştirmiştir. Daha fazla bilgi için Bkz. Lütfi DURAN: "TRT'de Seçim Propagandası Konuşmaları Üzerinde Öndenetim", a.g.m., 8.
[39] Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 252.

durumlarda da itiraz ihbar olarak kabul edilmekte ve re'sen duruma müdahale söz konusu olmaktadır.

B. İtiraz

1. Genel Olarak

İtiraz, 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da olağan ve olağanüstü olmak üzere iki farklı şekilde düzenlenmiştir. Her iki itiraz arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Söz konusu farklılıklarla ilgili değerlendirme, olağan ve olağanüstü itirazlara ilişkin düzenlemeler ayrı ayrı belirtildikten sonra yapılacaktır.

2. Olağan İtiraz

a. Tanımı

Herhangi bir seçim kurulunun yaptığı bir işlemin veya aldığı bir tedbirin veya verdiği bir kararın kanuna aykırılığı ileri sürülerek o işlem, tedbir veya kararın kanuna uygun hale getirilmesi maksadıyla üst kurula yapılan başvuruya itiraz adı verilmektedir[40]. İtiraz 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 110-115 nci maddelerinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

b. İtiraza Yetkili Kimseler

298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da gösterilen kurulların veya kurul başkanlarının kesin olmayan kararlarına karşı itiraz etmeye yetkili kimseler 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 110 ncu maddesinde;

- Seçme yeterliğine sahip yurttaşlar,

---

[40] Recai SEÇKİN: Seçim İşlerinde İtiraz ve Şikayetler Kılavuzu (Ankara, 1964), 12.

- Siyasi partiler veya bunların tüzüklerine göre kuruluş kademelerinin başkanları veya vekilleri,

- Müşahitler (gözlemciler),

- Adaylar,

- Milletvekilleri

olarak sayılmıştır.

Bunların dışında kişi, kurum ve kuruluşların itiraz hakkının bulunmadığı Yüksek Seçim Kurulu tarafından da çeşitli kararlarında açık olarak belirtilmiştir[41].

Siyasi partiler, seçim başlangıcında partileri adına kimlerin itiraz edebileceklerini mühür ve imzalı bir yazı ile seçim kurullarına bildirirler. İtiraz edebileceklerin imza sirküleri parti başkanınca onaylanarak bildirilir. Parti adına itiraz edeceklerden kimlik aranmaz.

c. İtiraz Mercii

İtiraz mercii, kurulların 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da kesin olduğu yazılı bulunmayan kararlarına karşı, her kurulun bağlı olduğu üst kurul olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte Yüksek Seçim Kurulunun resen veya itiraz üzerine vereceği kararların kesin olduğunu ve başka bir mercie başvurunun mümkün olmadığını bir kez daha belirtmek gerekir (Any. Md. 79, 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun md. 111, 132/4).

Yüksek Seçim Kurulu, itiraza ilişkin mercide hata yapıldığında itirazın incelenmesinin mümkün olmadığını da birçok kararında belirtmiştir[42].

---

[41] YSK Kararı 1964/1381, YSK Kararı 1972/54, Adil DÜNDAR: Seçim Kanunları ve Yüksek Seçim Kurulu Karar Özetleri (Ankara, 1973), 139, 141; YSK Kararı 2002/888, Mahmut TANDOĞAN: Siyasi Partiler ve Seçim Kanunları İle Yüksek Seçim Kurulu Karar Özetleri, a.g.e., 244.

d. İtirazın Şekli

İtiraz yazı ile veya sözle yapılır. Sözle yapılacak itirazlar gerekçesiyle birlikte tutanağa yazılır. İtiraz edenin adı, soyadı, açık adresi yazılarak imza ettirilir. Kimliğini ispat edemeyenlerin, delil ve gerekçe gösteremeyenlerin itirazları incelenmez, bu sebeple incelenmediği tutanağa yazılır[43]. İtirazlarda, delillerin hangi resmi makamlarda bulunduğunun bildirilmesi delil yerine geçer ve bu delili seçim kurulu temin eder.

Yazılı itirazlarda da aynı şartlar aranır ve deliller itiraz dilekçesine eklenir. Gerekçesi ve delili olmayan yazılı itirazlar da incelenmez. Her iki halde de itirazın alındığına ve hangi tarihte yapıldığına dair, itiraz yapana bir alındı belgesi verilir. Bununla birlikte, Yüksek Seçim Kurulu'na yapılacak itirazların yazılı olması zorunludur.

İtirazlar seçim kurulu başkanına yapılır. Seçim kurulu başkanı bulunamazsa, yazılı itiraz nöbetçi savcıya alındı belgesi ile yapılır. Savcı yapılan itirazın kaydını işleyerek hemen seçim kurulu başkanına gönderir.

e. İtiraz Üzerine Verilecek Karar Usulü

Bir kurulun kararını itiraz yolu ile tetkik eden üst kurul, itirazı kabul ettiği takdirde, yapılması gereken işlem hakkında da karar verir. Kurullar kararlarını salt çoğunlukla verirler. Oyların eşitliği halinde, başkanın katıldığı taraf tercih olunur.

Yüksek Seçim Kurulu, seçimin sonunda verilecek tutanaklara karşı yapılan itirazların incelenmesinde üye tam sayısı ile toplanmasına rağmen,

---

[42] YSK İlke Kararı, 1996/332, Muzaffer HATİPOĞLU - Ali PARLAR: Açıklamalı-Gerekçeli-İçtihatlı Seçim Kanunları ve Seçim Suçları (Ankara, 2004), 263, 264; YSK Kararı 1999/217, YSK Kararı 2000/91, Mahmut TANDOĞAN: Siyasi Partiler ve Seçim Kanunları İle Yüksek Seçim Kurulu Karar Özetleri, a.g.e., 244; YSK İlke Kararı, 1997/12, Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları 1995-1996-1997 (Ankara: 1999), 338.

[43] YSK Kararı 1999/1384, YSK Kararı 1999/730, YSK Kararı 1999/1831, YSK Kararı 1999/894, Mahmut TANDOĞAN: Siyasi Partiler ve Seçim Kanunları İle Yüksek Seçim Kurulu Karar Özetleri, a.g.e., 245; YSK İlke Kararı, 1995/62, YSK Kararı 1995/198, YSK Kararı 1996/26, Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları 1995-1996-1997, 25, 59; 209.

diğer hususlarda kurul üye tam sayısının çoğunluğu ile toplanabilir. Her iki halde de salt çoğunlukla karar verir. Oyların eşitliği halinde Başkanın bulunduğu taraf tercih olunur.

İtiraz üzerine kesin olmayarak verilen kararlar, itiraz eden hazır ise sözle bildirilir. Sözle bildirmelerde, kararın bildirildiği gün ve saat tutanağa geçirilerek kendisine de imza ettirilir. İsterse kararın bir örneği de verilir.

İtiraz eden hazır değilse, seçim kurullarının bulunduğu kasaba veya şehirde, belirli bir yer gösterilmiş olması halinde karar, bu yere tebliğ olunur. Kurulların kesin kararları tebliğ olunmaz. Ancak itiraz eden başvurduğu takdirde kendisine gösterilir ve isterse bir suret de verilir.

f. İtiraz Üzerine Verilecek Kararın Çeşidi

Yüksek Seçim Kurulu itiraz üzerine itirazın reddine, itiraz hakkında karar verilmesine gerek olmadığına veya itirazın incelenmeksizin reddine, seçimin yokluğuna, tutanağın iptaline, seçimin iptaline veya hatalı olarak verilen kararın kaldırılmasına karar verebilir.

İtiraz dilekçesinde bulunması gereken hususlar kanunda açık olarak belirtilmiştir. Söz konusu hususları ihtiva etmeyen dilekçeler hakkında red kararı verilmektedir[44].

Yüksek Seçim Kurulu'nun hangi konularda itiraz yapıldığında bunları inceleyeceği Anayasa ve kanunlarda yer almaktadır. Bunların dışında başka idari ve yargı kurumlarının görev alanına giren bir konuyu ihtiva eden itirazları inceleme yetkisi bulunmayan Yüksek Seçim Kurulu, yapılan itiraz hakkında

[44] YSK Kararı 2002/888, YSK Kararı 2000/91, YSK Kararı 1999/217, YSK Kararı 2000/668, YSK Kararı 1999/1384, YSK Kararı 1999/730, YSK Kararı 1999/1831, YSK Kararı 1999/894, YSK Kararı 1999/2370, YSK Kararı 1999/2416, Mahmut TANDOĞAN: Siyasi Partiler ve Seçim Kanunları İle Yüksek Seçim Kurulu Karar Özetleri, a.g.e., 244-266.

"karar verilmesine gerek olmadığına" veya "incelenmeksizin reddine" karar vermektedir[45].

Yüksek Seçim Kurulu kanuni hükümlere aykırı bir şekilde, yapılmaması gerektiği halde seçim yapılması halinde seçimin geçerli olmadığına, hükümsüz olduğuna, yokluğuna karar vermektedir[46].

Yüksek Seçim Kurulu, seçilen adayın seçilme yeterliğine sahip olmadığına veya oyların sayım, döküm ve hesabında tutulan tutanaklardaki hatalara istinaden yapılan itiraz üzerine, bu durumların tespit edilmesi halinde ilgili tutanağın iptaline karar verebilmektedir[47].

Seçimin iptali ancak seçim sonucuna etkili olan olaylara dayandırılabilir. Seçim işlerinde yapılan yolsuzluklar seçimin sonucunu değiştirecek nitelikte değilse, buna dayanarak seçimlerin iptaline gitmek 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 130/2 nci maddesindeki hükümle çelişir[48]. İtiraz üzerine Yüksek Seçim Kurulu, yapılan işlemdeki yolsuzluğun seçim sonucuna etkili olduğunu tespit ederse, seçimin iptaline karar verir[49].

Yüksek Seçim Kurulu daha önce vermiş olduğu kendi kararlarında veya alt kurulların kesin olmayan kararlarında herhangi bir hata bulunması durumunda, söz konusu hatalı olarak verilen kararın kaldırılmasına da karar verebilir[50].

---

[45] YSK Kararı 1995/35, YSK Kararı 1995/429, YSK Kararı 1996/11, YSK Kararı 1996/40, 41, YSK Kararı 1997/219, Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları 1995-1996-1997, 19, 119, 195, 219, 402.
[46] YSK Kararı 1990/47, YSK Kararı 1990/104, Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları 1988-1989-1990 (Ankara: 1991), 301, 317.
[47] YSK Kararı 1997/254, YSK Kararı 1996/7, YSK Kararı 1995/94, Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları 1995-1996-1997, 411, 190, 33.
[48] Nihat YAVUZ: Seçim Kanunları ve Siyasi Partiler Kanunu Açıklamalar-Kararlar-Genelgeler, a.g.e., 120.
[49] YSK Kararı 1995/56, Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları 1995-1996-1997, 23; YSK Kararı 1989/621 Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları 1988-1989-1990 (Ankara, 1991), 154.
[50] YSK Kararı 1997/9, YSK Kararı 1997/249, YSK Kararı 1997/271, YSK Kararı 1996/37, YSK Kararı 1995/69, Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları 1995-1996-1997, 335, 405, 416, 214, 26.

2. Olağanüstü İtiraz

a. Tanımı

Seçimin her türlü şüpheden uzak olarak yapıldığına vatandaşların inanmış olmaları seçimin temel ilkelerindendir. Mevzuatta yer alan sürelerin çok kısa olması, olağanüstü sayılacak bazı durumların sürelerin bitiminden sonra öğrenilmesi veya ortaya çıkması halinde, yapılan itirazların reddine neden olmakta ve böylece seçimler üzerindeki şüphe insanların vicdanında devam etmektedir. Bunu ortadan kaldırmak maksadıyla, sınırları çok net olarak belirlenen olağanüstü itiraz kurumu öngörülmüştür.

Olağanüstü itiraz, seçimin sonucuna doğrudan etkili olaylara ve durumlara ilişkin olarak, seçimin veya tutanakların iptalini öngören ve sadece Yüksek Seçim Kurulu'na yapılan itirazdır.

b. Olağanüstü İtiraza Yetkili Kimseler

298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 130/2 nci maddesinde, tutanağın düzenlenmesinden sonra (7) gün içinde, seçimin sonucuna etkili olaylar ve haller sebebiyle itiraz etmeye yetkili kimseler,

- Siyasi partilerin il başkanları,

- Siyasi partilerin genel merkezleri,

- Bağımsız adaylar

olarak belirlenmiştir.

Söz konusu hakkın sadece yukarıda adı geçenlere tanınmış olması, itirazın esaslı sebeplere ve delillere dayanmasını, herkes tarafından gelişigüzel yapılmamasını ve itiraz kurumunun özellikle bu safhada gösterdiği

önem ve ciddiyetin sınırının aşılmamasını sağlamak düşüncesinden doğmuştur.

c. İtiraz Mercii

Olağanüstü itiraz sadece Yüksek Seçim Kurulu'na yapılır. Bununla birlikte 2972 Sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun'un 25 nci maddesinde köy ve mahalle seçimlerinde olağanüstü itiraz mercii olarak il seçim kurullarının görevli olduğu hüküm altına alınmıştır. Köy ve mahalle seçimlerinde tutanakların iptaline karşı yapılan itirazlarda kesin karar verme yetkisinin il seçim kurullarına tanınmış olması, olağanüstü itirazların da il seçim kurullarına yapılmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla muhtar seçimlerindeki oy sayım ve dökümüne ilişkin itirazlar Yüksek Seçim Kurulu'nda incelenememektedir.

d. İtirazın Şekli

Olağan itirazların yazılı veya sözlü yapılabileceği öngörülmekle birlikte, olağanüstü itirazların mutlak surette yazılı olarak yapılması emredici hüküm olarak kanunda yer almıştır. İtiraz dilekçesine, itiraz edenin adının, soyadının ve açık adresinin yazılması, ihbar ve iddia olunan vakıaların mahiyetinin ve gerekçesinin beyanının, delillerinin gösterilmesi ve belgelerinin bağlanması, bu belgelerin elde edilmesi mümkün değil ise, sebeplerinin ve nereden ve ne suretle temin olunabileceğinin bildirilmesi gerekmektedir.

Ancak, adaylığın kesinleşmesinden sonra, adayın Türk olmadığına, yaşının kanunda gösterilenden küçük olduğuna, okur - yazar olmadığı veya seçilme yeterliğini kaybettiren bir mahkumiyeti bulunduğuna ilişkin iddialar dışındaki nedenlerle adaylara itiraz olunamaz.

Bu şartları taşımayan dilekçeler reddolunur.

e. İtiraz Üzerine Verilecek Karar

Yüksek Seçim Kurulu'nun olağanüstü itiraz üzerine vereceği seçimin veya tutanağın iptali kararları, olağan itirazlara ilişkin olarak vereceği kararlar gibidir. Söz konusu esaslar yukarıda izah edildiği için burada tekrar edilmeyecektir.

3. Olağan ve Olağanüstü İtirazın Değerlendirilmesi

Olağan itirazlar ile olağanüstü itirazları yapacak kişi, kurum ve kuruluşlar 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da farklı olarak düzenlemiştir. Olağan itirazlar her kurulun kararı hakkında o kurulun bağlı olduğu üst kurula yapılabildiği halde, olağanüstü itiraz sadece Yüksek Seçim Kurulu'na yapılabilmektedir.

Süre konusunda da yapılan düzenlemelerde farklılıklar bulunmaktadır. Olağan itirazda değişik durumlar için farklı süreler öngörülmesine rağmen, olağanüstü itirazda 7 günlük tek bir itiraz süresi belirlenmiştir.

Olağan itirazlar kurulların kesin olmayan veya kesinleşmemiş kararlarına karşı yapıldığı takdirde incelenebilmektedir. Kesin veya kesinleşmiş kararlara karşı yapılan olağan itirazlar, "kesinlik" gerekçesiyle reddedilmektedir. Oysa, olağanüstü itirazlarda verilmiş olan kararların kesin veya kesinleşmiş olup olmamasına bakılmaksızın incelenmesi mümkündür.

Şekil açısından da olağan ve olağanüstü itiraz arasında farklılık bulunmaktadır. Olağan itiraz yazılı veya sözlü yapılabildiği halde, olağanüstü itirazın mutlak surette yazılı yapılması gerekmektedir.

Olağanüstü itirazlar sadece "seçim sonucuna etkili olay ve durumlara ilişkin" olarak yapılmaktadır. Olağan itirazda böyle bir sınırlama bulunmamaktadır. Olağan itiraz seçim kanunlarında yer alan her itiraz nedenine dayanarak yapılabilmektedir.

C. Şikayet

1. Tanımı ve Mahiyeti

Şikayet, 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 116 ncı maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre şikayet, seçim işlerinde görevli olan kişi veya kurulların, kanunun kendilerine verdiği yetkilere dayanarak yaptıkları işlemlerin, aldıkları tedbirlerin, kanuna aykırılığı ileri sürülerek kanuna uygun duruma getirilmesi veya kanuna aykırılığın önlenmesi için o kurula yapılan başvurudur[51]. Burada şikayete konu olan işlemler, tedbirler tamamen idari nitelik taşımaktadırlar. Bununla birlikte seçim, seçim sonuçlarının ilanına karşı yapılan başvurular şikayet değil, itirazdır. Görüldüğü gibi, şikayette görevli olan kişi veya kurulların bir kararının, bir tedbirinin veya işleminin değiştirilmesi maksadıyla görevli kişi veya kurulun üst kuruluna değil, doğrudan o kurula başvurulmaktadır. Eğer üst kurula başvurulabiliyorsa, bu şikayet değil, itiraz olacaktır. Zira, şikayeti inceleyen kurulun kararını kanuna aykırı bulan şikayet sahibi, itiraza yetkili olanlardan birisi ise, itiraz hakkını kullanmak suretiyle şikayet üzerine verilmiş kararın kanuna uygun hale getirilmesini isteyebilir[52].

2. Şikayete Yetkili Kimseler

298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 116 ncı maddesi, 110 uncu maddeye yaptığı atıfla, olağan itiraza yetkili olanları şikayete de yetkili olarak saymıştır. Buna göre şikayet yetkisine sahip olanlar,

- Seçme yeterliğine sahip yurttaşlar,

- Siyasi partiler veya bunların tüzüklerine göre kuruluş kademelerinin başkanları veya vekilleri,

---

[51] Recai SEÇKİN: Seçim İşlerinde İtiraz ve Şikayetler Kılavuzu , a.g.e.,13.
[52] Recai SEÇKİN: Seçim İşlerinde İtiraz ve Şikayetler Kılavuzu , a.g.e.,13.

- Müşahitler (gözlemciler),

- Adaylar,

- Milletvekilleridir.

3. Şikayetin Şekli ve Yapıldığı Mercii

Şikayet itirazdan farklı olarak, yukarıda da belirtildiği gibi, karar, işlem veya tedbiri alan kurullara, başkanlarına veya diğer görevlilere yapılır. Yüksek Seçim Kurulu dışındaki mercilere yapılan şikayet yazılı veya sözlü olabilir. Ancak Yüksek Seçim Kurulu'na yapılan şikayetin mutlak surette yazılı olması ve itirazda ayrıntılı olarak izah edilen şekli şartları taşıması gerekir.

4. YSK'na Yapılacak Şikayetin Süresi ve YSK Kararının Niteliği

298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da şikayete ilişkin genel bir süre bulunmamasına rağmen, 119/1 ve 127 nci maddelerde belirtilen sürelere uyulması gerekir. Bununla birlikte, Yüksek Seçim Kurulu'nun itiraz ettiği veya itiraz yoluyla verdiği kararlar dışında kalan işlemleri, tedbirleri ve sair işlemleriyle, bu kanunda başka bir mercie şikayet veya başvuru yolu gösterilmemiş, ancak alt kurulların görev sınırlarını aşmış olan veya bu mahiyetteki kanuna aykırı hareketlerden dolayı, yazılı olarak ve doğrudan doğruya Yüksek Seçim Kurulu'na şikayet mümkündür.

Şikayetin mahiyeti icabı, kanunda da yer aldığı gibi, şikayetin *"seçimin devamınca"* yapılması gerekir. Seçimlerin sona ermesinden sonra şikayet söz konusu olamaz. Yüksek Seçim Kurulu verdiği bir kararında şikayetin seçim süresinde yapılması gerektiğini açıkça ortaya koymuştur[53].

Yapılan şikayet üzerine Yüksek Seçim Kurulu derhal karar verir. Yüksek Seçim Kurulu'nun verdiği karar kesindir. Ancak, şikayet üzerine

---

[53] YSK Kararı, 1962/409.

Yüksek Seçim Kurulunca verilen kararlar ilke niteliğinde ve her zaman uyulması gereken kararlar olmayıp, şikayet konusuyla sınırlı ve o sadece seçim süresince uyulması gereken kararlardır.

5. Şikayetin İncelenmesi ve Etkileri

Şikayet kabul edildiği takdirde, şikayete konu olan işlem veya tedbirler düzeltilir ve kanuna aykırı hareketler önlenir.

Şikayet kabul edilmediği takdirde, derhal tutanağa geçirilerek karara bağlanır. Bu kararın bir sureti şikayetçiye verilir. Bu kararlara karşı kanunda ayrıca bir süre öngörülmemişse, kırksekiz saat içinde itiraz olunabilir.

İşlemlere, tedbirlere ve kararlara karşı yapılan şikayet ve itirazların, seçim işlerinin geciktirilmemesini sağlamaya yönelik olarak, oy vermeye ve her türlü seçim işlerinin devamına engel olmayacağı da ayrıca hüküm altına alınmıştır.

VI. SEÇİM HUKUKUNDA SEÇİLMEYE ENGEL OLAN HALLER (SEÇİM ENGELLERİ) (TAM KANUNSUZLUK)

"Milletvekili seçilme yeterliliği" başlığını taşıyan Anayasa'nın 76 ncı maddesinde,

> *"Yirmibeş yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir.En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, devlet sırlarını açığa vurma,* ***(Değişik: 27.12.2002 – 4777/1 md.)*** *terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve*

teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler."

2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun "Seçilme Yeterliği" başlığını taşıyan 10 uncu ve "Milletvekili Seçilemeyecek Olanlar" başlığını taşıyan 11 inci maddeleri,

"Yirmibeş yaşını dolduran her Türk vatandaşı milletvekili seçilebilir." (md. 10.)

"Aşağıda yazılı olanlar milletvekili seçilemezler:

a) İlkokul mezunu olmayanlar,

b) Kısıtlılar,

c) Yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar,

d) Kamu hizmetinden yasaklılar,

e) Taksirli suçlar hariç, toplam bir yıl veya daha fazla hapis veya süresi ne olursa olsun ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar,

f) Affa uğramış olsalar bile:

*1. **(Değişik: 2/1/2003-4778/15 md.)** Basit ve nitelikli zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma veya Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından biriyle mahkum olanlar,*

2. Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının, birinci babında yazılı suçlardan veya bu suçların işlenmesini aleni olarak tahrik etme suçundan mahkum olanlar,

*3. **(Değişik: 2/1/2003-4778/15 md.)** Terör eylemlerinden mahkum olanlar,*

4. Türk Ceza Kanununun 536 ncı maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında yazılı eylemlerle aynı Kanunun 537 nci maddesinin birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci fıkralarında yazılı eylemleri siyasi ve ideolojik amaçlarla işlemekten mahkum olanlar." (md. 11)

Milletvekili seçilme yeterliliği olarak Anayasa'da, 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nda ve diğer kanunlarda ifade edilen şartların varlığı, seçilmeye engel oluşturur. Sayılan mevzuatta yer alan seçilme engelleri şunlardır;

- ✓ Türk vatandaşı olmamak
- ✓ Yaş'ın kanunda öngörülenden küçük olması
- ✓ En az ilkokul mezunu olmamak
- ✓ Kısıtlı olmak
- ✓ Yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olmak
- ✓ Kamu hizmetlerinden yasaklanmış olmak
- ✓ Seçilmeye engel olan suç işleme ve ceza alma
  - ➢ Taksirli suçlar hariç, toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giyme,
  - ➢ Affa uğramış olsalar bile, zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, devlet sırlarını açığa vurma,

terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giyme.

Seçilme engeli bulunmasına rağmen seçim sonucunda seçilen kişinin tutanağı Yüksek Seçim Kurulu tarafından iptal edilmektedir.

Ancak buradaki tutanağın iptali işlemi ne zamana kadar mümkündür? Anayasa'da yer alan *"Seçimlerin **başlamasından bitimine kadar**, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, **seçim süresince ve seçimden sonra** seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulunundur."* şeklindeki düzenlemeden, **"seçimden sonra"**ki zaman "ne zamana kadar" olan zamandır? İlgili mevzuatta seçilme engeli olarak sayılan hususlardan birisinin seçilen milletvekilinde bulunması, seçilmesinin üzerinden uzun zaman geçmesi sonrasında ortaya çıkarsa, burada Yüksek Seçim Kurulu tarafından tutanak iptali söz konusu olacak mıdır? Ya da TBMM tarafından milletvekilliğinin sona erdirilmesi mi gerekecektir?

298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 14/9 uncu maddesinde *"Seçimlerden sonra, kendisine süresi içinde yapılan, seçimin sonucuna müessir olacak ve o çevre seçiminin veya seçilenlerden bir veya birkaçının tutanağının iptalini gerektirecek mahiyette itirazları, alt kurullara yapılan itirazların silsilesine ve sürelerine uygunluğunu araştırmaksızın inceleyip kesin karara bağlamak,"* hükmündeki **"Seçimlerden sonra"** ifadesi de yukarıdaki sorulardan hangisinin cevabına uygun düşmektedir? Aynı hükümdeki **"kendisine süresi içinde yapılan"** ifadesiyle bahsedilen süreler hangileridir? Buradaki süre olağan ve olağanüstü itiraza ilişkin süreler midir? Olağan ve olağanüstü itiraz sürelerinin geçmiş olması halinde, seçilme yeterliliği olmadığı bu sürelerden sonra anlaşılanlara kim, ne gibi işlem yapacaktır? İşlem yapılmaması, seçilen

yetersiz kişilere bir avantaj mı sağlayacaktır? Söz konusu kişinin baştan beri yetersiz olması sonradan ortaya çıkar ve bir şekilde bu kişinin milletvekilliği sona erdirilirse, sona ermeye kadar geçen sürede milletvekili olarak yaptığı işlemlerin hukuki durumu ne olacaktır? Bunlar içerisinde yer alan güvenoylaması, önemli kanunların çıkarılması, önemli parlamento kararlarının alınması, vb. iş ve işlemler bir kişinin oyu ile gerçekleşme sınırındaysa ve bu kişi de bu yönde oy kullandıysa, sözü edilen hususlar meşru mudur, bunların meşruiyeti nasıl savunulacaktır?

A. Türk Vatandaşı Olmamak

"Siyasi haklar" ya da "katılma hakları" olarak belirlenen haklardan yararlanmanın en önemli şartı hemen hemen her devlette "vatandaşlık" olarak belirlenmiştir[54]. Vatandaşlık, kişiyi devlete bağlayan hukuki ve siyasi bir ilişkidir. Anayasanın 66 ncı maddesinde *"Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür."* şeklinde vatandaşlık bağının ne olduğu hüküm altına alınmıştır. Türkiye'de seçme ve seçilmenin temel şartı Türk vatandaşı olmaktır. Seçilme ehliyetinin temel ilkelerinden birisi olmasının arkasındaki neden, toplumla ilgili hususlarda karar mekanizmasında yer alacak kişilerin o devletin vatandaşı olması zorunluluğudur. Bu nedenle diğer çağdaş mevzuatlarda olduğu gibi, Türk mevzuatında da vatandaşlık bağı "seçilebilmek" için aranmaktadır.

Anayasanın 67 nci maddesinde *"**Vatandaşlar**, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme, **seçilme** ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir."*, 76 ncı maddesinde de "Yirmibeş *yaşını dolduran **her Türk milletvekili seçilebilir**."* hükümleri seçilebilme yeterliliği için vatandaşlık bağını emredici bir hüküm olarak ortaya koymaktadır. Ayrıca 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 6 ncı maddesinde "…Her Türk vatandaşı…" 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 10 ncu

[54] Parliaments of the World, Volume I, Inter-Parliamentary Union, 1986, 66.

maddesinde "…her Türk vatandaşı …" ve yine 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanunun 9 ve 31 inci maddelerinde " …her Türk vatandaşı …" denilmek suretiyle bu konuda tereddüde meydan verilmemektedir. Nitekim, 26.4.1961 tarih ve 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 130 uncu maddesinde değişiklik yapan 17.5.1979 tarih ve 2234 Sayılı Kanunun Millet Meclisinde görüşülmesi sırasında da bu konuya değinilmiş ve Türk olmak tabiriyle, Türk vatandaşı olmanın kastedildiği belirtilmiştir[55].

Anayasada vatandaşlığın, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılacağı ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedileceği; hiçbir Türk'ün, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamayacağı hüküm altına alınmıştır. 2383 Sayılı Kanunla değişik 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda da söz konusu Anayasa hükmüne uygun hükümler bulunmaktadır. Kanuni şartları yerine getirenlerin çifte vatandaşlık hakkına kavuşmalarını engelleyen bir düzenleme bulunmamaktadır[56]. Türk hukukuna göre, çifte vatandaşlığa sahip olanlar da tıpkı Türk vatandaşları gibi işlem görmektedirler. Çifte vatandaşlık söz konusu olduğunda, başka bir ifadeyle Türk makamlarının izni ile Türk vatandaşlığının yanında yabancı bir vatandaşlığı kazanan kişilerin seçme ve seçilme hakları bulunmaktadır. Dolayısıyla çifte vatandaşlığa sahip olanların milletvekili seçilmeleri de mümkündür.

Adaylara karşı itiraz, 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 22 nci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre adayların geçici olarak ilanından itibaren iki gün içinde il seçim kuruluna itiraz edilebilir. İtirazlar, il seçim kurullarınca, en geç iki gün içinde karara bağlanır. İlgililer, bu kararlara karşı iki gün içinde Yüksek Seçim Kurulu'na itiraz edebilirler. Burada adayların geçici olarak ilanından sonraki itirazlar düzenlenmiştir. Adaylığın kesinleşmesinden sonra yapılacak itirazların dayanağı ise, 298 Sayılı

---

[55] TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 5, 1979, C. 12, s.192-193.
[56] Ergin NOMER: Vatandaşlık Hukuku, (İstanbul: 11. Baskı, 1997), 29.

Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 130 uncu maddesinin sondan bir önceki fıkrasında yer almaktadır. Buna göre de ancak *"…**adayın Türk olmadığına**, yaşının kanunda gösterilenden küçük olduğuna, okur - yazar olmadığı veya seçilme yeterliliğini kaybettiren bir mahkumiyeti bulunduğuna ilişkin…"* itiraz mümkündür. Bu hüküm olağanüstü itirazlar için de geçerlidir.

Ancak, seçildikten sonra seçilebilmek için gerekli şartlardan olan vatandaşlığın kaybedilmesi halinde ne yapılacağına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Böyle bir durumda milletvekilinin durumu ne olacaktır? Milletvekilliğinin sona erdiği mi kabul edilecek, yoksa Yüksek Seçim Kurulu ve/veya TBMM karar almak zorunda mı kalacaktır? Bu durumu, ortaya çıktığı zaman gündemi çok uzun süre meşgul eden Merve Safa KAVAKÇI olayına ilişkin yapılan işlemleri incelerken tartışacağız.

B. Yaşın Kanunda Öngörülenden Küçük Olması

Her insanın hak ehliyeti vardır (MK. md. 8). Ancak insanların fiil ehliyetine sahip olabilmeleri için ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan ergin kişi olmaları gerekir (MK. md. 10). Erginlik onsekiz yaşın doldurulmasıyla gerçekleşir (MK. md. 11). Seçme hakkı için fiil ehliyetine sahip olunması gerekirken, seçilme hakkının kullanılmasında evleviyetle fiil ehliyeti gerekecektir.

Niteliği gereği bazı hakların kullanılmasında belirli bir yaş olgunluğuna ulaşmış olma aranabilir. Seçilme ehliyeti için de bu şekilde bir yaş olgunluğu çağdaş demokratik her ülkede aranmaktadır. Ancak bu konuda benzerlik görülmemekte, her ülke seçim mevzuatında kendi şartlarına uygun bir yaş sınırını seçilme ehliyeti için belirlemektedir. ABD'de 30, Almanya'da 25, İngiltere'de 21 olarak belirlenen asgari seçilme yaşı Anayasa'nın 76 ncı maddesinde ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 10 uncu maddesinde 25 olarak hüküm altına alınmıştır.

Yüksek Seçim Kurulu, seçilme ehliyetiyle ilgili olarak, seçilenin yaşının kanunda öngörülenden küçük olmasını "tam kanunsuzluk" saymakta, seçim sonuçlarının kesinleşmesinden sonra dahi tutanağın iptaline karar vermektedir. Yüksek Seçim Kurulunun 1989/1442, 1990/44 Sayılı Kararları da aynı paraleldedir.

Yaşın gösterilenden daha küçük olduğu iddiası, seçim döneminin sonuna kadar ileri sürülebilir. Adaylık döneminde ve seçim tarihinde kanunun aradığı yaşta bulunmasına rağmen, daha sonra yapılacak yaş düzeltmesi, seçilenin durumunda bir değişikliğe neden olmaz. Yüksek Seçim Kurulu, yaş düzeltme kararlarının doğum tarihine kadar giderek etki yapacağına, seçim tarihinden sonra kesinleşmiş olsa bile, mevcut yaş düzeltmesine ilişkin karar karşısında seçilen kişinin seçim tarihinde seçilme yaşını tamamladığının kabul edilmesi ve kendisine tutanak verilmesi gerektiğine karar vermiştir[57].

C. En Az İlkokul Mezunu Olmamak

Anayasa'nın 76 ncı maddesi ve bu maddeye paralel düzenleme getirilen 2839 Sayılı Kanunun 11/a maddesi, milletvekili seçilebilme şartlarından birisini "en az ilkokul mezunu olmak" olarak belirlemiştir.

Şüphesiz, bir milletvekilinin vekillik görevini yerine getirirken sahip olması gereken en önemli niteliklerden birisi de okuma yazma bilmesidir[58]. Seçmen için de belirli bir öğrenim düzeyine ulaşmak elbette önemlidir. Seçeceği kişiyle ilgili daha sağlıklı değerlendirmeler yapması ve kararlar vermesi, büyük ölçüde öğrenim düzeyiyle orantılıdır. Ancak, milletvekili için bu bir zorunluluktur. Milletvekilinin temsil ettiği kişilerin problemlerini ve ihtiyaçlarını tespit etmek, bunlara çözümler üretmek için mutlak surette kendisini yetiştirmiş olması gerekir. Zira, karşılaşacağı durumlara sükunetle, hoşgörüyle ve daha akılcı bir şekilde yaklaşmalıdır[59]. Yetişmişliğin

---

[57] YSK Kararı 1984/1867.
[58] Oya ARASLI: Adaylık Kavramı ve Türkiye' de Milletvekili Adaylığı, a.g.e., 43.
[59] Hasan TUNÇ: Parlamento İçi Muhalefet (Konya, 1997), 7.

aşamalarından birisi de öğrenimle ilgilidir. Okuma yazma bilmeyen bir kimsenin çevresinde olup biteni sadece gözlemlemesiyle anlaması, değerlendirmesi mümkün değildir. Bunları yapabilmesi için bir altyapıya, bilgi birikimine ihtiyaç vardır. Bunun yolu da hiç şüphe yok ki, eğitim öğretimdir.

Öğrenim düzeyinin neden ilkokul olduğu, daha iyi bir öğrenim düzeyinin belirlenmesinin gerekli olup olmadığı tartışmalıdır. Daha iyi bir öğrenim düzeyi imkanı herkese eşit oranda sunulmuşsa, ancak böyle bir durumda ilkokuldan çok daha yüksek bir öğrenim niteliği aranmalıdır[60].

Daha önceki anayasalarda (1924,1961) "okuma yazma bilmek" olarak geçen bu şart, aynı şekilde kalsaydı, ilköğretimi "zorunlu" yapan devlet anlayışıyla çelişecekti. Bununla birlikte Anayasada öğrenim düzeyi "en az ilkokul mezunu olmak" olarak belirlenmesine rağmen, son seçimden (03 Kasım 2002) sonra oluşan mecliste milletvekillerinin çok üst düzeyde öğrenime sahip oldukları görülmektedir.

D. Kısıtlı Olmak

Kanunda belirtilen sebeplerden birinin bulunması halinde bir kimsenin fiil ehliyetinin mahkeme kararıyla sınırlandırılması veya tamamen kaldırılmasına *"kısıtlama (hacir altına alma)"* denmektir. Kanunda belirtilen sebeplerden biriyle kısıtlanmış ve kendisine bir vasi tayin edilmiş olan kimseye *"kısıtlı (mahcur)"* denir. Kısıtlılık kararı sadece ergin kişiler için alınır[61].

Kısıtlılığın seçilme engeli olarak görülmesinin temelinde, kendisini yönetmekten aciz olan bir kimsenin toplumu yönetme hakkına sahip olmaması gereği yatar. Genel olarak her ülkenin seçim mevzuatında

[60] Erdoğan TEZİÇ: Anayasa Hukuku, a.g.e., 259.
[61] Bilge ÖZTAN: Medeni Hukukun Temel Kavramları (Ankara, 13. bası, 2003), 238.

kısıtlıların siyasi hakları kullanmaları engellenmiştir. Bu da seçme ve seçilme hakkının ortadan kalkması anlamına gelmektedir[62].

Türk Hukukunda kısıtlama sebeplerinin neler olduğu Medeni Kanunun 405-408 nci maddelerinde sınırlı olarak sayılmıştır. Buna göre, akıl hastalığı veya akıl zayıflığı (MK. md. 405), savurganlık, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı, kötü yönetim (MK. md. 406), özgürlüğü bağlayıcı (bir yıl veya daha uzun süreli) ceza (MK. md. 407), *"zorunlu kısıtlılık"* sebebi olarak belirlenmişken, yaşlılık, sakatlık deneyimsizlik veya ağır hastalık ilgilinin *"isteğine bağlı"* kısıtlılık sebepleridir.

Hakkında kısıtlama kararı verilmesi gereken kişi, aldığı bazı kararların sonuçlarını kestiremeyen kişidir. Böyle bir kişinin yapacağı işlemlerin hukuksal sonuç doğurması için vasisinin izni ya da icazeti gerekmektedir[63].

Bir kimse seçilmeye engel olmayan bir cezaya mahkum olmuşsa dahi, eğer kısıtlı ise, bu durum 2839 Sayılı Kanunun 11/b maddesi gereğince o kişinin milletvekili seçilmesine engel olmaktadır. Çünkü burada seçilme yetersizliği mahkumiyetten değil, ayrı bir kanuni engel olan, ayrı bir bentte düzenlenen kısıtlılık halinden kaynaklanmaktadır. Medeni Kanunun 471 nci maddesine göre özgürlüğü bağlayıcı cezaya mahkûmiyet sebebiyle kısıtlı bulunan kişi üzerindeki vesayet, hapis hâlinin sona ermesiyle kendiliğinden ortadan kalkar. Başka bir ifadeyle vesayet hapsin sonuna kadar devam eder; mahkum geçici olarak veya şartla salıverilmiş olsa bile vesayet altında kalır. Dolayısıyla bu süre içinde seçilme engeli devam etmektedir[64].

---

[62] Oya ARASLI: Adaylık Kavramı ve Türkiye' de Milletvekili Adaylığı, a.g.e., 47.
[63] Bilge ÖZTAN: Şahsın Hukuku, Hakiki Şahıslar (Ankara 1990), 77-78.
[64] Zekeriya YILMAZ: Seçim Hukukunda Seçme ve Seçilme Ehliyeti (Ankara, 1999), 23; *"Her ne kadar mahkumiyet taksirli bir suç nedeniyle verilmiş ve 2839 sayılı Yasanın 11/e maddesi gereğince seçilmeye engel değil ise de; burada seçilme yetersizliği mahkumiyetten değil ayrı bir yasal engel olan, bu nedenle de ayrı bir bentle düzenlenen kısıtlılık halidir. Yasa koyucu, esasa ait olan hükümlülük hali ile infaza ilişkin olan kısıtlılık halini birbirinden bağımsız mütalaa etmiş ve ayrı bentler halinde düzenlemiştir. O halde, mahkumiyetin esasen seçilmeye engel olmadığından yola çıkarak bu mahkumiyet nedeniyle ortaya çıkan kısıtlılık halinin de engel olmayacağını kabul etmek, yukarıda değinilen yasal düzenlemelere aykırı düşer".* YSK Kararı 1992/141, YSK Kararları 1991-1992 Yılları, 221.

E. Yükümlü Olduğu Askerlik Hizmetini Yapmamış Olmak

Anayasanın 76 ncı maddesinde ve 2839 Sayılı Kanunun 11 inci maddesinin (c) bendinde, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanların milletvekili seçilme ehliyetine sahip olmadıkları açık olarak hüküm altına alınmıştır. Söz konusu seçilme ehliyeti sadece milletvekili seçilmeye değil, aynı zamanda 2972 Sayılı Kanunun 9, 31/2 ve 36 ncı maddelerinin Anayasa'nın 76 ncı maddesine ve 2839 Sayılı Kanunun 11 inci maddesinin (c) bendine yaptığı atıfla mahalli idarelere ilişkin seçimlere katılacak adaylar için de engel teşkil etmektedir. Bu seçilme engeliyle ilgili Yüksek Seçim Kurulu'nun aldığı kararlar incelendiğinde, genel olarak mahalli idare seçimlerine ilişkin kararlara rastlanmaktadır. Ancak yakın tarihte verilen bir karar[65] hem yukarıda sözü edilen sürelerin geçmesi, hem de tutanağın iptaline karar verme mercii olarak örnek teşkil edecek ölçüde önemlidir. Yüksek Seçim Kurulu'nun bu kararı örnek kararlar içerisinde ayrıntılı olarak incelenecektir.

Yüksek Seçim Kurulu'nun yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanların seçilme yeterliliği bulunmadığına ilişkin kararlarında, bu seçilme engelinin Anayasanın 76 ncı maddesinde ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 11 inci maddesinin (c) bendinde hükme bağlandığı, söz konusu engele sahip olanların seçilme yeterliliği bulunmaması nedeniyle seçilemeyeceklerinin tartışmasız olduğu, çözümü gereken sorunun, askerlik hizmetini yapmamış olmaları nedeniyle seçilme yeterliliği bulunmayanlarla ilgili iddia ve itirazların, **yasal süresine bakılmaksızın** ve **seçim sonuçlarının kesinleşmesinden sonra** Yüksek Seçim Kurulunca incelenip karara bağlanıp bağlanamayacağı olduğu ifade edilmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu, Anayasanın 11 inci maddesinde yer alan, *"Anayasa hükümlerinin yasama, yürütme ve yargı organlarıyla idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kuralları*

---

[65] YSK Kararı 1999/371 (Bahattin ŞEKER Kararı).

olduğu" hükmünden hareketle, Anayasada yer alan seçilme yeterliliğine ilişkin hususlarla ilgili iddia ve itirazların, **yasalarla belirli süresine bakılmaksızın ve seçim sonuçlarının kesinleşmesinden sonra dahi,** Anayasanın 79 uncu maddesinin verdiği görev ve süre yönünden de olsa, yasalarla sınırlandırılması mümkün bulunmayan Anayasaya aykırılık hali sebebiyle, Yüksek Seçim Kurulunca incelenip karara bağlanmasının zorunlu bulunduğuna karar vermiştir.

Ancak bu kararlara muhalif kalanlar, karşı oy yazılarında şu noktalarda ayrıldıklarını belirtmektedirler;

- 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 130 uncu maddesinin 1 inci fıkrasının 6 ncı bendinde; bir kişinin seçilme yeterliliğine sahip olmadığı veya kendilerine tutanak verilenlerin seçilmediğine ilişkin itirazların, seçilenlere verilecek tutanağın düzenlenmesinden sonraki üçüncü gün Saat: 17.00'ye kadar yapılabileceği hükme bağlanarak süre ile sınırlı tutulmuştur. Aynı maddenin 2 nci fıkrasında olağanüstü itirazların dahi her zaman ileri sürülebileceği kabul edilmemiş ve süre ile sınırlandırılmıştır.

- 130 uncu maddenin 4 ncü fıkrasında, adaylığın kesinleşmesinden sonra, adayın Türk olmadığına, yaşının kanunda gösterilenden küçük olduğuna, okur - yazar olmadığı veya seçilme yeterliliğini kaybettiren bir mahkumiyeti bulunduğuna ilişkin iddialar dışındaki nedenlerle adaylara itiraz olunamayacağı, bu hükmün olağanüstü itirazlar için de geçerli olduğu açıkça belirtilmiştir.

- Anayasasının 76 ncı maddesinde sayılan seçilme yeterliliğine ilişkin hükümlerin bir kısmının sayılarak yasaya konulmuş olması, askerlik yapmamış kişinin bu madde kapsamına alınmamış olması karşısında ve yasanın sistematiği içinde değerlendirildiğinde askerlik hizmetini yapmamış kişinin seçilmesi durumunda, seçimine süresinde itiraz vaki olmamış ise,

sonradan yapılan başvurunun Yüksek Seçim Kurulu'nca incelenmesi mümkün olamaz.

- Anayasanın 76 ncı maddesindeki seçilme yeterliliğine ilişkin hükümlerin hepsini tam kanunsuzluk kapsamı içine alarak bu tür iddiaların her zaman incelenebileceğine karar vermek, yasanın açık hükmüne ve seçim hukukunun özelliğine ters düşmektedir.

Burada Anayasa hükmüyle kanun hükmü arasında bir çelişki ortaya çıkmakta ve bu çelişki yine "üstün norm" olan anayasa hükmüyle (Any. md. 11) giderilmektedir. Yapılması gereken; kanunun anayasaya uygun hale getirilmesidir; eğer kanunda yer almayan söz konusu seçilme engeli bir engel olarak görülmüyorsa, o takdirde anayasa değişikliği yapmak suretiyle anayasadan çıkarılmasıdır.

F. Kamu Hizmetlerinden Yasaklanmış Olmak

Milleti temsil eden vekillerin, toplumun genel çıkarları konusunda karar verecek olmaları ve gerektiği durumda toplumun uyacağı kuralları koyacak olmaları, onların herkesten önce hukuk kurallarına uyan kişiler olmasını zorunlu kılar. Bu nedenle, genelde kamu hizmetlerinden yasaklanmış olmak milletvekili seçilme engellerinden sayılmaktadır[66].

765 Sayılı eski Türk Ceza Kanunu'nun kamu hizmetlerinden yasaklılığa ilişkin olarak 20, 31, 33, 34 ve 35 inci maddelerindeki düzenlemeleri, 5237 Sayılı yeni Türk Ceza Kanununun 53 ncü maddesindeki düzenlemeyle önemli değişikliğe uğramıştır.

Buna göre, suç işleyen herkes hak kullanmaktan mahrum bırakılmaz. Hak mahrumiyeti için işlenen suçun kasıtlı bir suç olması, yani taksirle işlenmiş bir suç olmaması ve suç neticesinde hapis cezasına mahkûm edilmesi gerekir. Adli para cezasına mahkûmiyet durumunda da hak

---

[66] Oya ARASLI: Adaylık Kavramı ve Türkiye' de Milletvekili Adaylığı, a.g.e., 47.

mahrumiyeti söz konusu olmaz. Böylece, kasıtlı bir suç işleyip de hapis cezasına mahkûm edilen kimse maddede sayılan hakları kullanmaktan mahrum bırakılır.

Eski Türk Ceza Kanunu bazı haklardan mahrumiyeti ömür boyu mahrumiyet olarak kabul etmiş ve bunların ancak memnu hakların iadesi muhakemesi sonucunda mahkemece kaldırılabileceğini öngörmüştü. Yeni Türk Ceza Kanunu ise, isabetli olarak bunların ancak cezanın infazı süresince geçerli olacağını, infaz bitince kural olarak hak mahrumiyetlerinin de sona ereceğini kabul etmiştir. Burada cezalandırmakla güdülen asıl amacın, *"işlediği suçtan dolayı kişinin etkin pişmanlık duymasını sağlayarak tekrar topluma kazandırılması"* olduğundan hareketle, suça bağlı hak mahrumiyetlerinin de belli bir süreyle sınırlandırılması yoluna gidilmiştir. Böylece, kişi mahkum olduğu cezanın infazının gereklerine uygun davranarak bunun tamamlanmasıyla kendisinin tekrar güven duyulan bir kişi olduğu konusunda topluma da bir mesaj verecektir[67].

İki kanun arasındaki dikkati çeken bir diğer fark da, söz konusu tedbirlerin niteliğinden kaynaklanmaktadır. Eski Türk Ceza Kanunu'nda kamu hizmetlerinden yasaklılık bir fer'i ceza olarak düzenlenmişti. Oysa Yeni Türk Ceza Kanunu açısından belli hakları kullanmaktan mahrum bırakılma bir güvenlik tedbiridir[68].

5237 Sayılı yeni Türk Ceza Kanunu'nun 53 üncü maddesinde aşağıdaki tedbirlere yer verilmiştir;

1. Sürekli, süreli ve geçici bir kamu görevinin üstlenilmesinden; bu kapsamda, TBMM üyeliğinden veya devlet, il, belediye, köy veya bunların denetim ve gözetimi altında bulunan kurum ve kuruluşlarca verilen, atamaya

---

[67] Veli ÖZBEK: Açıklamalı-Gerekçeli-İçtihatlı Yeni Türk Ceza Kanunu (Madde 1-75) C. 1, (Ankara, 2005), 394.
[68] Veli ÖZBEK: Açıklamalı-Gerekçeli-İçtihatlı Yeni Türk Ceza Kanunu (Madde 1-75) C. 1, a.g.e., 395.

veya seçime tabi bütün memuriyet ve hizmetlerde istihdam edilmekten mahrum bırakılma düzenlenmiştir.

Eski Türk Ceza Kanununda md. 20, 31 ve 35'de kamu hizmetlerinden yasaklılık başlığı altında benzer hükümlere yer verilmişti. Eski Türk Ceza Kanunu açısından md. 31 anlamında kamu hizmetlerinden yasaklılık, beş seneden fazla ağır hapse mahkumiyet, müebbeden ve üç seneden beş seneye kadar ağır hapse mahkumiyet halinde cezayla orantılı bir süreyle söz konusu olabilmektedir. Eski Türk Ceza Kanunu md. 35'de yaptırım belirli suçlar ile sınırlanmıştı. Yeni Türk Ceza Kanunu ise, kasten işlenen suçlardan dolayı hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkum edilen herkes için kamu görevinin üstlenilmesinin yasaklanmasını mümkün kılmaktadır. Yeni kanun suç tipi ya da hürriyeti bağlayıcı cezanın süresi bakımından bir sınırlama getirmemiştir.

2. Seçme ve seçilme ehliyetinden ve diğer siyasi hakları kullanmaktan men. Eski Türk Ceza Kanunu md. 20'de bu husus bir ceza olarak düzenlenmişti. Yeni Türk Ceza Kanununda ise, bir güvenlik tedbiri olarak yer almıştır.

3. Velayet hakkından, vesayet ve kayyımlığa ait bir hizmette bulunmaktan men.

4. Vakıf, dernek, sendika, şirket, kooperatif ve siyasi parti tüzel kişiliklerinin yöneticisi veya denetçisi olmaktan men.

5. Kamu kurumu veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşunun iznine tabi bir meslek veya sanatı kendi sorumluluğunda icra etmek.

Kanunun 53. maddesi ile, suç işlemenin sonucu olarak, uğranılan hak kayıpları yeni bir düzenlemeye kavuşturulmuştur. Kararı veren mahkeme veya hakim, mahkumiyete bağlı olarak, bazı hakları kullanma yönünden yasaklara, hak mahrumiyetlerine karar verebilecektir.

Türk Ceza Kanunu'nun 53 ncü maddesi ile getirilen düzenlemeye uygun olarak, özel kanunlarda düzenlenen hak mahrumiyetlerinin ortadan

kaldırılması gerekmektedir. Mahkeme kararında, hükümlünün hangi haklarından mahrum bırakıldığını ve süresini belirleyecektir. Sürenin geçmesinden sonra, hak mahrumiyeti, mahkemece verilecek bir karara gerek kalmadan, cezanın çekildiğinin tespiti ile kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Getirilen yenilikle, kanunsuz suç ve ceza olmaz kuralının doğal bir sonucu olarak, cezasını çekmiş bulunan kişinin, haksız engellemelerle karşılaşmadan, yeniden toplum içinde yer alması sağlanacaktır.

G. Seçilmeye Engel Olan Suç İşleme ve Ceza Alma

Anayasanın 76 ncı maddesi ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11 inci maddesinde milletvekili seçilme yeterliliğini ortadan kaldıracak suç ve ceza türleri ve süreleri yer almıştır.

76 ncı maddede *"… taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar;"* denilmek suretiyle hükmolunan cezanın türü ve süresi belirtilmiştir. Maddeye göre, taksirli suçlardan dolayı alınan cezalar, süre hesabında dikkate alınmamaktadır. Bunun dışındaki suçlardan hapis cezalarının toplamı bir yılı geçerse, seçilme yeterliliği ortadan kalkmaktadır. Cezanın bir defada bir yıldan fazla olması veya bir suç için bir yıldan fazla olması gerekmez. Taksirli suçlar dışındaki suçlardan dolayı *"toplamı"* bir yıl ve daha fazla süreli *"hapis"* cezası olması seçilme yeterliliğini sona erdirmektedir[69].

Maddenin devam eden cümlesinde *"zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, devlet sırlarını açığa vurma,* ***(Değişik: 27.12.2002 – 4777/1 md.)*** *terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili*

[69] Erdal ONAR: "1982 Anayasasında Milletvekilliğinin Düşmesi", (Ankara: Anayasa Yargısı Dergisi, 1997), C. 14, 415; Kemal GÖZLER: Anayasa Hukukuna Giriş, Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 268.

seçilemezler." demek suretiyle özelliği olan bazı suçların sayıldığı görülmektedir.

Sayılan suçlardan bazıları *"yüz kızartıcı"* olarak belirtilmiştir. Günümüzde ileri ve modern suç ve ceza politikasına ve özellikle cezaların şahsiliği ilkesine de uygun düşmeyen *"yüz kızartıcı suç kavramı"* mevzuatımızın bir bölümünde yer almasına rağmen, niteliği tam olarak tespit edilememiştir[70]. TOROSLU'nun belirttiği gibi, suçlar Türk Ceza Kanunu'nda ayrı bir şekilde *"yüz kızartıcı"* olarak kategorize edilmemiştir. Böyle bir sınıflandırma *"suç"*un özelliği gereği mümkün değildir. Zira bir fiilin suç olmasının arkasında yatan neden, o fiilin toplum tarafından kabul edilmemesidir. Toplumun kabul etmediği bir fiil zaten yüz kızartıcıdır. Dolayısıyla suçları *"yüz kızartıcı"* olan-olmayan diye ayırmak mümkün değildir[71].

Maddede yer alan *"gibi"* kelimesiyle, *"yüz kızartıcı"* olarak sayılanların dışında da suçların varlığından söz edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Ancak, "gibi" kelimesiyle kanun koyucunun neyi anlatmak istediği, tartışmaları da beraberinde getirmiş, bu durum mahkeme kararlarına ve Yüksek Seçim Kurulu kararlarına da yansımıştır.

Danıştay kararlarında, yüz kızartıcı suçların sayılanlarla sınırlı olmadığını, *"gibi"* sözcüğünün, bu suçları genişletmeye imkan verdiğini ifade etmektedir. Danıştay bir kararında *"Kanun koyucu bu düzenleme ile yalnız unsurları ve oluş biçimleri yönünden benzeyen suçları değil, niteliği itibariyle yüz kızartıcı olan bütün suçları amaçlamaktadır"*[72] demektedir. Danıştay aynı yöndeki görüşünü bir başka kararında, *"...buradaki (gibi) sözcüğünün bu*

---

[70] M. Muhtar ÇAĞLAYAN: "Yüz Kızartıcı Suç Üzerine Bir İnceleme ve Önerimiz", Adalet Dergisi, (Ankara: 1977), Y. 68, S. 2, 36; Faruk EREM: "Yüz kızartıcı Suç Kavramı", Ankara Barosu Dergisi, (Ankara: 1976), Y. 33, S. 2, 172; Erol ALPAR: "657 Sayılı Devlet Memurları Kanununda 48/A-5 Maddesinde Yer alan Yüz Kızartıcı Suçların Kapsamı ve Sınırı", Türk İdare Dergisi, (Y. Haziran 1991), S. 391, 67; Faruk BİLİR: Türkiye'de Milletvekilliği ve Milletvekilliğinin Sona Ermesi, (Ankara: 2001), 43-44.

[71] Nevzat TOROSLU: "Yüz Kızartıcı Suçlar", Denetim, Y. 6, S. 73, (Ocak-Şubat 1992), 20-22.

[72] Danıştay 5. Dairesi, 17.3.1986 tarihli, E. 1985/953, K. 1986/308 Sayılı Kararı.

suçlar dışında kalan zina, iffete saldırı, küçükleri baştan çıkarma, fuhşiyata tahrik vs. gibi suçları da yüz kızartıcı suçlardan sayma olanağı verdiği" şeklinde yorumlayarak ifade etmiştir[73].

Yargıtay 1 inci Ceza Dairesi, 1990 yılında kaçakçılık suçuna ilişkin vermiş olduğu bir kararda, söz konusu suçun *"yüz kızartıcı"* suçlardan sayıldığına ilişkin bir ceza hukuku kuralı bulunmadığını ve bu suçlara benzetilmek suretiyle de, *"yüz kızartıcı suç"* sayılamayacağını belirtmiştir[74].

Yargıtay Ceza Genel Kurulu da verdiği bir kararda bu hususu ayrıntılı olarak ele alarak açıklık getirmeye çalışmıştır;

> *"... "gibi" sözcüğü, benzetme edatı olup maddede örnek olarak sayılan suçların dışındaki yüz kızartıcı suçların da, sayılan suçlara ilavesi gerektiğini belirtmek amacıyla kullanılmıştır. … Toplumun yapısına göre zaman zaman değişikliğe uğrayan bu suçların tek tek sayılması da olanaksızdır. … Yüz kızartıcı suçlar, ahlâk düzeninin çok şiddetle reddettiği toplumun çok büyük ahlâki tepkiler gösterdiği suçlardır"[75].*

Yüksek Seçim Kurulu'nun daha önceleri Danıştay'la aynı yönde kararlar verdiği[76], son yıllardaki kararlarında ise, bu görüşünden uzaklaştığı görülmektedir. 1984 yılında vermiş olduğu bir kararında;

> *"Maddedeki (gibi) sözcüğünün tadadi mi yoksa tahdidi mi olduğunun açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Hemen ilave edelim ki, kanunlarımızda yüz kızartıcı mahiyetteki bütün suçların bir madde içinde gösterilmesi, gerek kanun tekniği bakımından, gerekse*

---

[73] Danıştay 10. Dairenin 29.12.1986 gün, E. 1986/1946,K.1986/ 2547 sayılı Kararı, Danıştay Dergisi Y. 17 S. 66-67,1987, s. 445.
[74] Yargıtay 1 inci Ceza Dairesinin, 15.11.1990 tarih ve E. 1990/1961, K. 1990/2851 Sayılı Kararı.
[75] Yargıtay Ceza Genel Kurulunun, 2.7.1996 tarih ve E. 1996/3-144, K. 1996/171 Sayılı Kararı., YKD, C. 22, Ekim 1996, S. 10, s. 1633-1639.
[76] YSK İlke Kararları, Kasım 1962- Şubat 1964 Dönemi, (Ankara: 1964), 139-140; YSK Kararları, 1973 Yılı, (Ankara: 1974), 502-503: YSK Kararları, 1974 Yılı, (Ankara: 1976), 12-14, 91-93.

suçlar objektif ölçütler karşısında değişik değerlendirmelere konu olabileceklerinden mümkün değildir. O sebeple gibi sözcüğü konularak maddeye geniş bir uygulama alanı bırakılmak istenmiştir. Nitekim Kurulumuzun 26.11.1963 gün ve 458, 24.12.1973 gün ve 2461, 1.1.1974 gün ve 391 sayılı kararlarında da (gibi) sözcüğünün tahdidi olmadığı ciheti vurgulandıktan sonra "bir suçun yüz kızartıcı olup olmadığını belli etmede kullanılacak ölçü, o suçun kendi unsurları bakımından yüz kızartıcı olup olmadığıdır" denilmiştir. Yine Kurulumuz geçmişte zina suçunu da yüz kızartıcı bir suç olarak kabul etmiştir. O halde bütün bunlardan çıkartılacak sonuç maddedeki (gibi) sözcüğünün tadadi mahiyette bulunduğudur."[77]

şeklindeki görüşünün, 1985 yılında verdiği aşağıdaki kararıyla değiştiğini ortaya koymuştur.

"... ne Türk Ceza Kanunu ne de ceza doktrini, suçları "yüz kızartıcı olanlar" ve "yüz kızartıcı olmayanlar" biçiminde değerlendirmeye ve tasnife tabi tutmuştur. 2839 sayılı Kanun da dahil bir çok yasada rastlanan bu tür değerlendirme, yasa koyucunun, o yasanın düzenleme alanına giren konunun hususiyeti itibariyle bazı suçlara atfettiği özel önemden ve gösterdiği duyarlılıktan ileri gelmektedir. Bir suçun yüz kızartıcı olup olmaması zamana, topluma ve kişisel telâkkilere göre değişen ve tamamen sübjektif ölçüler içinde kalan bir keyfiyettir. Aslında Devlet ve Millet iradesine, yasal düzene ve uyulması zorunlu kurallara karşı direnişi ifade eden her suçun, az ya da çok bir yüz kızartıcı vasfı vardır. O halde, belli ve bilimsel kritere dayanmayan ve bu denli değişkenlik arz eden, tamamen izafi ölçüler içinde kalan ve fertlerin hukukuna geniş ölçüde

[77] YSK Kararı 1984/11, YSK Kararları 1984 Yılı (Ankara: 1985), 36-37.

etkili olan bir konuda yasa koyucunun, uygulamaya geniş değerlendirme ve takdir hakkı tanıdığını kabule imkan yoktur."[78]

Bu konudaki kararlarını aynı yönde daha sonraki dönemlerde de verdiği görülmektedir[79].

*"Yüz kızartıcı suç"*ların sadece mevzuatta sayılanlardan mı ibaret olduğu, yoksa bunların örnek olarak mı sayıldıkları, dolayısıyla bunların dışında başka bazı suçları da *"yüz kızartıcı suç"* olarak değerlendirmenin mümkün olup olmadığı konusunda doktrinde de iki görüş bulunmaktadır.

Bunlardan birincisini savunanlar, *"yüz kızartıcı suç"* kavramı hukuk sisteminden çıkarılıncaya kadar, Anayasa ve ilgili kanun maddelerinde sayılmayan başka suçların yüz kızartıcı olarak kabul edilmemesi ve bu suçların sayılanlardan ibaret olduğunun kabulü ve *"gibi yüz kızartıcı suçlar"* ifadesinden, *"sadece bu nevi yüz kızartıcı suçlar"*ın anlaşılması gerektiği ileri sürmektedirler[80].

İkinci görüş sahipleri ise, açık dille yazıldıkları varsayılan kanun metinlerinin her şeyden önce dilbilgisi ve dilbilim araçlarına başvurularak

---

[78] YSK Kararı 1985/76, YSK Kararları (Ankara: 1986), 23.-24.

[79] *"Eğer yasa koyucu sayılanlar dışında yüz kızartıcı suç düşünseydi suçun adı yazılarak yasada sayılan suçlara ekleme yapılması gerekirdi. Bu suçları sayılanlar dışında genişleterek hakimin takdirine göre yeni 'yüz kızartıcı' suçlar listesi oluşturmak Ceza Hukukunun 'kanunsuz suç ve ceza olmaz' kuralına uygun düşmez. Yüz kızartıcı suçların saptanmasını hakimin takdirine bırakmak, ülke düzeyinde objektif ölçütler kullanılarak objektif uygulama birliğini sağlanmasını olanaksız kılar. Bu nedenle, şikayet olunana verilen ceza ile ilgili ırza geçme suçunu niteliği itibariyle sözü edilen maddede sayılan suçlar gibi 'yüz kızartıcı' olarak değerlendirmeye böyle bir değerlendirme ile bent kapsamını genişletmeye imkan bulunmamaktadır"*. ; YSK Kararı 1997/158, YSK İlke Kararları 1995-1996-1997 Yılları, 389-392; Benzer kararları için bkz. (YSK Kararı 1987/109, YSK Kararları 1986-1987 Yılları (Ankara: 1989), 156-160; YSK Kararı 1989/1429, YSK İlke Kararları 1988-1989-1990 Yılları (Ankara: 1991), 231-234; YSK Kararı 1990/141, YSK İlke Kararları 1988-1989-1990 Yılları (Ankara: 1991), 326-329; YSK Kararı 1992/88, YSK Kararları 1991-1992 Yılları (Ankara: 1993), 198-199; YSK Kararı 1995/116, YSK İlke Kararları 1995-1996-1997 Yılları (Ankara: 1999), 37-38).

[80] Nevzat TOROSLU: "Ertelenmiş Mahkumiyetin Memuriyete Etkisi", (Konya: Prof Dr. Jale G. AKİPEK'e Armağan, 1991), 100; Erol ALPAR: "657 Sayılı Devlet Memurları Kanununda 48/A-5 Maddesinde Yer alan Yüz Kızartıcı Suçların Kapsamı ve Sınırı", a.g.m., 39-74, dipnot 1'den, Erdal ONAR: "1982 Anayasasında Milletvekilliğinin Düşmesi", a.g.m., 420; Eralp ÖZGEN - Selahattin KEYMAN - Nevzat TOROSLU, Hukuk Fakültesi Dekanlığınca 5.1.1981 tarih ve 971 S. Yazı ile istenilmesi üzerine sundukları tarihsiz üç sayfalık görüş. s. 1-3.

yorumlanmaları gerektiğini[81], *"gibi"* kelimesinin benzetme bağlacı olduğunu, söz konusu kelimenin Türkçe'de anlamının değişikliğe uğramadığı da dikkate alındığında, sayılan suçlara benzer nitelikteki suçların da *"yüz kızartıcı suç"* olarak değerlendirilmesi gerektiğini iddia etmişlerdir[82].

Ceza hukukunda kıyasın yasak olmasından hareketle, doktrindeki tartışmalarda ve mahkeme kararlarında ağırlıklı görüşün, ceza hukukuna ilişkin hükümlerin yorumlanmasında *"dar yoruma"* gidilmesi ve sayılanların dışında başka suçların da bu kapsama sokulmaması gerektiği yönünde olduğu görülmektedir. Yüksek Seçim Kurulu'nun kararları da bu doğrultudadır;

> *"Verilen mahkumiyet kararı Af Kanunu ile ortadan kalkmış ve hükümlülüğe esas alınan cebri, şiddet, fuhuş maksadıyla zorla götürüp satmak suçu; nitelik itibarıyla 2839 Sayılı Kanun'un 11. maddesinde sözü edilen suçlar gibi "yüz kızartıcı" olarak değerlendirme ile bent kapsamını genişletmeye imkan olmadığından, seçilmeye engel bir durumdan söz edilemez."*[83].

Anayasanın 76/2 nci maddesinde özelliği olan suçlardan bir kısmı sayılmış ve bunlardan hüküm giyenlerin *"affa uğramış olsalar bile"* milletvekili seçilemeyecekleri belirtilmiştir. Anayasadaki söz konusu fıkra, 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu 11 inci maddesinde daha ayrıntılı ve açık olarak ifade edilmiştir. İlave olarak Türk Ceza Kanunda yer alan bazı suçlardan mahkum olanların da milletvekili olamayacakları hüküm altına alınmıştır. Türk Ceza Kanunun değişmesiyle birlikte Milletvekili Seçimi Kanununda geçen söz konusu maddelerin de ele alınarak değiştirilmesi kaçınılmazdır.

---

[81] Sulhi DÖNMEZER - Sahir ERMAN: Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, (İstanbul: 1997), C. I, 187; Faruk EREM - Ahmet DANIŞMAN - M.Emin ARTUK: Ceza Hukuku, Genel Hükümler, (Ankara: 1997), 114.

[82] ALPAR, s. 72.

[83] YSK Kararı 1999/2267, Mahmut TANDOĞAN: Siyasi Partiler ve Seçim Kanunları İle Yüksek Seçim Kurulu Karar Özetleri, a.g.e., 204; Benzer kararlar için bkz. (YSK Kararı 1995/116; YSK Kararı 1995/92; YSK Kararı 1997/158, YSK İlke Kararları 1995-1996-1997 Yılları, 30-32; 37-38; 389-392).

Ayrıca Anayasa ve kanunun ilgili maddesindeki *"affa uğramış olsalar bile"* kavramı hususunda küçük de olsa bir tartışma mevcuttur.

Prof. Dr. İbrahim KABOĞLU ve Prof. Dr. Zafer GÖREN, Anayasa'nın 76 ncı maddesinin milletvekili seçilme yeterliliğini hükme bağladığını, maddenin 2 nci fıkrasına göre, bir yıldan fazla ağır hapis cezasına çarptırılmış olanların, affa uğramış olsalar dahi milletvekili seçilemeyeceklerini, seçilirse Anayasa'nın çiğnenmiş olacağını ve bu durumda olan milletvekillerinin milletvekilliğinin tartışmalı hal alacağını ileri sürmektedirler. Bununla birlikte Prof. Dr. Erdoğan TEZİÇ ve Prof. Dr. Kayıhan İÇEL ise, söz konusu fıkrada yer alan "*...bir yıl ve daha fazla hapis ve ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar;"* cümlesinin noktalı virgülle bittiğini, cümlenin daha sonra, zimmet, ihtilas, rüşvet gibi yüz kızartıcı suçları sıraladığını ve "bu suçlardan" hüküm giymiş olanların affa uğramış olsalar dahi milletvekili seçilemeyeceklerini hükme bağladığını; noktalı virgülden önceki bölümde sıralanan suçlardan hüküm giyen ve aftan yararlanarak tahliye olanların milletvekili seçilmelerinde mevzuata aykırı bir durum bulunmadığını; Anayasanın 76 ncı maddesinin dil bilim kurallarına göre de böyle yorumlanması gerektiğini ileri sürmüşlerdir[84] ki, kanımızca bu görüş yerindedir.

Sonuç olarak, Anayasa ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu, milletvekili seçilmeye engel hüküm giyme hallerini iki grupta düzenlemişlerdir. Birinci grupta, hükmolunan ceza; ikinci grupta ise suçun türü dikkate alınmıştır. Bu bağlamda taksirli suçlar hariç olmak üzere toplam bir yıl veya daha fazla hapis cezası ile, süresi ne olursa olsun ağır hapis cezası milletvekili seçilmeye engeldir. Bir başka ifadeyle, burada hapis cezasında belli bir süre aranırken, ağır hapis cezasında belli süre aranmamaktadır. Aynı şekilde, maddede sayılan suçlardan hüküm giyme hallerinde, verilen cezanın

[84] 24.11.1999 tarihli Sabah Gazetesi, http://arsiv.sabah.com.tr/1999/11/24/p03.html.

türüne, süresine ve affedilmiş olup olmamasına bakılmaksızın milletvekili seçilme hakkı kaybedilmektedir[85].

Anayasa ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun, belirlediği söz konusu suçlara ayrı bir önem verdiği ve dolayısıyla bu suçları işleyenlerin affa uğrasalar bile milletvekili seçilmelerini istemediği anlaşılmaktadır[86]. Bir başka deyişle, metinde yer alan *"affa uğramış olsalar bile"* ifadesiyle sayılan suçlar kastedilmiştir. 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11 nci maddesinin (f) fıkrasında *"affa uğramış olsalar bile"* ifadesi noktalı virgülle sona ermekte ve daha sonra söz konusu suçlar tek tek sıralanmaktadır. Bu suçların dışında olup da, maddenin ilk kısmında belirtilen, toplamı bir yıl veya daha fazla olan hapis cezası ile süresi ne olursa olsun ağır hapis cezasına mahkum olanların affa uğramaları halinde milletvekili seçilmelerine engel bir durum bulunmamaktadır. Zaten Yüksek Seçim Kurulu bu konuda oldukça çok ve açık kararlar vererek yerleşik bir içtihat oluşturmuştur;

> *"Adam öldürme suçundan dolayı verilen ağır hapis cezası 1803 Sayılı Af Kanununun 7/B maddesi ile kaldırılmış bulunması ve suçun 2839 Sayılı Kanunun 11/f fıkrasındaki 1-2-3-4. bentlerinde belirtilen suçlardan olmaması nedeniyle, seçilmeye engel değildir."*[87]

Dolayısıyla maddede sayılan suçların dışında, belirtilen sürede hapis cezası ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanların, affa uğramış olmaları halinde milletvekili seçilmelerine engel bir durum yoktur.

---

[85] Erdal ONAR: "1982 Anayasasında Milletvekilliğinin Düşmesi", a.g.m., 414.
[86] Erdal ONAR: "1982 Anayasasında Milletvekilliğinin Düşmesi", a.g.m., 426.
[87] YSK Kararı 1999/1553, Mahmut TANDOĞAN: Siyasi Partiler ve Seçim Kanunları İle Yüksek Seçim Kurulu Karar Özetleri, a.g.e., 204; Benzer kararları için bkz. (YSK Kararı 1995/164, YSK İlke Kararları 1995-1996-1997 Yılları (Ankara: 1999), 52; YSK Kararı 1990/55, YSK Kararı 1990/161, YSK Kararı 1990/224, YSK İlke Kararları 1988-1989-1990 Yılları (Ankara: 1991), 303-304; 331-333; 352-353).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÜKSEK SEÇİM KURULU KARARLARININ

DEMOKRATİK SEÇİM İLKELERİ KARŞISINDAKİ DURUMU

I. GENEL OLARAK

"Milletvekili seçilme yeterliliği" başlığını taşıyan Anayasa'nın 76 ncı, 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun "Seçilme Yeterliği" başlığını taşıyan 10 uncu ve "Milletvekili Seçilemeyecek Olanlar" başlığını taşıyan 11 inci maddeleri ve diğer kanunlarda ifade edilen; *"Türk vatandaşı olmama, yaşın kanunda öngörülenden küçük olması, en az ilkokul mezunu olmama, kısıtlı olma, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olma, kamu hizmetlerinden yasaklanmış olma, seçilmeye engel olan suç işleme ve ceza almış olma"* şartlarının varlığı seçilmeye engel oluşturur. Söz konusu şartlar, daha önce de belirtildiği gibi, seçim hukukunda **"tam kanunsuzluk"** hali olarak tanımlanmaktadır.

Tam kanunsuzluk halleri herhangi bir ihbar, itiraz ve şikâyete ve de bir süreye bağlı olmaksızın, seçim öncesinde, sırasında veya sonrasında değerlendirilmesi gereken hallerdendir. Dolayısıyla her olayın, tam kanunsuzluk halini oluşturup oluşturmadığını ve seçim sonuçlarına etkili olup olmadığını Yüksek Seçim Kurulu tespit edecektir. Ayrıca Yüksek Seçim Kurulu, "tam kanunsuzluk" hallerinin varlığı durumunda itiraz veya şikâyet olmadan resen inceleme yapmakla görevlidir. Resen inceleme yapılan bir konuda süre sınırlaması da söz konusu değildir. Yüksek Seçim Kurulu bu durumu 2173 Sayılı İlke Kararıyla da *"Kanunsuzluk ve tam kanunsuzluk halleri; iddia ve itirazların süresine bakılmaksızın ve seçimlerin kesinleşmesinden sonra dahi, TC Anayasası'nın verdiği görev sebebiyle Yüksek Seçim Kurulu'nca her zaman ele alınıp karara bağlanabilir"* şeklinde açıkça ortaya koymuştur.

Daha önce de vurgulandığı üzere gerek anayasa ve gerekse diğer kanunlarla verilen *"seçim sonrasında, seçim konularıyla ilgili yolsuzlukların, şikâyet ve itirazların Yüksek Seçim Kurulu tarafından incelenip kesin karara bağlanması görevi"* özellikle **"tam kanunsuzluk"** halleri ile ilgilidir. Tam kanunsuzluk halleri seçimlerin dürüstlüğü ilkesini ortadan kaldıracak boyuttaki yolsuzlukları kapsamaktadır. Tam kanunsuzluk yapıldığını ihbar, şikâyet, itiraz, olağanüstü itiraz yollarından biriyle ya da kendiliğinden öğrenen Yüksek Seçim Kurulu'nun hiçbir süreye bağlı olmadan, seçim öncesinde, sırasında veya sonrasında iddiayı, iddianın doğruluğunu, gerekirse delillerini de araştırıp toplayarak, inceleyip değerlendirmesi ve sonuca bağlaması zorunludur. Çünkü, yapısında yolsuzluk bulunan hiçbir seçim, meşruiyet temeline oturtulamaz. Yüksek Seçim Kurulu'nun kurulduğu günden bu yana verdiği ilke kararlarıyla oluşturduğu *"Seçim Hukuku"*nun gereği de budur. Bu nedenle yolsuzluğa ilişkin her iddiayı açıklığa kavuşturmak Yüksek Seçim Kurulu'nun görevidir.

Yüksek Seçim Kurulu anayasal düzende yer almasından günümüze kadar, "tam kanunsuzluk" olarak kabul edilen seçilme engellerine ilişkin birçok karar almıştır. Aldığı kararların büyük bir kısmı tutarlı ve sürekli olmuştur. Bununla birlikte, özellikle milletvekili seçimlerinde seçilme engelleriyle ilgili verdiği bazı kararlarla demokratik seçim ilkeleri üzerinde tartışma yaratmıştır. Hukuk adamları ve siyasetçiler arasında ve toplumun değişik kesimlerinde, bağımsızlığı ve tarafsızlığını gölgeleyecek biçimde olağanüstü tartışmalara neden olmuş, zaman zaman hukukilikten uzaklaştığı, siyasileştiği eleştirilerine maruz kalmıştır[1].

Çalışmamızın devamında, Yüksek Seçim Kurulu'nun resen, itiraz veya şikayet üzerine "tam kanunsuzluk" olarak kabul ettiği ya da bu maksatla yapılan başvuruları "tam kanunsuzluk" olmadığını ileri sürerek verdiği tartışma yaratan birçok kararından özellik arz eden bazıları ele alınacak, söz konusu kararlarda tartışmaya neden olan hususlar ortaya konacaktır.

---

[1] Celal ÜLGEN, "Yüksek Siyaset Kurumu", Cumhuriyet Gazetesi (01 Ocak 2003).

II. FEHMİ IŞIKLAR KARARI (YSK KARARI, 1988/311)

Fehmi IŞIKLAR 29 Kasım 1987 tarihindeki 18 inci dönem milletvekili seçimlerinde, Sosyaldemokrat Halkçı Parti'den Bursa 1 numaralı seçim çevresinden birinci sırada aday gösterilerek, milletvekili seçilmiştir.

Fehmi IŞIKLAR hakkında, ne milletvekili adaylarının geçici ve daha sonraki kesin ilanı üzerine, ne de milletvekili seçildikten sonra (2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 37 nci maddesi gereği olarak radyo ve televizyon ile Resmi Gazetede yapılan ilan ve yayınlarda) adaylığına veya milletvekilliği tutanağına yapılmış bir itiraz bulunmaktadır.

Ancak, Adalet Bakanlığı tarafından 22.11.1988 tarihinde, alınan bir duyuma ve bununla ilgili belge ve bilgilere işaret edilerek, 18 nci Dönem Bursa Milletvekili Ahmet Fehmi IŞIKLAR'ın; Bakırköy 2. Asliye Ceza Mahkemesinin 03.07.1981 gün ve 1980/440-1981/311 Sayılı kararıyla 6 ay hapis ve 500 lira ağır para cezasına; İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesinin 28.12.1982 gün ve 1982/461-1982/690 Sayılı kararıyla 6 ay hapis ve 100 lira ağır para cezasına; Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesinin 16.10.1980 gün ve 1980/51-1980/261 Sayılı kararıyla 1 yıl hapis ve 500 lira ağır para cezasına kesin hüküm giyerek, bu cezaların içtima ettirilmesi sonunda toplam 1 yıl 12 ay hapis ve 600 lira ağır para cezası olarak belirlenen cezanın 1.8.1979-22.8.1979 ve 24.11.1983-24.7.1984 tarihleri arasında infaz edildiği ve ayrıca İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesinin 23.1.1980 gün ve 619-3 Sayılı kararı ile 16 gün hapis cezasına hüküm giydiğinin anlaşıldığı belirtilerek, bu durumun 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11 inci maddesi gereğince incelenmesi ve sonucundan bilgi verilmesi Yüksek Seçim Kurulu'ndan istenmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu da bu konuda detaylı bir değerlendirme yaparak 26.12.1988 tarihinde kararını vermiştir. Yüksek Seçim Kurulu yaptığı bu

değerlendirmede seçim mevzuatında yer alan aşağıdaki hususlara da değinmiş ve bir ilke kararı oluşturmaya çalışmıştır.

Bilindiği gibi, Anayasa'nın 76 ncı maddesi ile 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 11 inci maddesinde sayılan diğer nedenler yanında, **"taksirli suçlar hariç, toplam bir yıl veya daha fazla hapis cezasına hüküm giymek"**, milletvekili seçilmeye engel olarak sayılmıştır.

Milletvekili seçilebilmek için gerekli nitelikler ve milletvekili seçilmeye engeller, milletvekili seçilme yeterliği düzenleyen Anayasa'nın 76 ncı maddesi ile 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11 nci maddesinde ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. Sözü edilen maddelerde yer alan niteliklere sahip olmayanlar ile engelleri bulunanlar, milletvekili seçilmeyecekleri için milletvekili adayı da olamazlar. Bu nedenle adaylar, hem 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu uyarınca siyasi parti ön seçimlerinden önce aday adayı sıfatıyla, hem de 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu hükümleri gereğince milletvekili adayları olarak önce geçici liste; daha sonra da kesin liste halinde ilan edilirler. Bu ilanlar, adaylara karşı olabilecek itirazlara ve seçim mevzuatına göre itiraz hakları olmasa bile ilgililere, il seçim kurullarınca 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 23 üncü maddesi uyarınca yapılacak inceleme sırasında dikkate alınmak üzere, uyarılarda bulunmalarına imkan sağlamak için yapılır.

İtirazlar ile ihbarlar üzerine ve resen il seçim kurullarınca yapılan incelemeler sonunda milletvekili adaylık şartlarına sahip olmadıkları veya seçilme engelleri olduğu anlaşılanlar listeden çıkarılırlar. Kanun hükümlerine göre yeniden düzenlenen listeler, 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 24 üncü maddesi uyarınca kesin aday listeleri olarak ilan edilir. Adaylıkların kesinleşmesi, seçim hukuku yönünden bu kişilerle ilgili belli bir statünün oluşmasını sağlar. Geçici ilan üzerine adaylar hakkında, adaylığa engel herhangi bir yasal nedene dayanılarak itiraz edilebilir ve bu yönden resen inceleme yapılabilirken, kesinleşmeden sonra bu adaylara ait listelerde, ölüm

veya istifa nedeniyle yapılacak kaydırmalar dışında hiç bir değişiklik yapılamaz.

298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 130 uncu maddesine, 17.5.1979 gün ve 2234 Sayılı Kanunla eklenen bir hükümle, adaylığın kesinleşmesinden sonra da belirli nedenlerle adaylığa itiraz edilebileceği öngörülmüştür. Bunlar, adayın Türk olmadığına, yaşının kanunda gösterilenden küçük olduğuna, okur-yazar olmadığına ve seçilme yeterliğini kaybettiren bir mahkumiyeti bulunduğuna dair itirazlardır. Bu nedenler dışında hiç bir nedenle kesinleşmiş adaylığa itiraz edilemez.

2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 25 nci maddesi, aday listelerinin kesinleşmesinden sonra, oy verme günü saat 17.00'ye kadar bir değişiklik yapılmasını yasakladığından ve ancak ölüm ve istifa halinde sıraya göre adayların kaydırılacağını öngördüğünden, adaylığın kesinleşmesinden sonra da (sınırlı da olsa) adaylığa itiraz edilebilir olması, kesinleşmiş milletvekili aday listelerinde seçimlerden önce bir değişiklik yapılmasını gerektirmez. Dolayısıyla, 130 uncu maddede yer alan nedenlerden biriyle yapılan itirazın kabul edilmesi halinde de kesinleşmiş aday listesinde hiç bir değişiklik yapılmaz. Ancak 130 uncu madde ile, 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 39 uncu maddesi uyarınca Yüksek Seçim Kurulunca tutanağın iptaline karar verilebilir. 298 Sayılı Kanunun 130 uncu maddesinin birinci fıkrasının 6 numaralı bendinde yer alan seçilme yeterliğine ilişkin sebeplerden dolayı yapılacak itirazın da, bu maddede yer alan seçilme yeterliği ile ilgili nedenlerden birine dayalı olması zorunludur. Bu hususstaki itiraz, 130 uncu maddenin 6 ncı bendinde belirtildiği üzere tutanağın düzenlenmesinden sonraki üçüncü gün saat 17.00'ye kadar yapılan olağan; ya da bundan sonra gelen fıkrada öngörüldüğü üzere tutanağın düzenlenmesinden sonraki 7 nci güne kadar yapılan olağanüstü itiraz niteliğinde olacak ve itiraz uygun görülürse, Yüksek Seçim Kurulu'nca milletvekili seçilen adayın tutanağının iptaline karar verilecektir. Ancak, bundan sonraki aşamada seçim kanunlarına göre artık itiraz söz konusu

değildir. Bu aşamada, itirazı ya da ihbarı düzenleyen hiç bir kanun hükmü bulunmamaktadır.

Öyleyse, seçilme engeli olduğu halde, adaylık ve itiraz aşamalarından geçerek seçilmiş olan bir kişinin aday olamayacağı ve seçilmemesi gerektiği sonradan anlaşıldığında yapılacak işlem nedir?

Yüksek Seçim Kurulu önüne gelen söz konusu meselede, kararında da belirttiği bu genel değerlendirmeden sonra öncelikli problemin, olağan ve olağanüstü itiraz süreleri geçtikten ve tutanak kesinleştikten sonra yapılan itiraz üzerine tutanağın iptaline karar verip veremeyeceği olduğunu belirtmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu, seçilme yeterliğine de ilişkin olsa, itiraz sürelerinin geçmesinden sonra yapılan itiraz ve ihbarların dikkate alınmayacağını ve seçim tutanaklarının iptal edilemeyeceğini kararlarında vurgulamış olmasına rağmen, zamanla bu görüşünü değiştirmiş ve "tam kanunsuzluk" hallerinde tutanağın iptal edilebileceğine karar vermiştir. IŞIKLAR kararında da, görüşünün değiştiğini verdiği bazı kararlarını örnek göstermek suretiyle ifade etmektedir;

> *"… ağır hapis cezasına hükümlü bulunması nedeniyle belediye meclisi üyeliğine seçilebilme koşulundan yoksun bulunan bir kimse seçimlere katılmış ve yasaların yasaklayıcı hükümlerine rağmen* ***seçilmiş olsa bile****, anılan kimsenin yasa koyucunun kamu düzeni düşüncesi ile koymuş olduğu hükümler karşısında tutanağın geçersiz sayılması … gerektiği …"*[2]*.*
>
> *"Genel olarak kamu hizmeti görevi yüklenmiş bulunan kimselerin yasaların öngördüğü yeterlik koşullarını haiz olmamaları ve bu yeterliği kaybettikleri anda ise görevlerinden uzaklaştırılmaları,*

[2] YSK Kararı 1972/194; Bu konuda dayanak alınan başka bir görüş de, "kanunlara kesin aykırılık teşkil eden" duruma rağmen verilen tutanak, esasen yok hükmünde olduğuna göre iptali gerekeceği yönündedir.

kamu hizmeti görevlilerinin statüsünü tespit eden yasalarda temel bir hukuk kuralı olarak hükme bağlanmıştır. Hal böyle olunca seçilme yeterliği olmayan kimseye verilen seçim tutanağının geçersiz sayılması doğal bir sonuç teşkil eder. Yeterliğin kaybedilmesi (seçimden sonra) halinde seçilen kişinin sıfatının düşeceği de ilgili kanunlarda yer almaktadır. (Anayasa'nın 80 inci, İdarei Umumiyei Vilayet Kanununun 109 uncu, 1580 Sayılı Belediye Kanununun 30 ve değişik 91 inci, Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair 4541 sayılı Kanununun 19 uncu, 442 Sayılı Köy Kanununun 33 üncü maddeleri)."

"İtiraz ve şikayet yollarına gidilmemiş olması nedeniyle kesinleşmiş bulunan bir seçim işleminin yasalara tam aykırılığının saptanmış olması halinde Anayasa'nın 75 inci maddesi gereğince seçimlerin başlamasından bitimine kadar seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularına ilişkin bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama görevi verilmiş bulunan Yüksek Seçim Kurulunca itiraz ve şikayet süreleri ile bağlı kalınmaksızın işe el konulması zorunludur."

Yüksek Seçim Kurulu, 14.11.1975/489 Sayılı bu kararında, itiraz süreleri geçmiş de olsa, kanuni engel bulunduğu için seçilmemesi gereken bir kişinin seçim tutanağının iptal edilebileceğini kabul etmektedir[3].

Yüksek Seçim Kurulu'nun bir çok kararında tekrarladığı görüş değişikliği, 17.5.1979 günlü 2234 Sayılı Kanunla 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 130 uncu maddesine, sondan bir önceki fıkra olarak eklenmiştir. Yüksek Seçim Kurulu söz konusu değişiklikleri **"tam kanunsuzluk"** olarak tanımlamış ve bu hallerde itiraz

[3] Bu karar her ne kadar milletvekili seçilen bir kişiyle ilgili olmasa da, seçime ilişkin bir ilke kararı olması nedeniyle milletvekili seçimlerinde de uygulanma imkanına sahiptir.

veya ihbarın usulüne uygun veya süresinde yapılıp yapılmadığına bakmaksızın tutanağın iptaline karar vermiştir[4].

Yüksek Seçim Kurulu söz konusu kararları oyçokluğu ile vermiştir. Karara katılmayan üyeler,

> *"… **seçilme engeli de olsa**, bir aday seçildikten, kendisine tutanağı verilip bu tutanak kesinleştikten sonra artık itiraz veya ihbar üzerine ya da herhangi bir surette seçimden önceki durumu Yüksek Seçim Kurulunda incelenemez ve tutanağının iptaline karar verilemez"*

görüşünü savunmuşlardır. Karşı görüş sahibi üyeler kanunda yapılan bu değişikliği diğerlerinden farklı yorumladıklarını,

> *"Yüksek Seçim Kurulu kararlarında sözü edilen 298 sayılı Kanunun 130 uncu maddesinin sondan bir önce gelen fıkrasındaki tam kanunsuzluk halleri, madde metninde de belirtildiği üzere, ancak adaylığın kesinleşmesinden sonra ve fakat seçim işleminin kesinleşmesinden önceki süre içinde ele alınabilir ve tutanağın iptaline neden olabilir. Bir seçim işlemi kesinleştikten sonra bu işlem, seçim kanunlarındaki hiç bir hükme dayanılarak iptal edilemez"*

şeklinde ifade etmişlerdir. Bir başka deyişle, karşı görüş sahiplerine göre, seçim kanunlarında yazılı bir nedene dayanmayan ve bu kanunlarda açıkça öngörülmeyen bir seçim işleminin (tutanak) iptali, seçim mevzuatı dışında bir işlem olup, ona Yüksek Seçim Kurulu'nca karar verilemez.

Yüksek Seçim Kurulunun, tutanakların kesinleşmesinden sonra vermiş olduğu iptal kararları, belediye ve il genel meclisi üyeliği, belediye başkanlığı ile muhtar ve ihtiyar heyetleri üyeliklerine ait tutanaklara ilişkindir.

---

[4] Anayasanın 79 uncu maddesinin kendisine verdiği yetkiye dayanarak, *"yetkili mercice itirazın yapılıp yapılmadığına ve bu itirazın süresi içerisinde olup olmadığına bakılmaksızın işin esasının incelenmesi gerektiği"* sonucuna varmıştır (YSK Kararı 1983/55).

IŞIKLAR Kararına kadar, Yüksek Seçim Kurulunun, **milletvekili tutanağının iptaline** ilişkin olarak rastlanan kararı, **tutanağın kesinleşmesinden önceki süre** içinde usulüne uygun olarak yapılan bir itiraz sonucu yapılan incelemede, milletvekilliğine seçilmiş ve kendisine tutanak verilmiş kişinin, yüz kızartıcı bir suçtan kesin olarak hüküm giymiş olduğunun tespiti üzerine verilmiştir[5].

Tutanağın kesinleşmesinden sonraki döneme ilişkin milletvekili tutanağının iptali talebi ise, sadece bir kez Yüksek Seçim Kurulu kararına konu olmuştur. Söz konusu karara ilişkin başvuruda, milletvekilinin seçilmeye engel bir mahkûmiyeti olduğu iddia edilmiş, ancak yapılan incelemede, mahkumiyetin kabahat türünden ve paraya çevrilmiş olduğu anlaşılmış ve itirazın reddine karar verilmiştir[6].

Görüldüğü gibi, Yüksek Seçim Kurulu başlangıçta, süresinde ve kanunda açıklanan usulüne uygun olarak yapılmayan itiraz, ihbar ve şikâyetleri incelemezken daha sonra görüş değiştirmiştir. "Tam kanunsuzluk" olarak tanımlanan ve 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 130 uncu maddesine, 17.5.1979 günlü 2234 Sayılı Kanunla eklenen dört duruma ilişkin şikâyet, ihbar ve itirazları, süre ve yöntemine bakmaksızın kabul etmiş ve yapılan soruşturma ve inceleme sonunda, bu durumlardan birinin seçimden önce varlığını tespit ettiği takdirde, oyçokluğuyla tutanağın iptaline karar vermiştir. **Karşı oy sahipleri ise, tutanağın kesinleşmesinden sonra,** adaylığın kesinleşmesi ile tutanağın kesinleşmesi arasında olan süre içinde **gerçekleşmiş** söz konusu durumlar hakkında yapılan itirazların **dinlenemeyeceği ve kesinleşen tutanağın hiç bir nedenle iptal edilemeyeceğini** ileri sürmüşlerdir.

IŞIKLAR Kararında, o zamana kadar milletvekili tutanak iptali talebinin yukarıda belirtilen dışında (ki, o da şartlara uymadığı için reddedilmiştir)

---

[5] Yüksek Seçim Kurulunun 11.11.1961 gün 360 Sayılı Kararı- 11.11.1961 tarih ve 10961 Sayılı RG.
[6] YSK Kararı 1983/55.

Yüksek Seçim Kurulu kararlarına konu olmamasından hareketle farklı bir yaklaşım içine girilmiştir. Bu yaklaşım, kararın sonuç kısmında kendisini hissettirmiştir. Zira, beklenmedik bir gerekçeyle IŞIKLAR'ın milletvekili tutanağının iptali yerine, **milletvekilliğinin düşmesi gerektiğine** ve bunun da ancak TBMM tarafından yapabileceğine karar verilmiştir. Aynı yaklaşım ya da çözüm yolu ŞEKER Karında yer almamıştır.

IŞIKLAR Kararında, milletvekillerinin, tutanaklarının iptali yönünden, mahalli idare organları ve meclis üyelerinden ayrı bir statüde olup olmadıkları, mahalli idare organları hakkındaki uygulamanın milletvekilleri hakkında da geçerli olup olmayacağının incelenmesi gerektiği noktasından hareketle karar için farklı bir çözüm yoluna girilmiştir.

Kararda, Anayasaya göre *"kayıtsız ve şartsız olarak milletin olan egemenliğin en başta gelen tezahürünün yasama yetkisi olduğu"*, *"bu yetkinin, Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisine ait olduğu"*, *"TBMM'ne ait bu yetkinin meclisin üyeleri olan milletvekilleri eliyle kullanıldığı ve uygulandığı"*, *"milletvekillerinin bu görev ve yetkilerini kullanırken, Anayasa'nın 80 inci maddesinde açıklandığı üzere, seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün Türk Milletini temsil ettikleri"*, dolayısıyla *"milletvekillerinden her birinin, Anayasa ile belirlenen görevlerini yaparken bütün Türk Milletini temsil etmekte ve kayıtsız şartsız ona ait olan egemenliği yine onun adına kullanmakta oldukları"* ifade edilmiştir.

Böylece Anayasada yer alan milletvekillerine tanınan **"yasama ayrıcalıklarına"** geçiş sağlanmış, söz konusu ayrıcalıkların tanınmasındaki Anayasa gerekçesi kararda yer almıştır. Buna göre; tüm milletin egemenliği kendisine tevdi edilmiş bulunan milletvekilleri, bu kavramdan kaynaklanan görevlerinin millet için mevcut olan önemi göz önünde bulundurularak özel Anayasal hükümlerle korunmuş; onlara, aynı zamanda siyasi iktidarın da belirleyicisi oldukları için, egemenliği Türk Milleti adına kullanan diğer organların mensuplarından **çok daha fazla önemsenerek** birtakım ayrıcalıklar tanınmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı olmadıkça

tutulamayacakları, sorguya çekilmeyecekleri, tutuklanamayacakları ve yargılanamayacakları gibi; haklarında seçimden önce veya sonra kesinleşmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi üyelik sıfatının sona ermesine bırakılacaktır. Bunlara ilave olarak, üyeliğin düşmesi de ancak Türkiye Büyük Millet Meclisinin üye tam sayısının salt çoğunluğu ile vereceği bir kararla veya haklarında verilen kesinleşmiş mahkeme kararının TBMM Genel Kuruluna bildirilmesiyle mümkün olacaktır. Anayasa bu hükümlerle de yetinmemiş, Türkiye Büyük Millet Meclisince dokunulmazlığı kaldırılan veya üyeliğinin düşmesine karar verilenlerin Anayasa Mahkemesine, bu kararın iptali için başvurabileceklerini hükme bağlamıştır.

Yüksek Seçim Kurulu bu şekilde bir bağlantıyla; Anayasa'nın, yasama erkini millet adına kullanan milletvekillerini, başka hiç bir seçilmiş organa veya böyle bir organın üyelerine tanımadığı bir şekilde koruduğunu, onların devlet kuruluşu içindeki statülerini ayrıcalıklı kabul ettiğini ve bu ayrıcalıkların, onların üstlendikleri görevler, kullandıkları yetkiler ve temsil ettikleri değer ve kavramlar nedeniyle tanındığını belirtmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu bu noktadan hareketle; milletvekillerinin, yerel yönetimlerin seçilmiş organları ile aynı statüde mütalaa edilmemesi gerektiğini, aynı kısıtlayıcı ve sıfatları bertaraf edici yöntemlerin bunlar hakkında da uygulanmasının doğru olmayacağını, Anayasa'nın kabul ettiği devlet şeklinden kaynaklanan bu ayrıcalığa, devletin tüm organlarının (Yüksek Seçim Kurulu dahil) uymasının zorunlu olduğunu ve dokunulmazlık kavramıyla bağdaşmayan bir işlemin (milletvekili tutanağının iptalinin) Anayasa ve kanunlarda açık hüküm bulunmadıkça milletvekilleri hakkında uygulanamayacağını, bunun Anayasada yer alan söz konusu hükümler ile bağdaşmayacağını ifade etmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu'nun belediye başkanı, meclisler üyeleri ve muhtarlar hakkında uygulaya geldiği tutanağın iptali işlemi, açık bir kanun hükmüne dayanmamaktadır. Yüksek Seçim Kurulu, Anayasa'nın 79 uncu maddesinin "*...seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili*

bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama..." hususlarında kendisine verdiği yetkiye dayanarak, kanuna aykırılık teşkil eden nedenlerle, süresinde itiraz veya ihbar edilse idi, düzenlenmemesi ve verilmemesi gereken seçim tutanağını "yok hükmünde" kabul ederek iptal etmektedir. Başka bir ifadeyle, iptal kararları, tutanaklar tam kanunsuzluk sebebiyle yok hükmünde oldukları için verilmektedir.

O halde, Yüksek Seçim Kurulu Anayasa tarafından ayrıcalıklı bir statüde korunan milletvekillerine, belediye başkanı, meclisler üyeleri ve muhtarlar hakkında uygulaya geldiği işlemi uygulamaya yetkili midir?

Yüksek Seçim Kurulu bu soruya IŞIKLAR Kararında olumsuz cevap vermektedir. Yetkili olmaması gerektiğini de Anayasa'nın 84 üncü maddesine ve yukarıda da ifade edilen ayrıcalıklara dayandırmaktadır. Çünkü, vereceği tutanağın iptali kararıyla, kendisine tutanak verilen kişinin seçimle kazandığı statüsü sona erecek, milletvekili sıfatı ortadan kaldırılmış olacak ve onun TBMM üyeliği düşecektir. Oysa "üyeliğin düşmesi" başlığını taşıyan Anayasa'nın 84 üncü maddesi, maddede belirtilen nedenlerle üyeliğin düşmesine, TBMM üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar verileceğini öngörmektedir.

Bununla birlikte Yüksek Seçim Kurulu Anayasa'nın 79 uncu maddesine getirdiği ilginç bir yorumla da, Anayasa'nın TBMM üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevini Yüksek Seçim Kuruluna özellikle verdiğini; Yüksek Seçim Kurulunun, mahalli idareler seçimleri ile ilgili olarak, "tutanak kabul etme" görevinin bulunmadığını; Yüksek Seçim Kurulu, kendisine "kabul etme" görevi verilmiş tutanağı kabul edip, bu işlemi kesinleştikten sonra tutanağı iptal edebilecek ise, bunun açık bir Anayasa veya kanun hükmüne dayanması gerektiğini; kabul edilen milletvekili tutanağının iptal edilebileceğine ve buna karar verebilecek mercie ilişkin bir kanun hükmünün bulunmamasının, iptal işleminin Yüksek Seçim Kurulunca yapılacağı anlamına gelmeyeceğini, bilakis Anayasa'nın hükümleri karşısında, böyle bir iptal işleminin yapılamayacağı anlamına geleceğini ifade etmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu aynı kararda, Anayasa'nın 79 uncu maddesi ile Yüksek Seçim Kuruluna verilen görev ve yetkilerin, kabul edilen ve kesinleşen milletvekili tutanaklarının iptali işlemini kapsadığının düşünülemeyeceğini; anılan hükümle kendisine verilen seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme görevini kanunlarda belirtilen yöntem ve esaslara uygun olarak ve Anayasa'nın diğer hükümlerine aykırı düşmeyecek şekilde yerine getirmek durumunda olduğunu; söz konusu görev yerine getirilirken de Anayasa'nın milletvekillerine tanıdığı ayrıcalığın ve özel statülerin dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu, IŞIKLAR Kararının gerekçelerini sıralarken bir taraftan da Anayasa'nın 83 üncü maddesine dayanmıştır. Anayasa'nın 83 üncü maddesinin 3 üncü fıkrası, TBMM üyesi hakkında seçimden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesini üyelik sıfatının sona ermesine bırakmaktadır. Yüksek Seçim Kurulu, söz konusu mahkumiyetin infazına milletvekilliği sıfatı engel olduğuna göre, seçimden önce infaz edilmiş mahkumiyetin de, milletvekili sıfatının sona ermesi ile sonuçlanacak ve bu anlama gelecek tutanak iptaline yol açamayacağını; milletvekilliği sıfatını korumak için mahkumiyetin infazını önleyen, erteleyen Anayasa'nın, seçimden önce infaz edilmiş bir hükümlülüğün, milletvekilliği sıfatının kaybedilmesine yol açacak bir işleme konu edilmesine (bu konuda açık bir hüküm bulunmaması halinde) izin vermesinin söz konusu olamayacağını kararına gerekçe olarak ileri sürmüştür.

Görüldüğü gibi, Yüksek Seçim Kurulu, bir milletvekilinin TBMM Üyeliğinin düşmesine yalnız Türkiye Büyük Millet Meclisince karar verilebileceğini, seçimden önce mevcut veya sonradan vaki mahkûmiyetine dayanılarak onun üyelik sıfatının ortadan kalkması ile sonuçlanacak hiç bir uygulama yapılamayacağını oyçokluğu ile kararlaştırmıştır.

Ancak çoğunluğun savunduğu gerekçeler bu konudaki düzenlemeleri "kanuna karşı hile" ile bertaraf etme şeklinde kendisini göstermektedir. Karşı

oy sahipleri de kanuni düzenlemelerde ve Yüksek Seçim Kurulu'nun yerleşik içtihatlarında yer alan hususların kararda göz ardı edildiğini muhalefet şerhinde açıkça belirtmişlerdir.

Gerçekten de Yüksek Seçim Kurulu'nun, her ne kadar milletvekili seçimine ilişkin böylesine bir karar vermemiş olsa da, bu konudaki düzenlemeler ve ilke kararlarına aykırı bir biçimde karar vermiş olması dikkat çekicidir. Çoğunluk oy sahiplerinin gerekçelerinde, birçok hususu bilerek veya bilmeyerek ifade etmekten kaçındıkları gibi bir izlenim edinilmektedir. Zira yoruma gidilemeyecek derecede açık olan aşağıdaki hususlara yer verilebilir ve karar neredeyse oy birliği ile tersi istikamette oluşabilirdi. Çünkü;

Anayasa'nın 76 ncı maddesi ile ona paralel olarak düzenlenmiş 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11 inci maddesi, belli nitelikteki suçlardan hüküm giymiş olanların milletvekili seçilemeyeceklerini amirdir.

Yüksek Seçim Kurulu, benzeri itiraz ve ihbarlar olduğunda, öncelikle konunun Kurulun görevine girip girmediği üzerinde durmakta; seçilen kişinin, **seçimden sonra seçilmeye engel bir ceza almış, mahkûm olmuş bulunması halinde**, o kişinin seçilmeden evvel seçilmeye engel bir hali olmaması ve sonradan vaki olan bu hükümlülüğü sebebiyle **"görevden alınması"**, **"üyeliğinin düşürülmesi"** kararlarını verme görevinin Yüksek Seçim Kuruluna ait bulunmadığını kabul ederek **"görevsizlik"** sebebiyle istemleri reddetmekte; aksi durumlarda, yani hükümlülüğün adaylıktan, seçimden önce olması hallerinde ise, konunun incelenmesinin ve gereken kararın verilmesinin Yüksek Seçim Kurulunun görevinde bulunduğunu kabul etmektedir.

Kurul görevinde kabul ettiği hususları ele alırken, itiraz veya ihbarın süresinde olup olmadığını ikinci aşamada incelemektedir. İtirazların süresinde olması hallerinde oy birliğiyle, süresinde olmamakla birlikte "tam Kanunsuzluk halinin varlığını kabul ettiği" durumlarda ise oy çokluğu ile işin esasına girmektedir. İşte bu üçüncü aşamada, hükümlülüğün seçilmeye

engel olduğun anlaşılması halinde, seçilenin tutanağının iptaline, aksi takdirde itirazın esastan reddine karar verilmektedir.

Seçilme yeterliğinin sonradan (seçimden sonra) yitirilmesi hallerinde, seçilen kişinin üyeliğinin düşürülmesine, sona ermesine, görevden alınmasına ilişkin olarak Anayasa'nın 84 üncü, İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu'nun 109 uncu, 1580 Sayılı Belediye Kanunu'nun 30 ve 91 inci, Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair 4541 Sayılı Kanunun 19 uncu, 442 Sayılı Köy Kanunu'nun 33 üncü maddelerinde açık hükümler bulunmaktadır. Bu hallerde Yüksek Seçim Kurulu'na bir görev verilmemiştir.

Ancak; seçilme yeterliği olmadığı halde bu halini gizlemiş veya bu hali ortaya çıkmamış bir kişinin seçilmiş olması şeklinde, seçimle ilgili olarak ortaya çıkan yolsuzluğu incelenmesi ve kesin karara bağlanması görevi Anayasa'nın 79 uncu maddesiyle açık olarak Yüksek Seçim Kurulu'na verilmiştir. Bu sebeple Yüksek Seçim Kurulu **seçimden önceki seçilme yeterliğe ilişkin** itiraz ve ihbarları her zaman görevinde kabul ederek incelemiş, **seçimden sonraki seçilme yeterliğine ilişkin** itiraz ve ihbarları ise görevi dışında görerek reddetmiştir. Bunun aksine bir tek uygulama ve karar bulmak mümkün değildir.

Söz konusu durum gündeme geldiğinde Yüksek Seçim Kurulu kanuni düzenlemelere uygun olarak davranmak gereği duymuş ve olağan ve olağanüstü itiraz sürelerinden sonra gelen itiraz ve ihbarlar hakkındaki farklı görüşlerin, işin Yüksek Seçim Kurulunun görevi dâhilinde kabul edilmesi halinde tartışılabileceğini her zamanki gibi öne çıkarmış, bir milletvekili hakkında bulunulan iddianın; öncelikle görev konusu yönünden ve Anayasa, İçtüzük ve Seçim Kanunları açısından titizlikle incelenmesi ihtiyacını duyarak incelemelerini sürdürmüştür.

Başvuruya ilişkin yapılan detaylı inceleme uygulamayı değiştirecek hiçbir sonuç getirmemesine rağmen, yukarıda açıklanan esasları ve

uygulamayı bugüne kadar aynen benimsemiş olan çoğunluk bu defa başvuru konusu olan kişinin "milletvekili olmasını" bir ayrıcalık olarak kabul etmiş, müzakerelerini bu ayrıcalık açısından ve Yüksek Seçim Kurulunun görevsizliğine yönelik biçimde sürdürmüştür. Çoğunluk, belediye başkanı ve belediye meclisi ile il genel meclisi üyeleri ile köy ve mahalle muhtarları ve üyelerine ilişkin olarak, seçilmeden önceki ehliyetsizlikler nedeniyle esasa ilişkin olarak verilecek kararların Yüksek Seçim Kurulunca verileceğini kabul etmesine rağmen olayda, seçilme ehliyeti olmadığı halde seçilmiş olan kişinin milletvekili olması sebebiyle, milli egemenlikten, bu egemenliğin milletvekilleri aracılığı ile kullanılabildiğinden, bu özellik sebebiyle milletvekillerine tanınan yasama dokunulmazlığından söz ederek konu hakkında karar verme görevinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ait olduğunu, görevin Yüksek Seçim Kurulu'na ait olamayacağını kabul etmiştir. Çoğunluk kararında **"görevsizlik"** sözcüğünün kullanılmasından özenle kaçınılmış olması kararın niteliğini değiştirmeyeceği gibi, konunun Yüksek Seçim Kurulu dışına taşınması ve çözümsüzlüğe bırakılması isteğini de gizleyememektedir.

Anayasa'nın 79 uncu maddesi açıkça seçim süresince olduğu kadar seçimden sonra da *"seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karan bağlama"* görevini Yüksek Seçim Kurulu'na vermiştir. Yüksek Seçim Kurulu, başvuruyu süresinde olarak kabul ederse veya süresinde olmasa da yerleşik içtihadı gereği olarak **"tam kanunsuzluk hali"** sebebiyle esastan incelemeye alırsa, itiraz dilekçesinin bir suretinin, tutanağına itiraz olunan milletvekiline tebliğ edilecek olması, milletvekilinin bizzat veya vekil marifetiyle yazılı veya sözlü olarak savunma hakkını kullanabilecek olmasının **"yasama dokunulmazlığı ile bağdaşmayacağını"** benimseyerek bu sonuca varmıştır. Oysa, Anayasa'nın 83 üncü maddesinde belirtilen, meclis kararı olmadıkça *"tutulamama"*, *"sorguya çekilememe"*, *"tutuklanamama"*, ve *"yargılanamama"*, *"ceza hükmünün yerine getirilmemesi"* halleri ile, Yüksek seçim Kurulunca isteğe tabi olarak iddiayı cevaplamaya davet edilme arasında benzerlik kurabilmek mümkün değildir. Yüksek Seçim Kurulunca yapılan inceleme, ceza soruşturması veya

kovuşturması olmadığa göre, bu incelemenin yasama dokunulmazlığı ile bağdaşmayacağı söylenemez.

Anayasa'nın 84 üncü maddesinde düzenlenen Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliğinin düşmesi hali ise, tamamen **"seçildikten sonra gerçekleşen olgulara"** ilişkindir. Burada konu çoğunluk kararı ile, Türkiye Büyük Millet Meclisi önüne götürülmektedir.

TBMM seçimden önce var olan, seçilme yeterliliğini ortadan kaldıran ve bu nedenle de seçilmeyi engelleyici bulunan hükümlülüğü esas alarak, kendisini görevli sayıp Anayasa'nın 84 üncü maddesi uyarınca ilgilinin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinin düşürülmesine karar verebilecek midir?

Anayasa'nın 79 uncu maddesi hükmü sebebiyle konu hakkında Yüksek Seçim Kurulu olumlu ya da olumsuz bir karar vermek durumunda ve zorundadır, bundan kaçınamaz. Anayasa'nın 76 ncı maddesindeki yasak karşısında Yüksek seçim Kurulunun ilgilinin tutanağının iptali yolunda verebileceği bir kararın, ilgilinin Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliğinin düşmesi gibi bir sonuç doğabileceği yorumuna katılmak mümkün değildir.

Sonuç olarak, çoğunluğun bu görüşü ile oluşan karar, konu hakkında olumlu olumsuz bir karar verilebilmesini imkânsız hale getirmiş, konuyu ortada bırakmıştır.

Muhalefet şerhinde yer alan bu gerekçelerle karşı oy sahipleri kararın uygun olmadığını ortaya koymaktadırlar. Onlar; bu tür bir konunun kanuni itiraz süreleri içinde Yüksek seçim Kurulu'na intikal etmesi halinde konuyu çözmekle Yüksek seçim Kurulu'nun görevli bulunacağını, ama aynı konunun bu süreler geçtikten sonra Yüksek Seçim Kuruluna intikal etmesi halinde ise, konuyu çözmekle Türkiye Büyük Millet Meclisinin görevli olması gerektiğini, bu sebeplerle konunun Yüksek Seçim Kurulunun görevinde olduğun kabulü ile ihbarın süre yönünden müzakere edilmesini, o yön aşılmazsa süre yönünden incelenmeksizin red kararı verilmesini, aşıldığı takdirde de esasın

incelenmesi gerektiğini ileri sürerek çoğunluk kararına katılmadıklarını belirtmişlerdir.

III. AHMET KARAVAR KARARI (YSK KARARI, 1996/71)

Ahmet KARAVAR, 24 Aralık 1995 tarihinde yapılan 20 nci dönem milletvekili seçiminde, Şanlıurfa İli seçim çevresi Refah Partisi dördüncü sıra adayı olarak seçime katılıp milletvekili seçilmiştir. Ahmet KARAVAR'ın seçimden ve hatta adaylığından önce kesinleşmiş, seçilmeye engel hükümlülüğü bulunduğu, ömür boyu hapis cezasına mahkûm edildiği, kamu hizmetlerinden yasaklandığı belirtilerek 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 11 inci maddesi uyarınca seçilme yeterliği bulunmadığından, milletvekilliği mazbatasının iptali bir dilekçeyle Yüksek Seçim Kurulu'ndan istenilmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu da, 06.01.1996 gün ve 19/16 Sayılı Ara Kararı ile ilgili hakkında Şanlıurfa 2. Ağır Ceza Mahkemesince verilen 08.11.1979 gün ve 10/169 Sayılı Kararın kesinleşme ve infaz şerhini ihtiva eden tasdikli bir örneğini ilgili mahkemeden istemiş ve 04.01.1996 gün ve 30/19 Sayılı Ara Kararı ile de Şanlıurfa İl'inden milletvekili seçilen Ahmet KARAVAR'a ihbar dilekçeleri ve söz konusu mahkumiyete ilişkin ilamın birer örneğini tebliğ etmiş ve yazılı savunmasını istemiştir.

Ahmet KARAVAR, süresi içerisinde Yüksek Seçim Kuruluna gönderdiği 29.01.1996 günlü savunma yazısında, Şanlıurfa 2. Ağır Ceza Mahkemesinin 08.11.1979 gün ve E:1979/10, K; 1979/169 Sayılı kararıyla mahkum olduğunu, bu kararın kesinleşerek 17.04.1984 tarihinde infaz edildiğini, ancak Şanlıurfa 2. Ağır Ceza Mahkemesinin 1996/23 Sayılı ilamı ile sabıka kaydının silinmesine ve memnu haklarının iadesine karar verildiğini, ayrıca Anayasa gereğince yemin etmiş ve milletvekilliği kesinleşmiş olan bir milletvekilinin mazbatasının iptaline karar verme yetkisinin Yüksek Seçim Kuruluna ait bulunmadığını, Yüksek Seçim Kurulunun bu konuda emsal kararları bulunduğunu ileri sürerek itirazın reddine karar verilmesini istemiştir.

Yüksek Seçim Kurulu da gerekli bilgi ve belgelerin karar vermeye yeterli bulunduğu kanısına varmış, Ahmet KARAVAR'ın savunmasında ileri

sürdüğü hususları ele alarak konuyu incelemiştir. Bu inceleme neticesinde, bundan önceki döneme ilişkin IŞIKLAR Kararındaki anlayışından “tam bir dönüş” yaparak karar vermiştir. Yine bu olayla aynı dönemde olan, ancak daha sonra ortaya çıkan ŞEKER Kararıyla da benzeşmeyen, hatta çelişen bir karara imza atmıştır.

Ahmet KARAVAR savunmasında Anayasa gereği yemin etmiş ve milletvekilliği kesinleşmiş olan milletvekilinin mazbatasının iptaline karar verme yetkisinin Yüksek Seçim Kurulu’na ait bulunmadığını ileri sürdüğünden, Yüksek Seçim Kurulu’nca öncelikle bu konuya ilişkin Anayasa ve kanun maddeleri incelenmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu önce “Yasama Dokunulmazlığı” başlığını taşıyan Anayasa’nın 83 üncü maddesini ele almış, birinci fıkradaki, milletvekillerinin meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden dolayı sorumlu tutulamayacaklarına ilişkin düzenlemenin olayda uygulanmasının söz konusu olmadığını belirtmiştir.

Maddenin ikinci fıkrasında seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekilinin meclisin kararı olmadıkça tutulamayacağı, sorguya çekilemeyeceği, tutuklanamayacağı (Anayasa'nın 14 üncü maddesindeki istisna saklı) ve yargılanamayacağı düzenlenmiştir. Bu fıkra, işlenmiş bir suç nedeniyle milletvekili hakkında ceza soruşturma ve kovuşturma yapılması şartını düzenlemekte olup, olayda bir ceza soruşturma ve kovuşturması değil milletvekili seçiminden önce kesinleşmiş ve infaz edilmiş bir mahkûmiyetin seçilmeye engel olma niteliği tartışıldığından bu fıkranın da olaya uygulanamayacağı ileri sürülmüştür.

Maddenin üçüncü fıkrasında, milletvekili seçiminden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesinin üyelik sıfatının sona ermesine bırakılacağı, dördüncü fıkrasında, hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılacak milletvekilinin yeniden seçilmesi halinde bu soruşturma veya kovuşturmanın sürdürülebilmesi için dokunulmazlığının kaldırılması

gerektiği hükme bağlanmıştır. Yüksek Seçim Kurulu da, mevcut olayda mahkemece verilmiş bir cezanın yerine getirilmesinin söz konusu olmadığını, maddenin gerekçesinde sözü geçen cezanın milletvekili niteliğini kaybettiren bu ceza olmadığını, milletvekili seçilmeye engel olmayacak nitelikte bir ceza olduğunu belirtmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu dördüncü fıkraya ilişkin olarak da, ortada yapılması gereken bir ceza soruşturma ve kovuşturması söz konusu olmadığından bu fıkra hükmünün de konuyla ilgisinin bulunmadığını ileri sürmüştür.

Sonuç olarak, konunun Anayasa'nın 83 üncü maddesinde düzenlenen yasama dokunulmazlığıyla ve TBMM'nin görev alanıyla ilgisi olmadığını belirtmiştir.

Anayasa'nın 84 üncü maddesi, "Milletvekilliğinin Düşmesi" başlığını taşımaktadır. Maddenin değişiklikten önceki metninde *"... Türkiye Büyük Millet Meclisine seçilmeye engel bir suçtan dolayı hüküm giyen, kısıtlanan... ların üyeliğinin düşmesine üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar verilir"* hükmü yer aldığı halde, maddenin 4121 Sayılı Kanun ile değişik metninde; *"milletvekilliğinin kesin hüküm giyme veya kısıtlanma halinde düşmesi, bu hususstaki kesin mahkeme kararının genel kurula bildirilmesiyle olur."* hükmü yer almıştır.

Yüksek Seçim Kurulu da kararında, gerek eski metnin, gerekse yeni metnin içeriğinden anlaşılacağı gibi, bu hükme göre "milletvekilliğinin düşmesinin", milletvekili seçilmeden önceki mahkûmiyet ile ilgili bulunmadığını, milletvekili seçildikten sonra kesin olarak hüküm giyme şartına bağlı olduğunu, değiştirilen metinde de TBMM'nin karar vermesine gerek görülmediğini, dolayısıyla milletvekilinin milletvekili seçilmeden önce seçimine engel mahkûmiyetinden dolayı karar vermeye TBMM'nin yetkili bulunduğuna ilişkin bir hüküm bulunmadığını belirtmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu, Anayasa'nın 79 uncu maddesinin açıkça, seçim süresince olduğu kadar seçimden sonra da *"seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ..."* görevini Yüksek Seçim Kuruluna verdiğini, madde metninde geçen "yolsuzluk" deyiminin, kuşkuya yer olmayacak biçimde, seçimle ilgili tüm kanuna aykırılıkları ifade için kullanılan bir kavram olduğunu ifade ederek, yine Anayasa'nın 76 ncı ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 11 inci maddesi ile bağlantı kurmuş, Anayasa'nın "Milletvekili Seçilme Yeterliği" başlığını taşıyan 76 ncı maddesinde *"... taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar milletvekili seçilemezler."* hükmünün yer aldığını; 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 11 inci maddesinin (e) bendinde de aynı hükme yer verildiğini, dolayısıyla bu hükümlerde yer alan hususun Anayasa'nın 79 uncu maddesindeki *"... seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzluklar..."* kavramı içindeki kanuna aykırılıkları oluşturduğunu ifade etmiştir.

Ahmet KARAVAR savunmasında, milletvekilliğinin kesinleşmesinden sonra *"Yüksek Seçim Kurulunun yapılan itirazı incelemeye yetkili bulunmadığına"* ilişkin emsal kararların varlığından da söz etmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu da, 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun, seçimin veya tutanağın iptali başlığını taşıyan 39 uncu maddesinde; oyların döküm, sayım ve partilere dağılımına ilişkin itirazlar sebebiyle yapılan yeni sayım ve döküm sonuçlarına göre milletvekili tutanaklarının iptaline değinildikten sonra dördüncü fıkrasında *"yukarıdaki fıkralar dışında milletvekillerinden bir veya birkaçının tutanaklarının iptaline karar verildiği takdirde...."* hükmüne yer verildiğini; normal itiraz sebepleri sayıldıktan sonra getirilen bu hükmün milletvekili seçildikten, tutanak verilip kesinleştikten sonra, mutlak iptal sebeplerinden birinin tespiti halinde verilecek tutanak iptal kararlarını amaçladığını; aynı Kanunun 42 nci maddesinde bu kanunda özel hüküm bulunmayan hallerde 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve

Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun bu kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanacağının belirtildiğini; sözü geçen 298 Sayılı Kanun'un 130 uncu maddesinin son paragrafında da, adaylığın kesinleşmesinden sonra adayın Türk olmadığına, yaşının kanunda gösterilenden küçük olduğuna, okur-yazar olmadığına veya seçilme yeterliğini kaybettiren bir mahkumiyeti bulunduğuna ilişkin iddialarla itiraz olunabileceğinin hükme bağlandığını; söz konusu 130 uncu madde hükmünün tüm seçimlere uygulanan ortak bir hüküm olduğunu ileri sürmüştür.

Yüksek Seçim Kurulu daha önce verdiği birçok kararı [7] emsal göstererek, süregelen içtihatlarında, tam kanunsuzluk halleri neden gösterilerek yapılan itirazları **"süre kaydı aramaksızın"** kabul ettiğini ve tam kanunsuzluk halinin varlığını tespit ettiği zaman da seçilenin tutanağının iptaline karar verdiğini belirtmiştir.

Yüksek Seçim Kurulunun kararda yer verdiği aşağıdaki ifadelerin dikkatle incelenmesi gerekmektedir;

> *"Bu kararların istisnasını oluşturan 26.12.1988 gün ve 311 sayılı kararda da ilke olarak seçilmeye engel mahkûmiyet sebebiyle seçimden sonra seçilenin tutanağının iptaline karar verilebileceği kabul edilmiş ancak bu ilkenin milletvekilleri için değil de yerel idare organlarına seçilenler hakkında uygulanabileceği benimsenmiştir."*

> *"Yukarda da belirtildiği üzere 298 sayılı Kanunun 130 uncu maddesi 2839 sayılı Kanunun 42 ve 2972 sayılı Kanunun 36 ncı maddesi yoluyla tüm seçimler hakkında uygulanan ortak bir hüküm olduğundan tam kanunsuzluk halleri sebebiyle seçimlerden sonra tutanağın iptali konusunda yerel idare organları ile milletvekili arasında bir ayırım yapmak seçim hukuku yönünden olanaksız görülmektedir."*

---

[7] Yüksek Seçim Kurulunun 19.11.1961 gün ve 360, 14.11.1975 gün ve 439, 21.08.1989 gün ve 1457/1367, 17.03.1990 gün ve 79/63, 10.02.1990 gün ve 34/24, 30.03.1991 gün ve 63/46, 07.02.1993 gün ve 14 Sayılı Kararları.

"Açıklanan nedenlerle seçimden önceki kesin ceza mahkûmiyeti sebebiyle milletvekili Ahmet KARAVAR hakkındaki itirazın (ihbar) incelenmesinin Yüksek Seçim Kurulunun görevi ve yetkisi içinde bulunduğuna karar verilerek işin esası incelendi."

Görüldüğü gibi, emsal gösterdiği söz konusu kararlara istisna olarak da IŞIKLAR Kararını vermiştir. Ne gariptir ki, bütün kararlarını alt üst edecek derecede anlayış değişikliği getiren IŞIKLAR Kararını KARAVAR Kararını verirken görmezlikten gelerek kelime oyunlarına girmiştir. IŞIKLAR için çıkış yolu olarak gördüğü gerekçeleri, KARAVAR için hiç zikretmemiştir. IŞIKLAR Kararında seçilmeye engel bir mahkûmiyet nedeniyle, seçimden sonra seçilenin tutanağının, milletvekili ise, Yüksek Seçim Kurulu tarafından iptal edilemeyeceğini belirtmiş, hemen ardından da, sanki IŞIKLAR'ın durumu KARAVAR'ın durumundan farklıymışçasına, orada gözlerini kapattığı asıl gerekçeyi bu kararında **"tam kanunsuzluk"** halleri sebebiyle, seçimlerden sonra tutanağın iptali konusunda, yerel idare organları ile milletvekili arasında bir ayırım yapmanın seçim hukuku yönünden imkânsızlığını ileri sürmüş ve KARAVAR'ın durumunun da **"tam kanunsuzluk"** hallerinden olduğunu, (sanki IŞIKLAR'ın durumu böyle değilmiş gibi) tutanak iptaline ilişkin itirazın Yüksek Seçim Kurulunun görevi ve yetkisi dâhilinde olduğuna karar vermiştir.

İşte tam bu noktadan sonra, eski kararıyla hiçbir yakınlık kurulamayacak yeni kararının yaratacağı olumsuz etkiyi ortadan kaldırmak maksadıyla, başvurunun diğer kısmını önce olumsuz olacakmışçasına ele almış ve durmuştur. Daha sonra ise, tutanak iptaline gitmemek için bir çıkış yolu daha bulmuştur.

Birçok kararında [8] memnu hakların iadesi kararının geriye yürüyemeyeceğini, ancak ilgili kişinin sonraki seçimlere seçilme yeterliliğine sahip bir kimse olarak katılabileceğini belirten Yüksek Seçim Kurulu,

[8] YSK Kararı 2000/667-729-731, YSK Kararı 2003/350-383, YSK Kararı 1999/262, YSK Kararı 1999/1464, YSK Kararı 2002/194-274-987, YSK Kararı 2003/232, Mahmut TANDOĞAN: Siyasi Partiler ve Seçim Kanunları İle Yüksek Seçim Kurulu Karar Özetleri, a.g.e., 257-259.

savunmada yer alan memnu hakların iadesine ilişkin kararı da şu şekilde değerlendirmiştir;

> *"İlgili, memnu hakların iadesi kararı olduğunu bu nedenle ortada seçimine engel bir mahkûmiyetten söz edilemeyeceğini de ileri sürmüşse de seçildiği tarih olan 24.12.1995 tarihinden sonra 23.01.1996 tarihinde Şanlıurfa 2. Ağır Ceza Mahkemesinden aldığı memnu hakların iadesine ilişkin karar seçim hukuku yönünden seçilme engelini ortadan kaldırmamaktadır. Asıl olan kişinin seçim tarihindeki hukuki durumudur. Söz konusu karar adı geçenin karar tarihinden sonra katılacağı seçimlerde göz önüne alınabilecektir."*

Bu ifadelerden ne anlaşılması gerekir? **Seçilenin, memnu hakların iadesi kararını seçim tarihinden sonra alması, kendisine bir avantaj sağlamamış mıdır?** Seçilme yeterliğine sahip olmamasına rağmen seçime girdiyse, sonradan yapılacak şikâyet, itiraz veya ihbarla Yüksek Seçim Kurulu bunu "tam kanunsuzluk" olarak kabul edip işin esasına girecek ve seçilme ehliyetine sahip olmayan kişinin milletvekili tutanağının iptali yoluna gitmeyecek midir?

Ahmet KARAVAR hakkında Şanlıurfa 2. Ağır Ceza Mahkemesince verilen 08.11.1979 tarih ve E:1979/10, K: 1979/169 Sayılı Kararıyla kesinleşip çektirilen hükümlülüğünün 1 yıl hapsi 6136 Sayılı Kanuna aykırı silah taşımaktan; 4 ayı da kendisini hapis veya tutuklanmaktan kurtarmak amacıyla zabıtaya silahlı direnmek suçlarından olduğu, olayda kullanılan silahın kolluk kuvvetlerince elde edilerek adliye emanetine alındığı ve hükümle birlikte zoralımına karar verildiği karardan anlaşılmaktadır.

Yüksek Seçim Kurulu söz konusu hapis cezalarına ilişkin yaptığı detaylı incelemeyle, KARAVAR'ın hükümlülüğünün 1 yıldan fazla hapis cezası olmasının, süre itibariyle Anayasa'nın 76 ncı maddesiyle, 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 11 inci maddesinde öngörülen, *"seçilmesine engel sebep"* niteliğinde göründüğünü ancak, 11.07.1992 tarihinde yürürlüğe

giren 3831 Sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle 6136 Sayılı Kanuna eklenen Geçici 8 inci maddede yer alan,

> *"6136 sayılı Kanun kapsamına giren ruhsata bağlanmamış ateşli silahlar ve mermiler ile 765 sayılı Türk Ceza Kanununda belirtilen dinamit, bomba veya benzeri yakıcı, yıkıcı veya öldürücü alet veya her türlü patlayıcı maddeyi bulunduranlar; bunları, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 30 gün içinde mülki makamlara teslim ettikleri takdirde, haklarında takibat yapılmaz. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar kendiliğinden kanunda sayılan silah ve aletleri teslim edenler hakkında yapılan tahkikatlar düşer"*

hükmüyle lehe bir durumun oluştuğunu, lehe hükümlerin de, TCK'nun 2/2 maddesinde öngörülen ve ceza hukukunun ana kurallarından olan *"sonradan yürürlüğe giren lehe yasanın geçmişe uygulanabilirliği"* ilkesi uyarınca kesinleşmiş ve infaz edilmiş önceki mahkumiyet hükümlerine de uygulanmasının kanun gereği olduğunu, buna göre, ruhsatsız silah taşımak suçuna ilişkin önceki mahkumiyetinin, suç tarihine ve silahın elde edilerek zoralımına hükmedilmiş bulunması karşısında, mahkumiyet hükmünün bütün neticeleri ile ortadan kalkıp, kalkmadığı hususunun tespit edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.

Hükümlüye ait suça konu silahın önceden adliye emanetine alınıp zoralımına karar verildiğini, dolayısıyla hükümlünün silahını sonradan yürürlüğe giren 3831 Sayılı Kanunun belirlediği biçimde ve zamanda ilgili makamlara haber vermesinin veya tesliminin maddeten mümkün olmadığını, bunun doğal sonucu olarak da KARAVAR'ın silahını kendiliğinden teslim ettiğinin **VARSAYILARAK** yukarıda sözü edilen Geçici 8 inci madde uyarınca, geçmiş hükümlülüğün tüm sonuçları ile ortadan kaldırılmış olduğunun esas alınmasını ve gereğinin yapılmasını, Yargıtay Ceza Daireleri ile Ceza Genel Kurulunun bu konudaki yerleşmiş uygulamaları da aynı doğrultuda olduğunu belirterek kararının gerekçesi olarak ortaya koymuştur. Bu değerlendirme sonucunda da, KARAVAR'ın yasak silah bulundurma suçundan dolayı

hükümlülüğünün ortadan kalkmış bulunması, kalan (memura silahlı direnmeden) 4 aylık hapis cezasına hükümlülüğün de milletvekili seçilmesine engel oluşturmadığına karar vermiştir.

IV. BAHATTİN ŞEKER KARARI (YSK KARARI, 1999/371)

Bahattin ŞEKER, 24 Aralık 1995 tarihindeki 20 nci dönem milletvekili seçimlerinde Doğru Yol Partisi Bilecik İli milletvekili olarak seçilmiş, il seçim kurulunca tutanağı verilmiş, tutanağın bir örneği de 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 36 ncı maddesi uyarınca Yüksek Seçim Kurulunca Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verilmiştir.

1998 yılında yapılan bir televizyon programında Bahattin ŞEKER'in askerlikten kaçmak için sahte belge kullandığı ileri sürülmüş, Milli Savunma Bakanlığı da bir inceleme yapmış ve söz konusu durumu tespit etmiştir. Bunun üzerine Milli Savunma Bakanlığı, TBMM Başkanlığı'na Bahattin ŞEKER'in asker kaçağı statüsü içinde olduğu belirten bir yazı göndermiştir. Yazıda, Bahattin ŞEKER'in kendisini Ürdün'de işçi olarak göstererek dövizli askerlik hizmetinden yararlandığı, ancak yapılan incelemelerde, Ürdün'de işçi olarak çalıştığını gösterir belgeyi aldığı tarihlerde Türkiye'de bulunduğunun anlaşıldığı, bu nedenle askerlik yükümlülüğünü yerine getirmediği ve asker kaçağı statüsünde bulunduğunun anlaşıldığı, 14 Eylül 1988 - 14 Kasım 1988 tarihleri arasında yapmış olduğu dövizle askerlik hizmetinin, gerçeği yansıtmayan beyan, bilgi ve belgeler ile sağlandığı tespit edildiğinden, 1111 Sayılı Askerlik Kanununun Ek-1 inci maddesi gereğince dövizle askerlik hizmeti kapsamından çıkarıldığı yer almıştır.

TBMM Başkanlığı Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığına, Milli Savunma Bakanlığının TBMM Başkanlığına gönderdiği 20 Nisan 1998 tarihli yazısında yer alan hususları da ihtiva eden, 27 Nisan 1998 tarihli bir yazı göndermiştir. Söz konusu yazı ile Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığından; seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları kesin karara bağlama görevinin Anayasa'nın 79 uncu maddesinin ikinci fıkrası uyarınca, Yüksek Seçim Kuruluna ait bulunduğu belirtilerek konunun değerlendirilmesi istenilmiştir.

Bahattin ŞEKER de, milletvekili tutanağının iptali isteğine dayanak gösterilen 1111 sayılı Askerlik Kanununun Ek-1 nci maddesi gereğince, dövizle askerlik kapsamından çıkarıldığına ilişkin Milli Savunma Bakanlığının 16.4.1998 tarihli işleminin iptali istemiyle Askerî Yüksek İdare Mahkemesinde iptal davası açmıştır.

Bununla birlikte, Bahattin ŞEKER hakkında, gerçeği yansıtmayan belge ve bilgiler sunarak askerlik hizmetini dövizle yaptığı (sahtecilik) suçlamasıyla, askerî savcılığa suç duyurusunda bulunulmuştur.

Yüksek Seçim Kurulu da, her iki yazı ekinde bulunan gerekçe ve değerlendirme sonuçları ile Bahattin ŞEKER'in avukatlarının yazılı savunmaları, 06.07.1998 günü Yüksek Seçim Kurulunda yaptıkları sözlü açıklamaları ve bu konudaki Askerî Yüksek İdare Mahkemesi kararlarıyla tüm bilgi ve belgeleri değerlendirmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu yaptığı bu değerlendirmede;

Anayasa'nın 79 uncu maddesinin ikinci fıkrasında, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevinin Yüksek Seçim Kuruluna verildiğini,

Yine Anayasa'nın 76 ncı maddesi ile 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11 inci maddesinde de, diğer nedenler yanında ***"yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olmayı"*** milletvekili seçilmeye engel olarak saydığını,

298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 130 uncu maddesinin sondan bir önceki fıkrasında,

> *"... Ancak, adaylığın kesinleşmesinden sonra, adayın Türk olmadığına, yaşının kanunda gösterilenden küçük olduğuna, okur-yazar olmadığı veya seçilme yeterliğini kaybettiren bir mahkûmiyeti*

bulunduğuna ilişkin iddialar dışındaki nedenlerle adaylara itiraz olunamaz. Bu hüküm olağanüstü itirazlar için de geçerlidir"

hükmünün yer aldığını,

Yüksek Seçim Kurulunca, öncelikle süreyle bağlı olmaksızın incelenebilecek tam kanunsuzluk durumları kapsamı içinde **130 uncu maddede sayılmayan "askerliğini yapmış olmak" şartının** olayda tam kanunsuzluk kapsamında düşünülüp düşünülemeyeceği ve bu konuda yapılmış olan başvuruların incelenip incelenemeyeceği üzerinde durulduktan sonra;

298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un yukarıda yazılı hükmüyle ilgili maddenin 2234 Sayılı Kanunla değiştirildiğini ve bu kanunun 31.5.1979 gün ve 16651 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdiğini; askerlik hizmetini yapmamayı, milletvekili seçilmeye engel sayan Anayasa'nın 76 ncı maddesinin ise, 2709 Sayı ile 07.11.1982 tarihinde kabul edildiğini, bu duruma göre; 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'dan sonra yürürlüğe giren ve aynı konuyla ilgili olan Anayasa'nın 76 ncı maddesinin, uygulamadan sonraki kanun hükümlerinin geçerli olduğu ilkesi ışığında değerlendirilerek, askerlik şartının da tam kanunsuzluk kapsamında incelenebileceği sonucuna ulaşmış, süregelen içtihatlarının (görüşlerinin) da bu yönde olduğunu "özellikle" belirtmiştir.

Burada çözümlenmesi gereken problem, olağan ve olağanüstü itiraz süreleri geçtikten ve tutanak kesinleştikten sonra yapılan itiraz üzerine Yüksek seçim Kurulunca tutanağın iptaline karar verilip verilemeyeceğidir.

Seçim Kanunları, seçilme yeterliği bulunmayanların seçilmelerini engellemek için geçici aday ve kesin aday listelerinin ilanını öngörmüş, adayların il seçim kurullarınca resen incelenmesini hükme bağlamış, ayrıca seçimden ve tutanağın düzenlenmesinden sonra da üç günlük olağan ve yedi günlük olağanüstü itiraz müesseselerini düzenleyerek tutanak iptallerine yer

vermiştir. Bundan sonraki aşamada seçim kanunlarına göre artık itirazın söz konusu olmaması gerekir. Bu aşamada, itirazı ya da ihbarı düzenleyen hiç bir kanun hükmü bulunmamaktadır[9]. Bu durumda, seçilme engeli olduğu halde, adaylık ve itiraz aşamalarından geçerek seçilmiş olan bir kişinin aday olamayacağı ve seçilmemesi gerektiği sonradan anlaşıldığında yapılacak işlem nedir?

Yüksek Seçim Kurulu, Bahattin ŞEKER'in, dövizle askerlik kapsamından çıkarılmasına ilişkin işlemin hukuka uygunluğunun denetim yerinin Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, sahtecilik suçunun varlığı veya yokluğuna karar verecek yargı yerinin ise, askerî savcılığın işlemi sonucunda askerî mahkeme olduğunu belirterek, milletvekili tutanağının iptali isteğinin Yüksek Seçim Kurulu tarafından incelenmesinin, özellikle Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kararına bağlı bulunduğunu, Askerî Yüksek İdare Mahkemesinde açılan davanın sonuçlanmasının Yüksek Seçim Kurulu kararı için bir *"önsorun"* oluşturduğunu ifade etmiştir.

Yüksek Seçim Kurulunca yargılama süreci izlenmiş ve sonuç Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Başkanlığından sorulmuştur.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Başkanlığının 14.1.1999 tarihli yazısıyla, Bahattin ŞEKER tarafından Millî Savunma Bakanlığına karşı açılan davanın reddedildiği belirtilerek karar Yüksek Seçim Kurulu'na gönderilmiştir. Yine aynı mahkeme başkanlığının 15.3.1999 tarihli yazısıyla da, karar düzeltme isteminin de reddedildiği bildirilmiş, kararın düzeltilmesi isteminin reddine ilişkin karar örneği de yazının ekinde gönderilmiştir.

Böylece Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin belirtilen ***"kesinleşen kararına"*** dayanılarak, Yüksek Seçim Kurulu tarafından seçim tarihinde milletvekili seçilme şartlarını taşımadığı gerekçesiyle 16.03.1999 tarihinde Bahattin ŞEKER'in tutanağının iptaline karar verilmiştir.

---

[9] YSK Kararı 1988/311.

Burada da Yüksek Seçim Kurulu'nun bir zorlama karar verdiği görülmektedir. 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 130 uncu maddesinin sondan bir önceki fıkrasında:

> *"... Ancak, adaylığın kesinleşmesinden sonra, adayın Türk olmadığına, yaşının kanunda gösterilenden küçük olduğuna, okur-yazar olmadığı veya seçilme yeterliğini kaybettiren bir mahkûmiyeti bulunduğuna ilişkin iddialar dışındaki nedenlerle adaylara itiraz olunamaz. Bu hüküm olağanüstü itirazlar için de geçerlidir. "*

hükmü yer almış, burada ***"yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olma"*** engeli sayılmamıştır. Neden sayılmadığı konusunda da hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Bu engel o dönemde yürürlükte bulunan 1961 Anayasası'nın 68 inci maddesinde bulunmaktaydı. 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun Anayasaya uygun şekle getirilmeye çalışılırken Anayasa'da yer alan "seçilme engelleri" içinden bir tanesi neden kanuna ithal edilmemiştir, bilinmemektedir. Bunun yapılması mümkünken yapılmaması durumunda, hukukun genel ilkelerinden hareketle, bu engelin varlığını kabul etmek, kararın zorlama olmasına neden olmaktadır.

Bundan başka, Yüksek Seçim Kurulu eğer bir çıkış yolu arayacak olsaydı, kanundaki söz konusu eksiklik ona bu yolu zaten açmaktaydı. Kanuna dayanacak ve milletvekili tutanağının iptali talebini reddedebilecekti. Ancak Yüksek Seçim Kurulu, başka bir kararında önünde böyle bir imkan olmamasına rağmen, milletvekili tutanağının iptaline gitmemek için çıkış yolu aramış ve oldukça zorlama bir karara imza atmıştır[10].

---

[10] Bkz.YSK Kararı 1988/311 (IŞIKLAR Kararı).

V. MERVE SAFA KAVAKÇI KARARI (YSK KARARI, 1999/1585)

Yüksek Seçim Kurulunun tartışma yaratan kararlarından birisi "vatandaşlık" seçilme şartına ilişkin 17.05.1999 tarih ve 1585 sayılı Merve Safa KAVAKÇI hakkında verdiği kararıdır. Söz konusu kararı değerlendirmeden önce, konunun anlaşılması açısından, olaya ilişkin mevzuatta yer alan hususları ele alarak olayın cereyan tarzını ortaya koymak yararlı olacaktır.

A. Mevzuattaki Düzenleme

1982 Anayasası'nda ve seçim mevzuatında, diğer şartların yanında milletvekili seçilebilmek için Türk vatandaşı olma şartı *"Yirmibeş yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir" (Any. md. 76, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu md.10.)* şeklinde yer almıştır. Doğumla ya da daha sonra kazanılmasına bakılmaksızın, milletvekili adaylığına başvurduğu zaman Türk vatandaşı olan herkes, seçilebilmek için gereken diğer şartlara sahip olması halinde, bu haktan yararlanabilecektir.

Anayasanın 66 ncı maddesinin *"Vatandaşlık, Kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak Kanunda belirtilen hallerde kaybedilir"* hükmü ile Türk vatandaşlığının kazanılmasını ve kaybedilmesini hem kanunî teminata bağlamış, hem de yargı denetimine açık tutmuştur.

Vatandaşlığın kaybı, bir kişinin vatandaşlık bağı ile bağlı bulunduğu devletle olan hukuki ve siyasi bağını kesmesi ve o ana kadar sahip olduğu vatandaşlığından ayrılması olarak tanımlanmaktadır[11].

403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu, Türk vatandaşlığının kaybını üç farklı şekilde düzenlemiştir: 19 uncu maddede *"kanun yolu ile kayıp"*, 20-26

---

[11] Osman Fazıl BERKİ, "Yetkili Makam Kararı ile Türk Vatandaşlığının Kaybı", (Ankara: 1976) AÜHFD, C. 32, S. 1-4, Y. 1976, 117.

ncı maddeler arasında *"yetkili makam kararıyla kayıp"* ve 27-28 inci maddelerinde de *"seçme hakkı ile kayıp"* yer almıştır.

Söz konusu kanunda KAVAKÇI Kararıyla ilgili olan *"yetkili makam kararıyla kayıp halleri"*, *"vatandaşlıktan çıkma"* (md. 20-23), *"vatandaşlığa alınmanın iptali"* (md. 24) ve *"vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemler"* (md. 25-26) olarak üç başlık altında düzenlenmiştir.

"Vatandaşlıktan çıkma" yolu ile vatandaşlığın kaybı hem ilgilinin, hem de yetkili makamın iradesiyle gerçekleşmektedir. *"Vatandaşlığa alınmanın iptali"* ve *"vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemler"* nedeniyle vatandaşlığın kaybında ise, ilgilinin iradesine bakılmamaktadır.

Türk Vatandaşlık Kanununun "***vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemler"*** ana başlığı altındaki 25 ve 26 ncı maddelerinde; belirli bazı durumlarda bulunan kişilerin, kendi istek ve başvurularına gerek olmaksızın Türk vatandaşlığından yoksun bırakabileceklerini belirtmektedir. Kanunun 25 inci maddesi "*kaybettirme"* ve 26 ncı maddesi de "*çıkarma"* başlığını taşımaktadır[12].

Vatandaşlığın kişinin iradesine bağlı olmaksızın kaybı, genellikle ilgilinin *"vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemleri"*nden kaynaklanmaktadır. Nitekim, Türk Vatandaşlık Kanununda bu eylemlere ilişkin yaptırım, ya bir *"kaybettirme"* ya da *"çıkarma"* kararına dayandırılmıştır.

İzin almaksızın Türk vatandaşlığına ek olarak kendi isteği ile başka ülke vatandaşlığını kazandığı tespit edilenler hakkında 403 Sayılı Kanunun

---

[12] Daha fazla bilgi için bkz. Nihal ULUOCAK: Türk. Vatandaşlık Hukuku (İstanbul: 3. Baskı, 1989), 67 vd; Ergin NOMER: a.g.e., 90 vd; Rona AYBAY: Yurttaşlık Hukuku, (İstanbul: 2. Baskı, 1991), 81-82; Erdoğan GÖGER, Türk Tabiiyet Hukuku (Ankara: 4. Baskı, 1979), 121-122.

25/a maddesi uyarınca Bakanlar Kurulunca ***"Türk vatandaşlığı kaybettirme"*** kararı alınmaktadır[13].

Türk Vatandaşlığı Kanununda *"kaybettirme"* nedenleri esas itibariyle birkaç ana grupta toplanmıştır. Bunlar *"izin almaksızın isteyerek yabancı devlet vatandaşlığını kazanmak"* (md. 25/a) Türk devletinin çıkarlarına aykırı biçimde *"yabancı bir devletin hizmetinde bulunmak"* (md. 25/b, c) *"askerlik görevinin yerine getirilmemesi*" (md. 25/ç, d, e) *"vatana bağlılığın kanıtlanamaması"* (md. 25/f, h) *"Türk devletinin güvenliğini bozacak eylemlere girişmek"* (md. 25/g)'dir[14].

403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu, yabancıyla evlenen Türk kadınının vatandaşlığı üzerinde bu evliliğin bir etkisinin olmamasını, kadının Türk vatandaşlığını muhafaza etmesini ilke olarak benimsemiştir. Evlendiği yabancı erkeğin milli kanunu gereğince, evlenme nedeniyle kendiliğinden kocasının uyrukluğunu kazanan ve Türk vatandaşlığından ayrılma girişiminde bulunmayan kadının çift uyruklu olması karşısında Türk Vatandaşlığı Kanunu açısından yapılabilecek bir işlem bulunmamaktadır.

403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 22/3 maddesi; Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 32/2 maddesinde belirtilen usul ve esaslara uygun şekilde izin alan Türk vatandaşlarına, Türk vatandaşlığının yanında başka ülke vatandaşlığına sahip olabilme imkânını tanımıştır. Başka bir ifadeyle, Türk Vatandaşlığı Kanunu'na göre, bir Türk vatandaşının, Türk vatandaşlığını koruyarak başka bir devletin vatandaşlığını kazanması mümkündür. Ancak, bir Türk vatandaşı, başka bir devlet vatandaşlığını da kazanmak istiyorsa, bu durumu Türk makamlarına bildirmek zorundadır. İzin alınmadan yabancı bir devlet vatandaşlığının kazanılması aynı kanunun 25/(a) maddesinde yaptırıma bağlanmış, izin almaksızın kendi istekleriyle yabancı bir devlet vatandaşlığını

---

[13] BERKİ/ANSAY/ARAT: Devletler Hususi Hukuku ile ilgili Danıştay ve Yargıtay Kararları, C. I Tabiiyet Hukuku (1963-1975), (Ankara: 1975), 42, 49.
[14] Nihal ULUOCAK: a.g.e., 89, 90.

kazananlar hakkında Bakanlar Kurulunun *"kaybettirme"* kararı verebileceği hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla, kendi istekleriyle başka bir devletin vatandaşlığını kazanmak isteyen kişiler, böyle bir yaptırımla karşılaşmamak için izin almak zorundadırlar[15].

403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'na göre Türk vatandaşlığını kaybeden kişiler, Türk vatandaşlığı hangi yolla kaybedilirse kaybedilsin, kayıp anından itibaren yabancı statüsüne girerler (md. 29). Vatandaşlığı kaybettirmenin genel sonucu, vatandaşlığı kaybettirilen kişinin, artık Türkiye'de (kayıp tarihinden başlayarak) yabancılar gibi muameleye tabi tutulmasıdır.

Türk vatandaşlığının kaybı anı, Kanunda açık olarak belirtilmediğinden, Bakanlar Kurulu kararının hangi anda hüküm ifade edeceğinin tespiti önem kazanmaktadır. Bu husus doktrinde tartışmalıdır[16]. Tartışmanın taraflarından birisi Türk vatandaşlığının kaybına ilişkin Bakanlar Kurulu kararının *"ilgiliye tebliğiyle"* vatandaşlığın kaybedileceğini ileri sürmektedir [17] . Bizim de katıldığımız diğer görüşe göre ise, vatandaşlık, söz konusu kararın Resmi Gazete'de yayımlanmasıyla kaybedilecektir. Bu görüş sahiplerine göre Türk vatandaşlığının kaybına ilişkin Bakanlar Kurulu kararı Resmi Gazete'de yayımlandığı tarihte yürürlüğe girecek, karar ilgiliye daha ileri bir tarihte tebliğ edilecek olursa, karara karşı iptal davası açma süresi bu tebliğ ile başlayacaktır. İlk görüş kabul edilecek olursa, tebliğin ne zaman yapılacağı bilinemeyeceğinden, vatandaşlığın kaybettirilmesine ilişkin Bakanlar Kurulu

---

[15] Erdal ONAR - Bilgin TİRYAKİOĞLU: "1982 Anayasasında Milletvekilliği Vatandaşlık İlişkisi", (Ankara: Faruk EREM'e Armağan, TBMM Yayını No. 8, 1999), 564-565.

[16] İdari işlemlerin yürürlüğe gireceği an genel olarak doktrinde tartışmalı bir konudur. Bu konuda bazıları işlemin imzalandığı anı, bazıları da işlemin yayımlandığı veya ilgiliye bildirildiği anı yürürlüğe giriş anı olarak ileri sürmektedirler. İdari işlemlerin yürürlüğe giriş anı ile ilgili olarak daha fazla bilgi için bkz. Tekin AKILLIOĞLU: "Yönetsel işlemlerde Yürürlüğe Giriş Sorunu", Amme İdaresi Dergisi, C. 12, S. 2, (1979), 33-44; Tahsin Bekir BALTA: İdare Hukukuna Giriş I (Ankara: 1970), 156-157; Lütfi DURAN: İdare Hukuku Ders Notları (İstanbul, 1982), 411-413; Metin GÜNDAY: İdare Hukuku (Ankara: 3. Baskı, 1998), 125-126.

[17] NOMER:a.g.e., 153; GÖGER: a.g.e., 151; Nihal ULUOCAK: a.g.e., 148; Vahit DOGAN: "Merve Kavakçı Olayı İle İlgili Hukuki Durum", Türk Hukuk Dergisi, (Temmuz: 1999), Y. 4, S. 4, 23.

kararının uzun bir süre etkisiz kalması söz konusu olabilecektir ki, bu da söz konusu düzenlemenin amacına uygun düşmeyecektir[18] .

B. Olayın Cereyanı ve Sonucu

Merve Safa KAVAKÇI, 18 Nisan 1999 tarihinde yapılan milletvekili genel seçimlerine İstanbul 1 numaralı seçim çevresinden katılarak, Fazilet Partisinden dördüncü sırada milletvekili seçilmiştir. Yüksek Seçim Kurulunca kesin milletvekili isim listesi Resmi Gazetenin 27 Nisan 1999 tarihli ve 23678 Sayılı Mükerrer nüshasında yayımlanarak ilan edilmiştir.

Anayasanın 81 nci maddesine göre, milletvekillerinin **göreve başlarken** and içmeleri gerekir. Bu and içme, **milletvekilliği sıfatının kazanılması için değil**, milletvekilinin **göreve başlayabilmesi** için Anayasanın aradığı bir şarttır. Zira milletvekilliği sıfatı, seçimin tamamlanmasını müteakip, adayın milletvekili seçildiğinin il seçim kurulunca bir tutanakla tespit edildiği an kazanılmış olur. Anayasanın 81 nci maddesinde de milletvekili olmak için değil, milletvekilinin göreve başlaması için and içmeden söz edilmektedir. Başka bir ifadeyle milletvekili and içmeden göreve başlayamaz[19].

Merve Safa KAVAKÇI 02 Mayıs 1999 tarihinde, 21 nci Dönem 1 nci Yasama Yılı 1 nci Birleşimine and içmek için başı örtülü olarak katılmak istemiş, ancak çıkan tartışmalar ve yapılan protestolar sonucu and içemeden Genel Kuruldan ayrılmıştır. Daha sonraki birleşimlere de katılmamış ve yemin etmemiştir. Dolayısıyla meclis çalışmalarına katılamamıştır[20].

Merve Safa KAVAKÇI'nın ABD vatandaşı olduğu yönündeki kendi beyanları ve basında yer alan yazılar karşısında durum Yüksek Seçim Kurulu tarafından 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri

---

[18] Erdal ONAR - Bilgin TİRYAKİOĞLU: a.g.m., 572-573.
[19] Erdal ONAR: a.g.m., 454.
[20] TBMM Genel Kurulu'nun 2 Mayıs 1999 tarihli 1. Birleşim tutanağı, TBMM Tutanak Dergisi, C. I, s. 10-12.

Hakkında Kanunun 130 uncu maddesi uyarınca resen ele alınmış ve 08 Mayıs 1999 günü, esas hakkında daha sonra karar vermek üzere; 18 Nisan 1999 tarihinde yapılan Milletvekili Genel Seçiminde İstanbul Milletvekili seçilen Merve Safa KAVAKÇI'nın yabancı birisiyle evlenmesi sonucunda Amerikan Vatandaşlığını kazanıp kazanmadığının, 403 Sayılı Kanunun 19 ncu maddesi ve aynı kanunun diğer hükümleri gereğince Türk Vatandaşlığını kaybetme durumunun oluşup oluşmadığının ilgili yerlerden araştırılarak bildirilmesi için İçişleri ve Dışişleri Bakanlığına yazı yazılmasına; Merve Safa KAVAKÇI'ya ait öncesiyle birlikte vukuatlı nüfus kayıt örneğinin kayıtlı olduğu Hendek Nüfus Müdürlüğünden ve İçişleri Bakanlığı Nüfus Genel Müdürlüğünden getirtilmesine, yazılacak yazılara nüfus kayıt örneğinin eklenmesine karar verilmiştir[21].

Merve Safa KAVAKÇI'nın Amerikan vatandaşı olduğuna dair bilgiler Houston Başkonsolosluğunca 11 Mayıs 1999 tarihinde ABD Dallas Göç ve Vatandaşlık Bürosundan temin edilerek Dışişleri Bakanlığına iletilmiştir. Belgelerin incelenmesinden KAVAKÇI'nın 02 Mayıs 1992 tarihinde *"Green Card"*a hak kazandığı, 05 Mart 1999 tarihinde ise yemin ederek ABD vatandaşlığını edindiği söz konusu bilgilerden anlaşılmıştır.

Merve Safa KAVAKÇI'nın Türk vatandaşlığı, izin almaksızın ABD vatandaşlığını kendi isteğiyle kazandığının tespiti üzerine, 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 25 inci maddesinin (a) bendinde yer alan "izin almadan kendi isteğiyle yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanma" hükmüne dayanarak, Bakanlar Kurulunun 13 Mayıs 1999 tarihindeki 99/12827 Sayılı Kararıyla *"kaybettirilmiştir"*. Bakanlar Kurulunun bu kararı 16 Mayıs 1999 tarih ve 23697 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

Yüksek Seçim Kurulu, Merve Safa KAVAKÇI'nın ABD vatandaşlığıyla ilgili 08.05.1999 gün ve 1409 Sayılı Ara Kararı ile başlatılan araştırma üzerine dosyaya gelen bilgiler ve 16 Mayıs 1999 gün, 23697 sayılı Resmi Gazete'de

---

[21] YSK 1999/1409 Sayılı Ara Kararı.

yayımlanan 13.05.1999 günlü, 99/12827 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı sonucunda olayı aşağıdaki şekilde değerlendirmiş ve karara bağlamıştır;

"Konunun milletvekili seçilme yeterliği yönünden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığıyla ve bu vatandaşlığın kaybedilme tarihi ile ilgili olduğu görüldü.

Anayasa'nın 76. maddesinde milletvekili seçilebilmek için Türk vatandaşı olmak, 30 yaşını doldurmuş bulunmak, askerlik hizmetini yapmış olmak, kısıtlı olmamak ve yine madde metninde sayılan cezalara hükümlü bulunmamak gerektiği belirtilmiş, 79. maddesinde de seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama yetkisi ve görevinin Yüksek Seçim Kurulu'na ait olduğu açıklanmıştır.

Madde metninde geçen yolsuzluk deyiminin seçimle ilgili tüm kanuna aykırılıkları ifade için kullanılan bir kavram olduğu açıktır.

Ancak, Yüksek Seçim Kurulunun bu yetki ve görevinin uygulama zamanının belirlenmesi olayımızda önem kazanmaktadır.

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 42. maddesinde, bu kanunda özel hüküm bulunmayan hallerde 298 sayılı Kanunun bu kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiş, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 130. maddesinin son paragrafında da, adaylığın kesinleşmesinden sonra adayın Türk olmadığına, yaşının kanunda gösterilenden küçük olduğuna, okur-yazar olmadığına veya seçilme yeterliğini kaybettiren bir mahkumiyeti bulunduğuna ilişkin iddialarla itiraz olunabileceği hükme bağlanmıştır.

Madde metninden açıkça anlaşılacağı üzere seçimden önce var olan seçilme yeterliğine engel bir tam kanunsuzluk halinin seçimden sonra herhangi bir yolla öğrenilmesi üzerine konunun

Yüksek Seçim Kurulunca inceleneceği, seçimden sonra oluşacak bir yetersizlik nedeniyle alınacak kararın ise Türkiye Büyük Millet Meclisine ait olduğunun kabulü gerekir.

Nitekim, Anayasanın 127 nci maddesinde de mahalli idarelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatlarını kazanmaları ve kaybetmelerinin yargı kararı ile gerçekleşeceği belirtilmiş bu hükmün uygulanmasında organlık sıfatının kazanılmasına ilişkin seçimler ve seçim işlerinden çıkan uyuşmazlıklar Yüksek Seçim Kurulu ve alt seçim kurullarınca denetlendiği halde seçimden sonra oluşan seçilme yeterliğinin kaybına ilişkin uyuşmazlıklar sebebiyle organlık sıfatının kaybına 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun Ek-2 nci maddesi uyarınca Danıştay'ca karar verilmektedir.

Yüksek Seçim Kurulu süregelen içtihatlarında yukarıda belirtilen ve tam kanunsuzluk olarak adlandırdığı iddialarla yapılan itirazları seçimden önce olmak koşuluyla süre kaydı aramaksızın incelemiştir. (Yüksek Seçim Kurulunun 11.02.1996 gün ve 71, 16.03.1999 gün ve 194 sayılı kararları)

Olayda, Merve Safa KAVAKÇI'nın Türk vatandaşlığını kaybettiğine ilişkin 99/12827 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı aday listeleri kesinleştikten, 18 Nisan 1999 tarihinde Milletvekili Genel Seçimleri yapıldıktan sonra 16.05.1999 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmış bulunduğundan seçilme yeterliğinin kaybının seçimlerden sonra oluştuğunun kabulü gerekir.

Bu durumda, Merve Safa KAVAKÇI'nın milletvekilliğinin düşürülme yetki ve görevinin Anayasanın 84. maddesi ışığında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ait olduğuna karar verilmelidir.

Açıklanan nedenlerle;

1- 13.05.1999 gün ve 12827 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ışığında seçimden sonra oluşan seçilme yeterliğinin kaybı nedeniyle Merve Safa KAVAKÇI'nın milletvekilliğinin düşürülmesine karar verme yetki ve görevinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ait olduğuna,

2- Karar örneğinin Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına ve Başbakanlığa gönderilmesine,17.05.1999 tarihinde oybirliğiyle karar verildi."

Görüldüğü gibi, Türk vatandaşlığının kaybettirilmesi ile birlikte milletvekilliğinin de düşüp düşmeyeceğinin tartışıldığı bir ortamda, Yüksek Seçim Kurulu, *"seçilme yeterliliği kaybının seçimlerden sonra oluştuğu"* gerekçesi ile Merve Safa KAVAKÇI'nın milletvekili sıfatının düşürülme yetki ve görevinin Anayasanın 84 üncü maddesine göre; Türkiye Büyük Millet Meclisine ait olduğuna karar vermiştir.

Bu arada Bakanlar Kurulunun kararına karşı Merve Safa KAVAKÇI tarafından Danıştay'da iptal davası açılmış ve yürütmenin durdurulması talep edilmiştir. Danıştay 10. Daire, 20.9.1999 tarih ve esas 1999/2196 Sayılı Kararı ile yürütmenin durdurulması talebini reddetmiş, bu ret kararına karşı Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kuruluna yapılan itiraz da Genel Kurulun 15.10.1999 tarih ve Y.D. itiraz 1999/589 numaralı kararı ile reddedilmiştir.

Danıştay 10. Dairesince 08.02.2000 tarih ve Esas 1999/2196, Karar 2000/315 Sayılı Kararı ile de iptal davası reddedilmiş ve bu ret kararı, Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulunun 16.06.2000 tarih ve Esas 2000/369, Karar 2000/913 Sayılı Kararı ile onanmıştır. Bu karara karşı karar düzeltme talebinde bulunulmuş ise de, karar düzeltme istemi Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulunun 01.12.2000 tarih ve Esas 2000/1012, Karar 2000/1229 Sayılı Kararı ile reddedilmiştir. Böylece, vatandaşlığın kaybına ilişkin Bakanlar Kurulu kararı, idarî yargı organınca hukuka uygun bulunmuş ve karar kesinleşmiştir.

Danıştay'a iptal davası açıldığı sıralarda Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı, Merve Safa KAVAKÇI'nın milletvekilliğini hukuken kabul etmiş olarak, 16.8.1999 tarihinde, iddia ettiği bazı suçlardan dolayı; dokunulmazlığının kaldırılmasıyla ilgili olarak düzenlediği fezlekeyi TBMM'ne sunulmak üzere Adalet Bakanlığına göndermiştir. Başbakanlık, Adalet Bakanlığından gelen 31.8.1999 tarihli bu yazıyı ilgi alarak, gereği için 13.9.1999 tarihli bir yazı ile TBMM'ne göndermiştir. Böylece hem Adalet Bakanlığı, hem de Başbakanlık, Merve Safa KAVAKÇI'nın milletvekilliğini hukuki anlamda kabul etmiştir.

Ancak diğer taraftan TBMM'ne intikal ettirilen evrakla ilgili olarak, TBMM Başkanı Yıldırım Akbulut, Başbakanlığa verdiği 15.9.1999 tarihli cevabî yazıda *"403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 25 inci maddesinin (a) bendine göre, Bakanlar Kurulunun 16 Mayıs 1999 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan kararıyla Merve Safa KAVAKÇI'nın Türk vatandaşlığı kaybettirilmiştir. Türk vatandaşlığının kaybı ile birlikte Merve Safa KAVAKÇI'nın milletvekilliği sıfatı ortadan kalkmıştır. Bu nedenle, halihazırda milletvekili olmayan Merve Safa KAVAKÇI'nın yasama dokunulmazlığının kaldırılması hakkındaki istemin işleme konulması mümkün görülmediğinden dosya ilişikte geri gönderilmiştir"* diyerek olaya farklı bir boyut kazandırmıştır.

TBMM'nin bu yazısı ve eki fezlekeli evrak, Adalet Bakanlığının 13.10.1999 tarihli yazısıyla Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmiştir.

Daha sonra Merve Safa KAVAKÇI hakkında, Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığının talebi üzerine, Ankara 2 Numaralı Devlet Güvenlik Mahkemesi Yedek Hâkimliğinin 13.10.1999 tarihli kararıyla soruşturma sonuna kadar yurt dışına çıkış yasağı kararı verilmiştir.

Ankara Devlet Güvenlik Cumhuriyet Başsavcılığınca Ankara Emniyet Müdürlüğüne yazılan 18.10.1999 tarihli yazıyla Merve Safa KAVAKÇI'nın mevcutlu olarak savcılıklarında hazır bulundurulması istenmiştir. Bu amaçla,

Ankara Emniyet Müdürlüğü görevlileri, Merve Safa KAVAKÇI'nın evine gitmişler; ancak, eve girememişlerdir. Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığının 19.10.1999 tarihli talebi üzerine, Ankara 1 Numaralı Devlet Güvenlik Mahkemesi Yedek Hakimliğinin aynı tarihli kararıyla, Merve Safa KAVAKÇI'nın üzerine atılı suçun niteliği, delil durumu nazara alınarak, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 94 üncü maddesi gereğince yakalanmasını sağlamak amacıyla, bir defaya mahsus olmak üzere, gündüz evinde arama yapılmasına izin verilmiştir. Mahkeme kararı, Devlet Güvenlik Mahkemesinin 19.10.1999 tarihli üst yazısıyla, Ankara Emniyet Müdürlüğüne gönderilerek, Merve Safa KAVAKÇI'nın yakalanarak Cumhuriyet Başsavcılığında hazır bulundurulması istenmiştir. Söz konusu arama kararına Merve Safa KAVAKÇI'nın avukatları mahkeme nezdinde itirazda bulunmuşlardır.

Bu arada TBMM Başkanı Yıldırım AKBULUT imzasıyla, Merve Safa KAVAKÇI'nın avukatına gönderilen 19.10.1999 tarihli yazıda ise, *"Merve Safa KAVAKÇI'nın Türk vatandaşlığını kaybettirmeye yönelik Bakanlar Kurulu kararı aleyhine açtığı iptal davasıyla ilgili olarak, Merve Safa Kavakçı davayı kazandığı takdirde, vatandaşlığı avdet edecek ve dolayısıyla, milletvekilliği herhangi bir şekilde tartışma konusu olmayacaktır"* denilmiştir. Bu yazı, Ankara Emniyet Müdürlüğüne ulaştırılarak, arama kararı ertelenmiştir. Ankara 2 Numaralı Devlet Güvenlik Mahkemesinin 20.10.1999 tarihli kararıyla da arama kararı kaldırılmıştır.

Ayrıca Merve Safa KAVAKÇI'nın 03.09.1999 tarihli özlük haklarının iadesiyle ilgili dilekçesine yine TBMM Başkanı Yıldırım AKBULUT tarafından gönderilen 21.09.1999 tarihli cevabî yazıda *"Türk vatandaşlığını kaybettirilmiş olmanız sebebiyle milletvekili özlük haklarından yararlandırılmanız söz konusu olamamaktadır"* denilmiştir.

Ancak daha sonra İstanbul Milletvekili Merve Safa KAVAKÇI Sivas/Yıldızeli kütüğüne kayıtlı Bekir Lütfi YILDIRIM'la evlenerek 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 5 inci maddesinin amir hükmüne göre Türk

vatandaşı olmuş, Eyüp evlendirme şefliğinden 28.10.1999'da evlenme cüzdanı, Sivas/Yıldızeli Nüfus Müdürlüğünden de 03.11.1999 tarihinde nüfus cüzdanı almıştır.

TBMM Başkanı Yıldırım AKBULUT'a yöneltilen bir soru önergesine verilen 21.01.2000 tarihli cevapta da*, "Merve Safa KAVAKÇI (YILDIRIM) 16 Mayıs 1999 tarihli Bakanlar Kurulu Kararına göre Türk vatandaşlığını kaybetmiştir. Bakanlar Kurulu bu kararını 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 25 inci maddesinin (a) bendine dayandırmıştır. Adı geçen bu kararın iptali için dava açmıştır. Dava derdesttir. Bakanlar kurulunun bu kararı yürürlükte olduğu sürece adı geçen kişinin özlük haklarından yararlandırılması mümkün görülmemektedir."* denilmiştir.

14.03.2001 tarihinde de, kesinleşen yargı kararları uyarınca Türk vatandaşlığını kaybeden Merve Safa KAVAKÇI'nın, Anayasanın 66 ve 76 ncı maddeleri ile Türk Vatandaşlığı Kanunu hükümlerine göre milletvekili seçilme yeterliliğini kaybettiğine, bu nedenlerle milletvekili sıfatının kalmadığına ilişkin TBMM Başkanlık tezkeresi TBMM Genel Kurulu'nun bilgisine sunulmuştur.

Olay bir bütün olarak ele alındığında şu sorular akla gelmektedir;

Bu işlemlerin alelacele tanzimi, Bakan tarafından da imzalanması ve Bakanlar Kurulu tarafından karara bağlanması tarafsızlıkla ne derece bağdaşmaktadır?

Bakanlar Kurulunca bir **"milletvekilinin"** vatandaşlığının kaybettirilmesi veya vatandaşlıktan çıkarılması mümkün müdür? Bu, milletvekillerinin dokunulmazlığa sahip olması gerektiğine ilişkin anlayışın ihlali anlamına gelmez mi? Dokunulmazlığın, dolaylı da olsa, bir şekilde yürütme organı tarafından kaldırılması değil midir? Bağımsız yargıdan bile korunma imkanı sağlayan dokunulmazlığın ortadan kalkacağı, siyasi rakip olan yürütme ile muhalefet arasında dengeyi yürütme lehine bozacağı, milletvekillerini sürekli tehdit edeceği ve demokrasiyi ortadan kaldırmaya kadar gidebilecek sonuçlara yol açabileceği söylenemez mi?

Milletvekilliği sıfatının TBMM tarafından düşürülebileceği Anayasanın 84 üncü maddesinde hüküm altına alınmıştır. Bunun dışında başka bir yerde milletvekilliği sıfatının düşürülebileceği hükmü bulunmakta mıdır?

Seçildikten sonra vatandaşlığın kaybında, milletvekilliğinin düşme ve sona erme şekillerinin hüküm altına alındığı Anayasanın 84 ncü maddesinde "vatandaşlığın kaybı yer almadığı" halde, bu nedene dayanarak milletvekilliği düşürülebilir mi? (84 üncü maddede sayılı olanların dışında bir nedene dayanarak milletvekilliği sıfatı düşürülebilir mi?)

Yüksek Seçim Kurulu *"Milletvekilliğinin düşürülme yetki ve görevinin Anayasanın 84 üncü maddesine göre TBMM'ye aittir"* biçiminde karar verebilir mi? Sadece kendisinin yetkisizliğini ortaya koyması gerekmez mi?

Yüksek Seçim Kurulu milletvekili sıfatının Anayasanın 84 üncü maddesine göre ancak TBMM tarafından düşürülebileceğini karar altına aldığı halde, TBMM Başkanlığı hangi yetkiye dayanarak Merve Safa KAVAKÇI'nın milletvekili olmadığına karar vermiştir?

Türk vatandaşlığının kaybı ile birlikte milletvekilliğinin düştüğü kabul edilse bile, Danıştay'a açılan dava sonuçlanmadan; TBMM Başkanının Başbakanlığa yazdığı yazıda *"Merve Safa Kavakçı'nın milletvekilliği sıfatı kalkmıştır"* şeklindeki görüşünün hukukî dayanağı nedir?

TBMM Başkanının milletvekillerinin milletvekilliklerinin düşürülmesiyle ilgili resen bir yetkisi var mıdır? Varsa bu yetki hangi yasaya dayandırılmaktadır?

DGM Başsavcılığı, Başbakanlık ve Adalet Bakanlığı Merve Safa KAVAKÇI'nın milletvekilliğini önce kabul edip sonra bu görüşünden sadece TBMM Başkanın yazısı üzerine vazgeçebilir mi?

DGM Başsavcılığı ve Yedek Hakimliği hangi mevzuata istinaden yurt dışına çıkışını yasaklamaktadır? Milletvekili olmadığına karar verebilir mi ya da *"milletvekili değildir"* yazısına itibar etmesi ne kadar doğrudur?

TBMM Başkanlığının çok kısa süre içerisinde birbirleriyle çelişen kararlar vermesi, onun tarafsızlığını ortadan kaldırmıyor mu? (ya da onun taraflı olduğunu göstermez mi?)

Danıştay'da davaların Merve Safa KAVAKÇI'nın aleyhine sonuçlanmasıyla milletvekilliği sıfatını sona erdirmek için sadece TBMM Başkanlık tezkeresi TBMM Genel Kurulu'nun bilgisine sunulması yeterli midir? Yoksa dokunulmazlığın kaldırılmasında (ya da özürsüz katılmamada) olduğu gibi bir prosedür mü uygulanmalıdır?

Özlük haklarından yararlanmalı mıdır? Yararlanacaksa hangi tarihe kadar? TBMM Başkanlık tezkeresi TBMM Genel Kurulu'nun bilgisine sunulmasına (Ya da Bakanlar Kurulu Kararına) kadar milletvekilliği sıfatı devam ettiğinden özlük haklarından yararlanacak mıdır? Yemin etmemiş olması özlük haklarını etkiler mi?

Milletvekilliği sıfatı hangi tarihte ortadan kalkmıştır, Bakanlar Kurulunca vatandaşlığın kaybettirildiği tarihte mi, Danıştay'ın iptal istemini reddettiği tarihte mi, vatandaşlığın kaybettirildiğine ilişkin TBMM Başkanlık tezkeresinin TBMM Genel Kurulu'nun bilgisine sunulması tarihinde mi? Her birisinde sonuç farklı olacağı gibi, Bakanlar Kurulu kararının dışındaki tarihlerde vatandaşlığın kaybettirildiği kabul edilecek olursa, daha bu tarihlere ulaşılmadan, yeni bir evlilikle Türk vatandaşı olmakla vatandaşlığının hiç kaybedilmediği sonucu ortaya çıkmaz mı? Bu durum, milletvekilliği sıfatının kaybını engellemez mi?

Seçildikten sonra, seçim sonrası ortaya çıkan ve milletvekilliği sıfatını ortadan kaldıracak bir (her) durumla ilgili Yüksek Seçim Kurulu resen konuyu ele alabilir mi? Mahkumiyet halinde Yüksek Seçim Kurulu *"Milletvekilliğinin düşürülme yetki ve görevinin Anayasanın 84 üncü maddesine göre TBMM'ye aittir"* biçiminde karar vermesi mi gerekiyor?

1982 Anayasasının 79 uncu ve 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 130 uncu maddesinde seçilme

engeli bulunanlara ilişkin kararların Yüksek Seçim Kurulu tarafından verileceği hüküm altına alınmıştır.

Milletvekili ***"adaylarına"*** itiraz 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 22 nci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, adayların geçici olarak ilanından itibaren iki gün içinde il seçim kuruluna itiraz edilebilir. İtirazlar da, il seçim kurullarınca, en geç iki gün içinde karara bağlanır. İlgililer, bu kararlara karşı iki gün içinde Yüksek Seçim Kuruluna itiraz edebilirler. Yüksek Seçim Kurulu, üç gün içinde ve en geç, kesin aday listelerinin ilanı gününe kadar bu itirazları karara bağlar. Görüldüğü gibi, milletvekili *"adaylarının"* seçilme yeterliğinin bulunmaması halinde bunu nihai ve kesin karara bağlama yetkisi Yüksek Seçim Kurulu'na verilmiştir. Dolayısıyla seçilme yeterliği içerisindeki vatandaşlık şartını taşımayan *"adaylara"* ilişkin karar Yüksek Seçim Kurulu tarafından verilmek zorundadır.

Seçilme yeterliğinin milletvekili seçildikten sonra kaybı halinde ne olacağı Anayasanın 84 üncü maddesinde ***"milletvekilliğinin düşmesi"*** başlığı altında düzenlenmiştir. Söz konusu maddede, milletvekilliğinin düşme nedenleri *"istifa"*, *"kesin hüküm giyme"*, *"kısıtlanma"*, *"milletvekilliği ile bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar etme"*, *"meclis çalışmalarına özürsüz ve izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim katılmama"*, *"partisinin temelli kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olma"* olarak sayılmış ve milletvekilliğinin düşürülmesine TBMM'nin yetkili olduğu ifade edilmiştir. Maddede, milletvekilliğinin düşme nedenlerinin kapsamının genişletilmesine neden olacak ***"gibi" "ve benzeri"*** kelimeleri de kullanılmamıştır. Başka bir ifadeyle, düşme nedenleri ***"tahdidî (numerus clausus)"*** olarak sayılmıştır ve maddeye sayılan nedenlerin dışında, kıyas yoluyla genişletilerek bir neden ilave edilemez[22]. Sayılan düşme nedenleri arasında ***"vatandaşlığın sonradan kaybı"*** bulunmamaktadır. Başka hiçbir yerde de vatandaşlığın sonradan kaybı halinde nasıl bir prosedür izleneceği

[22] Kemal GÖZLER: Anayasa Hukukuna Giriş, Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 307.

ve hangi organ veya makam tarafından ne şekilde bir karar verileceği yer almamaktadır.

O halde ne yapılmalıdır? Şimdiye kadar bu konuda KAVAKÇI dışında bir örneğe rastlanılmamıştır. KAVAKÇI örneği üzerine konu tartışılmış ve iki farklı görüş ortaya çıkmıştır.

Bunlardan birincisi; Anayasanın 84'üncü maddesindeki sınırlı sayıdaki düşme nedenlerinin dışında kalan bir nedenle, TBMM Genel Kurulunun, bir milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine karar veremeyeceğini; görevleri Anayasa ve İçtüzük ile belirlenmiş olan TBMM Başkanı veya Başkanlık Divanının da bu konuda tamamıyla yetkisiz olduğunu; aynı şekilde görev ve yetkileri Anayasanın 79 uncu maddesiyle belirlenen ve esas itibarıyla milletvekili adaylığı ve seçimlerin yönetim ve denetiminden sorumlu bir kurul olan Yüksek Seçim Kurulu'nun da böyle bir karar verme yetkisine yetkisinin bulunmadığını; bu görüşe gerekçe olarak da, bir milletvekilinin Türk vatandaşlığını milletvekili seçildikten sonra kaybetmesi durumunda ne olacağının Anayasada öngörülmediğini, Anayasa ve kanunların bu konuda karar verme yetkisini bir organa veya makama da vermediğini, dolayısıyla kendisine Anayasa ve kanunlar tarafından bir yetki verilmemiş bir kamu hukuku organının yetkisiz olduğu bir konuda karar vermesinin mümkün olmadığını, bu nedenle, Türk vatandaşlığı sıfatını sonradan kaybeden bir milletvekilinin milletvekilliğinin sona erdirilmesinin imkansız olduğunu ileri sürmektedir[23].

Söz konusu görüş, *"vatandaşlık şartının"* Anayasanın 76 ncı maddesinde yer alan seçilme yeterliği şartlarından birisi olduğunu, maddenin ***"milletvekilliğinin devam şartlarını"*** değil, ***"milletvekili seçilme yeterliliği"***ni düzenlediğini ve esas itibarıyla *"adaylık süreciyle"* ilgili olduğunu; maddede milletvekilliğinin devamı boyunca Türk vatandaşlığının muhafaza

---

[23] Kemal GÖZLER: "Vatandaşlık ve Milletvekilliği", Liberal Düşünce, C. 4, S. 16, (Yaz 1999), 90-91; Kemal GÖZLER: Anayasa Hukukuna Giriş, Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 307.

edilmesi şartının aranmadığını; ayrıca Türk hukuk düzeninde, milletvekilliğinin devamını vatandaşlık şartına bağlayan bir norm bulunmadığını belirtmekte ve Anayasanın 76 ncı maddesinin 1 inci fıkrasının da Anayasada yer alan birçok müeyyidesiz bir norm gibi *"müeyyidesiz bir norm"* olduğunu iddia etmektedir[24].

İkinci görüş ise; Anayasanın milletvekilliğinin düşmesini düzenleyen 84 üncü maddesinde vatandaşlığın kaybının, bir düşme nedeni olarak yer almadığını, ancak Anayasanın milletvekili seçilme yeterliliğini düzenleyen 76. maddesinde *"... her Türk milletvekili seçilebilir"* denilerek, milletvekili olabilmek için Türk vatandaşlığının şart koşulduğunu, seçilebilmek için aranan bu niteliğin, milletvekilliği süresince de korunması gerektiğini, bir başka ifadeyle, seçildiği zaman Türk vatandaşı olan bir milletvekilinin, milletvekilliği sırasında herhangi bir nedenle Türk vatandaşlığını kaybetmesi halinde milletvekilliğini sürdüremeyeceğini, bu kişinin milletvekilliğinin sona ermesi gerektiğini ileri sürmektedir[25].

O halde bu görüş sahipleri, *"milletvekilliğinin sona erdiğine hangi organ veya makam karar verecektir?"* sorusunu da cevaplandırmak zorundadırlar.

Birinci görüşün aksine milletvekilliğinin sona ermesi gerektiğini savunan ikinci görüş sahipleri, böyle bir durumda milletvekilliğinin sona erdiğini belirleme yetkisinin Yüksek Seçim Kurulu, TBMM Genel Kurulu, ya da TBMM Başkanlığında mı olması gerektiğini belirlemeye çalışmıştır. Buna göre;

Yüksek Seçim Kurulunun genel olarak görev ve yetkisinin sınırları Anayasanın 79 uncu maddesinde belirlenmiştir. Bununla birlikte Yüksek Seçim Kurulu, 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri

---

[24] Kemal GÖZLER: Hukukun Genel Teorisine Giriş (Ankara: US-A Yayınları, 1998), 47-49; Kemal GÖZLER, "Anayasa Normlarının Geçerliliği Sorunu", (Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, 1999), 53-57; Kemal GÖZLER: "Vatandaşlık ve Milletvekilliği", a.g.m., 90-91.

[25] Erdal ONAR – Bilgin TİRYAKİOGLU: a.g.m., 576; Erdal ONAR: a.g.m., 459; Vahit DOĞAN: a.g.m., 23.

Hakkında Kanun'un 130 uncu maddesindeki seçilme engellerini tam kanunsuzluk olarak görmekte ve ***"seçimden önce var olan"*** bu engellere ilişkin itirazları süreye bağlı kalmaksızın her zaman incelemekte, gerektiğinde tutanak iptaline gitmektedir[26]. Söz konusu engellerin seçimden sonra ortaya çıkması halinde, Yüksek Seçim Kurulu kendisini yetkili görmemektedir. Somut olayda da, sayılan tam kanunsuzluk hallerinden birisi olan *"vatandaşlık kaybının"* seçimden sonra gerçekleşmiş olması nedeniyle Yüksek Seçim Kurulunun tutanak iptaline yetkili olmadığı kararı yerindedir. Eğer, KAVAKÇI'nın Türk vatandaşlığı, Bakanlar Kurulunca seçimlerden önceki bir tarihte kaybettirilip Resmi Gazetede yayımlanmış olsaydı, ancak o zaman, önceden var olup da sonradan ortaya çıkan bu seçilme engelinden ötürü milletvekilliği tutanağını iptal etme yetkisi Yüksek Seçim Kuruluna ait olurdu.

Ancak, bu görüşe SOYSAL farklı bir açıdan yaklaşarak Yüksek Seçim Kurulu kararları arasındaki çelişkiye dikkat çekmektedir[27]. Bahattin ŞEKER'in, seçimleri kazanarak milletvekili olduğunu, sonradan askeri yargı kararıyla geçersiz sayılan bir yoldan "askerliğini yapmış" göründüğü; yolun geçersizliğinin ilgili işlemlerin üzerinden 12 yıl ve ilk seçilişin üzerinden de 9 yıl geçtikten sonra hükme bağlandığını; Meclisin, ne yapmak gerektiğini bir yandan Yüksek Seçim Kurulu'na sorduğunu; diğer yandan da, *"seçilme yeterliliğinin seçimlerden sonra yitirildiğini"* düşünerek, Anayasa'nın 84 üncü maddesi gereği, üyelik durumunu oylayıp düşürmeyi reddettiğini; Yüksek Seçim Kurulunun ise, Meclis'ten hemen sonra, *"Hayır, mahkeme kararı seçim sonrasında alınmış olsa da, geçersiz durum daha önce yaşandığı için kişi seçilmiş bile sayılmaz''* diyerek ŞEKER'in üyeliğini kendiliğinden düşürdüğünü belirttikten sonra, tamamen benzeri olan KAVAKÇI Kararında

---

[26] Seçimden önce var olan, ancak seçimden sonra ortaya çıkan bir seçilme engelinden dolayı milletvekilliği tutanağının iptalinin gerektiği ve bu yetkinin Yüksek Seçim Kurulu'nda bulunduğuna ilişkin olarak Yüksek Seçim Kurulu'nun Kararları, 11 Kasım 1961 tarih ve 390 sayılı Karar, RG., 18 Kasım 1961, Sayı 10961, s. 5839-5840; 19 Kasım 1983 tarih ve 555 sayılı Karar, RG., 30 Kasım 1983, Sayı 18237, s. 24-25; 11 Şubat 1996 tarih ve 71 sayılı Karar, RG., 19 Mart 1996, Sayı 22585, s. 19-24; 16 Mart 1999 tarih ve 371 sayılı Karar (Resmi Gazetede yayımlanmamıştır).

[27] Mümtaz SOYSAL, "Bahattin ve Merve", Hürriyet Gazetesi (31 Ekim 1999).

Yüksek Seçim Kurulunun, KAVAKÇI'nın seçim tarihinde Amerikan vatandaşı olması nedeniyle ortaya çıkan durumunun, kurul tarafından değil, Meclis tarafından karara bağlanması gerektiğini tespit ederken *"KAVAKÇI'nın izin almadan yabancı devlet vatandaşlığını kazandığı için Türk vatandaşlığı kaybettirilmiştir, kararı Bakanlar Kurulu'nca seçim sonrasında alınıp 13 Mayıs 1999'da yayınlanmıştır. Dolayısıyla, "seçilme yeterliliğinin kaybı" seçildikten sonra olduğu için, üyelikten düşürüp düşürmemeye Meclis karar vermelidir."* şeklindeki gerekçesinin ŞEKER Kararıyla çeliştiğini ileri sürmüştür.

Söz konusu görüş sahipleri, TBMM'nin yetkili olup olmadığı hususunda da şu düşünceyi ileri sürmektedirler;

Milletvekilliğinin düşmesini düzenleyen Anayasanın 84 üncü maddesine göre, bazı düşme nedenlerinden dolayı bir milletvekilinin milletvekilliğinin düşürülüp düşürülmeyeceğine TBMM Genel Kurulunun karar vereceği; buna karşılık bazı düşme nedenlerinden dolayı bir milletvekilinin milletvekilliğinin düşürülmesinin ise TBMM Genel Kurulunun karar vermesine gerek kalmadan, düşme nedeninin TBMM Genel Kuruluna bildirilmesiyle gerçekleşeceği öngörülmüştür.

Anayasanın 84 üncü maddesinin 1,3 ve 4 üncü fıkralarındaki nedenlerden birisi gerçekleşse bile, TBMM Genel Kurulu karar vermedikçe, milletvekilinin milletvekilliği düşmeyecektir. Bu yüzden, sözü edilen nedenlerden birinden dolayı bir milletvekilinin milletvekilliğinin düşürülmesine yol açan TBMM Genel Kurulu kararı kurucu nitelikte bir işlemdir. Bu nedenlerden birinden dolayı bir milletvekilinin milletvekilliğini düşürüp düşürmeme konusunda TBMM Genel Kurulunun takdir yetkisi bulunmaktadır.

Milletvekillerinin takdirine bırakılmayan bir konuda, oylamaya da gidilmemesi gerekir. Anayasanın 84 üncü maddesinin 2 nci fıkrasında böyle bir durum öngörülmüştür. Sözü edilen fıkrada yer alan düzenleme uyarınca, milletvekilliğinin kesin hüküm giyme veya kısıtlanma halinde düşmesi için, TBMM Genel Kurulunda bir karar alınması gerekmediğinden, bir oylamaya

da gidilmemekte ve bu hususstaki kesin mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle milletvekilliği düşmektedir.

Anayasanın değinilen 84 üncü maddesinde veya bir başka hükmünde milletvekilliğinin düşme nedenlerinden birisi olarak öngörülmese de, *"vatandaşlık şartını"* sonradan kaybetmiş bir milletvekilinin milletvekilliğini sürdürmesi söz konusu olamayacağına göre, böyle bir durumda TBMM Genel Kurulunun bir takdir yetkisinin de bulunamaması gerekir. Bu nedenle bir milletvekilinin milletvekilliğinin düşürülmesi gerektiğinde, konunun Genel Kurulun oyuna sunulması ve milletvekilliğinin düşürülüp düşürülmeyeceğine Genel Kurulun karar vermesinin istenebilmesi mümkün değildir[28]. Dolayısıyla, Türk vatandaşlığı kaybettirilmiş olan KAVAKÇI'nın milletvekilliğinin düşürülmesine **"karar verme"** konusunda TBMM Genel Kurulunun bir yetkisinin olmaması gerekir. Aynı görüşte olan TEZİÇ de, Türk vatandaşlığından çıkarılmasıyla seçilme şartını yitiren KAVAKÇI hakkında *"TBMM'nin işlem yapmasına gerek olmadığı gibi yetkisinin de bulunmadığını, KAVAKÇI'ya vatandaşlığını kaybettiren Bakanlar Kurulu Kararının, TBMM Genel Kurulunda okunarak, üyelerin bilgisine sunulmasının yeterli olacağını"* ileri sürmektedir[29].

İkinci görüş sahipleri, milletvekiliyken Türk vatandaşlığını kaybetmiş olan bir kişinin milletvekilliğini sürdürmesi söz konusu olamayacağına ve bu konuda TBMM Genel Kurulunun da, Yüksek Seçim Kurulu'nun da karar verme yetkisi bulunmadığına göre, Türk vatandaşlığını kaybetmiş bir milletvekilinin *"milletvekilliğinin düştüğünü belirleme yetkisinin"* TBMM Başkanlığına ait olması gerektiğini belirtmektedirler[30]. Buna göre, seçildiği sırada *"vatandaşlık şartını"* taşıyan bir kişinin, milletvekiliyken vatandaşlığı kaybetmesi durumunda, milletvekilliğinin düşüp düşmediğini belirleme konusunda TBMM Başkanının bir takdir yetkisi bulunmamaktadır. TBMM

---

[28] Erdal ONAR – Bilgin TİRYAKİOGLU: a.g.m., 582; Erdal ONAR: a.g.m., 459
[29] Erdoğan TEZİÇ, "Vatandaşlıktan Çıkarma Kararı Okunsun Yeter", Hürriyet Gazetesi (22 Ekim 1999).
[30] Erdal ONAR – Bilgin TİRYAKİOGLU: a.g.m., 583.

Başkanlığının yapması gereken şey, Türk vatandaşlığını kaybetmiş olan bir kişinin o anki yasama dönemi milletvekillerinden biri olup olmadığını tespit etmek ve bu kişinin bir milletvekili olduğu anlaşılmış ise, o milletvekilinin milletvekilliğinin düştüğünü TBMM'nin bilgisine sunmaktır.

Bakanlar Kurulunun bazı milletvekilleri hakkında vatandaşlığı kaybettirme kararı vermesi ve bu kararların Resmi Gazete'de yayımlanması halinde ne olacaktır? Milletvekilliğinin bu yolla -yani TBMM'nin bilgisine sunulmasıyla- düşmesi halinde, daha sonra dava açıp da kazanılmasıyla milletvekilliğine geri dönmek mümkün olacak mıdır? Dava sonuna kadar beklenecek olması halinde milletvekilliği görevini sürdürebilecek midir? Özlük haklarından faydalanacak mıdır? Tersi olursa ne olacaktır?

İkinci görüşe en büyük eleştiri yine birinci görüş sahiplerinden gelmiştir. Milletvekilinin, vatandaşlığını milletvekili seçildikten sonra kaybetmesi halinde milletvekilliğinin düşmeyeceği ve düşürülemeyeceğini savunanlar, ikinci görüşün bir an kabul edilmesi durumunda bile, Türk hukuk sistemi içinde bu görüşü müeyyidelendirmenin imkânının bulunmadığını, hukuk sisteminde, hiçbir organ, makam veya kişinin, bir milletvekilinin seçildikten sonra Türk vatandaşlığını kaybetmesi durumunda, milletvekilliğinin düşmesi konusunda karar verme yetkisiyle donatılmadığı gerekçesiyle eleştirmektedirler [31] . Eleştiriler şu şekilde özetlenebilir:

Esas itibarıyla milletvekilliği adaylığı ve seçilme işlemlerinde yetkili bir kurul olması nedeniyle, Yüksek Seçim Kurulu'nun böyle bir durumda yetkili olduğu söylenemez; zira Anayasada ve diğer kanunlarda Yüksek Seçim Kurulu'na böyle bir konuda karar verme yetkisi tanınmamıştır.

Milletvekilliğinin düşmesini düzenleyen Anayasanın 84'üncü maddesi sınırlı sayıda düşme nedeni öngörmüştür ve bunların arasında Türk vatandaşlığını kaybetme hali sayılmamıştır. TBMM Genel Kurulu,

---

[31] Kemal GÖZLER: Anayasa Hukukuna Giriş, Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 308.

Anayasanın 84 üncü maddesinde sayılan sınırlı sayıdaki nedenlerin dışında kalan bir nedenle bir milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine karar veremez.

İkinci görüşün en doğru çözüm olarak gördüğü ve örnek olayımızda da gerçekleşen, vatandaşlık kaybına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararının TBMM Başkanlığınca Genel Kurulun bilgisine sunulması suretiyle milletvekilliğinin düştüğünün kabulü de hukuki temelden yoksundur. Burada Anayasanın 84 üncü maddesinin 2 ve 5 inci fıkralarında sözü edilen mahkeme kararlarının TBMM Başkanlığınca Genel Kurulun bilgisine sunulması işleminin kıyasen vatandaşlık kaybı durumunda da uygulanmasından hareket edilmiştir. Ancak söz konusu fıkralarda yer alan hususlar Anayasada ayrıca ve açıkça ***"düşme nedeni"*** olarak belirtilmiş olmasına rağmen, vatandaşlıkla ilgili olarak böyle bir hüküm bulunmamaktadır. Dolayısıyla, TBMM Başkanlığının, bir milletvekilinin milletvekilliğinin düştüğü yolunda işlem yapma ve bu konuda Genel Kurula bilgi verme yetkisi, sadece Anayasanın 84 üncü maddesinin 2 ve 5 inci fıkralarındaki durumlar için bulunmaktadır. Bunun dışındaki durumlarda TBMM Başkanlığının bir işlem yapmaya, Genel Kurula bilgi sunmaya yetkisi yoktur. Çünkü hiçbir kamu makamı, Anayasa ve kanunlardan yetki almadıkça bir yetki kullanamaz[32].

[32] Kemal GÖZLER: Anayasa Hukukuna Giriş, Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 309.

VI. SİİRT SEÇİMLERİ KARARI (YSK KARARI, 2002/978; 2002/989)

A. Seçimin İptal Nedenleri ve İptal Kararı

Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığına, Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanlığı adına Genel Başkan Yardımcısı Vecdi GÖNÜL tarafından verilen 10.11.2002 tarihli dilekçeyle yapılan itirazda; 03.11.2002 tarihinde Siirt İlinin Pervari İlçesi Doğan Köyünde seçim yapılmadığı; Kurtalan İlçesi Gözpınar Beldesinde ise, seçim sandıklarının bulunduğu mahalde olay çıkarıldığı, sandığın kırılıp oy pusulalarının dağıtıldığı, seçime katılımın kaba güçle önlendiği ileri sürülmüş, tam kanunsuzluk teşkil eden bu haller sebebiyle seçimin iptali ve yenilenmesi istenmiştir. Aynı partinin Siirt ili ikinci sıra Milletvekili Adayı Öner GÜLYEŞİL de verdiği 12.11.2002 tarihli dilekçede, 03.11.2002 tarihinde yapılan Milletvekili Genel Seçiminde Siirt İl Seçim Kurulu kararları doğrultusunda işlem yapmayan Eruh ve Şirvan İlçe Seçim Kurulu kararları ile ilçe birleştirme tutanaklarının iptalini, Pervari İlçe Seçim Kurulu kararını onayan Siirt İl Seçim Kurulu kararının ve il birleştirme tutanağının iptalini, oy sayım ve dökümünün yeniden yapılmasını talep etmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu'nca her iki talep birlikte ele alınmış ve 12.11.2002 tarihinde aldığı 896 Sayılı ara karar ile;

Seçim takvimine göre; Pervari ilçesi Doğanca köyüne ait 17 - 18 - 19 numaralı sandıklar için sandık kurulu oluşturulup oluşturulmadığı, oluşturulmuş ise, bunlara tebligat yapılıp yapılmadığına dair ilçe seçim kurulunca yapılan işlemin veya bu konuda verilen karar suretinin gönderilmesi; her üç sandık için sandık kurulları oluşturulmuş ise, seçim tarihinden önce seçim torbası verilip verilmediği, verilmiş ise, teslim ve tesellüm evrakının (imzalı olarak) gönderilmesi; seçim tarihi olan 03 Kasım 2002 Pazar günü sadık kurulu başkanı ile memur üye ve diğer siyasi partili üyelerin köye gidip gitmedikleri, gitmişler ise siyasi parti temsilcisi olan diğer

partili üyelerin veya seçmen olan vatandaşların oy kullanmak istemediklerine dair tutanak düzenlenip düzenlenmediği, değilse, neden düzenlenmediğinin bildirilmesi ve sandık kurulu başkanlarının bu konuda ifadeleri alınarak gönderilmesi; bu konuda Cumhuriyet Savcılığına herhangi bir ihbar olup olmadığı, ihbar varsa, tahkikat evrakının bir suretinin ilgili merciden temin edilerek gönderilmesi istenmiştir. Kurtalan ilçesine bağlı Gözpınar beldesinde mevcut sandıklardan bir tanesinde kavga çıktığı belirtilmiş ve itiraz eden siyasi parti, sandığın sayım sonucuna hile karıştırıldığını iddia etmiştir. Bu konuyla ilgili olarak bölge sandıklarından herhangi birinde Jandarma tutanağı düzenlenip düzenlenmediği veya iddiaya uygun bir aksama olup olmadığı hakkında bilgi verilmesi ve belgelerin gönderilmesi Pervari ve Kurtalan ilçe Seçim Kurulu Başkanlıklarından istenmiştir.

Dilekçe eklerinde yer alan belgeler, Kurul tarafından ara kararla getirtilen il ve ilçe seçim kurulu kararları, bu kurul başkanlıkları ve Cumhuriyet Savcılığı tarafından alınan ifade örnekleri ve tutanaklar üzerinde yaptığı inceleme sonucunda Yüksek Seçim Kurulu, her iki itirazın da, tam kanunsuzluk nedenine dayalı olarak 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 130/6 ncı maddesi çerçevesinde yapılmış iptal talebini içeren olağanüstü nitelikli itirazlardan olduğu noktasından hareketle incelemesini sürdürmüştür[33].

Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Merkezi adına yapılan itirazda, Siirt İli Pervari İlçesi Doğan Köyünde; toplam, 706 seçmenin kayıtlı bulunduğu 17, 18 ve 19 numaralı sandıklarda, sandık kurullarının usulünce oluşturulmadığı, seçmenin seçim günü oy kullanacağı sandığı hazır bulmadığı, yalnız 19 numaralı sandık için iki tutanak tutulduğu, gerek bu sandık, gerekse diğer iki sandıkla ilgili olarak yasal işlemlerin yapılıp gerekli tutanakların düzenlenmediği, sonuç olarak seçmenlere siyasi iradelerini ortaya koyacak imkan sağlanmadığı ileri sürülmüş, hukuka aykırı bu durumun partiler arasındaki oy farkı da dikkate alındığında seçim sonucuna etkili bulunduğu

---

[33] YSK Kararı 2002/978.

vurgulanmıştır. İtiraz dilekçesinde diğer iptal sebebi olarak, Kurtalan İlçesi Gözpınar Beldesinde seçim sandıklarının bulunduğu mahalde olay çıkarılıp okul binasının tahrip edildiği, buradaki 45 numaralı oy sandığının kırıldığı, oyların dağıldığı, oluşan baskı sonucu seçime katılımın önlendiği hususu öne sürülmüştür.

298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 20 ve müteakip maddelerinde sandık kurullarının ne şekilde oluşturulacağı belirlenmiş, aynı Kanunun 70 ve devamı maddelerinde ise, kurulun fiili oluşumu, çalışmaya başlaması ve sandık başı işlemleri açıklandıktan sonra, oluşum eksikliğinin ne şekilde giderileceği hususu 73 üncü maddede hüküm altına alınmıştır.

Yüksek Seçim Kurulu da, söz konusu kanuni düzenlemeye bakarak yaptığı incelemede, tutanaklara göre ilçe seçim kurulunca, sandık kurullarının anılan maddelere uygun biçimde hukuken oluşturulduğunu, ancak, oy verme günü sabahında ilçe seçim kurulu tarafından oluşturulan kurul üyelerinin oy verme yerinde yeterli sayıda bir araya gelerek kanuna uygun fiili oluşumu sağlayamadıklarını; başlangıçta ibraz edilen 19 numaralı sandıkla ilgili iki tutanakta ve daha sonra gönderilen sandık kurulu tutanak defterlerinde, sandık başkanı ve vekili isim ve imzaları ile tutulan mühürsüz tutanaklarda, yapılan tebligata rağmen kurulun partili üyelerinin hazır bulunmadığı ve ayrıca oy vermek üzere herhangi bir seçmenin sandık başına gelmediği, bu sebeple de sandık kurulunun oluşmadığı hususlarının yer aldığını tespit etmiştir. Bununla birlikte sandık kurullarının partili üyeleri, Cumhuriyet Savcılığına verdikleri ifadelerde, kendilerine herhangi bir tebligat yapılmadığını ileri sürmüşlerdir. Dosyadaki mevcut belgelere göre de, partili sandık kurulu üyelerine bu görevler ile ilgili tebligatı yapma görevinin kanuna uygun düşmeyecek şekilde ilgili parti başkanlıklarına verildiği görülmüş, dosyada tebliğe ilişkin bir belgeye de rastlanmamıştır.

Pervari İlçe Seçim Kurulu, gerçekleşen itiraz üzerine verdiği 05.11.2002 tarih ve 22 Sayılı kararında; sandık kurullarının oluşmamasının,

seçmenlerin seçimi boykot etmesinden kaynaklandığını belirtmiş, il seçim kurulunca da aynı görüş benimsenmiş, ancak, sandık kurullarının oluşturulmamasından dolayı seçimin iptaline karar verme yetkisinin Yüksek Seçim Kuruluna ait olduğu gerekçesi ile itiraz reddedilmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu'na gönderilen ifade tutanaklarında, sandık kurulu partili üyelerinin bir kısmı, görevli olduklarını bilmedikleri için sandık başına gelmediklerini, bir kısmı ise görevleri kendilerine tebliğ edilmiş olsa idi yine köye hizmet verilmediği gerekçesi ile oy vermeye gitmeyeceklerini belirtmişler; bir kısım üyeler, köyde seçim boykotu kararı alındığını, diğer bir kısım üyeler ise, topluca alınmış bir boykot kararı bulunmadığını ifade etmişlerdir.

Her üç sandıkta resmi görevliler ve eşleri oy kullanamadıkları gibi, valilik kanalı ile Yüksek Seçim Kurulu'na dilekçe gönderen 47 seçmen de, sandık kurulu oluşmadığı için istedikleri halde oy kullanamadıklarını, seçme haklarının engellendiğini bildirmişlerdir.

Yüksek Seçim Kurulu'nca, gerek ilçe seçim kurulunun, gerekse her üç sandığın başkan ve memur üyesinin sandık kurulunu oluşturma çabasına rastlanmadığı gibi, sandık kurulu oluşmadığı gerekçesi ile sandık başı işlemlerinin de usulünce başlanıp bitirilmediği belirlenmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu, nedeni ne olursa olsun, sandık kurullarının fiilen teşkil edilememesi sonucunda seçmenin iradesini sandığa yansıtmasına imkan verilmediğini, kişilerin en tabi hakkı olan seçme hakkının engellendiğini, seçim işleminin tam kanunsuzlukla sakatlandığını kararında ifade etmiştir.

03 Kasım 2002 tarihinde yapılan seçimde, Siirt İli seçim çevresinde Adalet ve Kalkınma Partisi aldığı 14.677 geçerli oyla bir milletvekili çıkarmış, bağımsız aday 11.450 oyla ikinci milletvekilliğini almış, aldığı 7.449 oyla Cumhuriyet Halk Partisine ise üçüncü milletvekilliği verilmiştir. Bu durumda Adalet ve Kalkınma Partisinin üçüncü milletvekilliği için artık oyu 7.338 olup, milletvekilliği 111 oy farkla Cumhuriyet Halk Partisi tarafından kazanılmıştır.

Yüksek Seçim Kurulu yaptığı sayısal değerlendirmeye dayanarak adı geçen yerde, yukarıdaki yapıl(may)an seçim işlemleri nedeniyle seçim sonucunun değiştiğini ortaya koymuştur. Çünkü, oy kullanılmayan 3 sandıkta 706 seçmen kayıtlı bulunmaktadır.

Yüksek Seçim Kurulu, yapılan itirazın usulen 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 130/6 ncı maddesindeki şartlara uygun olduğunu; esas yönünden de, aynı madde, 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 39/2,3 üncü maddesi ve 298 Sayılı Kanunun 14/9 uncu maddelerindeki şartları taşıdığını belirlemiştir.

Sonuç olarak da, yukarıda açıklanan nedenlerle; 03 Kasım 2002 tarihinde yapılan Milletvekili Genel Seçiminde Siirt İli seçim çevresinde yapılan seçimin, 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 39/2,3 üncü maddesi gereğince, seçim işlemleri nedeniyle iptaline; yapılan seçim sonucu tutanakları verilen milletvekilleri Cumhuriyet Halk Partili Ekrem BİLEK, Adalet ve Kalkınma Partili Mervan GÜL ve Bağımsız Aday Memet Fadıl AKGÜNDÜZ'e ait milletvekili tutanaklarının iptaline; Siirt İli seçim çevresinde milletvekili seçiminin yeniden yapılmasına; oy verme gününün, kararın Resmi Gazete ile ilanından sonra gelen **altmışıncı** günü takip eden ilk Pazar günü olan 09.02.2003 günü olduğuna karar vermiştir[34].

B. İptal Kararı Sonrası Gelişmeler

02.12.2002 tarihli 978 Sayılı kararıyla, 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 39/2,3 üncü maddesine dayanarak, Siirt İli seçim çevresinde yapılan seçimleri iptal eden Yüksek Seçim Kurulu, 03.12.2002 tarihli 989 Sayılı kararıyla, yapılacak seçimin bir genel ve ara seçim mahiyetinde olmayıp, 03 Kasım 2002 günü yapılan Milletvekili Genel Seçiminin **"bir seçim çevresi ile sınırlı olarak yenilenmesi, devamı ve tekrarı"** niteliğinde olduğunu vurgulamıştır.

---

[34] YSK Kararı 2002/978.

2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'ndaki düzenlemeye göre, bir seçimin belli bir seçim çevresinde seçim işlemlerinin kanuna aykırılığı nedeniyle iptali halinde, o yerde yeniden seçim yapılması gerekmektedir. Yüksek Seçim Kurulu 989 Sayılı kararında, yapılacak seçimle, kanuna aykırı seçim işlemlerin düzeltileceğini ve kanuna uygun olarak yapılmak suretiyle tekrar edileceğini; seçimin iptaline neden olan seçim işlemine kadar geçen süreç içinde yapılan işlemlerin geçerliliğini korumakta olduğunu; yeniden yapılacak seçimde bunların tekrarına gerek bulunmadığını belirtmiştir. Ayrıca, tekrar edilecek seçimde asıl seçimin tüm kurallarının değiştirilmeden uygulanması, *"kazanılmış haklar"* ve *"eşitlik"* ilkesinin bozulmaması gerektiğinin altını çizerek, bunun, birçok ilke kararında açıkça vurgulandığını ve değişmeyen uygulamalarla da kararlılık kazandığını ileri sürmüştür.

Bu ilkeler ışığında Yüksek Seçim Kurulu;

Seçimin başlangıç tarihi 09 Aralık 2002 olarak belirlenmesine,

03 Kasım 2002 seçiminin **"devamı"** ve **"tekrarı"** mahiyetindeki bu yenileme seçimi nedeniyle, seçime katılacak siyasi partilerin yeniden tespit ve ilanına yer olmadığına, 03 Kasım 2002 günü yapılan Milletvekili Genel Seçimine katılmış siyasi partilerin bu seçime de katılabileceklerine,

Siyasi partilerin yeniden aday tespiti yapamayacaklarını, 03 Kasım 2002 seçimi için belirlenen listelerle seçime girebileceklerine, bu adaylardan **ölüm ve istifa** gibi nedenlerle listede boşluk meydana geldiğinde bunun **ilgili siyasi parti** tarafından önseçim dışındaki usullerle **"doldurabileceğine"**,

03 Kasım 2002 seçimine iştirak etmiş bağımsız adayların bu seçime iştirak edebileceklerine, bunların yapılacak seçim takviminde belirtilecek tarihe kadar yeniden adaylık başvurusu yapmaları gerektiğine ve seçime **"yeni bağımsız adayların katılmasının mümkün bulunmadığına"**,

Oy vermede 03 Kasım 2002 günü yapılan Milletvekili Genel Seçimi için güncelleştirilerek kesinleşen sandık seçmen listelerinin çoğaltılarak kullanılmasına, **"yeniden güncelleştirme yapılmasına yer olmadığına"**,

2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 33 üncü maddesinde mevcut *"Genel seçimlerde ülke genelinde, ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde, geçerli oyların % 10'unu geçmeyen partiler milletvekili çıkaramazlar."* şeklindeki düzenlemeye göre genel seçimler yapılmış, milletvekili çıkaracak partiler belirlenmiştir. Siirt İli seçim çevresinde yapılacak seçim, kanunda belirtilen çevre barajının uygulanacağı bir ara seçim olmayıp, iptal edilen seçimin yenilenmesi ve tekrarından ibaret bulunduğundan, milletvekilliği kazanımı da genel seçimdeki ülke barajına bağlı bulunmakla bu çevreden milletvekili kazanma hakkına ancak 03 Kasım 2002 seçiminde % 10 ülke **barajını geçmiş olan siyasi partilerin** sahip olacaklarına,

Siirt İli seçim çevresinde yapılacak milletvekili seçiminde uygulanacak seçim iş ve işlemlerine ilişkin olarak hazırlanan **seçim takviminin karar metnine dahil olduğuna**, karar örneğinin ve eki seçim takviminin **Resmi Gazete'de yayımlanmasına**,

oybirliği ile karar vermiştir[35].

C. Siirt Seçimleri Kararlarının Eleştirisi

Yüksek Seçim Kurulu'nun Siirt seçimlerine ilişkin kararları, özellikle yapılacak seçimin eski seçimi **"devamı"** ve **"tekrarı"** olup olmaması ve adaylıkla ilgili birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Siirt seçimini birçok yönden tartışmalı hale getiren Yüksek Seçim Kurulu'nun 989 Sayılı kararıdır. Kararda yer alan birçok hususa ilişkin hukuki anlamda bir cevap bulunamamıştır.

---

[35] YSK Kararı 2002/989.

Yüksek Seçim Kurulu 989 Sayılı kararını 03.11.2002 tarihinde almıştır. Kararda, yenilenecek Siirt seçiminin başlangıç tarihi 09.11.2002 olarak belirlenmiştir. Ancak karar, 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 13/2 nci maddesindeki *"Yüksek Seçim Kurulunun nihai kararları ile, prensip kararları Resmî Gazete'de* ***en kısa zamanda*** *yayınlanır."* hükmüne rağmen, kararın alınmasından dokuz gün sonra, 12.11.2002 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanabilmiştir. Resmi Gazete'de yayımlandığı tarihten daha önceki bir tarih olan 09.11.2002'nin seçim başlangıç tarihi olarak belirlenmiş olması da Yüksek Seçim Kurulu'nun söz konusu işi hafife alması olarak yorumlanmıştır[36].

Yüksek Seçim Kurulu, Siirt İli seçim çevresinde yapılacak seçimin ara seçim olmadığını, çevre barajı uygulanmayacağını, iptal edilen seçimin yenilenmesi ve tekrarı olduğunu belirttikten sonra, **sadece** 03 Kasım 2002 seçiminde **% 10 ülke barajını geçmiş olan siyasi partilerin** milletvekilliği kazanabileceklerine karar vermiştir. Aşağıda seçimin niteliği üzerinde tartışma yapılacaktır. Ancak, kararın bu kısmını ele alarak incelemek ve beraberinde getireceği olumsuzlukları da ortaya çıkarmak uygun olacaktır.

% 10 ülke barajı Siirt seçimlerinde de geçerli olacaksa, barajı aşamayan partilerin bu seçime katılmalarına bir anlam vermek mümkün değildir. Milletvekili genel seçimlerinde barajı geçemeyen partileri, Siirt'te yapılacak yeni seçimde figüran olarak seçime sokma sonucunu doğurması kabul edilebilir bir yorum değildir. Siirt'te yapılacak yeni seçimlerde yalnızca barajı geçen partiler milletvekili çıkarabilecekse, seçimin de barajı geçen partiler ve bağımsız aday arasında yapılması gerekir[37].

% 10 ülke barajını geçemeyenler milletvekili kazanamayacaklarsa neden seçime girmelerine izin verildi? Onlardan bazıları seçime girerken diğerleri girmedi? Bu kararla seçimin "seçim" olma özelliği hemen hemen ortadan kalkmıştır. Eğer sadece % 10'u geçenler milletvekili kazanacaksa,

---

[36] Tarhan ERDEM, "YSK'nın İki Kararı", Radikal Gazetesi (17 Aralık 2002).
[37] Fazıl SAĞLAM, "Siirt Seçimleri Karmaşası", Cumhuriyet Gazetesi (26 Aralık 2002).

yarış da bunlar arasında olmalıdır. Diğer partilere müsaade edilmekle, seçimlerde TBMM'ne yansıyamayacak seçmen iradesi yanıltılmaktadır. Böyle bir karar verilmiş olması bile Yüksek Seçim Kurulu'nun ne yaptığını ve ne yapacağını bilemediği izlenimi yaratmaktadır.

Siirt'te yapılacak seçimin 03 Kasım 2002 seçiminin **"devamı"** ve **"tekrarı"** mahiyetinde yenileme seçimi olduğu kararda ifade edilmiştir. 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 39/2 nci maddesinde, bir seçim çevresinde yapılan seçimin, seçim işlemleri sebebiyle iptaline karar verildiği takdirde, o seçim çevresinde yeniden seçim yapılacağı hüküm altına alınmıştır. Bu düzenleme karşısında **"03 Kasım 2002 seçiminin devamı"** ile 03 Kasım 2002 sabahı şartlarının aynı şekilde Siirt seçimlerinde de uygulanacağını söylemek açıkça kanuna aykırı bir durum yaratır. Her seçim işlemi belirli tarih ve sürelerde, belirli kişilerce ve belirli yöntemlerle yapılan tanımlı işlemlerdir. Yapılmış, bitmiş, sonucu ilan edilmiş seçimin "devamı" olamaz[38].

03 Kasım 2002 seçimi için belirlenen listelerle seçime girilmesi zorunluluğu, bu seçimin -yanlış da olsa- kararda da belirtildiği gibi, 03 Kasım 2002 seçiminin **"devamı"** ve **"tekrarı"** mahiyetindeki yenileme seçimi olmasından kaynaklanmaktadır. O halde, yapılmış olan seçimdeki listelere uygulanan hükümlerin aynı şekilde (kıyasen) bu seçimde de geçerli olması gerekir. Burada yeni bir seçimmiş gibi hareket edilmesi söz konusu olamaz. Adayların belirlenmesinde yeni bir seçim gibi hareket edilmesi, alınmış olan kararın, yapılacak seçimin **"devamı"** ve **"tekrarı"** mahiyetindeki yenileme seçimi olmasına ilişkin kısmına ters düşmektedir.

Yüksek Seçim Kurulu, siyasi partilerin yeniden aday tespiti yapamayacaklarını, 03 Kasım 2002 seçimi için belirlenen listelerle seçime girebileceklerini kararında belirtirken devamında, bu adaylardan ölüm ve istifa gibi nedenlerle listede boşluk meydana geldiğinde bunun ilgili siyasi parti

---

[38] Tarhan ERDEM, "YSK Ne Yapıyor?", Radikal Gazetesi (05 Aralık 2002).

tarafından önseçim dışındaki usullerle doldurabileceğine de karar vermiştir. Eğer yapılacak seçim 03 Kasım 2002 seçiminin **"devamı"** ve **"tekrarı"** mahiyetindeki yenileme seçimi ise, 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 25 inci maddesinde yer alan,

> *"Aday listelerinin kesinleştiği tarihten, oy verme günü saat 17:00' ye kadar ölüm veya istifa nedeniyle **aday listelerinde meydana gelecek eksilmeler, listelerin tamamlanmasını gerektirmez.** Ancak, **aday listelerinde** yukarıdaki nedenlerle **boşalma olması halinde** listedeki **adaylar liste sırasına göre kaydırılmak suretiyle** boşalan yerler doldurulur."*

hükmünün uygulanması gerekir ki, Yüksek Seçim Kurulu da verdiği bir kararında[39] bu hususa dikkat çekmekte,

> *"… Aday listelerinin kesinleşmesi tarihine tekabül eden böyle bir istifa üzerine bu aşamada Kurulca yapılacak herhangi bir işlem bulunmamaktadır. Zira milletvekili genel seçiminde **aday listeleri kesinleştikten sonra vaki adaylıktan çekilme dileği seçim sonuna kadar nazara alınmaz ve adayın bulunduğu listede değişiklik yapılamaz.** Ancak adayın seçim sonunda yasama meclisi üyeliğine seçilmiş bulunması halinde çekilme hüküm ifade eder ve yerine listede sıra itibarıyla kendisinden sonra gelen seçilmiş sayılır."*

demek suretiyle listenin sonradan tamamlanmasının mümkün olmadığını ifade etmektedir.

Bir siyasi partinin adayların tamamı istifa etmiş olursa sonuç ne olur?

O siyasi partinin listede adayı olamayacaktır. Yapılan seçimde de milletvekilliği kazandıysa, milletvekili adayı olmadığı için kazandığı milletvekilliklerini alamayacaktır. Bu sayı seçim çevresinin bir ya da birkaç milletvekili için söz konusu olduğunda, o seçim çevresinde o kadar

---

[39] YSK Kararı 1995/518.

milletvekilliği boş kalacaktır. Anayasa'nın 78/3 üncü ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 7/2 nci maddesi gereği, boş kalan bu milletvekillikleri ile birlikte boşalan üyelik sayısı üye tamsayısının % 5'ini bulmuşsa 3 ay içinde; daha az ise, 30 ay geçtikten sonra, gerek duyulduğunda, eksik üyeliklerin tamamlanması maksadıyla TBMM tarafından **"ara seçime"** gidilir.

İstifa sonrası siyasi partinin milletvekilliği kazanması ve listesinde aday bulunmaması halinde, boş kalan sayı o seçim çevresinin milletvekili sayısının tamamıysa ne olacaktır? Bu durumda, Anayasa'nın 78 inci ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 7 nci maddesine ilave edilen fıkra gereği ara seçime gidilmesi gerekecektir.

Yüksek Seçim Kurulu Siirt seçimlerinde, yapılacak seçimin 03 Kasım 2002 seçiminin **"devamı"** ve **"tekrarı"** mahiyetinde olduğunu ve siyasi partilerin 03 Kasım 2002 seçimi için belirlenen listelerle seçime girebileceklerini belirtmesine rağmen, listedeki adaylardan ölüm ve istifa gibi nedenlerle listede boşluk meydana geldiğinde, bunun ilgili siyasi parti tarafından önseçim dışındaki usullerle doldurabileceğine karar vermekle 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 25 inci maddesi hükmünü ihlal etmektedir. Dolayısıyla yapılacak seçimin, önceki seçimin **"devamı"** ve **"tekrarı"** mahiyetinde olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Eğer **"devamı"** ve **"tekrarı"** mahiyetinde olmadığını kabul ediyorsa, bu 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 39/2 nci maddesi gereği yapılan yeni bir seçimdir ve yeni bir seçime ilişkin iş ve işlemlerin yapılması zorunluluğu doğacaktır.

Başka bir ifadeyle, Siirt'te yapılacak seçimin 03 Kasım 2002 seçiminin **"devamı"** ve **"tekrarı"** olduğu kabul edilecek olursa, aday listeleri de seçim iş ve işlemlerinden "tamamlanmış bir işlem" olarak kabul edilmek zorundadır ve bu listeler üzerinde herhangi bir değişiklik yapılması söz konusu olamaz. Dolayısıyla, listede olmayan bir kişi aday olamayacağına göre, ERDOĞAN da aday olamaz. 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 39/2 nci maddesindeki, bir seçim çevresinde yapılan seçimin, seçim işlemleri

sebebiyle iptaline karar verildiği takdirde, o seçim çevresinde yeniden seçim yapılacağı hükmü gereği Siirt'te yapılacak seçim yeni bir seçimdir ve seçmen listelerinin askıya çıkarılması, seçime girecek partilerin hangileri olduğunun yeniden belirlenmesi, aday listelerinin güncelleştirilmesi gibi yeni bir seçime ilişkin iş ve işlemlerin yapılması gerekir. Bu durumda ERDOĞAN da dahil seçilme yeterliliğine sahip herkes aday olabilir[40].

Görüldüğü gibi Yüksek Seçim Kurulu, kararının bir maddesi içerisinde bile çelişkiye düşmekte, seçim mevzuatına ve kendi ilke kararlarına uymayan bir karar almaktadır. Yapılacak seçim iş ve işlemlerinde, yenilenecek seçimin, yanlış olmasına rağmen, eski seçimin devamı olduğunu göz önüne alan Yüksek Seçim Kurulu'nun, adaylık konusunda neden böyle bir karar verdiği anlaşılmamaktadır.

Siyasiler gibi Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Sabih KANADOĞLU da tartışma içerisinde yer almış ve kararlardaki hukuka uymadığını düşündüğü hususları, verdiği bir mülakatta ortaya koymuştur;

KANADOĞLU'na göre, Siirt seçimlerine katılacak adayların, 03 Kasım'daki seçimlere katılma yeterliliğine sahip olmaları gerekmektedir. Siirt'te yapılacak seçim bir ara seçim değildir. Sonradan engel hallerinin kalkması veya Anayasa'da yapılan değişikliklerle seçilme yeterliliğinin kazanılması, yapılacak seçimde aday olmalarını sağlamaz. İstifa veya ölüm nedeniyle yeni aday gösterilme durumunda bile, gösterilecek adayın 03 Kasım 2002 tarihindeki seçimde aday olma yeterliliğine sahip olanlar arasından gösterilmesi zorunludur. Seçimin güncelleşmediği devam niteliğindeki bir seçimde adayın güncelleşmesi söz konusu olamaz. Siirt'te yapılacak olan seçim devam ve tekrar niteliğinde bir seçimdir. Bu nedenle Anayasa veya yasalarda yapılan değişikliklerle seçilme yeterliliğinin kazanılması, devam ve tekrar niteliğindeki bir seçimde hüküm ifade etmez. Ölüm veya istifa halindeki boşluk, listedeki adayların kaydırılmasıyla

---

[40] Tarhan ERDEM, "Kanadoğlu'nun Söylediği", Radikal Gazetesi (09 Ocak 2003).

doldurulur. Yüksek Seçim Kurulu'nun 09 Aralık 2002 tarihli kararında da, aday listelerindeki boşluğun ilgili siyasi parti tarafından yapılacak bildirimle doldurulacağı belirtilmiştir. Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 16 ncı maddesine göre, bir adayın **"aynı seçimde"** birden fazla seçim bölgesinde aday olması mümkün değildir. O halde, 03 Kasım 2002 tarihinde yapılan seçimlerde aday gösterilen veya adaylığı reddedilen kimselerin Siirt'te yapılacak seçimde aday olmaları veya aday gösterilmeleri söz konusu olamaz[41].

Başsavcının bu görüşüne karşı, birçok hukukçu Yüksek Seçim Kurulu gibi düşündüklerini, Anayasada yapılmış değişiklikler sonrası seçilme hakkının kazanılmasıyla yapılacak seçimlerde aday olunabileceğini, bunun engellenmesinin temel hak ve hürriyetlerin ihlali olacağını ileri sürmüşlerdir[42]. Ancak karşı görüş ileri sürenler, aday listelerinde boşalma olması halinde bunun doldurulması yöntemi konusunda da Yüksek Seçim Kurulu gibi düşünüp düşünmediklerini belirtmemişlerdir. Adaylıktan önce tartışılması gereken bu hususta bahsetmemeleri, konunun açıklığa kavuşmasına katkıda bulunmamıştır.

03 Kasım 2002 seçimine iştirak etmiş bağımsız adayların bu seçime iştirak edebileceklerine, bunların yapılacak seçim takviminde belirtilecek tarihe kadar yeniden adaylık başvurusu yapmaları gerektiğini ifade eden Yüksek Seçim Kurulu, **"yeni bağımsız adayların katılmasının mümkün bulunmadığına"** karar verirken doğru hareket etmiştir. Eğer yapılacak seçim 03 Kasım 2002 seçiminin **"devamı"** ve **"tekrarı"** mahiyetinde ise, o seçimde adaylıkları kesinleşmiş bağımsız adayların dışında başka bir adayın yeni seçimde yer alması söz konusu olamaz. Yüksek Seçim Kurulu'nun, yapılacak seçime yeni katılmak isteyecek bağımsız adaylara **"devam"** ve **"tekrar"** mahiyetinde bir seçim olması gerekçesiyle izin vermezken, siyasi parti adaylarının değiştirilmesine imkan sağlayarak başka kişilerin siyasi partiler

---

[41] Akşam gazetesi (08 Ocak 2003).
[42] Ersin BAL, "Hukukçular: Adaylığına Engel Bir Durum Yok", (Ord. Prof.Dr. Sulhi DÖNMEZER, Prof.Dr. Orhan ALDIKAÇTI, Prof.Dr. Doğan SOYASLAN, YSK Eski Başkanvekili Sabri COŞKUN'un görüşleri), Akşam Gazetesi (08 Ocak 2003).

üzerinden adaylıklarına göz yummakla da bir başka çelişkiye daha düştüğü görülmektedir.

Yüksek Seçim Kurulu'nun söz konusu kararıyla, 03 Kasım 2002 seçimlerinde **"seçilme yeterliliği"** bulunmayanların, Siirt seçimlerinin yapılacağı tarihe kadar olan süre içerisinde **"seçilme yeterliliğini"** kazanmaları halinde, ölüm ve istifa gibi nedenlerle siyasi partilerin listelerinde boşalma olması durumunda siyasi partiler tarafından aday olarak gösterilebilmelerine imkan sağlandığı yukarıda belirtilmişti. Yüksek Seçim Kurulu, bu hakkı kullanmak maksadıyla yeni listede yer alanların adaylığına yapılan itirazları da verdiği bir başka kararda reddetmiştir[43].

> *"03 Kasım 2002 tarihinde yapılan seçimlerde aday listeleri kesinleşmiş ve Siirt Yenileme Seçiminde bu listelerdeki adaylarla yapılacağı 03.12.2002 tarihli, 989 Sayılı kararımız ve düzenlenen seçim takvimi ile belirtilmiş olmakla beraber, aynı kararımızda **2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 25 inci maddesi gereğince adaylıktan istifa ve ölüm sonucu meydana gelecek eksilmelerin ilgili partiden aday istenmek suretiyle - yerine ikame yoluyla - doldurulacağı hususu da karar altına alınmıştır.** Kararın yasal dayanağı gerekçesinde açıkça izah olunmuştur."*

Yüksek Seçim Kurulu, söz konusu kararındaki açıklamalarına 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunundaki ifadeyle başlamış, sonrasında, seçim hukukunda oluşturulmaya çalışılan değerleri ve uygulamaları bertaraf edecek şekilde subjektif, kişiye özel, hukuki olmaktan çok siyasi olan bir cümleyle devam etmiş, sonunda da kararın kanuni dayanağını bir atıfla bitirmiştir.

2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 25 inci maddesinde yer alan hüküm açıktır. Buna aykırı olacak şekilde, istifa ve ölüm sonucu meydana gelecek eksilmelerin nasıl doldurulacağına Yüksek Seçim Kurulu'nun karar vermesi mümkün değildir. Kararın başka herhangi bir

---

[43] YSK Kararı 2003/151.

kanuni dayanağı yoktur. 151 Sayılı bu kararında atıfta bulunduğu 989 Sayılı kararda da hiçbir kanuni dayanağa rastlanmamaktadır.

"Seçme hakkı"nda göstermediği duyarlılığı, **"seçilme hakkı"**nda göstermiş ve buna ilişkin gerekçeyi, verdiği 20.02.2003 tarihli 151 Sayılı kararında, yukarıdaki ifadelerinin devamında belirtmiştir;

> *"Aksinin kabulü durumunda, listedeki eksiklik veya toptan boşalma yedek adaylık olmadığından kaydırma suretiyle doldurulamayacak, ayrıca 2839 Sayılı yasanın 13. maddesi gereğince partinin eksik adayı ikmal edilemeyecek**, seçime girme hakkı elinden alınmış olacaktır.** Bu durum; **Anayasaca korunan temel haklardan olan seçilme hakkının açık ihlali olur.** Bu bakımdan birinci bentte yazılı itiraz kabulü şayan görülmemiştir."*

03 Kasım 2002 seçiminde adaylığı kabul edilmeyen birisinin, 03 Kasım 2002 seçimin **"devamı"** ve **"tekrarı"** olan seçimde nasıl aday olabileceği itirazı da, yine aynı bakış açısıyla, **"takvimde belirtilen adaylık süreci içerisinde seçilme yeterliliğine sahip olduğu"** ileri sürülerek itiraz reddedilmiştir.

> *"Listedeki adayı istifa nedeniyle eksilen partiden yeni aday istenmiş, ilk defa adaylığı kabul edilmeyen şahsın bu başvuru sebebiyle yapılan incelemede ibraz edilen belgelerden ve celbedilen bilgilerden **adaylığa engel durumu görülmemiştir.** Bu süreç içinde seçilme yeterliğini kaybedenlerin nasıl adaylığı red edilmişse, bu hakkı haiz olanların da adaylıklarının kabulü zaruri bulunmuştur. Hiç kimse sonuçları ortadan kalkmış bir engeli sebebiyle seçilme hakkını kullanmaktan yoksun bırakılmamalıdır."*[44]

[44] YSK Kararı 2003/151.

Bu şekilde bir gerekçeyle yapılan itirazları reddeden Yüksek Seçim Kurulu, bir kararı[45] içindeki çelişkilerini bir başka kararında[46] daha da ileriye götürerek içinden çıkılamaz hale getirmiştir. **"Seçilme"** hakkını **"Anayasaca korunan temel haklardan"** sayarken, 989 Sayılı kararında **"seçme"** hakkını da dikkate alan bir çözüm getirmeyi düşünmemesi manidar görülmektedir.

Yüksek Seçim Kurulu, yeni bir seçim olmasına rağmen, kararında belirttiği gibi **"devam"** ve **"tekrar"** mahiyetinde bir seçim olsa bile, seçimlerin temelini oluşturan **"seçme hakkını"** gözetecek bir anlayışla karar vermesi gerekirken; oy vermede 03 Kasım 2002 günü yapılan Milletvekili Genel Seçimi için güncelleştirilerek kesinleşen sandık seçmen listelerinin çoğaltılarak kullanılmasına, **"yeniden güncelleştirme yapılmasına yer olmadığına"** karar vermekle, 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 6 ncı maddesindeki *"Onsekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşı seçme ve halk oylamasına katılma hakkına sahiptir."* hükmüne rağmen, seçimin yapılacağı tarihe kadarki süre içerisinde **"seçme hakkı"**nı kazanacak olanların, hiç kimse tarafından engellenemeyecek şekilde koruma altına alınmış olan bu hakkını engellemektedir.

03 Kasım 2002 seçimleri için **"Güncelleştirme Genelgesi"**ne uygun olarak güncelleştirmeler yapılmıştır. Ancak daha sonra, yaklaşık 4 ay gibi uzun bir zamanın geçmesinden sonra yapılacak Siirt seçimlerinde bu yola başvurulmamıştır. Güncelleştirme Genelgesi'ndeki *"… bu sürede, yeni seçmen sıfatını kazanan … seçmenlerin seçmen listelerine yazılabilmelerini sağlamak amacıyla …"* ibareleriyle bazı seçmenlerin söz konusu süre içerisinde bu hakkı kazanacaklarını açıkça ifade etmesine rağmen, aynı anlayışı Siirt seçimlerinde göstermemiştir.

Bununla birlikte, Siirt seçimlerine katılması gerekip de katılamayacağı bilinen, bir başka ifadeyle, 03 Kasım seçimleri sonrasında seçme hakkını

---

[45] YSK Kararı 2002/989.
[46] YSK Kararı 2003/151.

kazanan ancak, Yüksek Seçim Kurulu kararı gereği seçmen kütüklerine kayıtları yapılamayacağı için bu hakkını kullanamayacak seçmenlerden hiçbiri, söz konusu hakkını elde etmek amacıyla müracaatta bulunmamıştır. Bu yola başvurulmuş olsaydı bile, Yüksek Seçim Kurulu'nun ret kararı verme ihtimali yüksektir. Zira, daha önce Siirt seçimleriyle ilgili iş ve işlemlere ilişkin **"kesin"** nitelikli 989 Sayılı kararı bulunmaktadır.

Söz konusu seçmen daha sonra *"seçme hakkının kullandırılmadığını"* ileri sürerek, seçim iş ve işlemleri nedeniyle bu seçimin de iptalini isteseydi, Yüksek Seçim Kurulu nasıl bir karar verecekti? Siirt seçimleriyle ilgili kararlarının tamamı göz önüne alındığında bu soruya verilecek cevap da ortaya çıkacaktır.

Yüksek Seçim Kurulu 989 Sayılı kararında kararın ekinde yayımlanacağını belirttiği ancak, kararın ekinde yer almayan takvime ilişkin bir karar daha vermiştir. 989 Sayılı kararında sözünü ettiği seçim takvimini, hükümetin, 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 39/3 üncü maddesinde yer alan **"60 günlük"** sürenin **"90 gün"** olarak değiştirilmesi hususunda vereceği kanun tasarısının sonucunun beklenmesi nedeniyle yayımlamamış, ancak sonucun uzun zaman sonra alınabileceği endişesiyle, seçim takviminin hazırlanması ve yayımlanmasına 25.12.2002 tarihinde karar vermiştir[47]. Bu kararını da, daha sonra yapılan Anayasa ve ilgili kanunlarda yapılan değişikliklerden sonra tekrar değiştirmiş ve seçim gününü 09 Mart 2003 olarak belirlemiştir[48].

D. 03 Kasım 2002 Seçimlerinden Sonra Gelişen Durumlar

1. Genel Olarak

Seçimlerin hemen sonrasında, çoğunluğu sağlayan ve hükümeti kuran siyasi partinin genel başkanının "hakkı olduğu" iddia edilen Başbakanlık

---

[47] YSK Kararı 2002/1035.
[48] YSK Kararı 2003/35.

makamına getirilebilmesi maksadıyla Anayasa ve seçim mevzuatında süratle bir takım değişiklikler yapıldı.

Bu değişiklikler sonucunda, eğer Siirt seçimleri yenilenmeyecek olsaydı, seçilmiş milletvekillerinin tamamı iktidar partisine mensup olan bir seçim çevresinde milletvekillerinin tamamı istifa edecek, o seçim çevresinin milletvekili kalmayacak (boşalacak) ve değişiklik gereği yeniden seçim yapılması zorunlu hale gelecekti. Yeniden yapılacak seçimde Genel Başkan aday olacak, seçilerek meclise girecek, eski hükümet istifa edecek ve hükümet seçilmiş olan Genel Başkanın başbakanlığında yeniden kurulacaktı.

2. Anayasa ve Seçim Mevzuatında Yapılan Değişiklikler

27.12.2002 tarihinde kabul edilen ve 31.12.2002 tarihinde yürürlüğe giren 4777 Sayılı "2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun"un 1 inci maddesiyle, Anayasanın milletvekilliği seçilme yeterliliğini düzenleyen 76 ncı maddesinin, milletvekili seçilmeye engel durumlara yer verilen ikinci fıkrasındaki **"ideolojik veya anarşik eylemlere"** ibaresi **"terör eylemlerine"** biçiminde değiştirilmiş, 2 nci maddesiyle, Anayasanın Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin geriye bırakılması ve ara seçimleri düzenleyen 78 inci maddesine eklenen beşinci fıkrada, bir ilin ya da seçim çevresinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde üyesinin kalmaması durumunda ara seçim yapılacağı, ara seçimin boşalmayı izleyen doksan günden sonraki ilk pazar günü gerçekleştirileceği ve bu fıkra gereği yapılacak seçimlerde Anayasanın 127 nci maddesinin üçüncü fıkrasının uygulanmayacağı belirtilmiştir. Geçici 1 inci maddesinde de, Anayasanın 67 nci maddesinin son fıkrasının, TBMM'nin 22 nci dönemi içinde yapılacak ilk ara seçimde uygulanmayacağı kurala bağlanmıştır.

Anayasada değişiklik yapan kanun, Cumhurbaşkanı tarafından *"öznel, somut ve kişisel amaçla gerçekleştirildiği"* gerekçesiyle bir daha görüşülmesi için TBMM'ne geri gönderilmiştir. Ancak, TBMM kanunda hiçbir değişiklik

yapmadan aynı şekilde kabul ederek Cumhurbaşkanına sunmuş, Cumhurbaşkanı da Anayasa gereği, değişiklik kanununu imzalamak zorunda kalmıştır.

Anayasada yapılan değişiklikle;

Anayasanın 76 ncı maddesinin ikinci fıkrasının değiştirilmesiyle, **"ideolojik ve anarşik eylemleri"** tahrik ve teşvik suçundan hüküm giymiş olanların milletvekili seçilebilmesine imkan sağlanmaktadır. Ayrıca, bir il ya da seçim çevresinin TBMM'nde üyesinin kalmaması durumunda ara seçim yapılması öngörülmüştür. Her iki değişiklik birlikte değerlendirilerek, engeli ortadan kalkanlara, normal süreyi beklemeden milletvekili seçilme yolu açılmaktadır.

Ülkenin sürekli seçim ortamında bulundurulmasının getireceği olumsuzluklar ve genel seçimlere bir yıldan az süre kalmışken ara seçim yapılarak seçmen eğiliminin etkilenmesi ve yönlendirilmesinin önlenmesi maksadıyla, Anayasanın 78 inci maddesinin üçüncü fıkrasında, ara seçimlerin her seçim döneminde bir kez yapılacağı, kural olarak genel seçimlerin üzerinden otuz ay geçmedikçe ara seçime gidilemeyeceği, dördüncü fıkrasında da genel seçimlere bir yıl kala ara seçim yapılamayacağı hüküm altına alınmıştır. Ancak, Anayasa'nın 78 inci maddesine yapılan ilaveyle, bir il ya da seçim çevresinin tüm milletvekillerine sahip siyasal partiye ya da aynı amaca ulaşmak için anlaşan siyasal partilere, o il ya da seçim çevresindeki üyeliklerinin boşaltılmasını sağlayarak ara seçime başvurma ve genel seçim öncesi seçmen eğilimini etkileme imkanı sağlanmaktadır.

Anayasanın 67 nci maddesine 03.10.2001 günlü, 4709 Sayılı Kanunla eklenen son fıkrada, seçim yasalarında gerçekleştirilen değişikliklerin, yürürlüğe girdiği günden başlayarak bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmayacağı hüküm altına alınmış olmasına rağmen, değişiklik yapan kanunun Geçici 1 inci maddesinde, 67 nci maddede öngörülen sınırlamanın

TBMM'nin 22 nci dönemi içinde yapılacak ilk ara seçimlerde **uygulanmaması** sağlanmaktadır.

4777 Sayılı Kanunun Anayasada yaptığı değişiklikler sonrasında buna uygun olacak şekilde 02.01.2003 tarihinde kabul edilip, 11.01.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4778 Sayılı Kanunla diğer kanunlarda da değişiklikler yapılmıştır.

4778 Sayılı Kanunun 7 nci maddesiyle, Siyasi Partiler Kanununun 11 inci maddesinin ikinci fıkrasının (b) bendinin (2), (3) ve (5) numaralı alt bentleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"2. Basit ve nitelikli zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma veya Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından biriyle mahkûm olanlar,

3. Taksirli suçlar hariç beş yıl ağır hapis veya beş yıl ve daha fazla hapis cezasına mahkûm olanlar,

5. Terör eyleminden mahkûm olanlar,"

14 üncü maddesiyle, 10.6.1983 tarihli ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 7 nci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

"Yukarıda yazılı haller dışında, bir ilin veya seçim çevresinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde üyesinin kalmaması halinde, boşalmayı takip eden doksan günden sonraki ilk pazar günü o seçim çevresinde ara seçim yapılır."

15 inci maddesiyle, 10.6.1983 tarihli ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 11 inci maddesinin (f) bendinin (1) ve (3) numaralı alt bentleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“1. Basit ve nitelikli zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma veya Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından biriyle mahkûm olanlar,

3. Terör eylemlerinden mahkûm olanlar,”

16 ncı maddesiyle, Milletvekili Seçimi Kanununun 39 uncu maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan **“altmışıncı günü”** ibaresi **“doksanıncı günü”** şeklinde değiştirilmiştir.

31 inci maddesiyle de, Adlî Sicil Kanununun 8 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Madde 8. - Cezanın çekildiği veya ortadan kalktığı veya düştüğü tarihten itibaren;

a) Kabahatten mahkûmiyet halinde, diğer bir cürüm veya kabahatten dolayı bir yıl içinde,

b) Basit ve nitelikli zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma ve dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile beş yıldan fazla ağır hapis ve hapis cezasına mahkûmiyetler on yıl içinde,

c) Beş yıl veya daha az ağır hapis veya hapis veya ağır para cezasına mahkûmiyet halinde diğer bir cürümden dolayı beş yıl içinde,

d) (b) bendindeki suçlara mahkûmiyetlerin; suçu işlediği zaman onsekiz yaşını doldurmamış olan küçükler hakkında verilmesi halinde diğer bir cürümden dolayı beş yıl içinde,

e) (c) bendindeki suçlara mahkûmiyetlerin suçu işlediği zaman onsekiz yaşını doldurmamış olan küçükler hakkında verilmesi halinde diğer bir cürümden dolayı iki yıl içinde,

Evvelce verilen ceza cinsinden bir cezaya veya daha ağır bir cezaya mahkûm olunmadığı takdirde ilgilinin, Cumhuriyet savcısının veya Adalet Bakanlığı Adlî Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğünün talebi üzerine hükmü veren mahkemece veya talep edenin bulunduğu yer asliye ceza mahkemesince duruşma yapılmaksızın adlî sicildeki kaydın çıkartılmasına karar verilir. Ertelenmiş olan hükmün esasen vaki olmamış sayıldığı hallerde ise, bu tarih esas alınır. Bu kararların bir örneği Adalet Bakanlığı Adlî Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğüne gönderilir.

Kanunlarda yapılacak değişiklikler sonucu suç olmaktan çıkarılan veya idarî nitelikte cezaya dönüştürülen suçlarla ilgili bilgiler Adalet Bakanlığı Adlî Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğünce re'sen adlî sicil kayıtlarından çıkartılır."

Türkiye Cumhuriyetinin, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olduğu Anayasanın 2. maddesinde belirtilmiştir. Hukuk devleti, bütün etkinliklerinde hukuka ve Anayasaya uyan devlettir. Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı yanında kanun koyucunun uymak zorunda olduğu ilkeler ve evrensel hukuk ilkeleri bulunmaktadır. Evrensel hukuk ilkelerine göre, kanunların genel ve objektif olması ve kişiye özgü olmaması gerekmektedir. Kanunların bu esaslara uygun çıkarılması hukuk devleti olabilmenin en önemli şartlarından birisidir. Ayrıca, kanunların kamu yararı amacıyla çıkarılması hukukun bilinen ilkesi gereğidir. Kanunlarda bulunması gereken bu özellikler, kanunların özel, güncel ve geçici bir durumu gözetmeyen, belli bir kişiyi hedef almayan kuralları içermesini zorunlu kılmaktadır. Oysa, Anayasa'da ve diğer kanunlarda yapılan değişikliklere bir bütün olarak bakıldığında, öznel ve

kişiye özgü nitelikleri nedeniyle hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmadıkları görülecektir.

3. Yapılan Değişikliklerin Yüksek Seçim Kurulu Kararlarına Etkileri

Yüksek Seçim Kurulu 25.12.2002 tarihli ve 1035 Sayılı kararına ekli olarak yayımladığı seçim takviminde 09 Şubat 2003 olarak belirlediği seçim gününü, 4777 ve buna dayanarak çıkarılan 4778 Sayılı kanunlardaki değişiklikler nedeniyle 13.01.2003 tarihindeki 35 Sayılı kararıyla 09 Mart 2003 olarak değiştirmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu, 1035 Sayılı kararından kısa bir süre sonra çıkarılan 4777 ve 4778 Sayılı kanunlarla gerçekleşen değişikliklerden hangilerinin kullanılması gerektiği hususunda nasıl hareket edeceğini başlangıçta belirleyememiştir. Bilahare çıkış yolu olarak, söz konusu değişikliklerden sadece seçilme yeterliliğine ilişkin Anayasanın 76 ncı maddesini ve seçim mevzuatındaki değişikliklerin yapılacak ilk seçimlere de uygulanmasını sağlayan Geçici 1 inci maddeyle getirilen düzenlemeyi dikkate almış, bunların dışındaki değişikliklerden hiç bahsetmeyerek bunları göz ardı etmiştir. Bu tavrını 16.01.2003 tarih ve 37 Sayılı kararında, *"03.12.2002 gün ve 989 Sayılı kararı ile yenileme seçiminde uygulanması gereken seçim işlemlerinin usul ve esaslarının belirlendiğini"* ifade ederek açıkça ortaya koymuştur.

Özellikle, değişiklikler arasında yer alan, Anayasa'nın 78 inci ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 7 nci maddesine eklenen

> *"Yukarıda yazılı haller dışında, bir ilin veya seçim çevresinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde üyesinin kalmaması halinde, boşalmayı takip eden doksan günden sonraki ilk Pazar günü o seçim çevresinde ara seçim yapılır."*

hükmünü dikkate almamıştır.

4. Yapılan Değişikliklerin Yarattığı Olumsuzluklar

Eklenen hükmün yorumundan başka bir sonuç daha ortaya çıkmaktadır. Bir seçim çevresinde, seçim işlemleri nedeniyle seçimin iptali halinde, bu, o seçim çevresinin TBMM'nde üyesinin kalmaması anlamına gelecektir. Bu durumda, eklenen hükme göre, ara seçime gidilmesi gerekecektir. Başka bir ifadeyle, bir seçim çevresinde seçimin iptali halinde de yapılacak seçim **"ara seçim"** şeklinde yeni bir seçim olacaktır. Çünkü, eklenen hükümde, bir seçim çevresindeki tüm milletvekilliklerinin boşalmasının şekline ilişkin bir açıklık bulunmamaktadır. Boşalma istifa, ölüm, kısıtlanma vb. bir nedenle olabileceği gibi, o seçim çevresinde seçimin iptali halinde de olabilir.

Görüldüğü gibi, kanun koyucu eklediği hükümle, böyle bir sonucu öngörmese ve istemese de, seçim iptali durumunda da bir "ara seçimin" gerçekleşmesine neden olmaktadır. Acele olarak ilave edilen hüküm "ara seçim" yapılmasını zorunlu hale getirirken, mevzuatta yer alan ara seçimin mantığını da önemli ölçüde değişikliğe uğratmaktadır.

Ara seçim yapılmasının gerekçesi, TBMM'nde boşalan üyeliklerin belirlenen sayıya ulaşması halinde ve/veya otuz ay geçtikten, başka bir ifadeyle seçim döneminin yarısı geçildikten sonra, boşalan üyeliklerin tamamlanmasıdır. Çünkü, söz konusu sayı, TBMM'nde alınacak kararların sağlıklı olması ve meşruiyetiyle doğrudan ilgilidir. Ara seçim olumsuzluk yaratacak bu durumu düzeltmeye yönelik bir mekanizmadır. Mekanizmanın istismarını ortadan kaldırmak için de her seçim döneminde sadece bir kez yapılması öngörülmüştür.

Ara seçimlere ilişkin düzenlemeler Anayasa'nın 78/3,4 üncü maddesinde ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 7 nci maddesinde yer almaktadır. Buna göre,

- ✓ *TBMM üyeliklerinde boşalma olması halinde, ara seçime gidilir.*

✓ *Ara seçim, her seçim döneminde **bir defa yapılır** ve **genel seçimden otuz ay geçmedikçe** ara seçime gidilemez.*

✓ *Ancak, boşalan üyeliklerin sayısı, üye tamsayısının yüzde beşini bulduğu hallerde, ara seçimlerinin üç ay içinde yapılmasına karar verilir.*

✓ *Genel seçimlere bir yıl kala, ara seçimi yapılamaz.*

Eklenen hükümle de, sayılan şartların dışında, bir ilin veya seçim çevresinin, TBMM'de üyesinin kalmaması halinde, boşalmayı takip eden doksan günden sonraki ilk pazar günü ara seçim yapılacağı belirtilmektedir.

Görüldüğü gibi, bir seçim çevresinde, seçimlerin iptali veya diğer nedenlerle üyeliklerin tamamının boşalması halinde ara seçim zorunlu hale gelmektedir. Herhangi bir iptal sebebiyle bir seçim çevresinde seçimin iptali, genellikle seçimlerin hemen sonrasında söz konusu olduğundan, eklenen hüküm gereği, yapılacak seçim "ara seçim" şeklinde olmak zorundadır. Böylece ara seçime ilişkin daha önceki fıkralarda yer alan düzenlemeler bir hüküm ifade etmemekte, ara seçimin asıl gerekçesi ortadan kalkmaktadır. Çünkü, ara seçim her seçim döneminde yalnızca bir defa yapılmaktadır. Böyle bir durumda ara seçime gidilecek, daha sonra meydana gelecek boşalmada, boşalan üye sayısı, millet iradesinin TBMM kararlarına yansıtılamayacağı sayıya ulaştığında, boş üyeliklerin doldurulması yoluna gidilemeyecektir. Bu da TBMM'nin kararlarının meşruiyetine gölge düşürecektir.

Her ne kadar ilave edilen hükümle amaçlanan farklı da olsa, böyle bir hükme ihtiyaç olduğu bilinen bir gerçektir. Çünkü, bir ilin veya seçim çevresinin TBMM'ndeki üyeliklerinin tamamının boşalmış olması ve bir sonraki genel seçimlere kadar bu şekilde devamı, Türkiye'nin siyasal, sosyal ve kültürel yapısı göz önüne alındığında, çok büyük bir eksikliktir. Ancak bu nedene dayanarak ara seçim yapıldıktan sonra, bir defa yapılacağı belirtilen ara seçime, boşalan üyelik sayısının, üye tam sayısının yüzde beşini bulması

halinde gidilebilecek midir? Maddenin bir bütün olarak ele alınıp yorumlanmasından sonra bu soruya verilecek cevap *"hayır"* olacaktır.

"Seçimlerin iptali sonucu" bir seçim çevresindeki üyeliklerin tamamının boşalmasının **"ara seçim"** mahiyetinde olmaması gerektiği inancındayız. Zira, eklenen hüküm gereği, milletvekili seçimi sonrasında seçim iptali söz konusu olduğunda ara seçim yapılacak, beş yıl gibi uzun bir dönem içerisinde gerçekten ara seçime ihtiyaç duyulacağı bir zamanda da ara seçime gidilemeyecektir.

Her seçim döneminde gerçekleşmesi ihtimal dahilinde olan böyle durumda ihtiyacı karşılamak maksadıyla ara seçime ilişkin mevzuattaki düzenleme şu şekilde olabilir;

- ✓ *TBMM üyeliklerinde boşalma olması halinde, ara seçime gidilir.*
- ✓ *Genel seçimden otuz ay geçtikten sonra, boşalan üyeliklerin tamamlanması maksadıyla, bir defaya mahsus olmak üzere ara seçime gidilebilir.*
- ✓ *Ancak, daha önce ara seçim yapılmış olsa bile, boşalan üyeliklerin sayısı TBMM üye tamsayısının yüzde beşini bulduğunda veya seçimlerin iptali dışında bir nedenle bir ilin veya seçim çevresinin TBMM'de üyesinin kalmaması halinde, üç ay içinde ara seçim yapılmasına karar verilir.*
- ✓ *Genel seçimlere bir yıl kala, ara seçimi yapılamaz.*

Yapılacak bu değişiklikle;

1. Seçim döneminin yarısından önce, boşalan üyeliklerin üye tam sayısının yüzde beşini bulması veya bir ilin veya seçim çevresinin (seçimlerin iptali hariç olmak üzere) TBMM'de üyesi kalmaması hali dışında ara seçime gidilmesi engellenecektir.

2. Seçim döneminin yarısından sonra, istisna olarak belirtilen durumların dışında, boşalan üyelikler bir defaya mahsus tamamlanacaktır.

3. Ne zaman olursa olsun, boşalan üyeliklerin sayısı TBMM üye tamsayısının yüzde beşini bulursa veya seçimlerin iptali dışında bir nedenle, bir ilin veya seçim çevresinin TBMM'de üyesi kalmazsa, üç ay içinde ara seçim yapılmasına karar verilecektir. Bu durum, yapılmış bir ara seçimden sonra bile gerçekleşse, aynı şekilde hareket edilecektir.

Ara seçimlere ilişkin yapılacak değişikliklerin yanında, seçimlerin iptali durumunda yeni seçimlerin niteliği ve bu seçimlere ilişkin iş ve işlemlerin neler olduğu ve bunların kimler tarafından ne zaman ve ne şekilde yerine getirileceği 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'unda açık bir şekilde yer almalıdır. Genel hükümlerden hareket edildiği takdirde ortaya çıkan boşluklar Yüksek Seçim Kurulu tarafından doldurulurken eksikliklere ve yanlışlıklara neden olunabilmektedir. Kanun koyucunun tıpkı genel seçimlere ilişkin yaptığı düzenlemelerde olduğu gibi düzenlemeye gitmesi, meydana gelebilecek eksiklik ve yanlışlıkları asgari seviyeye indirecek, kuralları uygulamakla yükümlü bir kurul olan Yüksek Seçim Kurulu da vereceği kararlarda hukuki bir dayanağının bulunması nedeniyle töhmet altında kalmayacaktır.

VII. DEHAP KARARI (YSK KARARI, 2003/832)

A. Genel Olarak

Demokratik Halk Partisi (DEHAP) 24.10.1997 tarihinde kurulmuştur. DEHAP, siyasi hayata girmeye çalışan HEP-DEP-HADEP gibi siyasi partilerin kapatılmaları veya kendilerini fesh etmeleri sonucunda kurulan, daha sonra da Demokratik Toplum Partisi (DTP)'nin kurulması sürecinde kendisini feshederek Demokratik Toplum Hareketi (DTH) sürecine katılmıştır[49].

DEHAP, her ne kadar 24.10.1997 tarihinde kurulmuşsa da, örgütlenmesine ilişkin bilgiler 02.02.1998 tarihinden itibaren Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na verilmeye başlanmıştır. 18.04.1999 tarihinde yapılacak seçimler öncesinde de siyasi partilerin seçimlere katılma yeterliliğinin tespiti maksadıyla Yüksek Seçim Kurulu tarafından istenen bilgiler kapsamında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca DEHAP Genel Merkezi'nin verdiği bilgiler Yüksek Seçim Kurulu'na bildirilmiştir. Yüksek Seçim Kurulu, verilen bilgiler çerçevesinde, DEHAP'ın da 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununun 36 ncı maddesinin gereğini yerine getirdiğini ve 21 inci dönem milletvekili genel seçimlerine katılma yeterliliğine sahip olduğunu tespit ve ilan etmiştir[50]. Ancak, DEHAP söz konusu seçimlere katılmamıştır.

TBMM, 31.07. 2002 tarihinde 745 Sayılı erken seçim kararıyla seçimin 03.11.2002 günü yapılması kararını almıştır[51]. Bu karar üzerine Yüksek Seçim Kurulu, yine seçime katılacak siyasi partileri belirleyebilmek maksadıyla, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'ndan bilgi talebinde bulunmuştur. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, DEHAP Genel Merkezi tarafından verilenler de dahil olmak üzere, tüm siyasi partilere ilişkin bilgileri Yüksek Seçim Kurulu'na bildirmiştir. Yüksek Seçim Kurulu, verilen bilgilere

---

[49] http://tr.wikipedia.org/wiki/Demokratik_Halk_Partisi.
[50] YSK Kararı 1998/333.
[51] 02.08.2002 Gün ve 24834 Sayılı Resmi Gazete.

dayanarak, kararda yer alan diğer siyasi partiler gibi, DEHAP'ın da 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununun 36 ncı maddesinin gereğini yerine getirdiğini ve 22 inci dönem milletvekili genel seçimlerine katılma yeterliliğine sahip olduğunu tespit ve ilan etmiştir [52] . Ancak, 27.09.2002 tarihli Milliyet gazetesinde yer alan **"DEHAP'ın seçime katılma yeterliliği bulunmadığına"** ilişkin bir haberi suç ihbarı olarak kabul eden Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı inceleme başlatmış, örgütlenme durumuna ilişkin bilgiler 81 ilin valiliklerinden, il seçim kurulu başkanlıklarından ve 923 ilçe seçim kurulu başkanlıklarından istenmiş ve 2 nci büyük kongresine katılanların listesi getirtilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda, DEHAP'ın 03.05.2002 tarihi itibarıyla, mevzuata uygun olarak sadece Hakkâri, İzmir ve Siirt illerinde örgütlendiği anlaşılmıştır. Seçim hukukunda "tam kanunsuzluk" hali olarak tanımlanan ve Yüksek Seçim Kurulu tarafından herhangi bir ihbar, itiraz ve şikâyete, aynı zamanda bir süreye de bağlı olmaksızın, seçim öncesinde, sırasında veya sonrasında değerlendirilmesi gereken hallerden olan bu durum üzerine Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, tüm delillerle birlikte 06.10.2002 tarih ve SP. Sicil 2002/540 sayılı yazı ile Yüksek Seçim Kurulu'na başvurmuş ve yeniden değerlendirme yapılmasını talep etmiştir[53].

Bir an önce ele alınması gereken söz konusu başvuruyu, daha önceki çalışmalarına bakıldığında, Yüksek Seçim Kurulu'nun ağırdan aldığı görülmektedir. Zira başvuru, Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı tarafından kurula ancak dört gün sonra ulaştırılmıştır. Yüksek Seçim Kurulu Başkanının karardan bir gün önceki *"Hukuka ve demokrasiye uygun bir karar verme aşamasına geldiğimizde, kararı açıklayacağız. Karar, konunun oldukça yeni ve değişik olmasından dolayı gecikmiştir."*[54] sözleri kurulun kararsızlığının önemli bir göstergesidir. Kararın verildiği gün ise, Yüksek Seçim Kurulu Başkanvekili'nin açıklamaları, Yüksek Seçim Kurulu'nun konunun bir an önce seçim gündeminden çıkarılması niyetini ortaya koymaktadır. Çünkü

---

[52] YSK Kararı 2002/411.
[53] Sabih KANADOĞLU, "Bağımsız Yargıya Darbe", Cumhuriyet Gazetesi (17 Eylül 2003).
[54] Milliyet Gazetesi (15 Ekim 2002).

Başkanvekili demecinde, kurulun DEHAP'ın seçimlere katılabileceğine karar verdiğini, bu kararın oybirliği ile alındığını, kararlarının kesin olduğunu ve itiraz yolunun bulunmadığını belirtmiş, *"Yargıtay Başsavcılığı seçim döneminin başlangıcında bu partinin teşkilatının tamam olduğu yolunda bize bildirimde bulunmuş. Onun üzerine seçime katılabilecek 23 parti arasında bu parti de ilan edilmiştir. İşlemeye başlayan seçim süreci içinde* ***seçim iş ve işlemleri kesinleşmiş****, bu partinin seçimlere girmesine herhangi bir itiraz olmamış, bu aşamada da bu durumun partinin seçime girmesine engel olmadığına karar verilmiştir."* sözleriyle başvuruyu reddettiklerini ifade etmiştir[55]. Demeçten anlaşıldığı kadarıyla, Yüksek Seçim Kurulu seçim iş ve işlemlerinin kesinleşmiş olmasını ret gerekçesi olarak düşünmüştür. Zira, birleşik oy pusulalarının büyük bir kısmının basıldığı ve 20 kadar seçim çevresine gönderildiği de bilinmektedir. Başvurunun kabulü halinde, sayılan işlemler yeni baştan yapılmak zorunda kalınacaktır. Oysa başvuru reddedilirse, bunları yerine getirmeye gerek kalmayacaktır.

Verilen kararda ise, Başkanvekili'nin sözünü ettiği **seçim iş ve işlemlerinin kesinleşmesine** ilişkin bir ifade yer almamaktadır. Bunun yerine Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın görevini tam olarak yapmadığı, yapılan başvurudaki hususların da somut hukuki bilgi ve belge olmadığı ortaya konmaya çalışılarak başvurunun reddedildiği görülmektedir. Yüksek Seçim Kurulu, 15.10.2002 tarih ve 780 Sayılı kararında;

> *"… siyasi partilerin teşkilatlanmalarıyla ilgili her türlü bilgi ve belgelerin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca sicil dosyalarında toplanması; herkese açık bu sicil dosyalarındaki bilgi ve belgelerin geçerli kabul edilmesi yasal bir zorunluluktur."*
>
> *"Anayasanın 79 uncu maddesine göre seçimlerin genel yönetim ve denetimiyle görevli olan, ancak siyasi partilerin teşkilatlanmalarıyla ilgili araştırma yapma veya bilgi veya belge*

[55] Milliyet Gazetesi (16 Ekim 2002).

toplama gibi bir işlevi bulunmayan Yüksek Seçim Kurulu da, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca tutulan siyasi partilere ait sicil dosyalarındaki bilgi ve belgeleri doğru, geçerli kabul etmek suretiyle her türlü seçim işlerini yürütmek zorundadır."

"Nitekim; Kurulumuz, 05.08.2002 tarih, 24847 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 411 sayılı kararıyla, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca tutulan siyasi parti sicil dosyalarındaki bilgi ve belgeleri esas alarak,… 23 siyasi partinin XXII. Dönem Milletvekili Genel Seçimine girebileceğini ilan etmiştir."

"Siyasi parti sicillerinin, 2820 sayılı Kanunun 10 ve 33 üncü maddelerine göre, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına hem doğrudan, hem de mahalli mülki amirlikleri aracılığıyla yapılan bildirimler incelenip, gerçeğe uygunluğu belirlenmek suretiyle ***tutulması gerekmektedir****. Ancak Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca geçerli sayılıp, sicile işlenen bir siyasi parti bildiriminin, yalnızca aynı bildirimin mahalli mülki amirlikler aracılığıyla Başsavcılığa iletilmediği öne sürülerek sicilden çıkarılıp, yok sayılamayacağı; belirtilen biçimde ortaya çıkan eksikliklerin ilgili siyasi partiye tamamlattırılabileceği açık bulunmaktadır.* ***İlgili siyasi parti bildiriminin gerçeğe aykırı olduğunun hukuken kabul edilebilir biçimde saptanması halinde****, parti sicilinin belirlenen yeni hukuki duruma göre düzeltilmesi mümkündür."*

"Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının, … Demokratik Halk Partisinin teşkilatlanma durumunu 81 ilin mahalli mülki amirleri ve il seçim kurulu başkanlarına sorduğu; ***cevap yazılarını esas alarak sicil bilgilerinin gerçeği yansıtmadığı sonucuna ulaştığı****; belirtilen biçimde yapılan* ***sınırlı bir araştırmayla yetindiği****, adı geçen siyasi partinin* ***gerçek teşkilatlanma durumunun saptanması yoluna gitmediği*** *gönderilen bilgi ve belgelerin incelenmesinden anlaşılmaktadır."*

"… Dolayısıyla anılan yazılar, Demokratik Halk Partisinin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına teşkilatlanmayla ilgili olarak bildirimlerinin gerçeğe uygun olmadığını; adı geçen partinin sicil dosyasında teşkilatı bulunduğu belirtilen 63 ilde teşkilatının olmadığını ***saptayacak belge niteliğini taşımamaktadır****."*

Bu durumda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca gönderilen bilgi ve belgelerle Demokratik Halk Partisi'nin ***seçime girecek yeterli teşkilatı olmadığının saptanamaması****; Kurulumuzca adı geçen siyasi partinin seçime girebileceğine ilişkin kesin nitelikteki kararının kaldırılmasını gerektirecek* ***hukuken geçerli somut bilgi ve belgenin bulunmaması*** *karşısında* ***Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının istemi yerinde görülmemektedir****."*

demek suretiyle başvuruyu reddetmiştir.

Siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır ve anayasa ve kanunlar çerçevesinde, önceden izin almaksızın serbestçe kurulurlar. Siyasi partiler, mevzuatta belirtilen bildiri ve belgelerin, İçişleri Bakanlığına verilmesiyle tüzelkişilik kazanırlar. Siyasi partilerin sicil kayıtları 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 10 uncu maddesi gereğince Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından tutulmaktadır. Her siyasi parti için açılan sicil dosyasında siyasi partiler tarafından, kanunda belirlenmiş süre içinde verilen bilgi ve belgeler bulunmaktadır. Siyasi partilerin merkez organları ile örgüt kurdukları il, ilçe ve beldeler, bunların organlarında görev alanların kimlikleri, söz konusu bilgi ve belgeler arasında yer almaktadır. Aynı zamanda 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 33 üncü maddesinde, siyasi partilerin yerel organlarında görev alanların kimlikleri ve diğer bilgilerinin, siyasi parti yerel yöneticileri tarafından süresinde o yerin en büyük mülki amirine verilmesi ve bunların valiliklerce birleştirilmek suretiyle İçişleri Bakanlığı'na ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesi öngörülmüştür. Ancak, 12.8.1999 tarih ve 4425 Sayılı Kanunun 25 inci maddesi ile, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun, **"Cumhuriyet**

Başsavcılığı'nın partilerin kuruluşunu denetlemesi" başlığını taşıyan 9 uncu maddesi yürürlükten kaldırıldığından, yapılan bu bildirimlerin de gerçeğe uygun olup olmadığı Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından kendiliğinden araştırılamamaktadır.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından tutulan sicil dosyalarında bulunan bilgi ve belgeler özellikle siyasi partilerin seçimlere katılma yeterliliğinin tespit edilmesinde büyük bir öneme sahiptir. 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 14 ve 36 ncı maddelerine göre, bir siyasi partinin genel seçimlere katılabilmesi ancak, oy verme gününden en az 6 ay önce illerin en az yarısında teşkilat kurması ve büyük kongresini yapmış olması veya TBMM'de grubunun bulunması halinde mümkündür.

Seçimlere katılma yeterliliği bulunan siyasi partileri tespit ve ilan etmek görevi 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 14 üncü maddesinin 11 inci bendinde Yüksek Seçim Kurulu'na verilmiştir. Yüksek Seçim Kurulu'nun bu görevi yerine getirebilmesi ancak siyasi partilerin teşkilatlanmalarına ilişkin bilgilere sahip olmasıyla mümkündür. Söz konusu bilgiler, siyasi partilerin bildirdiği bilgi ve belgelerle partilerin sicil dosyalarını oluşturan Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'ndan temin edilmektedir.

Dolayısıyla, yukarıda izah edilen çerçeve içerisinde görevini yapan Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın görevini yapmadığının ileri sürülmesi uygun bir gerekçe değildir. Zira, kanunun emrettiği hususların tam olarak yerine getirilmiş olduğu açıkça görülmektedir.

Diğer partiler ile ilgili olarak da aynı şekilde hareket eden Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı DEHAP için mi farklı davranmıştır? Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın görevini yapmamış olmasının arkasında yatan düşünce ne olabilir? Burada görevle ilgili bir ihmal ya da kötüye kullanma söz konusu mudur? Şüphesiz bu soruların tamamına verilecek cevap "hayır"dır.

Aksi olduğunu kararında gerekçe olarak iddia eden Yüksek Seçim Kurulu neden ilgililer hakkında işlem yapılması için gerekli yerlere müracaatta bulunmamıştır, bunu sorgulamak gerekir.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı yaptığı başvuru ile ileride telafisi mümkün olmayan bir sonucu önlemeye çalışmıştır. Farz edelim ki; böyle bir başvuru yapılmamış olsaydı, DEHAP seçimlerde milletvekilliği kazanmış olsaydı, ancak daha sonra DEHAP'ın seçimlere katılma yeterliliğine sahip olmadığı ortaya çıksaydı, Yüksek Seçim Kurulu şikayet yoluyla ya da resen bu durumu öğrenmiş olsaydı, acaba bunu da tıpkı, seçilme yeterliliği olmayan, ama bir şekilde bunu gizleyerek seçime giren ve seçilen bir milletvekilinin seçilme yeterliliğine sahip olmamasını tam kanunsuzluk hali sayarak görüşüp tutanağını iptal ettiği gibi, tam kanunsuzluk hali sayacak ve seçimleri iptal edebilecek miydi? Seçilme yeterliliğine sahip olamayan, ama seçilen milletvekilinin tutanağının iptal edilmesinin gerekçesi, hukukun, hakkı olmadığı halde hukuka aykırı bir şekilde hak elde etmiş olanları korumaması, aksine, gerçek hak sahibinin hakkını kazanmasını sağlamaya çalışmasıdır. Bilindiği üzere, DEHAP seçimlere katılmış, % 6,2 oy almasına rağmen % 10 barajı geçemediği için milletvekilliği kazanamamıştır. Barajı geçerek milletvekilliği kazanmış olsaydı, aşağıda da detaylı olarak ele alacağımız **bir yargı kararına dayanmadan, seçilme yeterliliğine sahip olmadığı anlaşılsaydı**, Yüksek Seçim Kurulu nasıl hareket edecekti? Daha önce verdiği kesin nitelikli kararını[56] ortadan kaldıracak mıydı? Kesin nitelikli 411 Sayılı kararının kaldırılması sonucu nasıl bir tablo oluşacaktı? Seçimlerden sonra da devam eden bazı seçim iş ve işlemlerinin *(Siirt'te seçimlerin iptali, yenilenmesi, Siirt seçimlerine ilişkin verdiği kararda değişikliğe neden olacak durumları (DYP'nin milletvekili kazanması vs.) o kararları uygulanamaz hale getirmesi, bunun genel seçime yansıması ve hemen barajın altında bulunan bir partiye olan etkisi), Siirt seçim sonuçlarının ilanı, yeni milletvekillerine*

[56] YSK Kararı 2002/411.

mazbatalarının verilmesi, vb.) meşruiyetini nasıl sağlayacaktı? Bunları da değiştirebilecek miydi?

Kararının gerekçesinde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın DEHAP'ın teşkilatlanmasını tamamlamadığına ilişkin elde ettiği bilgi ve belgelerin yeterli olmadığını, kesin nitelikli önceki kararının kaldırılmasının **"hukuken geçerli somut bilgi ve belgenin bulunmaması"** nedeniyle gerekmediğini ileri sürerek Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın başvurusunun reddine karar veren Yüksek Seçim Kurulu'nun, diğer kararları ve seçim mevzuatı birlikte incelendiğinde, 780 Sayılı kararındaki çelişkiler açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Yüksek Seçim Kurulu buradaki hatasını düzeltmek adına, bu kararla da bağlantılı olan çelişkili bir karara daha imza atmıştır.

Yüksek Seçim Kurulu, 23.03.2003 tarihinde yapılacak olan ÇORUM Belediye Meclisi Üyeliği seçimine katılabilecek siyasi partilerin tespiti maksadıyla, 07.01.2003 tarihinde, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'ndan bilgi talebinde bulunmuştur. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı da, DEHAP için Yüksek Seçim Kurulu'na başvuru yaparken ve daha sonra yaptığı araştırma ve incelemeler sonucunda, örgütlenmenin gerçekleştirildiği tespit edilen illerle, 03.05.2002 tarihinden sonra örgütlenme konusunda bildirilen gerçek bilgilerden oluşturulan parti siciline göre Yüksek Seçim Kurulu'nu bilgilendirmiştir. Bu bilgiler kapsamında Yüksek Seçim Kurulu, 18.01.2003 tarih ve 49 Sayılı Kararı ile seçime katılabilecek siyasi partilerin hangileri olduğunu belirtmiştir. Ancak, 23.03.2003 tarihinde yapılacak ÇORUM Belediye Meclis seçimleri konusunda seçimden 6 ay öncesi olan **23.09.2002 tarihi itibarıyla DEHAP'ın seçimlere katılma yeterliliğinin bulunmadığına** karar vermiştir. Üstelik Yüksek Seçim Kurulu bu kararı verirken, 02.08.2002 gün ve 441 Sayılı Kararına esas aldığı, **kendisindeki kayıtları göz önüne almamıştır**. Ayrıca 19.04.2003 gün ve 310 Sayılı Kararında, **DEHAP'ın 01.07.2002 tarihi itibarıyla seçimlere katılma yeterliliğinin bulunmadığını da** belirtmiştir.

B. DEHAP Yöneticilerinin Sahtecilik Suçu

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, yaptığı başvurunun Yüksek Seçim Kurulu tarafından reddi sonrasında, elde ettiği bilgi ve belgelere dayanarak

> *"...DEHAP'ın seçimlere katılabilmek için yasanın öngördüğü koşulları 3 Kasım 2002 günü dahi yerine getirmediği, kamu güvenine karşı cürüm işlediği, gerçeğe aykırı belgelerle teşkilat kurulmuş gibi gösterme suçu işledikleri, ibraz ettikleri yalan belgeler sebebiyle Yüksek Seçim Kurulu'nca DEHAP'ın seçimlere girme hakkı ilan edilerek hukuki bir sonuç doğumuna yol açtıkları, siyasi bir partinin teşkilat siciline konu olacak ve resmileşerek icabında siyasi bir partiye teşkilatlarıyla birlikte ülke yönetiminde seçilme ve iktidar olabilme hakkını sağlayacak belge düzenledikleri ve suçu işleme kararı altında ayrı ayrı zamanlarda teselsül ederek işledikleri ..."*

gerekçesiyle 16.10.2002 tarihinde DEHAP'ın sorumlu yöneticileri hakkında Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'na suç duyurusunda bulunmuştur. Yüksek Seçim Kurulu'na da durum hakkında bilgi verilmiştir[57]. Ayrıca, aynı bilgi ve belgelerle 13.03.2003 tarihinde, DEHAP hakkında, Anayasanın 68/4 ve 69/6 ncı maddeleri gereği, **"hukuk devleti ilkesine aykırı eylemleri"** nedeni ile kapatma davası açılmıştır[58].

Suç duyurusu üzerine, gönderilen bilgi ve belgelere dayanılarak, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından, kamu davası açılmış, Ankara 2 nci Ağır Ceza Mahkemesi'nde yapılan duruşmalar sonunda aynı delillerle DEHAP'ın dört yöneticisi genel başkan, genel sekreter, genel sayman ve kurucu üye olarak görev yaptıkları dönemde, **"üye ve teşkilat bilgilerini gerçeğe aykırı düzenlemek suretiyle Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na vererek, bu şekilde oluşturulan siyasi parti kaydındaki bilgilerin esas alınması sonucu, DEHAP'ın seçime katılma yeterliliği**

---

[57] Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 16.10.2002 tarih ve 2002/548 Sayılı yazısı.
[58] Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 13.03.2003 tarih ve 2003/1 Sayılı İddianamesi.

bulunduğu yolunda karar alınmasına neden oldukları, 22 nci Dönem Milletvekili Genel Seçimleri'ne katıldıkları, böylece seçim sonuçları üzerinde etkili oldukları, doğan bu hukuki sonucun zararlı neticeler verdiği …" gerekçesiyle resmi belgede sahtecilik suçunu işledikleri sabit görülmüş, Mahkemenin 26.06.2003 tarih ve 176-32 sayılı kararıyla 1'er yıl 11'er ay 10'ar gün ağır hapis cezasına mahkum edilmişlerdir. Söz konusu karar temyiz edilmiş, ancak Yargıtay 6 ncı Ceza Dairesi'nin 29.09.2003 tarih ve E.2003/6243, K.2003/5880 sayılı kararıyla onanarak kesinleşmiştir. Böylece DEHAP'ın genel seçime katılma yeterliliği bulunmadığı halde, resmi belgede sahtecilik yoluyla katıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca Yüksek Seçim Kurulu'nun, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın başvurusunda bulunmadığını ifade ettiği **"hukuken somut belge"** de kesinleşmiş mahkeme kararı ile tartışmaya yer vermeyecek şekilde ortaya çıkmıştır.

Yargıtay 6 ncı Ceza Dairesi'nin bu kararı üzerine **"DEHAP'ın 3 Kasım 2002 seçimlerine girme hakkı olmadığı, sahtecilikle bu hakkı elde ettiği"** tescillenmiş, bu da siyasi ve hukuki olarak birçok tartışmayı beraberinde getirmiştir. Tartışmalar 03 Kasım 2002 seçimleri ve seçimlerin meşruiyeti ile ilgili farklı düşüncelerin ortaya çıkmasını sağlamış, Yüksek Seçim Kurulu'nun da bunlardan yararlanması beklenmiştir. Yapılan tartışmalarda Yüksek Seçim Kurulu'nun ne yapabileceği, ne yapması gerektiği alternatifli olarak ortaya konmaya çalışılmıştır.

"Yüksek seçim kurulu neler yapabilir?" sorusuna verilen cevaplar genel olarak şu noktalarda yoğunlaşmaktadır;

1. DEHAP'ın oylarını geçersiz sayıp meclisteki sandalyeleri partilere yeniden dağıtabilir; (Yüksek Seçim Kurulu, DEHAP'a verilen oyları geçersiz sayıp, ülke barajını yeniden belirleyerek, bu oyları yeniden dağıtabilir. Bu durumda barajı aşan DYP 66 milletvekili ile Meclis'e girer; AKP 44 ve CHP 22 milletvekilliğini kaybeder.)

2. *"İtiraz süresi geçmiştir"* deyip bu tartışmalara son vermek isteyebilir.

(Yüksek Seçim Kurulu, *"itiraz süresinin geçtiği, seçim iş ve işlemlerinin kesinleştiği, daha önce bu konuda Yüksek Seçim Kurulu'nun karar verdiği"* gerekçelerine dayanarak, DEHAP'ın oylarının geçersiz sayılması istemini usul yönünden reddedebilir. Bu durumda siyasi tablo değişmez.)

3. Yüksek Seçim Kurulu, 3 Kasım'da ülke genelinde yüzde 10'luk baraj olmasaydı, sadece DEHAP'ın milletvekili çıkarabileceği illerde seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Bu durumda, yenilenecek seçimin 2004'te yapılacak mahalli seçimlerle birleştirilmesi yoluna gidilebilir.

4. Kurul, seçimleri iptal edebilir.

C. Görüşlerin Değerlendirilmesi

1. Genel Olarak

Bir partinin seçime katılabilmesi için, *"illerin en az yarısında, oy verme gününden en az altı ay önce, teşkilat kurmuş ve büyük kongresini yapmış olması, ya da TBMM'de grubunun bulunması"* zorunludur. *"Bir ilde teşkilat kurmuş"* sayılmak için de o ilin ilçelerinin en az 1/3'ünde teşkilat kurmuş olmak gerekmektedir. (298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 14/11 inci maddesi, 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununun 20 ve 36 ncı maddeleri). Dolayısıyla, bu şartı yerine getirmeyen partiler seçimlere katılamazlar.

Seçim yapıldıktan sonra bir siyasi partinin almış olduğu oylar **"geçerli oy"** olmalıdır. Seçim sonrası işlemler, oyların dağıtılması, baraj hesabının yapılması, sandalyelerin paylaşılması siyasi partilerin aldıkları **"geçerli oy"**a göre belirlenir. 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 104 üncü maddesi, *"kullanılmış oylardan hangilerinin hesaba katılıp katılmayacağının her seçimi düzenleyen özel kanunlarındaki hükümlere göre tâyin olunacağını"*, 103 üncü maddesi ise, *"oyların geçerli olabilmesi için hangi şartları taşıması gerektiğini"* hüküm altına almıştır.

Oyların geçerli olup olmadığı burada sayılı olanlarla sınırlı mıdır? Bu konuda da hukukçular arasında farklı görüşler ortaya çıkmaktadır. Doç.Dr. Sami SELÇUK'un 103 üncü maddedeki geçersizlik nedenlerinin kazuistik yöntemle tek tek sayıldığı ve sınırlandırıldığı, bunların dışında bir geçersizlik nedeni bulunmadığı görüşüne karşı[59], Prof.Dr. Süheyl BATUM oyların geçerli sayılabilmeleri 103 üncü maddede sayılı şartlarla sınırlı olamayacağını, çünkü, 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 29 uncu maddesinin

> *"Bir seçim çevresinde seçime katılan siyasi partinin 28 inci maddenin ikinci fıkrası uyarınca* ***almış olduğu geçerli oyların toplamı*** *siyasi partinin* ***o seçim çevresinde almış olduğu geçerli oyu*** *gösterir."*

28 inci maddenin ikinci fıkrasının ise,

> *"Seçmen, "Evet" mührünü* ***sadece tercih ettiği siyasi partiye*** *ait özel daire içine basmak … suretiyle kullanır."*

şeklinde düzenlendiğini, yapılan bu düzenlemelere bakıldığında, oyun geçerli sayılabilmesi için, öncelikle, **"partinin seçime katılma hakkının olması"** gerektiğini ileri sürmektedir. BATUM'a göre, partinin seçime katılma hakkı olmadığı anlaşılırsa, o partiye verilen oylar seçim hukukuna göre **"geçersiz oy"** olur ve baraj hesabında da, milletvekilliği paylaşımında da dikkate alınmaz[60].

Oyların geçerli olup olmadığına ilişkin tartışma, hukuki düzenlemelere bakılarak çözümlenmelidir.

2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 42 nci maddesine göre,

---

[59] Sami SELÇUK, "Yargıtay, Dehap Kararını Onarsa, Seçim İptal Edilmeli", Dünden Bugüne Tercüman Gazetesi (03 Eylül 2003)
[60] Süheyl BATUM, Vatan Gazetesi (28 Ağustos 2003 ve 30 Eylül 2003).

"Bu Kanunda özel hüküm bulunmayan hallerde, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri uygulanır."

2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununda *"muteber olmayan zarf ve birleşik oy pusulaları"* ile ilgili bir hüküm bulunmamaktadır. Bu konuda zorunlu olarak 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 103 üncü maddesi uygulanacaktır. Bu maddede de geçersizlik nedenleri tek tek sayılarak sınırlandırıldığından, oyların geçersizliği ile ilgili olarak sayılanların dışında bir gerekçeye dayanılamaz.

Bu anlamda 03 Kasım 2002 seçimlerinde DEHAP'a verilen oylar **"geçersiz"** olarak kabul edilemez. Yüksek Seçim Kurulu'nun yaptığı hata nedeniyle DEHAP'a birleşik oy pusulasında yer verilmiş olması nedeniyle **"birleşik oy pusulası geçersiz"** olacaktır.

Mevzuattaki şartları taşımayan bir siyasi partinin seçimlere katılmaması gerektiği hususunda herhangi bir tartışma bulunmamaktadır. Seçime katılmaması gereken bir siyasi partinin birleşik oy pusulasında yer alması, söz konusu siyasi partiye oy verecek seçmenlerin iradesini sakatlayacaktır. Eğer o siyasi parti birleşik oy pusulasında yer almazsa, seçmenin, kendine göre ikinci sırada gördüğü bir siyasi partiye oy verme iradesi engellenmeyecektir. Böylece oyları iptal edilecek bir siyasi partiye oy vermelerine neden olunarak, seçmenin en temel haklarından birisi olan seçme hakkı ortadan kaldırılmayacaktadır. Yüksek Seçim Kurulu da verdiği bir kararında

"… Seçim iş ve işlemleri kamu düzeni ile ilgilidir. ***Seçimlerin amacı, seçmenin hür iradesi ile seçeceği kişileri belirlemesidir.*** *Seçmene iradesini belirlemesinde hataya ve kuşkuya düşmemesini sağlayacak yolların gösterilmesi gerekmektedir. Bu da oy pusulasında siyasi partilerin ve adayların gösterilmesi ile olur.*

> ***Yasada öngörülen biçimde düzenlenmeyen oy pusulası ile yapılan seçim geçerli değildir, iptali gerekir."***[61]

demek suretiyle aynı yöndeki düşüncesini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 103 ile 104 üncü maddeleri ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 28 ile 29 uncu maddeleri gereği, oyların geçersiz olduğu tespit edilecek olursa, bu **seçimin sonuçlarına yansıyacak**, geçersiz oylar milletvekilliği dağılımında dikkate alınmayacaktır. Oysa oy pusulalarının geçersizliği halinde Yüksek Seçim Kurulu'nun karalarında da belirttiği gibi seçmenin iradesi sakatlanacağından **seçim iptal edilecektir**[62].

DEHAP'a verilen oyların **"geçersiz"**, ya da **"yok"** sayılması, seçmenin temel hak ve hürriyetleri içerisinde yer alan seçme hakkından, başka bir ifadeyle oy hakkından mahrum bırakılması anlamına gelecektir. Ayrıca, DEHAP'a oy veren 1 milyon 960 bin 660 seçmenin bu oylarını dikkate almamak ya da **"yok"** kabul etmek, Türkiye Cumhuriyeti tarafından 20 Mart 1952 tarihinde imzalanmış ve 10 Mart 1954 tarihinde onaylamış olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Ek 1 No'lu Protokol'ün **"Serbest seçim hakkı"** başlıklı 3 üncü maddesine de aykırıdır;

> *"Yüksek Sözleşmeci Taraflar, yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlayacak şartlar içinde, makul aralıklarla, gizli oyla serbest seçimler yapmayı taahhüt ederler."*[63]

---

[61] YSK Kararı 1999/582, Mahmut TANDOĞAN: Siyasi Partiler ve Seçim Kanunları İle Yüksek Seçim Kurulu Karar Özetleri, a.g.e., 271.
[62] YSK Kararı 1994/869, YSK Kararı 1999/519, YSK Kararı 1984/231, Mahmut TANDOĞAN: Siyasi Partiler ve Seçim Kanunları İle Yüksek Seçim Kurulu Karar Özetleri, a.g.e., 271,272; YSK' nun 23.07.1990 tarih ve 247-197 Sayılı yayımlanmamış kararı.
[63] Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Ek 1 No'lu Protokol md. 3.

2. 03 Kasım Seçimlerindeki Durum

Genel olarak belirlenen bu hususların ışığında, ortaya atılan dört seçeneği ele alacak olursak;

a. DEHAP'ın oylarını geçersiz sayıp meclisteki sandalyeleri partilere yeniden dağıtabilir;

> *"Seçimlerle ilgili yasalarımızda, siyasi partilerin yasanın öngördüğü şartlara riayet etmediklerinin anlaşılması halinde, bu partilere verilmiş oyların hesaba katılmayacağı açıkça belirtilmiştir... İtiraz üzerine, bir partiye verilen oyların hesaba katılmaması gereken hallerde, daha önce kazanmış görünenlerin tutanaklarının dahi kendiliğinden hükümsüz olması kanunen zorunlu bir sonuç olduğundan hesaba katılmayan oylar dışındaki, seçime katılan diğer siyasi partilerle, bağımsız adayların aldıkları oy miktarına göre, asıl ve yedek üyelikler, yerine göre ilgili il veya ilçe seçim kurullarınca yeniden tahsis olunur ve bu işlem sonunda kazananlara tutanakları, bu seçim kurullarınca düzenlenerek verilir "*[64].

Yüksek Seçim Kurulu, 1354 Sayılı ilke kararına uygun hareket etmek suretiyle, DEHAP'a verilen oyları **"geçersiz"** sayıp, ülke barajını yeniden belirleyip, bu oyları yeniden dağıtabilir. Bu durumda barajı aşan DYP 66 milletvekili ile Meclis'e girer; AKP 44 ve CHP 22 milletvekilliğini kaybeder[65].

Genel seçimlerde uygulanan yüzde 10'luk ülke barajı için bir partinin alması gereken oy sayısı toplam geçerli oylara göre hesaplandığından, DEHAP'a verilen 1 milyon 960 bin 660 oyun **"geçersiz"** sayılması halinde, yapılan baraj hesabı büyük bir değişikliğe uğrayacaktır. Çünkü, toplam geçerli oy sayısı azalmış ancak, diğer siyasi partilerin aldıkları oylarda bir değişiklik olmadığından, diğer siyasi partilerin baraja ilişkin oy yüzdeleri

---

[64] Yüksek Seçim Kurulu'nun 1354 sayılı İlke Kararı.
[65] Vural SAVAŞ, "Sahtekârlıktan Yararlanılarak Milletvekilliği...", Cumhuriyet Gazetesi (10 Eylül 2003).

artacaktır. Sayısal olarak ifade edilecek olursa, 03 Kasım 2002 seçimlerinde toplam 31 milyon 528 bin 783 geçerli oy kullanılmıştı. DEHAP'a verilen 1 milyon 960 bin 660 oyun geçersiz sayılması halinde 03 Kasım 2002 seçimlerindeki toplam geçerli oy sayısı 29 milyon 568 bin 123'e düşecektir. Bu durumda yüzde 10'luk ülke barajının aşılması için gereken oy sayısı 2 milyon 956 bine inmiş olacaktır. Böylece, seçimde 3 milyon 8 bin oy alan (eski baraj hesabına göre % 9,54 olan) DYP barajı geçerek % 10,17' e ulaşacaktır. Sayısal ifadenin siyasal görüntüsü ise, DYP'nin kazandığı seçim çevrelerinde AKP'den 44, CHP'den 22 milletvekilliğinin düşürülmesi ve bu sayıda milletvekilliğinin DYP'ye verilmesi sonucunda DYP'nin TBMM'nde yer alması olacaktır.

Oyların seçmenler tarafından diğer partilere kullanılacağı düşünüldüğünde birçok ihtimal ortaya çıkacak, her ihtimalin de sonuçları diğerinden farklı olacaktır. Örneğin, oylardan bir kısmı bile seçim sonucu mecliste üyelik kazanmış olan AKP ve CHP'ye verilmiş olsaydı meclisin aritmetiği farklılaşacaktı. Ya da ülke genelinde % 6,2 oranındaki söz konusu oy diğer partilere verilmiş olsaydı, muhtemelen o parti ya da partiler (DYP, MHP, GP) % 10'un üzerine çıkacak ve milletvekili dağılımını değiştirecekti. Meydana gelebilecek değişim, uygulanan d'hondt yöntemi ile hem her seçim çevresinde, hem de ülkede milletvekili olacak kişilerin ve partilerin de şu andakilerden çok çok farklı olmalarına neden olabilecekti.

DEHAP seçime katılmamış olsaydı sayılan durumların gerçekleşmeyeceğini kimse iddia edemez. Aksini iddia etmek, seçimden çıkacak sonuçları seçim yapılmadan bilmek anlamına gelir. Başka bir ifadeyle, seçimin yapılmasıyla yapılmaması arasında fark olmadığını ileri sürmek olur ki, bu da seçim ve demokrasiyle bağdaşmaz.

DEHAP ile ilgili olayımızda, Yüksek Seçim Kurulu'nun 1354 Sayılı İlke Kararına dayanarak, DEHAP oylarını geçersiz sayması, DYP'ye aldığı oy oranına göre üyelik vermesi söz konusu olamaz. İlke kararının yanlışlığı ve uygulanır olmadığı açıktır. Eğer Yüksek Seçim Kurulu bu ilke kararına uygun

hareket edecek olursa, seçmenin iradesini hiçe saymış olacaktır. Çünkü, iptal edilen oylar DEHAP'a verilmemiş olsaydı, bu oyların kullanılıp kullanılmayacağı, kullanıldığı takdirde hangi parti ya da partilere verileceğini, bir başka ifadeyle, seçmenin iradesinin hangi yönde olduğunu önceden bilmek mümkün değildir. Dolayısıyla Yüksek Seçim Kurulu'nun bu İlke Kararını dikkate almaması, hatta hukuka aykırılığı ve uygulanamazlığı açık olan söz konusu kararı değiştirmesi bir zorunluluktur.

b. "İtiraz süresi geçmiştir" deyip bu tartışmalara son vermek isteyebilir.

Yüksek Seçim Kurulu, *"itiraz süresinin geçtiği, seçim iş ve işlemlerinin kesinleştiği, daha önce bu konuda Yüksek Seçim Kurulu'nun karar verdiği"* gerekçelerine dayanarak, DEHAP'ın oylarının geçersiz sayılması istemini usul yönünden reddedebilir. Bu durumda siyasi tabloda bir değişiklik olmaz.

Ancak bu seçenek de hukuki dayanaktan yoksundur.

Seçim iş ve işlemlerinde süreye bağlı başvurular bulunmakla birlikte, DEHAP olayında olduğu gibi süreye bağlı olmayan ve Yüksek Seçim Kurulu, yerleşik kararlarında da yer alan, **"tam kanunsuzluk"** durumlarında süreye bağlı olmadan, başvuru halinde ya da resen ele alması gereken konuyu görüşerek bir karar alabilmektedir.

> *"**Kanunsuzluk ve tam kanunsuzluk halleri**, iddia ve itirazların **süresine bakılmaksızın** ve **seçimlerin kesinleşmesinden sonra dahi**, TC Anayasası'nın verdiği görev sebebiyle Yüksek Seçim Kurulu'nca **her zaman ele alınıp karara bağlanabilir**"*[66]

Resen inceleme yapılan bir konuda süre açısından bir sınırlama da söz konusu olamaz. **"Tam kanunsuzluk"** yapıldığını ihbar, şikâyet, itiraz, olağanüstü itiraz yollarından biriyle ya da resen öğrenen Yüksek Seçim

---

[66] Yüksek Seçim Kurulu'nun 2173 Sayılı İlke Kararı.

Kurulu'nun hiçbir süreye bağlı olmadan, seçim öncesinde, sırasında veya sonrasında iddiayı, iddianın doğruluğunu, araştırarak inceleyip değerlendirmesi ve sonuca bağlaması zorunludur.

Yüksek Seçim Kurulu'na süresi içinde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından, DEHAP'ın seçimlere katılma şartlarını taşımadığı iddiasıyla başvuruda bulunulmuş, Yüksek Seçim Kurulu söz konusu başvuruyu **"hukuken geçerli somut bilgi ve belgenin bulunmaması"** gerekçesiyle reddetmiştir. Yargıtay'ın onama kararıyla **"hukuken geçerli somut bilgi ve belge"** ortaya çıkmıştır.

O halde Yüksek Seçim Kurulu, yerleşik kararlarında vurguladığı **"tam kanunsuzluk"** durumlarında olduğu gibi, başvuru üzerine veya resen inceleme yetkisi bulunduğundan hareketle DEHAP hakkında karar vermelidir.

c. Yüksek Seçim Kurulu, 3 Kasım'da ülke genelinde yüzde 10'luk baraj olmasaydı, sadece DEHAP'ın milletvekili çıkarabileceği illerde seçimlerin yenilenmesine karar verebilir.

"Temsilde adalet, yönetimde istikrar" ilkesinin gerçekleşmesini sağlamaya yönelik bir seçim sisteminde, böyle bir öneri başlangıçta uygun görülebilir.

Ülke genelinde yüzde 10'luk baraj olmasaydı, sadece DEHAP'ın milletvekili çıkarabileceği illerde seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi o yerlerde **"hukuka uygunluk"** sağlayacak ve **"tam kanunsuzluğu"** ortadan kaldıracaktır. Bununla, DEHAP'ın milletvekili çıkaracak kadar oy alamadığı yerlerdeki **"tam kanunsuzluk"** da ortadan kalkmış olacak mıdır? Bu uygulama DEHAP'ın milletvekili çıkaracak kadar oy alamadığı yerlerde hangi problemlerin doğmasına neden olacaktır? Söz konusu problemler başka uygulamalarla çözümlenebilecek midir? Çözümlenememesi seçimlerin sonucuna etkili olacak mıdır?

Sadece DEHAP'ın milletvekili çıkarabileceği illerde seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi, DEHAP'ın milletvekili çıkaracak kadar oy alamadığı yerlerde hiçbir şey yapılmaması sonucunda iki farklı durum ortaya çıkmakta, bunlar da kendi içlerinde başka olumsuzluklara neden olmaktadırlar.

Bunlardan birincisi;

DEHAP'ın milletvekili çıkaracak kadar oy alamadığı yerlerde DEHAP'a verilmiş olan oylar nasıl bir işleme tabi olacaktır? Bu oylar **"yok"** veya **"geçersiz"** mi sayılacak, iptal mi edilecek, yoksa hiçbir işlem yapılmadan bırakılacak mıdır?

"Yok" veya **"geçersiz"** sayılması yukarıda da belirttiğimiz gerekçelerle mümkün değildir. Seçmenler mevzuata uygun olarak seçme haklarını kullanmış, oylarını vermişlerdir.

DEHAP'ın milletvekili çıkaracak kadar oy alamadığı yerlerde, DEHAP'ın oylarının iptal edilmesi veya hiçbir işlem yapılmadan bırakılmaları halinde ülke genelinde;

- ✓ Diğer partiler arasında oy oranı değişecektir,
- ✓ % 10 barajını aşan partiler değişecektir,
- ✓ Siyasi partilerin kazandıkları milletvekilli sayısı değişecektir,
- ✓ Kazanan milletvekilleri değişecektir.

Bu kadar değişikliğe neden olacak bir öneri elbette kabul görmemelidir. Çünkü, değişiklikleri haklı kılacak bir gerekçe ileri sürülmesi mümkün görülmemektedir.

Ayrıca, DEHAP'ın milletvekili çıkaracak kadar oy alamadığı yerlerde, DEHAP'ın oylarının iptali halinde, o yerde DEHAP'a **"geçerli"** oy veren seçmenin oyu, DEHAP'ın milletvekili çıkardığı yerde DEHAP'a oy veren

seçmenin oyu ile mukayese edildiğinde, seçimlerin temel ilkelerinden **"eşitlik"** ilkesi çiğnenmiş olacaktır.

İkinci olarak;

DEHAP'ın milletvekili çıkaracak kadar oy alamadığı yerlerde, DEHAP birleşik oy pusulasında yer almamış olsaydı, oradaki seçmenler oylarını bir başka partiye vererek TBMM'ne girecek siyasi partilerin ve milletvekillerinin farklı olmasına neden olabilirdi. DEHAP'ın birleşik oy pusulasında yer almasıyla, başka bir ifadeyle, Yüksek Seçim Kurulu'nun seçim işlerindeki bir hatasıyla, seçmenin iradesi sandığa, dolayısıyla TBMM'ne yansımamıştır.

Görüldüğü gibi, Yüksek Seçim Kurulu'nun bu seçeneği kabul etmesiyle Yargıtay kararıyla belgelenen **"tam kanunsuzluk"** durumu ortadan kaldırılamayacak, hatta çözümlenmesi hemen hemen mümkün olmayan başka problemlerin, **"tam kanunsuzluk"** durumlarının meydana gelmesine neden olunacak, kısır bir döngüye girilecektir. Bir tarafı düzeltmek adına, diğer tarafın bozulması, yapılan işlemin düzeltildiğini göstermediği gibi, işlemin hukuki açıdan içinden çıkılmaz hale dönüşmesine de neden olacaktır.

Yüksek Seçim Kurulu'nun bu öneriyi dikkate alması halinde, hukuki dayanak bulmakta da güçlük çekeceği açıktır. Seçim mevzuatında seçimin iptaline, iptal şekline bağlı olarak yeniden yapılacak seçimlerdeki seçim iş ve işlemlerine yönelik düzenlemeler ve yerleşik Yüksek Seçim Kurulu kararları bulunmaktadır. Ancak, bir siyasi partinin seçime katılamaması gerekirken, yaptığı usulsüzlük sonucunda **"tam kanunsuzluk"** halinin ortaya çıkması ve seçimin bu nedene dayanılarak sadece söz konusu siyasi partinin milletvekilliği kazandığı yerlerdeki seçimin iptal edilerek yenilenmesine karar verilmesine ilişkin hukuki bir düzenlemeye ve Yüksek Seçim Kurulu kararına rastlanılmamıştır.

d. Yüksek Seçim Kurulu, seçimleri iptal edebilir;

"Yapılan seçimlerin sonrasında TBMM'nin oluşması nedeniyle artık Yüksek Seçim Kurulu'nun yetkileri sona erer ve geriye yönelik bir işlem yapmak söz konusu olamaz; yapılacak bir şey varsa bunu ancak TBMM yapabilir. TBMM, Anayasa'da belirtildiği şekilde, erken seçim kararı alabilir ya da milletvekilliğinin düşürülmesi işlemini başlatabilir." denilemez. Çünkü, bu durumda yetkiyi TBMM'ne vermek, bir anlamda müeyyidenin gerçekleşmesini Yüksek Seçim Kurulu gibi yargısal kurum yerine siyasi iradenin kontrolüne bırakmak anlamına gelir ki, bu hukuk devleti anlayışıyla bağdaşmaz[67].

Ayrıca Yüksek Seçim Kurulu'nun ülkenin tamamında yapılan seçimleri iptal etme yetkisinin bulunmadığı iddiasının da hukuki bir dayanağı bulunmamaktadır. **"Tam kanunsuzluk"** yapılan seçimin tamamında söz konusu olmuşsa ne olacaktır?

Böyle bir durumda Yüksek Seçim Kurulu her seçim çevresinde, ayrı ayrı da olsa seçimleri iptal yetkisine sahiptir ve bu yetkisini kullanmasını engelleyen bir düzenleme bulunmamaktadır.

Seçimlerin dürüstlük içerisinde yapılmasını sağlamakla görevli bir kurulun, tüm seçimlerin "dürüstlük içerisinde" yapılmamış olduğunu tespit etmesi halinde, seçimlerin iptali ile yinelenmesine karar vermesinden daha doğal bir çözüm olamaz. Burada yapılan, yasama organının feshi değildir. Yüksek Seçim Kurulu'nun böyle bir fesih yetkisi yoktur. Ancak **"tam kanunsuzluk"** olarak belirlenen yolsuzluğun boyutu tüm ülke ise, verilecek iptal kararı sonrasında **"dolaylı"** olarak TBMM dağılacaktır.

"Tam kanunsuzluk" durumunun bir veya birkaç seçim çevresinde gerçekleşmesi halinde Yüksek Seçim Kurulu'nun söz konusu seçim çevrelerinde seçimleri iptal edebileceğini kabul ederken, ülkenin tamamında gerçekleşmesi halinde bu yetkinin kullanılamayacağını ileri sürmek hiçbir

---

[67] Süheyl BATUM, "Karar ve Sonrası", Vatan Gazetesi (30 Eylül 2003).

hukuki mantıkla bağdaşmaz. Aksini düşünmek, tam kanunsuzluğu ülke geneline yaymak suretiyle Yüksek Seçim Kurulu'nu sistemden çıkarmaya özendirecektir.

Ülke genelindeki seçimleri sakatlayan bir **"tam kanunsuzluk"** durumu, TBMM oluştuktan sonra ortaya çıkacak olursa, hukuka saygı ve hukukun üstünlüğüne inanç gereği yapılacak en iyi şey, Yüksek Seçim Kurulu'nun yetkili olup olmadığının tartışılmasına veya meşruiyet sorgulamasına fırsat vermeyecek şekilde, Yüksek Seçim Kurulu'nun kararını beklemeden, TBMM tarafından **"erken seçim kararı"** alınması olacaktır[68].

Bahattin ŞEKER'in (tartışmalı da olsa) milletvekilliğinde olduğu gibi, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olmadığı anlaşılan bir milletvekilinin milletvekilliği, seçilmiş, yemin etmiş, milletvekilliği görevine başlamış olsa bile, Yüksek Seçim Kurulu kararı ile ortadan kalkmaktadır. Siirt seçimlerinin iptalinde de, seçilmiş ve yemin ederek göreve başlamış milletvekillerinin milletvekilliği, Yüksek Seçim Kurulu'nun kararıyla sona ermiştir. Dolayısıyla, seçimden önce, esnasında ve sonrasında seçim iş ve işlemleri nedeniyle gerçekleşmiş, ancak **"seçimden sonra"** ortaya çıkan **"her türlü yolsuzlukları"** karara bağlama görev ve yetkisi, TBMM'nin oluşmasından sonra bile, Anayasa ve seçim mevzuatı ile Yüksek Seçim Kurulu'na verilmiştir. Yüksek Seçim Kurulu gerektiğinde seçim iptali ve bununla bağlantılı milletvekili tutanaklarının iptali yoluna başvurabilir. Milletvekilliğinin düş(ürül)mesine ilişkin Anayasanın 84 üncü maddesindeki TBMM'nin görev ve yetkisini, Yüksek Seçim Kurulu'na verilen görev ve yetkiyle karıştırmamak gerekir.

Hukuk, sahtecilikle elde edilmiş bir hakkı **"kazanılmış hak"** olsa dahi korumaz. Sahtecilikle kendisine bir hak elde edenin hakkı korunmadığı gibi, başkalarına kazandırılmış hak da korunmaz. Buna izin vermek hukuk düzenin amacını ve kendisini ortadan kaldırır. DEHAP yöneticilerinin

---

[68] Sabih KANADOĞLU, "Hukuka Rağmen İstikrar Olmaz", Cumhuriyet Gazetesi (14 Kasım 2003).

yaptıkları yargı kararıyla tespit edilmiş bir sahteciliktir. Yüksek Seçim Kurulu'nun ilke kararlarıyla da Seçim Hukukunda sahtecilik **"tam kanunsuzluk"** hali olarak kabul edilmiştir[69]. O halde seçimlerin iptali ile yinelenmesine karar verilmesi bir zorunluluktur.

Dört görüş sadece hukuk ve siyaset çevrelerinde değil, yazılı ve görsel basında da etraflıca tartışılmıştır. Bu tartışmalar sırasında Yüksek Seçim Kurulu Başkanının **"İhsas-ı rey"** sayılabilecek açıklamalarda bulunmuş ve hukuki bir dayanak bulmakta güçlük çekileceği açık olanına, İtiraz süresinin geçtiğine ve taleplerin reddine, karar verileceği sinyalini vermiştir. Başkanın bu davranışı da eleştirilmiştir.

Görüldüğü gibi, Yüksek Seçim Kurulu bu seçeneklerden hangisini yapacak olursa olsun hep olumsuz bir sonuca ulaşılacaktır. Belirtmek gerekir ki, bunlardan hiç birisinde ortak bir görüşe varılamamıştır.

D. Yargıtay'ın Kararı ve Sonrası

Yargıtay 6 ncı Ceza Dairesi'nin onama kararı üzerine siyasi partiler, DEHAP'ın resmi evrakta sahtecilik suçunu oluşturduğunun yargı kararı ile belirlendiğini, bu nedenle yaptığı teşkilatlanmaya ilişkin bildirimlerle 03 Kasım 2002 tarihinde yapılan milletvekili genel seçimlerine girme hakkını kazanan partiler içerisine alınmasını sağladığını; dürüstlük ilkesine aykırı biçimde seçimlere katıldığını; müşterek oy pusulasında yer almasının, seçmenin iradesinin özgürce oluşmasını engellediğini; seçmenin yanıltıldığı ileri sürmüşlerdir. Bu nedenlerle, oluşan adaletsizlik, hukuksuzluk ve tam kanunsuzluk hali sebebiyle seçimlerin yok sayılması, tümüyle geçersiz sayılması, iptali, yeniden yapılması, tekrarlanması, yenilenmesi gibi taleplerde bulunmuşlardır. Ayrıca DEHAP'ın seçime katılma ehliyetinin bulunmadığının, sonradan kesinleşen mahkeme kararı ile sabit olduğu, 03 Kasım 2002 tarihinde yapılan Milletvekili Genel Seçimi sonuçlarına ilişkin

---

[69] Vural SAVAŞ, "Sahtekârlıktan Yararlanılarak Milletvekilliği...", Cumhuriyet Gazetesi (10 Eylül 2003).

Yüksek Seçim Kurulu kararlarının mutlak - kesin, maddi hata ve tam kanunsuzluk sebebiyle kaldırılması, DEHAP'a verilen oyların geçersiz sayılarak geçerli oyların yeniden hesaplanıp değerlendirilmesi, sonucuna göre de Doğru Yol Partisinin ülke barajını geçtiğinin kabul ve ilanı; seçilen Doğru Yol Partili milletvekili adaylarına tutanaklarının verilmesi, mukabili milletvekillerinin tutanaklarının iptaline karar verilmesi taleplerinde bulunmuşlardır[70].

Bir kısım milletvekili adayı da, maddi hata ve tam kanunsuzluk sonucu seçime katılmasına karar verilen DEHAP'a verilen oyların geçersiz sayılmasını, bakiye oyların değerlendirilmesi sonucu oluşacak baraj hesabına göre Doğru Yol Partisinin ülke barajını aştığının kabulünü ve kendilerinin milletvekili seçilmiş olduğunun tespiti ile mazbatalarının verilmesine karar verilmesini talep etmişlerdir[71].

Ayrıca bir kısım seçmen, DEHAP'ın seçimlere sahtecilikle girdiğini, bu partiye müşterek pusulada yer verilmese idi, ona yakın bir parti için oy kullanacaklarını, bu bakımdan iradelerinin istedikleri doğrultuda yansımadığı ileri sürülerek seçimlerin yenilenmesi gerektiğini bildirmiş, diğer bir kısım seçmen de DEHAP'ın oylarının geçersiz sayılmasını ve milletvekili dağılımının kalan geçerli oylar nazara alınarak yeniden belirlenmesine karar verilmesini istemiştir. Bununla birlikte bir kısım başka seçmen de DEHAP'ın seçimlere katılmasında yasaya aykırılık olmadığını, bu partiye verilen iki milyon oyun geçersiz sayılmasının mümkün bulunmadığını ileri sürerek, gerek seçimlerin tümden iptali ve gerekse ülke barajının yeniden belirlenmesi yolundaki istemlerin reddini talep etmiştir[72].

Yüksek Seçim Kurulu karar vermekte acele etmemiş, yukarıda yer alan talepleri içeren başvuruların toplanması sonrasında, 1'e karşı 6 oyla, seçim tarihine geçecek, 04.10.2003 tarih ve 832 sayılı kararı almıştır. Karara

---

[70] YSK Kararı 2003/832.
[71] YSK Kararı 2003/832.
[72] YSK Kararı 2003/832.

muhalif kalan üyenin *"Ayrışık Oy"* yazısı ve *"Ayrışık Oy"*a *"Karşı Oy"* şeklinde kaleme alınmış *"Esas Hakkında Görüş"* yazısı da kararın ekinde yer almıştır.

Yüksek Seçim Kurulu DEHAP ile ilgili bu kararında, seçim sonuçlarına herhangi bir itirazı içermeyen ret talepli başvuru dışındaki bütün taleplerin **REDDİNE** karar vermiş ve bunu iki gerekçeye dayandırmıştır. Yüksek Seçim Kurulu'nun kendi ifadeleriyle söz konusu gerekçeleri şu şekildedir;

> *"1- Anayasa ve seçim yasaları gereğince seçimlerin başlamasından bitimine kadar seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, bu süreç içerisinde seçim iş ve işlemlerine yönelik her türlü şikayet ve itirazları son merci olarak karara bağlamakla görevli ve yetkili Kurulumuz bu görevlerini ifa ederek XXII. Dönem Milletvekili Genel Seçimini sonuçlandırmış;* ***böylece, seçim sürecindeki seçim öncesi, seçim günü ve seçim sonrası işlemleri nihayet bulmuş, bundan sonra yapılacak her türlü itiraz ve şikayet <u>sürelerinin geçmiş</u> olmasına****,*
>
> *2- Yapılan itiraz, olağanüstü itiraz ve şikayetlerin 02.08.2002 gün ve 411 sayılı kararımızın iptaline ilişkin olup; Anayasa'nın 79/2. fıkrasında ve seçim yasalarımızda;* ***Yüksek Seçim Kurulunun kararlarının KESİN olduğu, bu kararlara karşı başka bir mercie ve kanun yoluna başvurulamayacağının açıkça belirtilmiş olmasına göre****, …*
>
> *… siyasi partiler, milletvekili adayları ile özel ve tüzel kişiler tarafından yapılan şikayet, itiraz ve olağanüstü itirazların* ***SÜRE*** *ve* ***KESİNLİK*** *yönünden reddine, 04.10.2003 tarihinde oyçokluğu ile karar verildi."*

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yapılan başvuru sonunda verilen 15.10.2002 tarih ve 780 Sayılı karar ve Yargıtay 6 ncı Ceza Dairesi'nin onama kararından sonraki başvurular sonucu verilen 04.10.2003 tarih ve 832 Sayılı bu kararıyla, aynı konuda birbiriyle, hatta mevzuat ve

uygulamalarla çelişen iki farklı karar ortaya çıkmıştır. Yüksek Seçim Kurulu kararlarının birbiriyle çelişmesi, nadir de olsa görülmesine rağmen, aynı konuda ve kısa bir zaman dilimi içerisinde, neredeyse tamamen ters anlayışla verilen kararlar olmaları, dikkatlerin söz konusu kararlar üzerinde toplanmasına neden olmaktadır. Yapılacak incelemede de, uzağa gitmeden bu iki kararın mukayesesiyle bir sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır.

Her iki karar birlikte ele alındığında birçok noktada birbiriyle çelişki içerisinde olduğu görülmektedir.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yapılan 06.10.2002 tarihli başvurusu üzerine verdiği 15.10. 2002 tarih ve 780 Sayılı ret kararında gerekçe olarak

> *"Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın **DEHAP'ın teşkilatlanmasını tamamlamadığına ilişkin** elde ettiği bilgi ve belgelerin yeterli olmadığını, kesin nitelikli önceki kararının kaldırılmasının **"hukuken geçerli somut bilgi ve belgenin bulunmaması"** nedeniyle gerekmediğini"*

ileri sürmüştür.

15.10.2002 tarih ve 780 Sayılı ret kararını verdiğinde, Yüksek Seçim Kurulu'nun seçimlere katılma yeterliliği bulunan siyasi partileri tespite ilişkin 02.08.2002 tarih ve 411 Sayılı **"kesin"** kararı mevcuttu. 780 Sayılı ilk ret kararında, mevcut 411 Sayılı **"kesin"** kararını görmezden gelerek, **"kesinlik"** ilkesinden söz etmeyen Yüksek Seçim Kurulu, 04.10.2003 tarih ve 832 Sayılı kararını söz konusu 411 Sayılı **"kesin"** kararına dayandırmıştır. İki karar arasındaki çelişkilerden ilki burada açıkça görülmektedir.

Yüksek Seçim Kurulu **"tam kanunsuzluk"** halini ihbar, itiraz ve şikayet üzerine ele alarak karar verebileceği gibi, yerleşik Yüksek Seçim Kurulu kararları ve seçim mevzuatı uyarınca resen de ele alarak karara bağlamak zorundadır.

298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 130/7 nci maddesi;

> *"Şu kadar ki; … seçimin neticesine müessir olaylar ve haller sebebiyle yapılan itirazlar;* ***seçimin sonucu hakkında kesin karar vermek yetkisine sahip olan kurullarca****, seçimin neticesine müessir görüldüğü takdirde, alt kademelerce* ***verilen kararların kesin veya kesinleşmiş olması*** *veya* ***kurullara derece derece ve müddeti içinde müracaat edilmemiş olması, bu itirazın incelenmesine ve reddine sebep teşkil etmez****."*

132/1 inci maddesi de;

> *"Yüksek Seçim Kurulu evrak üzerinde, incelemeler yapar. Ayrıca lüzum gördüğü bilcümle tahkik ve her türlü tetkik işlemlerini de yapar. Gerekli mercilerden her türlü bilgi ve belgeleri ister. Bu mercilerin, en kısa bir zamanda ve en geç yedi gün içinde istenilen bilgi ve belgeyi vermeleri mecburidir."*

şeklinde düzenlenmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın yaptığı başvuruyu **"tam kanunsuzluk"** olarak ele almış, işin esasına girmiş ancak, sunulan bilgi ve belgeleri **"hukuken geçerli somut hukuki bilgi ve belge"** olarak görmemiş ve bu gerekçeyle de reddetmiştir. 780 Sayılı kararda işin esasına girmesine rağmen, 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 132/1 inci maddesi mevcutken, hiçbir araştırma yapmadan, sadece sunulan bilgi ve belgeler üzerinden, üstelik bunları **"hukuken geçerli somut belge olarak görmediğini"** gerekçe göstererek ret kararı vermesi, daha sonra yapacağı hatalar zincirinin başlangıcı olmuştur. Burada Yüksek Seçim Kurulu'nca yapılması gereken, "tam kanunsuzluk" iddiasını **"hukuken geçerli somut belge yok"** diyerek **reddetmek yerine**, somut belgeleri **kendiliğinden araştırıp tespit etmesi** ve **buna uygun bir karar verilmesiydi**.

Yüksek Seçim Kurulu, 780 Sayılı kararında **"tam kanunsuzluk"** gereği inceleme yapmış, ancak **"hukuken geçerli somut belge görmediğini"** belirterek resen araştırma yoluna gitmemiştir. Ancak, 832 Sayılı kararını verirken, **"hukuken geçerli somut belge"** olan Yargıtay 6 ncı Ceza Dairesi'nin onama kararı ortaya çıkınca da olaya resen el koyma yoluna gitmemiştir. Hatta kanunda öngörülmeyen bir süre başvuruları beklemiş ve yapılan başvuruları da **"sürenin geçmiş olduğunu"** ileri sürerek reddetmiştir.

Görüldüğü gibi, 15.10.2002 gün ve 780 sayılı kararında **"hukuken geçerli somut bilgi ve belge bulunması halinde kesin kararın (411 Sayılı) kaldırılması gerektiğini"** ileri süren Yüksek Seçim Kurulu, 04.10.2003 tarih ve 832 Sayılı kararında, 780 Sayılı kararında ileri sürdüğü gerekçenin, Yargıtay 6 ncı Ceza Dairesi'nin onama kararı ile kesinleşen bir mahkeme kararıyla ortaya çıkan **"hukuken geçerli somut belge"**yi görmezden gelerek "kesinlik" ilkesine sarılmış ve bu gerekçeyle ret kararı vermiştir. Böylece Yüksek Seçim Kurulu, Anayasa'nın 138 inci maddesinde yer alan *"Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır;"* hükmünü çiğnemiştir.

Yüksek Seçim Kurulunun, 832 Sayılı kararını vermeden bir süre önce ÇORUM Belediye Meclisi Üyeleri seçimiyle ilgili başka kararlar da aldığını yukarıda ayrıntılı olarak ele almıştık. Söz konusu kararlarda esas alınan bilgiler yine Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından verilen bilgilerdir. Yüksek Seçim Kurulu bu bilgilere önce itibar etmemiş ve **"hukuken geçerli somut belge olmadığı"** gerekçesiyle de talebi reddetmiştir. Ancak daha sonra bunları dikkate almak suretiyle DEHAP'ın 03 Kasım 2002 seçimlerinden çok öncesi itibarıyla **"seçimlere katılma yeterliliğinin bulunmadığına"** karar vermiştir. Böylece kendi kararlarındaki çelişkileri yine kendi kararlarıyla **"açıkça"** belgelemiştir.

Yüksek Seçim Kurulu, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın siyasi partiler üzerinde herhangi bir denetim yetkisi ve görevi bulunmadığı halde,

780 ve 832 Sayılı kararlarında böyle bir yetki ve görevi bulunduğunu ifade etmiştir;

> *"2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 10. maddesi ile; Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına her siyasi parti için bir sicil dosyası tutmasını, … bu bilgi ve belgeleri siyasi parti yöneticilerinin doğrudan Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına vermelerini, ayrıca sicil dosyasının sağlıklı tutulması* ***ve denetimi sağlamak için*** *aynı Kanunun 33. maddesi de aynı bilgi ve belgeleri resmi yoldan Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına ve İçişleri Bakanlığına iletilmek üzere mahallin en büyük mülki amirliğine on beş günlük süre içinde vermeleri yükümlülüğünü getirmiştir."*[73]

780 Sayılı kararı incelerken de belirttiğimiz gibi, demokrasinin vazgeçilmez unsuru olan siyasi partilerin, hukuk devleti ilkesine uygun davranacakları, gerçeğe aykırı bildirimde bulunmayacakları düşüncesiyle, 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununun *"Cumhuriyet Başsavcılığı'nın partilerin kuruluşunu denetlemesi"* başlığını taşıyan 9 uncu maddesi 12.8.1999 tarih ve 4425 Sayılı Kanunun 25 inci maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır. Dolayısıyla yapılan bildirimlerin gerçeğe uygun olup olmadığı Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından kendiliğinden araştırılamamaktadır. Yüksek Seçim Kurulu söz konusu maddenin yürürlükte olduğu düşüncesiyle olsa gerek, 832 Sayılı kararında da **"denetim"**den bahsetmektedir.

Her iki karar arasındaki bir başka çelişki de, 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 118 inci maddesi ile ilgilidir. Söz konusu maddeye ilişkin ifadeler 780 Sayılı kararda yer almamıştır. Oysa 832 Sayılı kararda, kararın konusuyla ilgisi olmamasına rağmen yer almıştır.

> *"Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının sonradan gönderdiği yazı ve eki bilgi ve belgeler ile 298 sayılı Kanunun 118. maddesi*

---

[73] YSK Kararı 2002/780, YSK Kararı 2003/832.

"işlemlere, tedbirlere ve kararlara karşı yapılan şikayet ve itirazlar, oy vermeye ve her türlü seçim işlerinin devamına engel olmaz." hükmü dikkate alınarak Yüksek Seçim Kurulunca 780 sayılı kurul kararında kanuni açıklamalar yapılmış ve sonuç olarak; Kurulumuzca adı geçen siyasi partinin seçime girebileceğine ilişkin kesin nitelikteki kararının kaldırılmasını gerektirecek hukuken geçerli somut bilgi ve belgenin bulunmaması karşısında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının istemi yerinde görülmeyerek ***başvuru kesin olarak reddedilmiştir.****"*

Karardaki ifadelere bakıldığında, 780 Sayılı kararında ret gerekçesi olarak düşündüğü, ancak, yapamadığı açıklamayı burada yapmaya çalıştığı görülmektedir. Bilindiği üzere, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 06.10.2002 tarihli başvurusu, Yüksek Seçim Kurulu Başkan ve Başkanvekilinin basına verdikleri demeçlerden de anlaşılacağı gibi, seçimin yakın bir tarihte olması ve seçim iş ve işlemlerinin bu zaman içinde yeniden başlatılarak seçim zamanına kadar yetiştirilebilmesinin mümkün görülmemesi nedeniyle, ret kararıyla neticelendirilmiştir. Ret kararına açık bir gerekçe bulmakta zorlandığı, daha sonraki 49 ve 310 Sayılı kararlarıyla da çelişkiye düştüğü görülen ve belgelenen Yüksek Seçim Kurulu, 780 Sayılı kararında yer vermediği 118 inci maddeye 832 Sayılı kararında yer vermiş, böylece 780 Sayılı kararına ilave bir gerekçe oluşturmuştur.

Yüksek Seçim Kurulu'nun, seçilme yeterliliği olmadığı mahkeme kararı[74] yanında kendi kararlarıyla[75] da sabit olan bir siyasi partinin seçime katılmış olmasını **"tam kanunsuzluk"** hali olarak görmediği açıktır. Zira Yüksek Seçim Kurulu bu durumu, vermiş olduğu kararlarda ve son ret kararında da **"tam kanunsuzluk"** olarak görmediğini,

"Seçimlerin başlamasından, seçim süresince ve seçim sonuçlarının birleştirme tutanaklarına aktarılıp ilan edilmesine kadar

---

[74] Yargıtay 6 ncı Ceza Dairesi'nin 29.09.2003 tarih ve E.2003/6243, K.2003/5880 sayılı Onama Kararı.
[75] YSK Kararı 2003/49 ve YSK Kararı 2003/310.

*her safhasında kurulların **KESİN OLMAYAN** kararlarına karşı **SÜRESİNDE**, seçme yeterliğine sahip yurttaşlar, siyasi parti başkanları veya vekilleri, müşahitler, adaylar ile milletvekillerinin itiraz edebilecekleri açıkça belirtilmiş olup, ayrıca yapılan bu itiraz ve şikayetin konusu olan **SEÇİM SONUCUNA TESİR EDECEK OLAYLARA KARŞI** kanunun 130/6. bendinde, aynen seçilme yeterliğine veya kendilerine tutanak verilenlerin, seçilmediğine veya **SEÇİMİN SONUCUNA TESİR EDECEK OLAYLARA KARŞI**, seçilenlere verilecek tutanağın düzenlenmesinden sonraki üçüncü gün saat 17.00'ye kadar süre tanınmış, altıncı bendin ikinci fıkrasında ise yine **SEÇİMİN SONUCU HAKKINDA** yedi günlük olağanüstü bir itiraz süresi öngörülmüştür."*

demek suretiyle ortaya koymaktadır. Kararında, yapılacak başvuru için öngörülen süreden ve konudan bahsetmekte ve **"tam kanunsuzluk"** halinin düzenlendiği 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 130/6 maddeye atıf yapmakta, kanunun sözü edilen maddesindeki ifadeler arasında **"siyasi partilerin"** yer almaması nedeniyle olsa gerek, DEHAP hakkında verilmiş yargı kararıyla tespit edilmiş durumu **"tam kanunsuzluk"** olarak **ele almamaktadır**. Kararın ekinde yer alan **"Esas Hakkında Görüş"**te bu anlayış açıkça ortaya konmakta *"… seçimlerin yenilenmesinden; ancak ve ancak yapılan usulsüzlüğün seçmenler düzeyinde olması halinde söz edilebilir."* denilmek suretiyle siyasi partilerin yaptığı yolsuzlukların **"tam kanunsuzluk"** olarak değerlendirilemeyeceği ileri sürülmektedir. Bir adım daha ileri giderek, Yüksek Seçim Kurulu'nun, adayların seçimden önceki dönemde seçilme yeterliğini kaybettiğini tespit etmesi durumunda, 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 130 uncu maddesinde sayılan **"tam kanunsuzluk"** sebeplerine dayanarak milletvekilliği mazbatasını iptal etmekte olduğunu ifade eden görüş sahibi bir hata yaparak, *"Bahattin ŞEKER'in seçim tarihinde milletvekili seçilme koşullarını taşımadığı anlaşıldığından, tutanağının iptalinde bu kanun hükmü göz önünde*

*bulundurulmuş"*tur demektedir. Oysa, Bahattin ŞEKER'in milletvekili tutanağı *"yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmadığı"* gerekçesiyle iptal edilmiştir ve bu şart da 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 130 uncu maddesinde bulunmamaktadır. **"Tam kanunsuzluk"** durumlarını sadece ilgili kanunlarda sayılanlarla sınırlı sayarak, siyasi partilerle ilgili olarak ortaya çıkan her türlü yolsuzlukları **"tam kanunsuzluk"** olarak değerlendirmemesi, görüş sahibinin tutarsızlığının bir göstergesidir.

Adaylar veya partiler düzeyindeki usulsüzlüğün de, seçimlerin iptali sonucunu doğurmayacağını, ancak, bu usulsüzlük sonucunda adı geçen partiden kanunen belirlenen ülke barajını geçip milletvekili seçilmiş olsaydı, seçilen milletvekili veya milletvekillerinin mazbatasının iptalinden söz edilebileceğini iddia eden görüş sahibi üye, partisinden milletvekili seçilmeyen DEHAP'ın bu durumu nedeniyle de seçimlerin iptalinden söz edilemeyeceğini belirtmiştir. Burada hukuki bir hataya düşmenin yanında, sosyolojik ve matematiksel bir hata da söz konusudur. Bu duruma ilişkin açıklamalarımızı yukarıda yapmıştık. Aynı gerekçelerle Esas Hakkında Görüş belirten üyenin **"tam kanunsuzluk"** ve seçim iptaline ilişkin görüşlerine katılmıyoruz.

Tam kanunsuzluk durumu, sadece adaylarla ilgili yetersizlik hallerine ilişkin değildir. 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunda yer alan tam kanunsuzluk halleri **"tahdidi"** değil, **"tadadi"**dir. Bunun Yüksek Seçim Kurulu tarafından da aynı şekilde kabul edildiği Kurulun istikrar kazanmış kararlarındaki ifadelerden de açıkça görülmektedir.

> *"… seçilme yeterliliğine ilişkin hükümlerin bir kısmı T.C. Anayasasının 76 ncı maddesindeki amir hükme dayandığından seçilenin Türk olmadığı, yaşının kanunda gösterilenden küçük olduğu, okur-yazar olmadığı, seçilme yeterliliğini kaybettiren bir mahkumiyeti bulunduğuna* ***ve benzeri tam kanunsuzluk hallerine*** *ilişkin ihbar ve*

*itirazların, seçim sonuçlarının kesinleşmesinden sonra dahi, T.C. Anayasasının 79 uncu maddesinin verdiği görev ve yetkiye dayanılarak Yüksek Seçim Kurulunca **her zaman incelenebileceği** kurulumuz tarafından kabul edilmektedir."*[76]

Kanun yapma tekniği açısından **"tam kanunsuzluk"** durumlarının tamamının önceden belirlenerek kanunlara konulması mümkün değildir. Dolayısıyla, seçim esasları ile seçimin dürüstlüğünü sakatlayacak tam kanunsuzluk hallerinin tümünün önceden belirlenip, Anayasa ve kanunlarda sınırlı olarak sayılmasının imkansızlığı nedeniyle, Yüksek Seçim Kurulunun önüne gelen her şikayet ve itirazda, şikayet ve itiraz konusu olayı değerlendirmesi ve seçim sonuçlarına tesir edecek bir kanunsuzluk hali olup olmadığını tespit etmesi gerekmektedir.

Anayasa'da ve diğer kanunlarla Yüksek Seçim Kurulu'na verilen *"Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili **bütün yolsuzlukları**, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama görevi"*, özellikle **"tam kanunsuzluk"** durumlarına ilişkindir. Çünkü tam kanunsuzluk, seçimlerin dürüstlüğü ilkesini ortadan kaldıracak yolsuzlukları kapsamaktadır.

298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 130/5 inci maddesinde *"yaş, vatandaşlık, okur-yazar olma ve adli sicil kaydı yönünden"* aykırılıkların tam kanunsuzluk sayıldığı kanun koyucu tarafından açıkça ifade edilmiş olmasına rağmen, Yüksek Seçim Kurulu, **"tam kanunsuzluk"** hallerinin bunlarla sınırlı olamayacağını Bahattin ŞEKER kararında vurgulamış, Anayasanın 76 ncı maddesi uyarınca

---

[76] YSK Kararları, 1994/1227, 1995/11, 1997/109, 1997/147, 1997/164, 1997/172, Muzaffer HATİPOĞLU - Ali PARLAR: a.g.e., 20-101; YSK Kararı 1995/42, Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları 1995-1996-1997 (Ankara: 1999), 362; YSK Kararı 1991/130, Yüksek Seçim Kurulu Kararları 1991-1992 (Ankara: 1993), 75.

"adayların askerlik şartını taşımamalarını da" **"tam kanunsuzluk"** durumu olarak kabul etmiştir[77].

Yüksek Seçim Kurulu'nun, kanunsuzluk ve tam kanunsuzluk hallerine ilişkin iddia ve itirazları, süresine bakılmaksızın ve seçimlerin kesinleşmesinden sonra dahi Anayasa'nın 79'uncu maddesinin verdiği yetkiye dayanarak, her zaman ele alıp karara bağlayabildiğini ve bunu bir ilke kararı[78] olarak belirlediğini yukarıda ifade etmiştik.

İtiraz ve şikayete ilişkin düzenlemeler 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da ayrı ayrı yer almış ve itirazlar için belirli süreler öngörülmüştür. Oysa, şikayetler belirli bir süreye bağlı tutulmamıştır. Bu nedenle seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzluk iddialarının seçim sürecinin başlangıç ve bitiş tarihlerine bağlı olmaksızın Yüksek Seçim Kurulu tarafından incelenip, karara bağlanması gerekmektedir.

Yapılan bir seçim sonrasında seçim iş ve işlemleri ile ilgili yolsuzluk ve sahtekarlıkların kısa sürede ortaya çıkması çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Çok sonra da ortaya çıksa, bunların ele alınıp sonuçlandırılmasına ilişkin düzenlemeler Anayasa'daki *"seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama … görevi Yüksek Seçim Kurulunundur."* hükmünde ve buna bağlı seçim mevzuatında yer almıştır. Mevcut düzenlemeye bakıldığında süre sınırlaması bulunmamaktadır. Ancak, şikayetleri inceleme ve karara bağlama süresinin sınırsız olduğunun kabulü de mümkün değildir. Makul sürenin gelecek seçime kadar olması düşünülebilir. Bununla birlikte, seçim dönemi sona erdikten sonra dahi seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzluklara ilişkin şikayetlerin incelenip, bir tespit kararı verilmesi zorunluluğu vardır. Yapılan tespit yolsuzluğun mevcudiyetine ilişkindir. Yolsuzluğun tespitinden sonra ortaya çıkabilecek fiili imkansızlık hali, kazanılmış haklar vb. hususlar kararın yerine getirilmesi aşamasında söz

---

[77] YSK Kararı 1999/371.
[78] Yüksek Seçim Kurulu'nun 2173 Sayılı İlke Kararı.

konusu olabilir. Yolsuzluk bulunmasına rağmen, sürenin geçtiğinden bahisle ele alınarak karar verilmemesi, seçim yolsuzluklarının seçim hukuku açısından müeyyidesiz kalması sonucunu doğurur ve seçimin meşruiyetini tartışılır kılar. Bu hukuken kabul edilemez bir durumdur[79].

[79] YSK Kararı 2003/832, Ayrışık Oy.

SONUÇ

Çalışmamızda demokrasi, demokrasinin *"olmazsa olmaz"*ı seçimler, seçimlerin yönetimi ve denetimi, Yüksek Seçim Kurulu ve Yüksek Seçim Kurulu kararlarından bazılarıyla Yüksek Seçim Kurulu'nun demokratik seçime etkileri ele alındı.

Yüksek Seçim Kurulu kararlarını verirken daha önce vermiş olduğu kararlara uygun olmasına dikkat etmeli, hukukun dışına çıkmadan değişen ve gelişen durumlara uyum sağlayacak kararlar vermelidir. Ancak, Yüksek Seçim Kurulu aynı konuda aradan kısa süre geçmesine rağmen birbiriyle çelişen kararlar vererek seçimlerin sonuçlarını önemli ölçüde etkilemiş, seçimlerin demokratikliğini gölgelemiştir.

Adayların seçilme yeterliğine sahip olmamalarına rağmen süreci geçerek milletvekili seçilen ve seçilme yeterliği olmadığı/olduğu sonradan anlaşılanlarla ilgili olarak farklı zamanlarda verdiği kararlar incelenmiş, söz konusu kararların konularındaki benzerlikler gözden uzak tutulmuş, birbiriyle çelişen kararlara imza atılmıştır. Bir kararında kendisini görevli ve yetkili görürken, aynı konudaki bir başka kararında görev ve yetkisinin olmadığını ileri sürebilmiştir. Son dönemlerde verdiği iki önemli kararla da ülkenin siyasi atmosferinin değişmesine neden olmuştur. Siyasi dengeleri belirleyerek seçim sonuçlarının yapması gereken etkiyi, kararlarıyla Yüksek Seçim Kurulu gerçekleştirmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu'nun incelenen kararları genel olarak değerlendirildiğinde;

IŞIKLAR Kararında;

Yüksek Seçim Kurulu IŞIKLAR Kararından daha önceleri, süresinde ve kanunda açıklanan usulüne uygun olarak yapılmayan itiraz, ihbar ve şikâyetleri incelemezken daha sonra görüş değiştirmiş, **"tam kanunsuzluk"** olarak tanımlanan ve 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen

Kütükleri Hakkında Kanunun 130 uncu maddesine, 17.5.1979 günlü 2234 Sayılı Kanunla eklenen dört duruma ilişkin şikâyet, ihbar ve itirazları, süre ve yöntemine bakmaksızın kabul etmiş ve yapılan soruşturma ve inceleme sonunda, bu durumlardan birinin seçimden önce varlığını tespit ettiği takdirde, oyçokluğuyla tutanağın iptaline karar vermiştir. Ancak IŞIKLAR Kararında, o zamana kadar milletvekili tutanak iptali talebinin Yüksek Seçim Kurulu kararlarına konu olmamasından hareketle farklı bir yaklaşım içine girmiştir. Beklenmedik bir gerekçeyle IŞIKLAR'ın milletvekili tutanağının iptali yerine, Anayasa'da yer alan milletvekili ayrıcalıklarından hareket ederek, milletvekilliğinin düşmesi gerektiğine ve bunun da ancak TBMM tarafından yapabileceğine karar vermiştir. Bununla birlikte aynı yaklaşım ya da çözüme ŞEKER Karında yer vermemiştir.

KARAVAR Kararında;

IŞIKLAR Kararından iki dönem sonra yapılan seçimlerde aynı şekilde milletvekili seçilen ve and içerek göreve başlamış olan Ahmet KARAVAR'ın da seçilmeye engel mahkumiyeti bulunduğu ileri sürülerek tutanağının iptali istenmiştir. Yüksek Seçim Kurulu kararını verirken IŞIKLAR Kararının tersine bir gerekçelendirme yoluna gitmiştir. Anyasa'nın 83 ve 84 ncü maddeleri fıkra fıkra incelenerek konuyla ilgisi olmadığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Daha sonra IŞIKLAR Kararına atıfta bulunarak, o kararındaki gerekçelerin yanlış olduğunu itiraf etmiştir. Başka bir ifadeyle milletvekillerinin "tam kanunsuzluk" durumlarına ilişkin görev ve yetkinin kendisinde olduğunu ifade etmiş ve işin esasına girmiştir. Ancak, esasa ilişkin incelemede de mahkumiyet kararı tıpkı bir ceza mahkemesi gibi ele alınarak kanunlardaki bir takım değişikliklerin getirdiği lehe durumlardan adı geçenin faydalanması gerektiği varsayılarak, iddia edilen mahkumiyetin seçilmeye engel olacak sürenin altında kaldığı tespiti yapılmış ve itiraz reddedilmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu'nun KARAVAR Kararında yer alan gerekçelerine bakılacak olursa her iki kararla (IŞIKLAR ve KARAVAR) ilgili ileri sürdüğümüz çelişkili ve tutarsız anlayışı görülecektir.

Yüksek Seçim Kurulu KARAVAR ile aynı dönemde milletvekili seçilen Bahattin ŞEKER'le ilgili daha değişik bir karara imza atmıştır. Bahattin ŞEKER'in seçimden önce yerine getirdiğini belgeleriyle ileri sürdüğü askerlik yükümlülüğünün gerçekte yerine getirilmediğinin seçimden sonra idare tarafından yapılan bir incelemeyle ortaya çıktığı ve yine idare tarafından askerlik yükümlülüğünü yapmamış durumda sayıldığına ilişkin bilgi TBMM'ne sunulmuş, TBMM de bu bilgiyi Yüksek Seçim Kurulu'na göndermiştir. Yüksek Seçim Kurulu gönderilen bilgilere dayanarak kendini görevli ve yetkili saymış ancak, ŞEKER hakkında açılan dava sonuçlarını beklemiş, mahkeme kararlarındaki tespitler üzerine **"seçim tarihinde askerlik yükümlülüğünü yerine getirmediği"** gerekçesiyle ŞEKER'in tutanağını iptal etmiştir. Böylece Yüksek Seçim Kurulu ilk defa bir milletvekilinin tutanağını iptal ederek milletvekilliğini sona erdirmiştir. Kararında IŞIKLAR Kararındaki gerekçelere dayanabilecekken bundan kaçınmış, ancak, neden kaçındığına ilişkin bir açıklama yapma gereğini de duymamıştır.

Bir sonraki dönemde milletvekili seçilen Merve Safa KAVAKÇI'nın yine bir idari işlem sonucunda milletvekili seçilme yeterliğini kaybetmesi ve bunun mahkeme kararıyla da tescil edilmesi sonucunda Yüksek Seçim Kurulu, bu konuda işlem yapma görev ve yetkisinin TBMM'ne ait olduğunu, hatta Anayasa'nın 84 ncü maddesi gereği milletvekilliğinin düşürülmesi gerektiğine karar vermiştir. Kararındaki **"84 ncü madde"** vurgulaması, maddenin hangi konuyu düzenlediğinin Yüksek Seçim Kurulu tarafından bilinmediğini açık olarak ortaya koymaktadır.

Yüksek Seçim Kurulu, KAVAKÇI'nın vatandaşlık kaybının seçimden sonra bir idari işlemle gerçekleştiğini, bu nedenle de kendi görev ve yetkisinde olmadığını ileri sürmüş, ancak, aynı şekilde, ŞEKER'in seçildikten sonra idari bir işlemle askerlik yükümlülüğünün dışına çıkarılmasını kendi görev ve yetkisi dışında görmemiştir.

KAVAKÇI Kararında;

Anayasa'nın 76 ncı maddesinde adaylık şartları yer almaktadır. Devam şartlarının ise 84 üncü maddede ayrıntılı olarak düzenlendiğini görmekteyiz. 76 ncı maddede yer alan şartların kaybı yanında, sonradan gerçekleşecek bazı durumlar da düşünülerek sıralanmış şartların gerçekleşmesiyle milletvekilliğinin düşeceğini ve bunun ne şekilde gerçekleşeceğini belirlerken Anayasa yapıcının (kurucu iktidarın) *"vatandaşlık"* şartında sonradan bir değişiklik olacağı ihtimalini öngöremediği anlaşılmaktadır. Kurucu iktidarın, söz konusu ihtimali öngörmek suretiyle bir hüküm koyması yerinde olurdu. Doktrinin görevi, kurucu iktidarın öngöremediği ihtimali düzeltmek olmamalı, bilakis buradaki eksikliği tespit etmek ve yasama organına kolaylık sağlayacak alternatif bir görüş belirlemenin ötesine geçmemek olmalıdır. Ayrıca yasama organının, böyle bir hususu düzeltmeyi düşünmesi halinde, eksiklik ya da unutkanlığı her zaman giderilebilecek durumda olduğu gerçeği de gözden uzak tutulmamalıdır[1].

KAVAKÇI örneğinde olduğu gibi, vatandaşlığın sonradan kaybı halinde çözümün, vatandaşlığın kaybettirildiğine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararının TBMM Başkanlığınca Genel Kurulun bilgisine sunulması şeklinde bulunması pozitif hukuk açısından açıklanamaz.

Anayasada, TBMM Başkanlığınca Genel Kurulun **"bilgisine sunma"** suretiyle milletvekilliğinin düşme durumu, sadece mahkeme (yargı) kararlarıyla ilgili olarak düzenlenmiştir. Diğerleri için mutlak surette Genel Kurulca görüşme yapılarak **"karar verilmektedir"**. Mahkeme kararları da ancak kesinleştikten sonra TBMM Genel Kuruluna bilgi olarak sunulmaktadır. Bu konu Anayasa tarafından milletvekillerinin takdirine bırakılmamıştır. Dolayısıyla bunlara karşı oylama ya da itiraz, doğası gereği söz konusu olamamaktadır. Oysa, görüşme ve oylama yapılarak alınan kararlara karşı, yasama organının denetimi amacıyla, 85 inci madde düzenlenmiştir. Buna

---

[1] Kemal GÖZLER: Anayasa Hukukuna Giriş, Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, a.g.e., 307.

göre, anayasanın 84 üncü maddesinin 1,3,4 üncü fıkraları gereği alınan düşme kararına karşı, kararın alındığı tarihten başlayarak yedi gün içerisinde ilgili milletvekili veya bir diğer milletvekili, kararın, Anayasaya, kanuna veya İçtüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilmektedir.

Mahkeme tarafından milletvekilleri hakkında verilmiş bir karara ilişkin yargı yollarının tüketilmesinden sonra, söz konusu kararın Anayasa Mahkemesinin denetimine tabi tutulması hukuk mantığı açısından kabul edilemez. Çünkü böyle bir kabul, en azından milletvekilleri açısından yargı yollarının tüketilmediği anlamına gelir ve Anayasa Mahkemesini diğer yargı yerlerinin nihai denetimini yapan bir yüksek mahkeme konuma getirir ki, bu da Anayasa Mahkemesinin kuruluş amacından önemli ölçüde uzaklaşması sonucunu doğurur.

Ortaya çıkacak bu mahzurları öngören kurucu iktidar, mahkeme kararına dayanan düşme nedenlerinin TBMM Genel Kurulunun bilgisine sunulmasıyla yetinmiş, TBMM Genel Kurulu tarafından müzakere edilip oylanarak milletvekilliğinin düşürülmesinde de söz konusu alınan kararların Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenmesini tıpkı diğer işlemlerinde olduğu gibi yargısal denetime tabi tutmuştur.

Ancak, KAVAKÇI'da olduğu gibi, Genel Kurulun bilgisine sunularak *"milletvekilliğinin düştüğünün belirlenmesi"* işlemine karşı Anayasanın 85 inci maddesine göre hareket imkanı ortadan kalkmaktadır. Çünkü ortada **"alınmış bir karar"** bulunmamaktadır. Alınmamış bir karar ile milletvekilliğinin düşmesinde, yargı organı kararı olmaması nedeniyle yargıya (Anayasa Mahkemesine) itiraz yolu öngörülmemiştir. Burada sunulan bir yürütme organı kararıdır. Başka bir ifadeyle, yürütme organı kararının **"bilgiye sunulmasıyla"** milletvekilliği düşecek ve buna da milletvekili veya başka bir milletvekili (md. 85'teki gibi) itiraz edemeyecektir. Bunun anlamı, yürütmenin yasama ve yargı üzerinde baskı kurmasıdır.

Buradan hareketle, KAVAKÇI örneğinde, milletvekilliğinin düşürülmesi ya da sona ermesi söz konusu olamaz. Hiçbir organın böyle bir yetkisi bulunmamaktadır. Kıyas yoluna gitmek suretiyle anayasada yer almayan yetkilerin sınırları genişletilemez. Yetkinin genişletilecek olması, kanunilik, kuvvetler ayrılığı ve hukuk devleti ilkelerinin ortadan kalması anlamına gelir ve böylece hukuka olan güvenin sarsılmasına neden olur.

Hukukun genel ilkelerinden hareketle bir görev için aranan giriş şartlarının görev süresince de korunması esas olmalıdır. Görevin başlamasıyla girişteki şartların kaybı halinde göreve devam edilmesi halinde, giriş için birtakım şartların istenmesi anlamsız kalacaktır. Ancak, mevcut düzenlemelere güvenerek hareket eden ve bazı hakları kazananların bu haklarının korunması da yine hukukun genel ilkeleri arasında yer almaktadır.

Ayrıca, kuralların bir kısmı uygulanırken, uygulanması ya da dikkate alınması gereken diğer kuralların göz ardı edilmesi de hukuka ve hukuku uygulayan kurumlara karşı güveni ortadan kaldıracaktır. Dokunulmazlık gibi çok önemli bir konuda gerekli hassasiyetin meclis tarafından gösterilmemesi, kendine ait bir yetkinin *("çoğunlukta olmaları hasebiyle zaten aynı sonuca ulaşılacaktı"* düşüncesine *"milletin meclisi"* ve *"milletvekilinin"* milletin vekili olmasından dolayı üzerinde taşıdığı yetki ve sorumluluğa yürütme organı tarafından ipotek konulmasını kabullenmediğimizi belirterek ve dokunulmazlığın kaldırılmasında gösterilen hassasiyetin anayasa ve içtüzükte yer almış olmasına rağmen, (anayasa mahkemesine herhangi bir milletvekili bile dokunulmazlığın kaldırılmasına itiraz edebiliyor)) gaspına izin vermesi veya sessiz kalması kabul edilemez.

SİİRT Seçimleri Kararında;

Türkiye'de seçmenler siyasi partilerin genel başkanlarına bakarak oy verme eğilimi içindedirler. Parti genel başkanı siyasi parti ile özdeş görülür ve onun benimsenmesi oranında siyasi parti başarılı olur. Bu nedenle siyasi

partinin birleşik oy pusulasında adı yer alan genel başkanı, seçmenin oy kullanmasında seçmeni yönlendirecektir.

Bu bakımdan 03 Kasım 2002 seçimlerinde AKP Genel Başkanı olarak ERDOĞAN'ın adının birleşik oy pusulasında AKP'nin listesinde bulunması seçmenin yanılmasına neden olabilecekti. 03 Kasım 2002 seçimlerinin yapıldığı sırada yürürlükte olan seçim hukuku, AKP Başkanlığına seçilmiş olan ERDOĞAN'ın milletvekili adayı olarak seçime katılmasına engel oluşturmaktaydı. Ancak, seçilme hakkı bulunmadığı Yüksek Seçim Kurulu Kararı[2] ile de kesinlik kazanan ERDOĞAN'ın adı birleşik oy pusulasında AKP'nin listesinin başında yer almıştır[3]. Seçim mevzuatına uygun olmayan bu durumun düzeltilmesi görevi Anayasa gereği Yüksek Seçim Kurulu'nundur. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından bu hususta Yüksek Seçim Kurulu'na yapılan başvuru reddedilmiş, seçmeni yanıltıcı durumun düzelmesi sağlanmamıştır. Böylelikle seçmen, kullandığı oy pusulasındaki seçilme engeli bulunan kişinin ismini görerek oy kullanmıştır. Seçim yargısı fonksiyonunu da yerine getiren Yüksek Seçim Kurulu'nun hukuka aykırı bu durumu tescil eden kararıyla 03 Kasım 2002 seçimleri yara almıştır.

Yüksek Seçim Kurulu aynı anlayışını seçim işlemleri nedeniyle iptal ettiği Siirt seçimleri ile ilgili kararında da sürdürmüştür. AKP, 03 Kasım 2002 seçimlerinin hemen sonrasında, TBMM'de çoğunluğu sağlamanın verdiği güçle, Anayasa'da ve diğer mevzuatta, seçilme engeli bulunduğu için milletvekili seçilemeyen ERDOĞAN'ı seçtirmek maksadıyla birçok değişiklik yapmış ve uygun bir hukuki zemin oluşturmuştu. Ancak söz konusu değişiklikler aynı zamanda Siirt seçimlerinin iptaliyle ortaya çıkan yeni seçim için de geçerliydi ve dikkate alınması bir zorunluluktu. Oysa Yüksek Seçim Kurulu bu değişikliklerin bir kısmını dikkate alıp, diğerlerini görmezden gelerek anlayışında değişiklik olmadığını ortaya koymuştur.

---

[2] YSK Kararı 2002/622.
[3] A. Ülkü AZRAK, "Siyasallaşan Yargı", Cumhuriyet Gazetesi (07 Mart 2003).

Mevzuatta yapılan değişiklikle, bir ilin veya seçim çevresinin TBMM'de üyesi kalmaması halinde, boşalmayı takip eden doksan günden sonraki ilk pazar günü ara seçim yapılacağı öngörülmüştü. Siirt seçimlerinde söz konusu şartın gerçekleşmiş olması göz ardı edilmiş ve Yüksek Seçim Kurulu tarafından, 09 Mart 2003'te Siirt'te yapılacak milletvekili seçiminin 03 Kasım 2002 seçimlerinin **"devamı"** ve **"tekrarı"** olduğu kararlaştırılmıştır. Eğer karar yeni bir seçim veya ara seçim olarak çıksa idi, o takdirde çok farklı bir sonuçla karşılaşılabilirdi. Zira bu durumda, seçimde % 10'luk ülke barajı yerine, % 10'luk seçim çevresi barajı uygulanacak, seçime girme şartlarını taşıyan siyasi partilerin tamamı seçime katılabilecekti.

Siirt seçimlerinin yenilenmesine karar veren Yüksek Seçim Kurulu, yenilenecek seçimde sadece 03 Kasım 2002 seçimlerinde % 10 barajını geçenlerin milletvekili kazanacaklarını karar altına almıştır. Böylece dolaylı da olsa, o seçim çevresinde kuvvetli olan ve tehlike yaratacak partiler ve bağımsız adaylar etkisiz hale getirilmiştir. Zira, % 10 barajı uygulanmayacak olsaydı, seçime girecek partilerden DEHAP çok büyük ihtimalle iki milletvekilliğini kazanacaktı. Çünkü, DEHAP'ın iptal edilen genel seçimlerdeki oy dağılımına bakıldığında, bu partinin Siirt'teki geçerli oyların % 33'ünü aldığı, milletvekili çıkaran iki partiden birisinin yaklaşık iki katı, diğerinin de yaklaşık dört katı kadar oy aldığı görülecektir. Bununla birlikte, yapılacak yeni seçimde baraj aşma probleminin olmaması nedeniyle, meclise girme şansını yakalayacağı propagandasıyla oylarını daha da artırması, neredeyse üç milletvekilliğini alması bile mümkün olabilirdi. Başka bir ifadeyle, Yüksek Seçim Kurulu hukuki bakış açısından olaya yaklaşarak yapılacak seçimin **"yeni bir seçim"** veya **"ara seçim"** şeklinde olmasına karar vermiş olsaydı, 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 33 üncü maddesi gereği, seçim çevresinde % 10'u aşan siyasi partilerin milletvekili çıkarmaları söz konusu olacak, 03 Kasım 2002 seçimlerinde siyasi partilerin Siirt'te aldıkları oylara bakarak da, siyasi yapının **"istediği"** ve **"beklediği"** sonuç gerçekleşmeyecekti.

Baraj uygulaması mümkün değilken baraj konularak, yenilenecek seçimde, dolaylı olarak ERDOĞAN'ın seçilmesine zemin hazırlanmıştır. Bu husus 07 Şubat 2003 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan daha sonraki kararında açıkça görülmektedir. Çünkü, Yüksek Seçim Kurulu bu kararında 03 Kasım 2002 tarihinde yapılan seçimle ilgili olarak, daha önce bildirilen ve o seçim çevresinde kullanılan birleşik oy pusulasındaki milletvekili adayları ile, istifalar sonucu ilgili siyasi partiler tarafından bildirilen yeni adaylara ilişkin geçici aday listesini duyurmuş, daha önceki seçim listesinde bulunmayan ERDOĞAN burada AKP listesinde yer almıştır. Böylece Yüksek Seçim Kurulu, Siirt seçimleriyle ilgili kararlarında, daha önceki seçimin devamı ve tekrarı olduğunu belirtmesine rağmen, devam ve tekrar niteliğindeki bu seçimde bir yeni adaya yer verilmesini kabul etmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu'nun verdiği Siirt seçimlerinin iptali ve yenilenmesi kararı, kamuoyunda tartışmalı bir ortam yaratmış ve güvensizliği beraberinde getirmiştir. Verdiği kararların değişmez ilkelerden çok, güncel olaylara ve kişilere göre olması nedeniyle Yüksek Seçim Kurulu, toplumun değişik kesimlerinde kuşku ile karşılanmış, kurumsal değer ve güvenilirliğini önemli ölçüde kaybetmiştir. Böylece, saygın bir anayasal kurum, gelecekte bile zor onarılacak biçimde yara almıştır.

Yüksek Seçim Kurulu'nun, bir kişiyi, siyasi mülahazalarla hukuksal bir işlemle belirli bir yere getirmeye çalışması, değişik kesimlerde olumsuz bir hava yaratmıştır. Yargının çeşitli üyelerinin yaptığı açıklamalar ve görüşlere itibar etmeyen, eleştirilerini dikkate almayan Yüksek Seçim Kurulu'na aynı yöndeki eleştiriler Anayasa hukukçuları tarafından da yöneltilmiştir. Genel olarak, yapılacak seçimin niteliği, genel seçimin devamı olup olmadığı ve katılacak adaylar konusunda Yüksek Seçim Kurulu'nun son derece tutarsız ve çelişkili kararlar aldığı, ERDOĞAN'ı Siirt'ten milletvekili yapmayı amaçlayan bir tavır çizdiği ve bunun çok yanlış olduğu dile getirilmiştir.

Siirt seçimleri öncesinde Anayasada yapılan değişiklikle, bir şehirden üyeliklerin tamamının boşalması halinde ara seçime gidileceğinin hüküm

altına alındığını, bu nedenle yapılacak seçimin **"ara seçim"** olması gerektiğini ileri süren Prof. Dr. Fazıl SAĞLAM, yapılacak seçimin **"yeni bir seçim"** olması nedeniyle ülke barajının uygulanamayacağının ve bütün siyasi partilerin seçime katılma ve milletvekilliği kazanma hakkının olduğunun altını çizmekte, Yüksek Seçim Kurulu'nun **"bu ara seçim değildir, eski seçimin devamıdır"** diyemeyeceğini vurgulamaktadır[4].

Türkiye'de seçimlerin yargı denetiminde yapılmasındaki amacın, siyasal iktidarın seçim sürecini etkilemesini önlemek olduğunu belirten Prof. Dr. Zafer ÜSKÜL, Yüksek Seçim Kurulu'nun siyasi davranmasının, kişilerin durumuna göre tavır almasının son derece yanlış olduğunu vurgulamakta ve Kurul'un hukuka bakarak karar vermesi gerektiğini ileri sürmektedir. Kuvvetler ayrılığının uygulandığı bir ülkede kuvvetlerin birbirleriyle iletişim içinde olmaları gerektiğinin altını çizen ÜSKÜL, son uygulamayla ölçünün biraz kaçtığını da ifade etmektedir[5].

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU da, Yüksek Seçim Kurulu'nun, Siirt'te yapılacak seçimlerin yöntemine ilişkin doğru değerlendirme yapmadığını belirtmiştir. Siirt seçiminin bağımsız bir seçim olması ve genel seçimlerdeki barajın uygulanmaması gerektiğini, seçimin 03 Kasım'ın devamı olduğunun kabulü halinde ise, adayların değişmemesi gerektiğini, aksine davranmakla Yüksek Seçim Kurulu'nun 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 25 inci maddesini çiğnediğini ifade etmektedir. Kurulun, yeni aday belirlenmesine imkan tanıyarak, ERDOĞAN'ın seçilmesini amaçladığının açık olduğunu, 60 günlük takvimi işletmesi gerekirken, Anayasa ve mevzuattaki değişiklikleri bekler bir hava içine girmesinin de AKP lehine davrandığı görüntüsü verdiğini belirtmektedir[6].

Yüksek Seçim Kurulu'nun bir yüksek yargı organı olduğunu, dolayısıyla kararlarını tam bir yargı organı gibi vermesi gerektiğini, ancak,

---

[4] Mustafa ÇAKIR, "Kişiye Göre Uygulama", Cumhuriyet Gazetesi (04 Ocak 2003).
[5] Mustafa ÇAKIR, "Kişiye Göre Uygulama", Cumhuriyet Gazetesi (04 Ocak 2003).
[6] Mustafa ÇAKIR, "Kişiye Göre Uygulama", Cumhuriyet Gazetesi (04 Ocak 2003).

şimdiye kadar bir yargı organından çıkması beklenen kararların gelmediğini, bu nedenle genel seçimler öncesi izlediği tavırla, genel seçimler sonrası izlediği tavır arasında önemli bir farklılık bulunduğunu ifade eden Prof. Dr. İbrahim KABOĞLU, Yüksek Seçim Kurulu'nun seçimlerden önce de, sonra da siyasal mülahazalarda bulunduğunu ileri sürmektedir. Ona göre Yüksek Seçim Kurulu, hukuk-siyaset ayrışmasında rolünü hukuk alanında oynamalıdır; Yüksek Seçim Kurulu'nun "şimdi" yasama organına yol gösterir hale gelmesi ve oradan çıkacak kararları beklemesi, onun oynaması gereken hukuki rol ile bağdaşmaz[7].

Seçimlerin temel hükümlerini düzenleyen Anayasa ve ilgili kanun, seçimlerin bağımsız yargı güvencesi altında yapılmasını öngörmektedir. Bundan amaç, seçimlerin her türlü siyasal baskıdan ve subjektif nedenlerden uzak tutulmasını sağlamaktır. Seçimler, demokratik seçimlerin temel ilkelerine uygun şekilde yapılmalıdır.

Yüksek Seçim Kurulu **"kişiye özgü"** ve **"siyasi"** bir karar vererek ve bunu aynı şekilde uygulayarak, seçim hukukunun aksayan, ancak, Yüksek Seçim Kurulu'nu ilgilendirmeyen bir tarafını onardığı ya da düzelttiği söylenebilir. Bu aksaklığı gidermek Yüksek Seçim Kurulu'nun görevi değildir. Yüksek Seçim Kurulu, Anayasa ve kanunların kendisine verdiği görev ve yetkileri hukuk içerisinde kalmak suretiyle kullanmalı ve siyasete alet olmamalıdır.

Çağdaş demokrasilerde Yüksek Seçim Kurulu gibi görev yapan kurumları siyasetin içerisinde yer almaya zorlamak demokratik ilkelerle bağdaşmaz. Demokrasinin olmazsa olmazlarından siyasi partilerin yapması gereken, (yargısal) hukuki bir kurumu siyaset içine çekerek siyasi menfaat temin etmek değil, demokrasinin kurum ve kuralları içerisinde kalarak zaman içerisinde problemleri çözmeleridir.

---

[7] Mustafa ÇAKIR, "Kişiye Göre Uygulama", Cumhuriyet Gazetesi (04 Ocak 2003).

Yüksek Seçim Kurulu'nun seçim iş ve işlemleri nedeniyle iptal ederek yeniden yapacağı seçimler, önceki seçimin devamı ve tekrarı değil, 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 39/2 nci maddesi gereği yeni bir seçimdir. Yeni bir seçim için yapılması gereken iş ve işlemlerin Siirt seçimlerinde de yapılması gerekirken, Yüksek Seçim Kurulu'nun seçim iş ve işlemlerinin bazılarında **"devam"** ve **"tekrar"** niteliğinde, bazılarında da **"yeni bir seçim"** gibi hareket etmesi, kararlarını verirken önemli ölçüde etki altında kaldığını ve bağımsız bir kurul gibi karar veremediğini, böylece seçimlerin demokratikliğine gölge düşürdüğünü açık olarak orta koymaktadır.

DEHAP Kararında;

03 Kasım 2002 seçimleri öncesinde, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından, DEHAP'ın seçimlere girme yeterliliği bulunmadığı iddiasıyla yapılan başvuruyu **"hukuken geçerli somut bilgi ve belgenin bulunmaması"** nedeniyle reddeden Yüksek Seçim Kurulunun, Yargıtay 6. Ceza Dairesinin 29.09.2003 günlü, E:2003/6243, K:2003/5880 sayılı kararı ile onanan Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesinin 26.06.2003 günlü, E:2003/64, K:2003/32 sayılı kararı ile DEHAP'ın seçime katılmak için gereken örgütlenme şartını taşımadığı yolundaki **"hukuken geçerli somut bilgi ve belge"** karşısında, konuyu resen inceleyip karara bağlanması zorunluluk haline gelmiştir. Çünkü, Anayasanın 138. maddesinde bağlayıcılığı vurgulanan mahkeme kararı ile *"oy pusulasında isminin yer almaması ve seçimlere katılmaması gerektiği"* ortaya çıkan DEHAP'ın seçimlere katılması dürüst seçim ilkesini zedelemiş, seçmenin iradesinin yanıltılmasına sebep olmuş ve seçim sonuçlarını mutlak olarak etkilemiştir. Böylece Anayasa ve seçim mevzuatında öngörülmeyen bir **"tam kanunsuzluk"** hali ortaya çıkmıştır.

Bu durumda Yüksek Seçim Kurulu'nun, mahkeme kararıyla belgelenen ve seçimden sonra ortaya çıkan **"tam kanunsuzluk"** nedeniyle bu yöndeki başvuruları kabul ederek her bir seçim çevresinde, dolayısıyla ülke genelinde, Milletvekili Genel Seçiminin iptaline karar vermesi gerekirdi.

Bütün bu somut gerçekler ve düzenlemeler karşısında Yüksek Seçim Kurulu'nun, yargı kararıyla da tescillenmiş **"seçimin sonucuna tesir eden" "tam kanunsuzluk"** durumunu hiç dikkate almadan ve sınırlamanın söz konusu olamayacağı **"süre"**nin geçtiğine ilişkin gerekçeye dayanması, Başkan ve Başkanvekili'nin demeçlerinde de görüleceği gibi, **"kaos korkusu"** nedeniyle siyasi baskı altında kaldığını, hukuki olmaktan çok siyasi nitelik taşıyan bir karar verdiğini ortaya koymuş, böylece kararının **"hukukiliğine"** gölge düşürmüştür.

Sonuç olarak;

Yüksek Seçim Kurulu siyaseti belirleyen anayasal bir kurul olarak siyasetin içinde değil dışında kalmalıdır. Demokrasinin gereği de budur. Çünkü, bağımsız bir organ tarafından yönetilmeyen ve denetlenmeyen bir seçimin demokratik olduğu söylenemez. Demokratik olmayan bir seçim de demokratik olmayan bir rejime neden olur.

Verdiği kararlara karşı başka bir mercie başvurulamayan, bir mahkeme olduğu konusunda tartışma bulunmasına rağmen ağırlıklı olarak mahkeme olarak kabul edilen bir yüksek kurulun güvenilirliği, buna bağlı olarak hukuka olan güveni sarsacaktır. Şüphesiz bu güvenin sarsılması beraberinde demokrasiye olan inancı da ortadan kaldıracaktır. Yukarıda izah edildiği gibi, temelinde seçim olgusu yatan demokrasi, seçimlerin verilecek nihai bir kararla gölgelenmesiyle yara alacak, takip eden dönemlerde seçimlerde amaçtan uzaklaşılacak, zaman içinde demokrasinin ortadan kalkmasına gücün, baskının hakim olduğu, demokratik kurumların buna bağlı olarak işlediği antidemokratik bir rejimin yaşanmasına neden olunacaktır. Bu uzun bir zaman alacaktır. Ancak, süreç içinde toplumda kalıcı izler bırakacak ve onarılması imkânsız yaralar açacaktır.

Bu nedenle;

Hukuk siyasi istikrara kurban edilmemelidir. İstikrar neden gösterilerek hukukun çiğnenmesine engel olunacak bir hukuk sisteminin kurulması

sağlanmalı, kanunlar değişen şartlara uygun olarak zamanında değiştirilmeli, yapılacak değişiklikler sadece o zamana çözüm getirmemeli, siyasi iktidarın bir sonraki dönem iktidarını da sağlayacak şekilde hazırlanmamalı ve Anayasa'da yer alan Cumhuriyetin Temel Niteliklerinden, diğerlerinin yaşam ortamını temin edecek **"Hukuk Devleti"** ilkesini öncelikle oluşturmalıdır. Hukuk devleti olmadan diğer ilkelerin gerçekleşemeyeceği ve hayatlarını sürdüremeyeceği gerçeğinden hareketle, siyasetin belirleyicisi olan Yüksek Seçim Kurulu ile ilgili düzenlemelerin açık anlaşılır ve uygulanabilir olması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

AKILLIOĞLU, Tekin. "Yönetsel işlemlerde Yürürlüğe Giriş Sorunu", Amme İdaresi Dergisi, C. 12, S. 2, 1979, s. 33-44

ALPAR, Erol. "657 Sayılı Devlet Memurları Kanununda 48/A-5 Maddesinde Yer alan Yüz Kızartıcı Suçların Kapsamı ve Sınırı", Türk İdare Dergisi, Y. Haziran 1991, S. 391, s. 67.

ALYOT, Halim Tevfik. Demokrasi ve Seçim Sistemleri; Türkiye'de ve Yabancı memleketlerde Seçim Mevzuatı, Ankara, Başbakanlık Devlet Matbaası, 1949.

ARASLI, Oya. Adaylık Kavramı ve Türkiye'de Milletvekili Adaylığı, Sevinç Matbaası, Ankara, 1972.

ARASLI, Oya. Seçim Sistemi Kavramı ve Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri (1876-1987), Ankara, 1989.

ARMAĞAN, Servet. Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1975.

ARMAĞAN, Servet. "Memleketimizde Siyasî İstikrar: Siyasî Partiler ve Seçim Sistemleri Değerlendirilmesi", Anayasa Yargısı, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 1999, C. 16, s. 219-252.

ARMAĞAN, Servet. "Çoğunluk Sistemi ve Bazı Düşünceler", İÜHFM, C. 36, S. 1-4, s. 93-114.

ARMAOĞLU, Fahir H.. Seçim Sistemleri, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O., Ankara, 1953.

ARMAOĞLU, Fahir H.. "Seçim Sistemleri ve Türkiye'de Seçim Sistemi Konusu", Hürriyet Seçim Semineri, 1972, İstanbul, s. 10.

ARSEL, İlhan. Anayasa Hukuku, İstanbul, 1968.

ATAR, Yavuz. Türkiye'de Seçim Sistemlerinin Gelişimi ve Siyasi Hayat Üzerindeki Etkileri, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Konya, 1990.

ATAY, E. Ethem. "Fransa'daki Seçim Modelleri", Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Arşivi, S. 5 Ekim 1999, http://www.dicle.edu.tr/dictur/suryayin/khuka/

AYBAY, Rona. Yurttaşlık Hukuku, 2. Baskı, İstanbul 1991.

AZRAK, A. Ülkü. "Siyasallaşan Yargı", 07.03.2003 tarihli Cumhuriyet gazetesi.

BAL, Ersin. "Hukukçular: Adaylığına Engel Bir Durum Yok, Ord. Prof.Dr. Sulhi DÖNMEZER, Prof.Dr. Orhan ALDIKAÇTI, Prof.Dr. Doğan SOYASLAN, YSK Eski Başkanvekili Sabri COŞKUN'un görüşleri", 08.01.2003 tarihli Akşam Gazetesi.

BALTA, Tahsin Bekir. İdare Hukukuna Giriş I, Ankara, 1970.

BAŞGİL, Ali Fuad. Esas Teşkilat Hukuku, Birinci Cilt, Türkiye Siyasi Rejimi ve Anayasa Prensipleri, Fasikül I, Baha Matbaası, İstanbul, 1960, s. 228

BAŞGİL, Ali Fuad. Seçim Sistemimizin Kıymeti ve Eksiklikleri, İstanbul, 1948.

BATUM, Süheyl. "DEHAP Kararı ve Olası Hukuksal Sonuçları(1)", 28.08.2003 tarihli Vatan Gazetesi.

BATUM, Süheyl. "Karar ve Sonrası", 30.09.2003 tarihli Vatan Gazetesi.

BERGER, Peter. "Günümüz Dünyasında Demokrasi", Çev. C. AYKAN, Der. Atilla YAYLA, Sosyal ve Siyasal Teori: Seçme Yazılar, Ankara, Siyasal Kitabevi, 1993.

BERKİ, Osman Fazıl. "Yetkili Makam Kararı ile Türk Vatandaşlığının Kaybı", AÜHFD, C. 32, S. 1-4, Y. 1976.

BERKİ/ANSAY/ARAT. Devletler Hususi Hukuku ile ilgili Danıştay ve Yargıtay Kararları, C. I Tabiiyet Hukuku (1963-1975), Ankara 1975.

BİLİR, Faruk. Türkiye'de Milletvekilliği ve Milletvekilliğinin Sona Ermesi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

CANİKLİOĞLU, Meltem Dikmen. "Seçim Sistemlerinin Siyasî İstikrarın Sağlanmasındaki Rolü", Anayasa Yargısı, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 1999, C. 16, s. 17-44.

COTTERET, Jean Marie. – EMERİ, Claude. Seçim Sistemleri, (Çev. Ahmet KOTİL), İletişim Yayınları, tarihsiz.

CROZAT, Charles. Amme Hukuku Dersleri, Orta Zamanlar, İstanbul, 1946, C. 2.

ÇAĞLAYAN, M. Muhtar. "Yüz Kızartıcı Suç Üzerine Bir İnceleme ve Önerimiz", Adalet Dergisi, 1977, Y. 68, S. 2, s. 36.

ÇAKIR, Mustafa. "Kişiye Göre Uygulama", 04.01.2003 tarihli Cumhuriyet Gazetesi.

ÇAM, Esat. Siyaset Bilimine Giriş, Güryay matbaacılık, İstanbul, 1981

DAHL, Robert A.. Polyarchy: Particiation and Opposition, New Haven, Yale University Pres, 1971.

DAVER, Bülent. "Seçim Sistemi ve Anayasa Yargısı", Anayasa Yargısı Dergisi, C. 5, Ankara, 1989, s. 137.

DEMİR, Fevzi. Anayasa Hukukuna Giriş (Anayasa), İzmir, 1998.

Dictionnaire Larousse, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1994, s. 628.

DOĞAN, Vahit. “Merve Kavakçı Olayı İle İlgili Hukuki Durum”, Türk Hukuk Dergisi, Temmuz 1999, Y. 4, S. 4, s. 23.

DÖNMEZER, Sulhi / ERMAN Sahir. Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, İstanbul, 1997, C. I.

DURAN, Lütfi. İdare Hukuku Ders Notları, İstanbul, 1982.

DURAN, Lütfi. “TRT’de Seçim Propagandası Konuşmaları Üzerinde Öndenetim”, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, İstanbul, Y. 1, S. 1, Mart 1980, s. 18.

DURAN, Lütfi. “Yüksek Mahkemeler Arasında İçtihat Uyuşmazlığı”, MHAD, Y. 1, S. 1, İstanbul, 1967, s. 18-19.

DUVERGER, Maurice. Les Partis Politiques dans L’Etat contemporain, Paris, Le Cours de Droit, 1949-1950.

DUVERGER, Maurice. Siyasi Partiler, Çev. Ergun ÖZBUDUN, Bilgi Yayınevi, 4. Basım, 1993.

DÜNDAR, Adil. Seçim Kanunları ve Yüksek Seçim Kurulu Karar Özetleri, Ankara, 1973.

ÖZGEN, Eralp / KEYMAN, Selahattin / TOROSLU, Nevzat. “Hukuk Fakültesi Dekanlığınca 5.1.1981 tarih ve 971 S. Yazı ile istenilmesi üzerine sundukları tarihsiz üç sayfalık görüş”. s. 1-3.

ERDEM, Tarhan. “Kanadoğlu'nun Söylediği”, 09.01.2003 tarihli Radikal Gazetesi.

ERDEM, Tarhan. “YSK Ne Yapıyor?”, 05.12.2002 tarihli Radikal Gazetesi.

ERDEM, Tarhan. “YSK'nın İki Kararı”, 17.12.2002 tarihli Radikal Gazetesi.

ERDOĞAN, Emre. "Seçim sistemleri ve Siyasal sonuçları: İstikrar ve Temsiliyet", 1999.

ERDOĞAN, Fuat. Türk Seçim Mevzuatı ve Tatbikatı, Ankara, 1960.

ERDOĞAN, Mustafa. Anayasal Demokrasi, Siyasal Kitabevi, 4. Bası, Ankara, 2001.

EREM, Faruk. "Yüz kızartıcı Suç Kavramı", Ankara Barosu Dergisi, 1976, Y. 33, S. 2, s. 172.

EREM, Faruk / DANIŞMAN, Ahmet / ARTUK, M.Emin. Ceza Hukuku, Genel Hükümler, Ankara, 1997.

ERGÜDER, Üstün. Seçim Sistemleri ve Türk Demokrasisi, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1982.

ESEN, Bülent Nuri. Anayasa Hukuku, Ankara, 1970.

FRIEDRICH, Carl J.. Constitutional Government And Democracy, Gözden geçirilmiş Bası, New York, 1950.

GÖGER, Erdoğan. Türk Tabiiyet Hukuku, 4. Baskı, Ankara, 1979.

GÖREN, Zafer. Anayasa Hukukuna Giriş, Fakülteler Kitabevi, İzmir, 1997.

GÖZLER, Kemal. Anayasa Hukukuna Giriş, Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, Ekin Kitabevi, Bursa, 2002.

GÖZLER, Kemal. Anayasa Normlarının Geçerliliği Sorunu, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları, 1999.

GÖZLER, Kemal. Hukukun Genel Teorisine Giriş, Ankara, US-A Yayınları, 1998.

GÖZLER, Kemal. "Vatandaşlık ve Milletvekilliği", Liberal Düşünce, C. 4, Yaz 1999, S. 16, s. 90-91.

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref. Anayasa Hukuku, Ankara, 2004.

GÜNDAY, Metin. İdare Hukuku, 3. Baskı, Ankara 1998.

GÜRSEL, Seyfettin. "Toplumsal Tercih Kuramı Çerçevesinde Anayasanın 67. Maddesinde Yer Alan Temsilde Adalet ve Yönetimde İstikrar İlkelerinin Değerlendirilmesi", Anayasa Yargısı, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 1999, C. 16, s. 46-71.

HAKARAR, Haşim Refet. Hukuku Esasiye, 1926.

HATİPOĞLU, Muzaffer / PARLAR, Ali. Açıklamalı-Gerekçeli-İçtihatlı Seçim Kanunları ve Seçim Suçları, Ankara, 2004.

HERMET, Guy. "State-Controlled Elections: A Framework", Guy HERMET, Richard ROSE and Alain ROUQUIE, eds., Elections without Choice, London, 1978.

KANADOĞLU, Sabih. "Bağımsız Yargıya Darbe", 17.09.2003 tarihli Cumhuriyet gazetesi.

KANADOĞLU, Sabih. "Hukuka Rağmen İstikrar Olmaz", 14.11.2003 tarihli Cumhuriyet Gazetesi.

KANADOĞLU, Sabih. "Yolsuzluk Meşruiyete Engeldir", 13.11.2003 tarihli Cumhuriyet Gazetesi.

KAPANİ, Münci. Kamu Hürriyetleri, Yetkin Yayınları, 7. Baskı (Tıpkı Basım), Ankara, 1993.

KAPANİ, Münci. Politika Bilimine Giriş, 13. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2001.

KARAMUSTAFAOĞLU, Tunçer. Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri, Sevinç Matbaası, Ankara 1970.

KIŞLALI, Ahmet Taner. Siyasal Sistemler, Siyasal Çatışma ve Uzlaşma, 6. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2003.

KIŞLALI, Ahmet Taner. Siyaset Bilimi, 10. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2003.

KUBALI, Hüseyin Nail. Anayasa Hukuku Dersleri, İÜHF Yayınları, İstanbul, 1971.

KUMAŞ, Rahmi. Parlamentonun Boyutları, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1985.

LIJPHART, Arend. Çağdaş Demokrasiler, Çev. Ergun ÖZBUDUN-Ersin ONULDURAN, Yetkin Yayınları, Tarihsiz.

LINZ, Juan J.. "Non-Competetive Elections in Europe", Guy HERMET, Richard ROSE and Alain ROUQUIE, eds., Elections without Choise, London, 1978.

MAYO, Henry B.. Demokratik Teoriye Giriş, Çev. Emre KONGAR, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, Ankara, 1964.

Meydan Larousse, Sabah Yayınları, İstanbul, tarihsiz, C.5, s. 152.

NOMER, Ergin. Vatandaşlık Hukuku, 11. Baskı, İstanbul, 1997.

ONAR, Erdal. "1982 Anayasasında Milletvekilliğinin Düşmesi", Anayasa Yargısı, Ankara, 1997, C. 14, s. 415.

ONAR, Erdal. Meclis Araştırması , AÜHF Yayınları No:419, Ankara, 1977.

ONAR, Erdal - TİRYAKİOĞLU, Bilgin. "1982 Anayasasında Milletvekilliği Vatandaşlık İlişkisi", Faruk EREM'e Armağan, TBMM Yayını No. 8, Ankara, 1999, s. 564-565.

ÖZAY, İl Han. Günışığında Yönetim, İstanbul, 2002.

ÖZBEK, Veli. Açıklamalı-Gerekçeli-İçtihatlı Yeni Türk Ceza Kanunu (Madde 1-75) C. 1, Ankara, 2005.

ÖZBUDUN, Ergun – WEINER, Myron. Instituionalizing Competetive Elections in Developing Societes, Washington, 1987.

ÖZBUDUN, Ergun. Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 1998.

ÖZER, Attila. Anayasa Hukuku Genel İlkeler, Geliştirilmiş 2. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005, s. 81.

ÖZER, Attila. "Parti İçi Demokrasi ve Genel Başkanlar İle Başkanlık Divanlarının Yetkileri ve Süreleri, Siyesi Partiler ve Seçim Kanunları" Konulu Sempozyum Bildirileri, Türk Parlamenterler Birliği Yayınları, Ankara, 8-9 Haziran 2001, s. 30.

ÖZTAN, Bilge. Şahsın Hukuku, Hakiki Şahıslar, Ankara 1990.

ÖZTAN, Bilge. Medeni Hukukun Temel Kavramları, 13. bası, Ankara, 2003.

Parliaments of the World, Volume I, Inter-Parliamentary Union, 1986.

POPPER, Karl R.. "Açık Toplum ve Düşmanlarına Yeniden Bakış", Çev. İ.D. DAĞI, Derleyen Atilla YAYLA, Sosyal ve Siyasal Teori: Seçme Yazılar, Ankara, Siyasal Kitabevi, 1993.

ROSE, Richard. “Is Choice Enough? Elections and Political Authority” Guy HERMET, Richard ROSE and Alain ROUQUIE, eds., Elections without Choise, London, 1978.

SABUNCU, Yavuz. Anayasaya Giriş, Ankara, 1997.

SAĞLAM, Fazıl. “Siirt Seçimleri Karmaşası”, 26.12.2002 tarihli Cumhuriyet Gazetesi.

SARTORİ, Giovanni. Democratic Theory, Detroit, Wayne State University Pres, 1962.

SARTORİ, Giovonni. Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği, Çev. Ergun ÖZBUDUN, Yetkin Yayınları, Ankara, 1997.

SAVAŞ, Vural. “Sahtekârlıktan Yararlanılarak Milletvekilliği...”, 10.09.2003 tarihli Cumhuriyet Gazetesi.

Seçim Sistemleri ve Siyasi Partiler Araştırması, C. 2, Ana Rapor, TÜSİAD Yayınları, (Yayın No. TÜSİAD-T/2001-11/312), İstanbul, Kasım 2001.

Seçim Sistemleri ve Türkiye’deki Uygulamaları, TBMM Yayını, Ankara, 1982.

Seçimlerle İlgili Düzenlemeler, Danışma Meclisi Genel Sekreterliği Yayın:4, TBMM Basımevi, Ankara, 1983.

SEÇKİN, Recai. Seçim İşlerinde İtiraz ve Şikayetler Kılavuzu, Ankara, 1964.

SELÇUK, Sami. “Yargıtay, Dehap Kararını Onarsa, Seçim İptal Edilmeli”, 03.09.2003 tarihli Dünden Bugüne Tercüman Gazetesi.

SEZEN, Saim. Seçim ve Demokrasi, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1994.

SOYSAL, Mümtaz. 100 Soruda Anayasanın Anlamı, Gözden Geçirilmiş 8. Baskı, Gerçek Yayınevi, tarihsiz.

SOYSAL, Mümtaz. Anayasaya Giriş, Genişletilerek İkinci Yayınlanış, Sevinç Matbaası, Ankara, 1969.

SOYSAL, Mümtaz. "Bahattin ve Merve", 31.10.1999 tarihli Hürriyet Gazetesi.

TANDOĞAN, Mahmut. Siyasi Partiler ve Seçim Kanunları İle Yüksek Seçim Kurulu Karar Özetleri, Lazer Ofset, Ankara, 2004.

TANİLLİ, Server. Devlet ve Demokrasi, Anayasa Hukukuna Giriş, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1981.

TANÖR, Bülent. Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri, TÜSİAD Yayını, İstanbul, 1997.

TBMM Genel Kurulu'nun 2 Mayıs 1999 tarihli 1. Birleşim tutanağı, TBMM Tutanak Dergisi, C. I, s. 10-12.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 5, 1979, C. 12, s.192-193.

TEZİÇ, Erdoğan. Anayasa Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul, 1997.

TEZİÇ, Erdoğan. Seçim Sistemleri, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1967.

TEZİÇ, Erdoğan. "Vatandaşlıktan Çıkarma Kararı Okunsun Yeter", 22.10.1999 tarihli Hürriyet gazetesi.

TEZİÇ, Erdoğan / YÜZBAŞIOĞLU, Necmi. "Siyasi Partiler ve Milletvekili Seçimi Kanunlarına İlişkin Görüşler", TÜGİAD Raporu, Rapor Tarihi:12.6.2001, http://www.tugiad.org.tr/tugiad.php? sayfa=raporlar.

THOMPSON, Brian-Mlitt, LLB.. Textbook On Costitutional & Administrative Law, Second Edition, 1995.

TINGSTEN, Herbert. The Problem of Democracy, New York, 1965.

TOROSLU, Nevzat. "Ertelenmiş Mahkumiyetin Memuriyete Etkisi", Prof Dr. Jale G. AKİPEK'e Armağan, Konya 1991, s. 100.

TOROSLU, Nevzat. "Yüz Kızartıcı Suçlar", Denetim, Y. 6, S. 73, Ocak-Şubat 1992, s. 20-22.

TUNAYA, T. Zafer. Milletvekili Seçim Kanunu, İstanbul, İsmail Akgün Kitabevi, 1954.

TUNCER, Erol. Osmanlı'dan Günümüze Seçimler, TESAV Yayınları, Ankara, 2005.

TUNÇ, Hasan. Anayasa Hukukuna Giriş, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1999.

TUNÇ, Hasan. Parlamento İçi Muhalefet, Konya, 1997.

TÜRK, H.Sami / TUNCER, Erol. Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi?, TESAV Yayınları, Ankara, 1995.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları: 549, Ankara, 2005.

TÜZEL, Sadık. Anayasa Hukuku, 3. Baskı, Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir, 1969.

ULUOCAK, Nihal. Türk. Vatandaşlık Hukuku, 3. Baskı, İstanbul 1989.

ÜLGEN, Celal. "Yüksek Siyaset Kurumu", 01.01.2003 tarihli Cumhuriyet Gazetesi.

Webster's Third New International Dictionary, Unabridged, G. And C. Merriam Company, Massachusetts 1971, s. 600.

Yargıtay Ceza Genel Kurulunun, 2.7.1996 tarih ve E. 1996/3-144, K. 1996/171 Sayılı Kararı., YKD, C. 22, Ekim 1996, S. 10, s. 1633-1639.

YAVAŞGEL, Emine. Temsilde Adalet ve Siyasal İstikrar Açısından Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Durum, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.

YAVUZ, Bülent. Türk Anayasa Hukukunda Seçim İşlerinin Yürütülmesi ve Denetlenmesi, Ankara, 2001, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

YAVUZ, Nihat. Seçim Kanunları ve Siyasi Partiler Kanunu Açıklamalar-Kararlar-Genelgeler, Adil Yayınevi, Tıpkı Basım, 2004.

YAVUZ, Nihat. Yüksek Seçim Kurulu Kararları (1991-1992), (1991-1992), TTK Basımevi, Ankara, 1993.

YAVUZ, Nihat. Yüksek Seçim Kurulu Kararları (1993-1994), (1993-1994), TTK Basımevi, Ankara, 1996.

YAYLA, Yıldızhan. "Karar İncelemesi", Marmara Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 2, S. 1, Ocak-Nisan 1987, s. 56.

YAYLA, Yıldızhan. Türkiye'de Yargı Örgütü, Teksir, İstanbul, Aralık 1982.

YILMAZ, Zekeriya. Seçim Hukukunda Seçme ve Seçilme Ehliyeti, Ankara, 1999.

YSK KARARLARI

YSK İlke Kararları 1988-1989-1990 Yılları, Ankara 1991.

YSK İlke Kararları 1995-1996-1997 Yılları, Ankara 1999.

YSK İlke Kararları, Kasım 1962- Şubat 1964 Dönemi, Ankara 1964.

YSK Kararları 1984 Yılı, Ankara, 1985.

YSK Kararları, 1986-1987 Yılları, Ankara 1986.

YSK Kararları 1991-1992 Yılları, Ankara 1993.

YSK Kararları, 1973 Yılı, Ankara 1974, s. 502-503.

YSK Kararları, 1974 Yılı, Ankara 1976.

DANIŞTAY KARARLARI

Danıştay 10. Dairenin 29.12.1986 gün, E. 1986/1946,K.1986/ 2547 sayılı Kararı, Danıştay Dergisi Y. 17 S. 66-67,1987, s. 445.

Danıştay 12. Daire, T. 11.2.1970, E. 70/55, K. 70/350 ; Kararlar/Onikinci Daire, II, s. 162, no: 2521.

Danıştay, 12. Daire, T. 18.11.1971 ve E. 1969/52338, K. 1971/2686, Kararlar/Onikinci Daire, II, s. 163, no: 2523.

RESMİ GAZETELER

02.08.2002 Gün ve 24834 Sayılı Resmi Gazete.

11 Şubat 1996 tarih ve 71 sayılı Karar, RG., 19 Mart 1996, Sayı 22585, s. 19-24.

19 Kasım 1983 tarih ve 555 sayılı Karar, RG., 30 Kasım 1983, Sayı 18237, s. 24-25.

Anayasa Mahkemesi'nin 18.2.1992 tarih ve Esas: 1992/12, Karar: 1992/7 Sayılı Gerekçeli Kararı, 13.5.1992 tarih ve 21227 Sayılı Resmi Gazete.

Uyuşmazlık Mahkemesi, T. 13.10.1986, E. 1986/48, K. 1986/47; 21.12.1986 tarihli ve 19318 Sayılı Resmi Gazete, s. 12-16.

Yüksek Seçim Kurulu'nun Kararları, 11 Kasım 1961 tarih ve 390 sayılı Karar, RG., 18 Kasım 1961, Sayı 10961, s. 5839-5840.

Yüksek Seçim Kurulunun 11.11.1961 gün 360 Sayılı Kararı-11.11.1961 tarih ve 10961 Sayılı RG.

GAZETELER

08.01.2003 tarihli Akşam gazetesi.

15.10.2002 tarihli Milliyet gazetesi.

16.10.2002 tarihli Milliyet Gazetesi.

24.11.1999 tarihli Sabah Gazetesi.

ÖZET

Demokrasinin "olmazsa olamazı" seçimler ancak bağımsız ve tarafsız bir organın yönetim ve denetimi altında gerçekleşebilir. Demokratik ülkelerde seçimlerin yönetim ve denetimi görevi aynı organa verilebildiği gibi, farklı iki ayrı organa da verilebilmektedir.

1982 Anayasası'na göre seçimlerin yönetim ve denetimi bağımsız ve tarafsız bir organ olan Yüksek Seçim Kurulu tarafından yerine getirilmektedir. Günümüze kadar yapı, görev ve yetki olarak büyük değişikliklere uğramış olan Yüksek Seçim Kurulu, aldığı kararlarla ülkenin siyasi, sosyal ve ekonomik yapısında önemli etkilere neden olmaktadır. Özellikle son zamanlarda resen, itiraz veya şikayet üzerine verdiği bazı kararlarla hukuki anlamda kendinden bekleneni verip vermediği tartışmaları ülke gündemini uzun süre meşgul etmiştir.

Çalışma giriş, üç bölüm ve sonuç bölümünden oluşmaktadır. Genel bir açıklamanın yer aldığı giriş bölümünün ardından birinci bölümde, demokrasi, demokrasi teorileri, demokrasinin temel ilkeleri ve temsil konusu incelenmiş; seçim ana başlığı altında seçimin tanımı, seçim sistemleri, seçimlerin demokratikliği ve demokratik seçimlerin temel ilkeleri ile seçimlerin yönetim ve denetimi ele alınmıştır. İkinci bölümde Yüksek Seçim Kurulu'nun tarihsel süreci, yapısı, görev ve yetkileri, hukuki yapısı, aldığı kararların çeşitleri, itiraz ve şikayetlere ilişkin düzenlemeler ve tam kanunsuzluk durumlarının tahlilleri yapılmıştır. Seçimin demokratikliğini etkileyen önemli bazı Yüksek Seçim Kurulu kararlarının tahlillerinin yapıldığı üçüncü bölümde ise, bu kararların hangi görüş değişikliklerini beraberinde getirdikleri, birbirleriyle benzeşen ve/veya çelişen tarafları ele alınmıştır. Çalışmanın sonuç bölümünde Yüksek Seçim Kurulu kararlarının demokratik seçime olan etkileri, incelenen kararlar ışığında değerlendirilmiştir.

Çalışmada, Anayasa'da yer alan Cumhuriyetin Temel Niteliklerinden, diğerlerinin yaşam ortamını temin edecek "Hukuk Devleti" ilkesinin öncelikle

oluşturmasının gerekliliği, "Hukuk Devleti" olmadan diğer ilkelerin gerçekleşemeyeceği ve hayatlarını sürdüremeyeceği gerçeği vurgulanmaktadır.

ABSTRACT

The elections, which are the “sine qua non” of the democracy, may only be accomplished under the direction and the control of an independent and neutral body. In democratic countries, the two functions of direction and control of the elections may either be attributed to the same body or to two different bodies.

According to the 1982 Constitution, the Supreme Electoral Board carries out the direction of and the control over the elections. The decisions of the Supreme Electoral Board, whose tasks and competences have undergone important changes until today, have had important effects on the political, social and economic structures of the country. Specifically because of the decisions taken ex officio or upon objections and complaints, the discussions on its adequateness in offering the expected legal services have dominated the public opinion in the last times.

The dissertation is composed of the introduction, three main chapters and the conclusion. Following the introductory chapter that gives a general explanation, in the first chapter, we analyzed the subjects of democracy, theories of democracy, the essential principles of democracy and the democratic representation. In the subsection entitled “Elections”, the definition of election, the electoral systems, the democratic nature of elections and the main principles of democratic elections and the direction of and the control over the elections have been discussed. The second chapter analyzes the historical background, the structure, the tasks and the competences, the legal structure, the types of decisions taken by the Council, the regulations concerning the objections and the complaints and finally “full unlawfulness” cases. In the third chapter in which we analyzed some important decisions of the Supreme Electoral Board that had impacts on the democratic nature of the elections, we discussed the changes of opinion produced by these decisions, the similarities and/or the contradictory aspects of these decisions. In the conclusionary chapter, the effects of the Supreme

Electoral Board's decisions on democratic elections are discussed in the light of decisions we analyzed in the previous chapter.

The dissertation emphasizes that "the rule of law" and/or "the State based on the rule of law" has priority over the other essential principles of the Republic and needs to be developed and accomplished primarily because it guarantees the life conditions of the other principles; and it is underlined that without "the rule of law" fully developed the other principles cannot be established.